

Ex Libris Henr. Garcís

1852

CONFESSIO
FIDEI EX-
HIBITA INVICTISS.

IMP. CAROLO V. CÆSA-
RI AVG. IN COMITIIS AV-
GVSTÆ. ANNO
M. D. XXX.

Cum duplici editiōne.

ADDITA EST APOLOGIA

*Confessionis diligenter
recognita.*

1900

Bibliotheca
Facult. Phil. & Lit.
M. D. C. L. X. V. I. I.

PSAL. CXIX.

Et loquebar de testimonijs tuis in conspe-
ctu Regum, & non confundabar.

B A S I L E E
M. D. LXVII.

CONTRA
 FIDELI
 BIBLIA INVICIT
 IMP. CAROLO V. CAES.
 REG. IN COMITIB.
 CASTELL. ARAG.
 M. D. XXX.
 Com. de Inquis. Ind. Ind.

AD P. EST. APOLOGIA
 Confessionis
 Regum.

PSAL. CXXII
 Et loquens de testimonio eius in conf.
 et in regno, & non conturbabitur.

M. D. LXXII

AD LECTORES.

HAEC confessio prorsus
 ignorātibz Principibus,
 qui eam Caesari exhibue
 runt, ab auaro aliquo Ty
 pographo, ante seme
 stre publicata est, Et ita

excusa est, ut multis in locis appareat de in
 dustria deprauatam esse. Cum autem Prin
 cipes, nec si uelint, queant eam nunc è mani
 bus hominum extorquere, & tamen peri
 culum sit, ne mende ille primæ editionis, pa
 riant nouas calumnias, necesse fuit recogni
 tam & emendatam denuo edere, quia non
 solum ad existimationem Principū, sed etiā
 ad religionem pertinet, prestare, ne ipsorum
 titulis spargantur in vulgus huius generis
 mendosa scripta. Quare nūc emittimus pro
 be & diligenter descriptam Confessionem
 ex exemplari bonæ fidei. Addidimus & A
 pologiam quæ etiam Cæs. Maestati ob
 est. Verebatur enim futurum, ut alibi
 retur nō felicius, quam edita est Con
 fessio, iam autem aduersarij placir
 tamen speramus omnes bonos ac

dentis viros ubique gentium his libellis lectis, intellecturos esse, quod nullum dogma contra auctoritatem scripturae sanctae & Catholicae Ecclesiae profiteamur. Sed quod nostri optimo iure quosdam abusus reprehenderit: & praecipuis locis doctrinae Christianae, qui ad id tempus perniciosissimis opinionibus obruti fuerant, lumen attulerint. De iusticia fidei omnia templa, monasteria, scholae, denique libri omnes Theologorum recentium antea muti erant. In doctrina poenitentiae nusquam tradebatur certa & firma consolatio conscientiarum. Nemo docebat peccata remitti per fidem in Christum. Doctrina satisfactionum carnificina erat conscientiarum. Sacramenta impie profanata sunt, postquam recepta est opinio quod ex opere operato iustificent. Et haec opinio doctrinam fidei prorsus oppressit, & multiplicem Idolatriam peperit. Traditiones humanae plus quam labyrinthi erant, quia partim Iudaicis ac superstitiosis, partim tyrannicis interpretationibus, in infinitum auctae fuerant. Postea relaxatio traditionum collata fuit ad quastum. Haec vitia nostri reprehenderunt,

non ut Ecclesiasticam politiam dissoluerent, sed ut gloriam Christi illustrarent: ut Euangelium naturae puritati restituerent: ut pijs conscientijs consulere. Neque nunc possunt deserere patrocinium veritatis, cum Christus dicat, Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in caelis est. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in caelis est. Nunc igitur rogamus omnes bonos viros, ne de nobis, tantum ex adversariorum scriptis aut clamoribus iudicium faciant, qui miris technis & calumnijs veritatem obruere conantur, sed quod exquisitum est, audiant nos quoque, & causam totam cognoscant, quae cum ad gloriam Dei, ad religionem & ad salutem animarum pertineat, nemini debet esse ignota.

PRAEFATIO AD
CAESAREM CARO-
lum V.

Inuictissime Imperator,
Cæsar Auguste, Domine
Clementissime. Cum V.
C. M. indixerit conuen-
tum Imperij Augustæ, ut
deliberetur de auxilijs
contra Turcam atrocissi-
mum hæreditarium atque veterem Chri-
stiani nominis ac religionis hostem, quomo-
do illius scilicet furori & conatibus, durabi-
li & perpetuo belli apparatu resisti possit;
Deinde & de dissensionibus in causa nostræ
sanctæ religionis & Christianæ fidei, & ut in
hac causa religionis partium opinioens, ac
sententiæ inter sese in charitate, lenitate, &
mansuetudine mutua audiantur coram, in-
telligantur & ponderentur, ut illis quæ vtrin-
que in scripturis secus tractata aut intelle-
cta sunt, sepositis & correctis, res illæ ad v-
nam simplicem veritatem & Christianam
concordiam componantur & reducantur,
ut de cætero à nobis vnâ sincera & vera re-
ligio colatur & seruetur, ut quemadmodum
sub vno Christo sumus & militamus, ita in
vnâ

AD CÆS. CAR.

vnâ etiam Ecclesia Christiana, in vnitatem &
concordiam viuere possimus.

Cumque nos infra scripti Elector & Prin-
cipes, cum alijs qui nobis coniuncti sunt,
perinde ut alij Electores & Princeps & Sta-
tus ad præfata Comitia euocati simus, ut
Cæsareo mandato obedienter obsequere-
mur, maturè venimus Augustam, Et quod
citra instantiam dictum volumus, inter pri-
mos affuimus.

Cum igitur V. C. M. Electoribus, Prin-
cipibus & alijs Statibus Imperij, etiam hic
Augustæ sub ipsa initia horum Comitiorum
inter cætera proponi fecerit, quod singuli
Status Imperij vigore Cæsarei Edicti, suam
opinionem & sententiam in Germanica &
Latina lingua proponere debeant, atque of-
ferre; & habita deliberatione proxima feria
quarta, rursus responsum est V. C. M. nos
proxima feria sexta Articulus nostræ con-
fessionis pro nostra parte oblaturus esse. I-
deo ut V. M. voluntati obsequamur, offerri-
mus in hac religionis causa nostrorum Cõ-
cionatorum & nostram confessionem, cuius-
modi doctrinam ex scripturis sanctis, & pu-
ro verbo Dei, hætenus illi in nostris terris,
ducatibus, ditionibus, & vrbibus tradide-
nt, ac in Ecclesijs tractauerint.

Quod si & ceteri Electores, Principes, ac
Status Imperij similibus scriptis Latinis sci-

PRAEFATIO

licet & Germanicis, iuxta prædictam Cæsaream propositionem, suas opiniones in hac causa religionis producerint, hic nos corâ V. C.M. tanquam Domino nostro clementissimo paratos offerimus, nos cum præfatis Principibus & amicis nostris, de tolerabilibus nodis ac vijs amice conferre, ut quâ tum honeste fieri potest, conueniamus & re inter nos partes, citra odiosam contentionem pacifice agitata, Deo dâte, dissensio dirimatur, & ad unam ueram concordem religionem reducatur. Sicut omnes sub vno Christo sumus & militamus, & vnum Christum confiteri debemus, iuxta tenorem edicti V. C. M. & omnia ad veritatem Dei perducantur, id quod ardentissimis votis à Deo petimus.

Si autem quod ad cæteros Electores, Principes & Status, vt partem alteram attinet, hæc tractatio causæ Religionis, eo modo, quo V. C. M. agendam & tractandam sapienter duxit, scilicet cum tali mutua præsentatione scriptorum, ac sedata collatione inter nos non processerit, nec aliquo fructu facta fuerit, nos quidem restatum clare relinquimus, hic nihil nos quod ad Christianam concordiam (quæ cum Deo & bona conscientia fieri possit) conciliandam conducere queat, ullo modo detrectare. Quæ admodum & V. C. M. deinde & cæteri Electores,

AD CAES. CAR.

tores, & Status Imperij, & omnes, quicumque sincero religionis amore ac studio tenentur, quicumque hanc causam æquo animo audituri sunt, ex hac nostra & nostrorû confessione, hoc clementer cognoscere & intelligere dignabuntur.

Cum etiam V. C. M. Electoribus, Principibus & reliquis Statibus Imperij non vna vice, sed sæpe clementer significauerit, & in Comitij Spirensibus, quæ Anno Domini, &c. XXVI. habita sunt, ex data & præscripta forma vestræ Cæsareæ instructionis & commissiõis recitari, & publice prælegi fecerit, Vestram M. in hoc negotio religionis ex causis certis, quæ V. M. nomine allegatæ sunt, non velle quicquam determinare, nec concludere posse, sed apud Pontificem Romanum pro officio V. C. M. diligenter daturam operam de congregando Concilio generali: quemadmodum idem latius expositum est ante annum, in publico proximo conuentu, qui Spiræ congregatus fuit: vbi V. C. M. per Dominum Ferdinandum, Boemix & Vngariæ Regem, amicum & dominum nostrum clementem: deinde per Orotoré, & commissarios Cæsareos, hæc inter cætera proponi fecit, quod V. C. M. intellexisset & expédisset Locû tenētis. V. C. M. in imperio, & præfidentis & consiliariorum in Regimine, & Legatorû ab alijs Statibus,

PRAEFATIO

qui Ratisponę conuenerāt, deliberationem de Concilio congregando. Et quod iudicaret etiam V. C. M. utile esse, vt congregaretur Concilium. Et quia causę, quę tum tractabantur inter V. C. M. & Rom. Pontificę, vicinę essent concordię & Christianę reconciliationi, non dubitare V. C. M. quin Rom. Pontifex adduci posset ad habendum generale Concilium: ideo significabat se V. C. M. operam daturam, vt prefatus Pont. maximus vnā cum V. C. M. tale generale Concilium, primo quoq; tempore emisiss literis publicandum congregari cōsentiret.

In euentum ergo talem quod in causa religionis dissensiones inter nos & partes amice & in charitate non fuerint compositę, tunc coram V. C. M. hic in omni obedientia nos offerimus, ex superabūdanti comparituros, & causam dicturos in tali generali libero & Christiano Concilio, de quo cōgregando in omnibus Comitij Imperialibus, quę quidem annis Imperij V. C. M. habita sunt per Electores, Principes & reliquos Status Imperij, semper concorditer actum, & congruentibus suffragijs conclusum est. Ad cuius etiam generalis Concilij conuentum, simul & ad V. C. M. in hac longe maxima & grauissima causa, iam ante etiam debito modo & in forma iuris prouocauimus & appellauimus: Cui appellationi ad V. C.

M. simul

AD CAES. CAR.

M. simul & Concilium adhuc adhæremus: neque eam per hunc vel alium tractatū (nisi causa inter vobis & partes, iuxta tenorem Cæsareę proximę Citationis amicę in charitate composita, sedata, & ad Christianam concordiam reducta fuerit) deserere intēdimus aut possumus.

De quo hic etiam solenniter & publicę protestamur.

T Y P O G R A P H V S L E
C T O R I

CVM nostram fidem in huius Augustanę confessionis editione probatam vellemus, placuit binas adscribere, & eas diuersas, editiones: quas cum in quibusdam articulis easdem esse, nihil prorsus immutatis verbis inueniremus, alteram superuacaneam esse censuimus. Vale.

ARTICVLI FIDEI PRAECIPVI.

I.

ECCLESIAE magno consensu apud nos docent, Decretum Nicenae Synodi, de vnitae essentiae diuinae, & de tribus personis verum & sine vlla dubitatione credendum esse. Videlicet, quod sit vna essentia diuina, quae & appellatur & est Deus, aeternus, incorporeus, impartibilis, immensa potentia, sapientia, bonitate, creator & conseruator omnium rerum, visibilium & inuisibilium, & tamē tres sint personae eiusdem essentiae & potentiae, & coeternae, Pater, Filius & Spiritus sanctus. Et nomine personae vtuntur ea significatione, qua vsi sunt in hac causa scriptores Ecclesiastici, vt significet non partem aut qualitatem in alio, sed quod proprie subsistit.

PRAECIPVI.

2

Damnant omnes haereses, contra hunc articulum exortas, vt Manicheos, qui duo principia ponebant, Bonū & Malum, item Valētinianos, Arianos, Eunomianos, Mahometistas, & omnes horū similes. Dānant & Samosatēnos veteres & Neotericos, qui cum tantū vnā personam esse contendant, de verbo & de Spiritu sancto astute & impie rhetoricantur, quod non sint personae distinctae, sed quod verbum significet verbum vocale, & spiritus motum in rebus creatum.

II.

Item docēt, quod post lapsum Adae, omnes homines naturali modo propagati, nascentes habeant peccatum originis. Intelligimus autē peccatum originis, quod sic vocant sancti patres & omnes orthodoxi & p̄ter eruditi in Ecclesia, videlicet reatum, quo nascentes propter Adae lapsum rei sunt irae Dei & mortis aeternae, & ipsam corruptionem humanae natu-

ARTICVLI FIDFI

ra propagatam ab Adam. Et hæc natura humanæ corruptio, defectus iustitiæ seu integritatis, seu obedientiæ originalis, & concupiscentiam complectitur.

Estq; defectus, horribilis cœcitas & inobediencia, scilicet carere illa luce ac notitia Dei, quæ fuerat futura in natura integra: item carere illa rectitudine, hoc est, perpetua obedientia vera, pura ac summa dilectione Dei, & similibus donis integræ naturæ. Quare defectus illi & concupiscentia, sunt res damnata, & sua natura digna morte. Estq; vitium originis vere peccatum, damnans & afferens nunc quoq; æternam mortem, his qui non renascuntur per Baptismum & Spiritum sanctum.

Damnant Pelagianos, qui negant peccatum originis, & sentiunt defectus illos seu concupiscentiam, esse res indifferentes seu pœnas tantum: nec esse res sua natura damnatas: & somniant hominem legi Dei satisfacere

PRÆCIPVI.

4

cere posse, & propter hanc propriam obedientiam coram Deo iustum pronuciari.

Alia editio.

Item docent quòd post lapsum Adæ omnes homines secundum naturam nascantur cum peccato, hoc est sine metu Dei, sine fiducia erga Deum, & animi concupiscentia: quodq; hic morbus, seu vitium originis verè sit peccatum, damnans, & afferens nunc quoque æternam mortem, his qui non renascantur per baptismum & spiritum sanctum.

Damnât Pelagianos, & alios qui vitium originis negant esse peccatum: & vt extenuent gloriam meriti & beneficiorum Christi, disputant hominem proprijs viribus rationis coram deo iustificari posse.

III.

Item, docent, quòd verbum, hoc est, Filius Dei, assumpsit humanam naturam in utero beatæ Mariæ virginis, vt sint duæ naturæ, diuina & humana, in vnitate personæ inseparabiliter coniunctæ, vnus Christus, verè Deus & verè homo, natus ex

Maria, verè passus, crucifixus, mortuus & sepultus, vt reconciliaret nobis Patrem, & hostia esset non tantū pro culpa originis, sed etiam pro omnibus actualibus peccatis hominū. Idem descendit ad inferos, & verè resurrexit tertia die: deinde ascendit ad cœlos, vt sedeat ad dextram Patris, & perpetuo regnet & dominetur omnibus Creaturis: sanctificet credētes in ipsum, missō in corda eorum Spiritu sancto; & sanctificatis det vitam æternam. Idem Christus palā est rediturus, vt iudicet viuos & mortuos resuscitados, iuxta symbolum Apostolorum.

Alia editio.

Idem docent, quòd verbum, hoc est filius Dei assumpserit humanam naturam in vtero beatæ Mariæ virginis: & sint duæ naturæ, diuina & humana, in vnitāte personæ inseparabiliter coniunctæ. Vnus Christus, verè Deus, & verè homo, natus ex virgine Maria, verè passus, crucifixus, mortuus & sepultus, vt conciliaret nobis patrem, & hostia non esset tantū pro culpa originis, sed

sed etiam pro omnibus actualibus hominis peccatis. Idem descendit ad inferos, & verè resurrexit tertia die, deinde ascendit ad cœlos, vt sedeat ad dextrā patris, & perpetuo regnet & dominetur omnibus creaturis: sanctificet credentes in ipsum, missō in corda eorum spiritu sancto, qui regat, consoletur, ac viuificet eos, ac descendat aduersus diabolum & vim peccati. Idem Christus palam est rediturus, vt iudicet viuos & mortuos &c. iuxta symbolum Apostolorum.

III.

VT autem consequamur hæc beneficia Christi, scilicet remissionem peccatorum, iustificationē & vitam æternam, dedit Christus Euāgelium, in quo hæc beneficia nobis proponuntur, sicut scriptum est Lucae vltimo, Prædicari poenitentiam in nomine eius, & remissionem peccatorum inter omnes Gentes. Cum enim omnes homines naturali modo propagati, habeant peccatū, nec possint verè legi Dei satisfacere, Euāgelium arguit peccata, & ostēdit nobis mediātorem Christum, & sic docet nos de remissione peccatorum.

ARTICVLI FIDEI

Cum Euangelium arguit peccata nostra, corda perterrefacta statuere debent, quòd gratis nobis propter Christum donentur remissio peccatorum, & iustificatio per fidem, qua credere & confidere debemus, hæc nobis donari propter Christum, qui pro nobis factus est hostia, & placauit Patrem. Quanquam igitur Euangelium requirit pœnitentiam, tamen vt remissio peccatorum certa sit, docet eam gratis donari, hoc est, nō pēdere ex cōditione dignitatis nostræ, nec dari propter vlla præcedentia opera, aut dignitatem sequētium. Fieret enim incerta remissio, si ita sentiendum esset, tum demū nobis contingere remissionem peccatorum, postquam eam præcedentibus operibus meriti essemus, aut satis digna esset pœnitentia.

Conscientia enim in veris paoribus nullum inuenit opus, quod possit opponere iræ Dei, & Christus nobis donatus & propositus est, vt sit pro-

P R A E C I P V I

8

propiciator. Nichonos Christi non debet transferri in nostra opera. Ideo Paulus dicit, Gratis saluati estis. Itē, ideo ex fide gratis, vt sit firma promissio, hoc est, ita erit certa remissio, cū sciemus eam non pendere ex conditione nostræ dignitatis, sed donari propter Christum. Hæc est firma & necessaria consolatio, pijs & perterrefactis mentibus. Atque ita docent & S. Patres. Et extat apud Ambrosium memorabilis & insignis sententia, his verbis: Hoc constitutum est à Deo, vt qui credit in Christum saluus sit sine opere, sola fide gratis accipiens remissionem peccatorum.

Et fidei vocabulum, nō solum cognitionem historię de Christo significat, sed etiā credere & assentiri huic promissioni, quæ est Euangelij propria, in qua propter Christum nobis promittuntur remissio peccatorum, iustificatio & vita æterna. Nā & hæc promissio ad historiam de Christo

pertinet. Sicut & in Symbolo additus est historiae hic articulus: Credo remissionem peccatorum. Et ad hunc articulum reliqui de historia Christi referri debent. Nam id beneficium est finis historiae, Ideo Christus passus & resuscitatus est, ut propter ipsum nobis donarentur remissio peccatorum & vita aeterna.

Alia editio.

Idem docent quod homines non possint iustificari coram Deo propriis viribus, meritis aut operibus, sed gratis iustificetur propter Christum per fidem, cum credunt se in gratiam recipi, & peccata remitti propter Christum, qui sua morte pro nostris peccatis satisfecit: hanc fidem imputat Deus pro iustitia coram ipso. Ro. 3&. 4

V.

Itaque instituit Christus ministerium docendi Euangelij, quod praedicat poenitentiam & remissionem peccatorum. Estque utraque praedicatio vniuersalis, Omnium peccata arguit, & omnibus credentibus promittit remissionem peccatorum, vt non sit incerta

incerta remissio, sed vt omnes perterrefacta mentes, sciant se debere credere, quod certo donetur ipsis remissio peccatorum propter Christum, non propter ipsorum merita, aut dignitatem. Hi omnes certo consequuntur remissionem peccatorum. Et cum hoc modo consolamur nos promissione seu Euangelio, & erigimus nos fide, simul dat nobis S. Spiritus. Nam Spiritus sanctus datur & est efficax per verbum Dei & per Sacramenta. Cum Euangelium audimus aut cogitamus, aut Sacramenta tractamus, & fide nos consolamur, simul est efficax Spiritus sanctus, iuxta illud Pauli ad Galatas tertio, Vt promissio ex fide Iesu Christi detur credentibus. Et ad Corinthios, Euangelium est ministerium Spiritus. Et ad Rom. Fides ex auditu est. Cum igitur fide nos consolamur, & liberamur a terroribus peccati per Spiritum sanctum, concipiunt corda ceteras virtutes, agnoscunt veram misericordiam Dei, concipiunt veram dilectionem,

ARTICVLI FIDEI

verum timorem Dei, fiduciam, spem
auxilij diuini, inuocationem, & si-
miles fructus spiritus.

Damnatur illi, qui de hac fide, qua
remissio peccatorum accipitur, nihil
docent, sed iubent consciētias dubi-
tare, an consequantur remissionem.
Et addunt, hanc dubitationem nō es-
se peccatum. Item, docent homines
consequi remissionem peccatorum
propter propriam dignitatem, non
docent, credendum esse, quod gratis
propter Christum remissio peccato-
rum donetur.

Damnatur item fanatici Spiritus,
qui fingunt Spiritum sanctum dari,
aut efficacem esse, sine verbo Dei. Et
ob eam causam contemnunt ministe-
rium Euangelij & Sacramentorum,
& quærunt illuminationes sine ver-
bo Dei & extra Euangelium, atq; ita
abducunt animos à verbo Dei ad
propriās opiniones, quod est perni-
ciosissimum. Tales enim fuerunt Ma-
nichæi, Enthusiastæ, & nūc sunt Ana-
baptistæ.

PRAECIPVI

baptistæ. Huiusmodi furores constā-
ter damnamus: abolent enim verum
vsum verbi Dei & falsō somniant sine
verbo Dei accipi Spiritum sanctum,
& freti suis opinionibus cōmimisun-
tur impia dogmata, & efficiūt infini-
tam dissipationem.

Alia editio.

VThanc fidem consequamur, institu-
tum est ministeriū docēdi Euangelij
& porrigendi sacramenta. Nam per
verbum & sacramenta, tanquam per instru-
menta donatur spiritus sanctus, qui fidem
efficiat, vbi & quando visum est Deo in ijs
qui audiunt Euangelij: scilicet quod Deus
nō propter nostra merita, sed propter Chri-
stum iustificet hos, qui credunt se propter
Christum in gratiam recipi.

Dannant Anabaptistas & alios, qui sen-
tiunt spiritum sanctum contingere sine ver-
bo externo hominibus per ipsorum præpa-
rationes & opera.

VI.

ITem docent, quod cum fide recō-
ciliamur, necessario sequi debeat
iusticia bonorū operū, quæ Deus
nobis mādauit, sicut & Christus præ-

cepit: Si vis in vitā ingredi, serua man-
data. Sed quia tanta est infirmitas hu-
mana: naturæ, vt nemo legi satisfacere
possit, necesse est docere homines,
non solum quod legi obediendū sit,
sed etiam quomodo placeat hæc o-
bedientia, ne conscientia: incidant in
desperationem, cum intelligant se nō
satisfacere legi. Placet igitur hæc obe-
dientia, non quia legi satisfacit, sed
quia persona est in Christo reconci-
liata fide, & credit sibi reliquias pec-
cati condonari. Semper igitur sentiē-
dum est, nos consequi remissionem
peccatorum, & personam pronūcia-
ri iustam, id est, acceptari gratis pro-
pter Christum, per fidem. Postea ve-
ro placere etiam obedientiam erga le-
gem & reputari quandam iusticiam,
& mereri premia. Non enim potest
conscientia opponere iudicio Dei
propriam mundiciem, aut opera si-
cut Psalmus testatur, Non intres in iu-
dicium cum seruo tuo, quia non iu-
stificabitur coram te omnis viuens.

Et

Et Ioānes ait, Si dixerimus quod pec-
catum non habemus, ipsi nos seduci-
mus. Si confiteamur peccata nostra,
fidelis & iustus est, vt remittat nobis
peccata nostra. Et Christus inquit,
Cum feceritis omnia, dicite, serui in-
utiles sumus. Postquam autem perso-
na reconciliata & iusta, fide, id est ac-
cepta est, placet & obedientia, & re-
putatur esse quædam iusticia. Sicut
Ioannes inquit: Omnis qui in eo ma-
net non peccat. Et 2. Corinth. 1. Glo-
ria nostra hæc est, testimonium con-
scientia: nostra.

Ac debet hæc obediētia repugna-
re prauis cupiditatibus, & subinde spi-
ritualibus exercitijs fieri purior, & ca-
uere, ne quid cōmittamus contra cō-
sciētiam, iuxta illud, Summa legis est
dilectio, ex puro corde & conscien-
tia bona, & fide non ficta. Qui vero
obtemperant prauis cupiditatibus,
& agunt contra conscientiam, ver-
santur in peccatis mortalibus, nec fi-
dei iusticiam, nec iusticiam bonorum
operū retinent. Iuxta illud Pauli, Qui

b 5

talia agunt regnum Dei non possidebunt.

Alia editio.

Idem docent, quòd fides illa debeat bonis fructus parere: & quòd oporteat bona opera màdata à deo facere, propter voluntatem dei, non vt confidamus per ea opera iustificatione coram deo mereri. Nà remissio peccatorum & iustificatio fide apprehèditur, sic testatur & vox Christi, Cum feceritis hæc omnia, dicite, serui inutiles sumus. Idem docent & veteres scriptores Ecclesiastici. Ambrosius enim inquit, Hoc constitutum est à deo, vt qui credit in Christum saluus sit, sine opere, sola fide, gratis accipietis remissionem peccatorum.

VII.

Item docent, quòd vna sancta Ecclesia perpetuo mansura sit. Est autem Ecclesia Christi proprie congregatio membrorũ Christi, hoc est, sanctorum, qui vere credunt & obediunt Christo, etsi in hac vita huic cõgregationi multi mali & hypochritæ admixti sunt, vsque ad nouissimũ iudicium. Habet autem Ecclesia proprie dicta signa sua, scilicet puram & sanam

sanam Euangelij doctrinam, & rectũ vsum Sacramentorum. Et ad veram vnitatem Ecclesiae satis est consentire de doctrina Euangelij, & administratione Sacramentorum. Nec necesse est vbiq; similes esse traditiones humanas, seu ritus ab hominibus institutos. Sicut & Paulus docet, cum ait: Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, &c.

Alia editio.

Idem docent quòd vna sancta Ecclesia perpetuo mansura sit. Est autem Ecclesia cõgregatio sanctorum, in qua Euangelium rectè docetur, & rectè administratur Sacramenta, & ad veram vnitatem Ecclesiae satis est consentire de doctrina Euangelij, & administratione Sacramentorum: nec necesse est vbiq; esse similes traditiones humanas: seu ritus aut caeremonias ab hominibus institutas. sic inquit Paulus, Vna fides, vnum baptisma, vnus deus pater omnium, &c.

VIII.

Cum autem in hac vita admixti sint Ecclesiae multi mali & hypochritæ, qui tamen societatem

habent externorum signorum cum Ecclesia, licet vti Sacramētis quæ per malos administrantur iuxta vocem Christi, Sedent scribæ & Pharisei in Cathedra Moisi, &c. Et Sacramenta & verbum Dei propter ordinationem & mandatum Christi sunt efficacia, etiamsi per malos exhibeantur.

Damnāt Donatistas & similes, qui negabant licere populo vti ministerio malorum in Ecclesia, & sentiebant ministerium malorum inutile & inefficax esse.

Alia editio.

Quanquam Ecclesia proprie sit congregatio sanctorum, & verè creditum, tamen cum in hac vita multi hipochritæ & mali admixti sint, licet vti sacramentis quæ per malos administrantur iuxta vocem Christi: Sedent scribæ & pharisei in cathedra Moisi, &c. Et sacramenta & verbum propter ordinationem & mandatum Christi sunt efficacia, etiamsi per malos exhibeantur.

Damnāt Donatistas & similes, qui negabāt licere vti ministerio malorum in Ecclesia, & sentiebant ministerium malorum
inutile

inutile & inefficax esse.

IX.

DE Baptismo docent, quòd necessarius sit ad salutem, tanquā caremonia à Christo instituta. Et quòd per Baptismum offeratur gratia Dei. Et quòd Infantes sint baptizandi. Et quòd infantes per Batismum Deo commendati, recipiantur in gratiam Dei, & fiant filij Dei, sicut Christus testatur, loquens de paruulis in Ecclesia, Matth. 18. Non est voluntas patris vestri qui in cœlis est, vt pereat vnus ex paruulis istis.

Damnāt Anabaptistas, qui improbant baptismum infantum, & affirmant infantes sine baptismo & extra ecclesiam Christi saluos fieri.

Alia editio.

DE Bâptismo docēt, quòd sit necessarius ad salutem: quòdq; per Bâptismum offeratur gratia dei. Et quòd pueri sint Bâptisandi, qui per Bâptismum oblati deo, recipiantur in gratiam dei.

Damnāt Anabaptistas, qui improbant, baptismum puerorum, & affirmant sine bapptismo saluos fieri.

ARTICVLI FIDEI

X.

DE Coena Domini docēt, quòd cum pane & vino vere exhibentur corpus & sanguis Christi vescantibus in Coena Domini.

Alia editio.

DE Coena domini docent, quòd corpus & sanguis Christi verè adsint, & distribuuntur in coena domini: & improbant secus docentes.

XI.

DE Pœnitentia docent, quòd lapsis post Baptismum contingere possit remissio peccatorum, quo cunq; tempore, cum convertuntur. Et quòd Ecclesia talibus redeuntibus ad Pœnitentiam, impertire absolutionem debeat.

Constat autem Pœnitentia, hoc est, conuersio impij, proprie his duabus partibus. Altera est cõtritio, hoc est terrores incussi conscientie agnito peccato, in quibus & iram Dei agnoscimus, & dolemus nos peccasse, & peccata detestamur ac fugimus, sicut Ioel concionatur: Scindite

corda

PRAECIPVI.

20

corda vestra, & non vistimēta vestra, & cõuertimini ad Dominum Deum vestrū, &c. Altera pars est fides, quae concipitur ex Euangelio seu Absolutione, & credit propter Christū certò remitti peccata, & consolatur consolatur consciētiam, & ex terroribus liberat, de qua fide Paulus loquitur, cum ait, Iustificati fide pacem habemus. Deinde sequi debent boni fructus pœnitentiae, hoc est, obedientia erga Deum, iuxta illud: Debitores sumus non carni, vt secundum carnē viuamus. Si enim secundum carnem viuetis, moriemini. Sed si spiritu actiones corporis mortificabitis, viuetis.

Damnant Nouatianos, qui nolēbant absoluerē eos qui lapsi post baptismum, redibant ad pœnitentiam.

Damnant & illos, qui non docent remissionem peccatorum per fidem gratis propter Christum contingere. Sed contendunt remissionem peccatorum contingere propter digni-

tatem contritionis, dilectionis, aut aliorum operum & iubent dubitare conscientias in pœnitentia, an consequantur remissionem, & affirmant hâc dubitationem nō esse peccatum.

Damnant & istos, qui Canonicas satisfactiones docent necessarias esse ad redimēdas pœnas æternas aut pœnas purgatorij, etsi fatemur bonis operibus mitigari præsentēs calamitates, sicut Esaias docet, Cap. 58. Frange esurienti panem tuum, &c. Et requiem tibi dabit Dominus semper. Reijciunt & Indulgentias, quæ sunt condonationes commenticiarum satisfactionum.

Damnant & Anabaptistas, qui negant semel iustificatos, iterum posse amittere Spiritum sanctum. Damnāt & illos, qui contendunt aliquibus tantam perfectionem in hac vita contingere, vt ne quidem possint iterum peccare.

Alia editio.

De

DE pœnitentia docēt, quod lapsis post baptismum contingere possit remissio peccatorum, quocunq; tempore conuertantur: & quod ecclesia talibus redeuntibus ad pœnitentiam absolutiōē impartiri debeat. Constat autem pœnitentia propriè his duabus partibus: altera est contritio seu terrores incusi conscientiaē agnito peccato: altera est fides quæ concipitur ex Euangelio seu absolutiōe: & credit propter Christum remitti peccata, & consolatur conscientiam, & ex terroribus liberat: deinde sequi debent bona opera, quæ sunt fructus pœnitentiaē.

Damnant Anabaptistas, qui negant semel iustificatos posse amittere spiritū sanctum. Item qui contendunt quibusdam tantam perfectionem in hac vita contingere, vt peccare non possint. Damnantur & Nouatiani, qui volebant absoluere lapsos post baptismum redeuntē ad pœnitentiā. Reijciuntur & ipsi, qui nō docent remissionem peccatorum per fidem contingere, sed iubent nos mereri gratiam per satisfactiones nostras.

XII.

DE confessione peccatorum docent, quod Absolutio priuata in Ecclesiis retinenda sit, quan-

23 ARTICVLI FIDEI

quam in Confessione non sit necessaria delictorum enumeratio. Est enim impossibilis enumeratio omnium delictorum, iuxta illud: Delicta quis intelligit?

Alia editio.

DE confessione docent, quod absolutio priuata in Ecclesijs retinenda sit, quanquam in confessione non sit necessaria omnium delictorum enumeratio. Est enim impossibilis iuxta psalmum, Delicta quis intelligit.

XIII.

DE vsu Sacramentorum docent, Sacramenta instituta esse, non modo vt sint notę professionis inter homines, sed multo magis, vt signa & testimonia voluntatis Dei erga nos, proposita ad excitandam & confirmandam fidem in his qui vtuntur eis. Itaq; vtendum est Sacramentis ita, vt accedat fides, quę credat promissionibus, quę per Sacramenta exhibentur & ostenduntur. Hac fide accipimus promissam gratiam, quam

Sacra

PRAECIPVI 24

Sacramenta significant, & Spiritum sanctum.

Damnant igitur Pharisaicam opinionem, quę obruit doctrinam de fide, nec docet fidem in vsu sacramentorum requiri, quę credat propter Christum nobis gratiam dari: sed fingit homines iustos esse propter vsu sacramentorum ex opere operato, & quidem sine bono motu vtentium.

Alia editio.

DE vsu sacramentorum docent, quod sacramenta instituta sint, non modo vt sint notę professionis inter homines, sed magis vt sint signa & testimonia voluntatis Dei erga nos ad excitandam & confirmandam fidem in his qui vtuntur propositis. Itaque vtendum est sacramentis, ita vt fides accedat, quę credat promissionibus, quę per sacramenta exhibentur & ostenduntur.

XIIII.

DE ordine Ecclesiastico docent, quod nemo debeat in Ecclesia publice docere aut Sacramenta administrare, nisi rite vocatus. Sicut & Paulus precipit Tito, vt in ciuitati-

25 ARTICVLI FIDEI

bus presbyteros constituat.

XV.

Deritibus Ecclesiasticis, qui sunt humana autoritate instituti, docent, ritus illos seruandos esse, qui sine peccato seruari possunt, & ad tranquillitatem & bonum ordinē in Ecclesia cōducunt, vt certæ feriæ, certæ cantiones piæ, & alij similes ritus.

Sed de hoc ipso genere docent, non esse onerandas conscientias superstitiosis opinionibus, hoc est, non est sentiendum, ordinationes illas humanas esse iusticiam coram Deo, aut mereri remissionem peccatorum, aut cultus necessarios esse ad iusticiā Euangelij. Sed sentiendum est, quod sint res adiaphoræ, quæ extra casum scandali omitti possint. Sed illi peccant, qui cum scandalo eas violant, vt qui suarum Ecclesiarum tranquillitatem temere perturbant, &c.

Reijciuntur igitur traditiones, quæ sine peccato non possunt obseruari,

vt tra-

P R A E C I P V I.

26

vt traditio de Calibatu. Reijcitur & impia opinio, de traditionibus & votis, in qua fingitur, cultus humana auctoritate excogitatos, mereri remissionem peccatorum, esse satisfactiones pro peccatis, &c. Cuiusmodi falsæ persuasiones de votis, de certis ieiunijs, &c. in Ecclesia ab indoctis sparsæ sunt.

Alia editio.

Deritibus Ecclesiasticis docet, quod ritus illi seruandi sint, qui sine peccato seruari possunt, ad tranquillitatem & bonum ordinem in ecclesia, sicut certæ feriæ, festa, & similia.

De talibus rebus admonentur homines, ne conscientia onerentur, tanquam talis cultus ad salutem necessarius sit.

Admonetur etiam, quod traditiones humanæ institutæ ad placandum Deum, ad promerendam gratiam & satisfaciendum pro peccatis, aduersentur Euangelio & doctrinæ fidei: quare vota & traditiones de cibis & diebus, &c. institutæ ad promerendam gratiam & satisfaciendum pro peccatis inutiles sint, & contra Euangelium.

XVI.

c 3

ARTICVLI FIDEI

DE rebus ciuilibus docēt, quòd legitimæ ordinationes ciuiles, sint bona opera & ordinationes Dei, sicut Paulus testatur: Quæ sunt potestates, à Deo ordinate sunt. Docent igitur, quòd Christianis liceat Magistratus gerere, exercere iudicia, iudicare res ex Imperatorijs & alijs præsentibus legibus, supplicia iure constituere, iure bellare, militare, lege cōtrahere, tenere proprium, iusiurandum postulātibus magistratibus dare, contrahere legitima coniugia, artes probatas legibus exercere.

Damnant Anabaptistas qui interdunt hæc ciuilia officia Christianis.

Damnant & illos qui Euangelicā perfectionem collocarūt in desertione ciuiliū officiorum, cum Euāgelica perfectio sit spiritualis, hoc est, consistat in motibus cordis, in timore Dei, fide, dilectione, obedientia. Euangelium enim concionatur de quadam æterna iusticia cordis: nec abolet

PRÆCIPVI.

28

abolet interim politiam aut Oeconomiam. Sed maximè postulat eas in hac vita corporali conseruari, tanquam ordinationes Dei, & in talibus ordinationibus exercere charitatem. Itaq; Christiani necessariò debent obedire præsentibus magistratibus ac legibus, nisi cum iubent peccare. Tūc enim magis debent obedire Deo quàm hominibus, Act. 4.

Alia editio.

DE rebus ciuilibus docent, quòd legitimæ ordinationes ciuiles sint bona opera Dei: quòd Christianis liceat gerere Magistratus: exercere iudicia: iudicare res ex Imperatorijs, & alijs præsentibus legibus: supplicia iure constituere: iure bellare, militare, lege cōtrahere, tenere proprium, iusiurandum postulantibus Magistratibus dare: ducere vxorem.

Damnant Anabaptistas, qui interdunt hæc ciuilia iudicia Christianis, etiam illos, qui Euangelicam perfectionem non collocāt in timore Dei & fide, sed in deferēdis ciuilibus officijs, quia Euangelium rradit iusticiam æternam cordis: interim nō dissipat politiam aut Oeconomiam, sed maximè postulat cōseruare tanquā ordinationes Dei:

& in talibus ordinationibus exercere charitatem. Itaque necessario debent Christiani obedire Magistratibus suis & legibus: nisi cum iubent peccare: tunc enim magis debent obedire Deo quam hominibus. Act. 5

XVII.

Item docent, quod Christus apparebit in consumatione mundi, ad iudicandum, & mortuos omnes resuscitabit, & hominibus pijs dabit vitam æternam & gaudia perpetua: impios autem homines & diabolos condemnabit, vt sine fine cruciẽtur.

Dānamus Anabaptistas, qui nūc Iudaicas opiniones spargunt: fingūt ante resurrectionem, pios regna mūdi occupaturos esse, vbique deletis aut oppressis impijs. Scimus enim quod pij debeant obedire presentibus magistratibus, non eripere eis imperia, nō dissipare politias per seditionem: quia Paulus præcipit, Omnis anima magistratui suo subdita sit. Scimus item, quod Ecclesia in hac vita subiecta sit cruci, & primū post hanc vitam glorificabitur. Sicut Paulus in-

lus in-

lus inquit: Oportet nos similes fieri imaginis filij Dei. Quare Anabaptistarum amentiam & diabolicum furorem prorsus damnamus & execramur.

Damnamus & Origenistas, qui finxerūt Diabolis & damnatis finem poenarum futurum esse.

Alia editio.

Item docent, quod Christus apparebit in consumatione mundi ad iudicandum, & mortuos omnes resuscitabit: pijs & electis dabit vitā æternam & perpetua gaudia: impios autem homines ac diabolos condemnabit, vt sine fine crucientur.

Damnant Anabaptistas qui sentiunt hominibus damnatis ac diabolis finem poenarum futurum esse. Damnant & alios qui nunc spargunt Iudaicas opiniones, quod ante resurrectionem mortuorum pij regnū mundi occupaturi sint, vbique oppressis impijs.

XVIII.

De libero arbitrio docent, quod humana voluntas habeat aliquam libertatem ad efficiendam ciuilem iusticiam, & diligendas res

c5

ARTICVLI FIDEI

rationi subiectas : sed non habet vim sine Spiritu sancto efficiēda iusticiā spiritalis: quia Paulus dicit, Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Et Christus dicit: Sine me nihil potestis facere. Efficitur autem spiritalis iusticia in nobis, cum adiuvamur à Spiritu sancto. Porro Spiritum sanctum concipimus, cum verbo Dei assentimur, vt nos fide in terroribus consolemur: sicut Paulus docet cum ait: Vt promissionem spiritus accipiatis per fidem.

Hæc totidem verbis dicit Augustinus lib. 3. Hypognosticon. Esse factemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudiciū rationis, non per quod sit idoneum in ijs quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare aut certè peragere, sed tantum in operibus vitæ præsentis, tam bonis quam malis; bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, id est, velle laborare in agro, velle mā ducare & bibere, velle habere amicum,

PRAECIPVI.

cum, velle habere indumēta, velle fabricare domum, vxorem velle ducere, pecora nutrire, artem discere diuerfarum rerum bonarū, velle quidquid bonum ad præsentem pertinet vitam: quæ omnia non sine diuina gubernatione subsistūt, imo ex Deo & per ipsum sunt & esse caperunt. Malis verò dico, vt est velle Idolum colere, velle homicidiū, &c. Hæc Augustini sententiā præclare docet, quid libero arbitrio tribuendum sit: & disertè discernit ciuilem disciplinā seu exercitia rationis humane, à spiritalibus motibus, vero timore, patientia, constātia, fide, inuocatione, in asperrimis tentationibus, inter insidias diaboli, in terroribus peccati. In his certe opus est, regi nos & iurari à Spiritu sancto. Sicut Paulus inquit: Spiritus adiuvat infirmitatē nostrā.

Dānamus Pelagianos & similes, qui docent quòd sine Spiritu sancto solis naturæ viribus possimus Deum super omnia diligere: legem Dei fa-

cere quo ad substantiam actiū. Hæc
 sōnia ingenue & necessario reprehē-
 dimus: obscurāt enim beneficia Chri-
 sti: Nam ideo proponitur in Euan-
 gelio mediator Christus, & promitti-
 tur misericordia, quia humana natu-
 ra non potest satisfacere legi: sicut
 Paulus testatur, cum ait: Roman. 8.
 Sensus carnis inimicitia est aduersus
 Deū. Legi enim Dei non est subdi-
 tus, ac ne potest quidem subijci. Quā
 quā enim externa opera aliquo mo-
 do potest efficere humana natura per
 sese: potest enim continere manus à
 furto, à cæde: tamē interiores motus,
 vt verum timorem, veram fiduciam,
 patientiam, castitatem non potest ef-
 ficere, nisi Spiritus sanctus gubernet
 & adiuuet corda nostra. Et tamen in
 hoc loco illud etiam docemus, Dei
 mādatum esse, vt etiam carnales co-
 herceantur diligentia rationis, & illa
 ciuili disciplina, sicut Paulus inquit:
 Lex est pædagogus in Christū. Item,
 Lex est iniustus posita,

Alia editio.

DE libero arbitrio docēt, quōd huma-
 na voluntas habeat aliquam libera-
 tem ad efficiendam ciuilem iusticiā,
 & deligendas res rationi subiectas: sed non
 habet vim sine spiritu sancto efficiendæ iu-
 sticiæ Dei, seu iusticiæ spiritualis: quia ani-
 malis homo non percipit ea quæ sūt spiri-
 tus Dei: sed hæc fit in cordibus, cum verbū
 spiritus sancti concipitur. Hæc totidem ver-
 bis dicit Augustinus lib. 3. Hipognosticon.
 Esse fatemur liberum arbitrium omnibus
 hominibus, habens quidem iudicium ra-
 tionis: non per quod sit idoneum in ijs quæ
 ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare,
 aut certè peragere, sed tantum in operibus
 vitæ presentis tam bonis quàm etiam ma-
 lis. Bonis dico, quæ de bonis naturæ oriun-
 tur, id est, velle laborare in agro: velle mā-
 ducare & bibere: velle habere amicū: vel-
 le habere indumenta: velle fabricare domū:
 vxorem velle ducere, pecora nutrire, artem
 discere diuersarum rerum bonarum: velle
 quicquid bonum ad presentem pertinet vi-
 tam: quæ omnia non sine diuino guberna-
 culo subsistunt, immò ex ipso & per ipsum
 sunt & esse cœperunt. Malis verò dico, vt
 est velle Idolū colere, velle homicidiū, &c

ARTICVLI FIDEI
XI X.

DE causa peccati docent, quòd tamenñ Deus creat & conseruat naturam, tamen causa peccati est voluntas malorum, videlicet diaboli & impiorum hominum, quæ auertit se à Deo ad alias res contra mandata Dei. Ideo Christus inquit de Diabolo, Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur.

XX.

QUòd aduersarij criminantur nos, negligi à nobis doctrinã de bonis operibus, manifesta calumniã est. Extãt enim libri nostrorum, in quibus piẽ & vtiliter docent de bonis operibus, quę opera in qualibet vocatione Deo placeãt. Cumq; in Ecclesiis magnum olim fuerit silentium de præcipuis operibus, scilicet de exercitijs fidei, & de laude politicorum operum, & magna ex parte consumerentur omnes conciones in laudibus traditionũ humanarũ, in ferijs, Ieiunijs, Monachatu, fraternitatibus,

PRAECIPVI.

tatibus, peregrinationibus, cultu sanctorum, Rosarijs & alijs inutilibus cultibus ornandis: nunc Dei beneficio reuocatur Ecclesia ad veros & vtilis cultus, quos Deus probat & requirit. Prophetæ grauissimis concionibus deplorant hanc Ecclesię calamitatem, quòd veris cultibus extinctis, in Ecclesia regnaturæ sint humane ceremonie & impia fiducia ceremoniarum. Et ab hoc errore reuocant Ecclesiam ad veros cultus, ad vere bona opera.

Quid potest dici grauis concio ne illa Psal. 49. Deus Deorum dominus locutus est, & vocauit terrã. Hic Deus vnũuerso generi humano concionatur: damnat ceremoniarum fiduciam, & alios cultus proponit: & significat se valde irasci his, qui in Ecclesia ita predicant ceremonias, vt veros cultus obruant. Similes extant multæ conciones in Prophetis, vt Esa. 58. Et Zac. 7. & Micheæ 6. Et Oseas clamitat, Misericordiam volo, non sa

crificium, & noticiam Dei plus quam holocausta. Nec obscurū est multos bonos & doctos viros etiam ante hanc aetatem desiderasse doctrinam de consolatione conscientiarum, & de operum discrimine meliorem. Debet enim in Ecclesia extare vtraque doctrina, videlicet Euangelium de fide, ad erudiendas & consolandas conscientias. debet etiam proponi, quae sint verè bona opera: qui sint veri cultus Dei. Sed aduersarij, quia corrumpunt doctrinam de fide, primùm nō possunt conscientijs firmam consolationem proponere. Iubent enim dubitare de remissione peccatorum. Et tamen postea iubent querere remissionem per propria opera: affingunt monachatus, & alia opera. Deinde abolent & veros cultus. Nam inuocatio & cetera spiritualia exercitia excutiuntur animis, non confirmatis fiducia Christi. Præterea nec placent Deo opera secundæ tabulæ, nisi fides accedat, quod propter Christum placeat

ceat hæc inchoata & imperfecta obedientia. Tertio obscurat opera à Deo mandata, & longe anteferunt humanas traditiones. Has ornant speciosissimis titulis: vocant eas Evangelicam perfectionem: interim de officijs vocationis, magistratu, coniugio, ita frigidè docuerunt, vt multi graues viri dubitauerint, an hæc vitæ genera placerent Deo. Itaque concionatores nostri, bono studio vtrunque doctrinæ genus illustrauerunt. Proponunt Euangelium de fide, & addunt piã doctrinam de operibus.

DE FIDE.

Primùm igitur de fide & iustificatione sic docent: Christus aptè complexus est summam Euangelij, cum Lucæ vltimo iubet prædicari in nomine suo pœnitentiam & remissionem peccatorū. Nam Euangelium arguit peccata, & requirit pœnitentiam, & simul offert remissionem peccatorum propter Christum gratis, non propter nostram dignitatem.

39 ARTICVLI FIDEI
Et sicut vniuersalis est pœnitentiæ
predicatio, ita & promissio gratiæ
vniuersalis est, & omnes credere iu-
bet & accipere beneficium Christi: si-
cut Christus inquit, Venite ad me om-
nes qui onerati estis. Et Paulus ait,
Diues est in omnes, &c.

Quamquam igitur cōtritio aliqua
seu pœnitentiā necessaria est, tamen
sentiendum est donari nobis remis-
sionem peccatorum, & fieri nos ex
iniustis iustos, id est, reconciliatos seu
acceptos & filios Dei, gratis, propter
Christum, non propter dignitatem
contritionis aut aliorū operum præ-
cedentium, aut sequentium. Sed fide
hoc beneficium accipiendum est, qua
credere nos oportet, quòd propter
Christum nobis donentur remissio
peccatorum & iustificatio. Hęc sen-
tentia firmam consolationem perter-
refactis mentibus affert. Et quàm ne-
cessaria sit Ecclesiæ, peritæ conscien-
tiæ facile iudicare possunt. Et nihil ha-
bet absurdū, nihil perplexū, nihil So-
phisticum.

PRÆCIPVI. 40
phisticum. Non est hic opus disputa-
tionibus de prædestinatione, aut simi-
libus. Nam promissio est vniuersalis,
& nihil detrahit operibus, imo exusci-
tat ad fidem, & verè bona opera. Nā
remissio peccatorū transfertur à no-
stris operibus ad misericordiam, vt sit
beneficium certum, non vt nos nihil
agamus, sed multo magis, vt scia-
mus, quomodo placeat Deo nostra
obedientia in tāta infirmitate nostra.

Hanc sententiā, qua & illustratur
honus Christi, & pijs mentibus con-
solatio dulcissima & firmissima pro-
ponitur, quæ veram misericordiæ di-
uinę cognitionem continet, & veros
cultus, & æternam vitam parit, asper-
nari ac damnare plusquā Pharisaica,
cœcitas est. Olim cum hæc consola-
tio non proponeretur, multæ pau-
dæ conscientia mederi sibi conaban-
tur operibus: alij confugiebāt ad mo-
nasticam vitam: alij alia opera elige-
bant, quibus mererētur remissionem
peccatorum & iustificationem. Sed

41 **ARTICVLI FIDEI**
nulla est firma consolatio præter hanc doctrinam Euangelij, quæ iubet credere, quòd gratis nobis propter Christum donentur remissio peccatorum & iustificatio. Estq; hæc tota doctrina comparata ad verum illud certamen perterrefactæ conscientiæ.

Sed addemus aliquot testimonia. Paul. Ro. 3. Iustificamur gratis ipsius gratia per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propiciatorem per fidem in sanguine suo.

Rom. 4. Ei autem qui non operatur, credit autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iusticiam.

Ephe. 2. Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis glorietur. In his sententijs & similibus disertè docet Paulus, gratis nobis donari remissionem peccatorum & iustificationem, non propter nostrorum operum dignitatē. Et in capite quarto ad Romanos copiosè disputat, quare

quare hac consolatione nobis opus sit. Si enim promissio pendèret ex dignitate nostrorum operum, fieret incerta. Vt igitur aduersus terrores peccati & mortis habeamus certam & firmam consolationem, & fides consistere possit, necesse est eam sola misericordia niti, & non nostra dignitate. Propterea Paulus inquit: Ideo ex fide secundū gratiam, vt sit firma promissio. Neque enim opponi iudicio Dei possunt opera nostra, iuxta illud, Si iniquitates obseruaueris, quis sustinebit? Ideoque mediator nobis donatus est Christus. Nec trāsferendus est eius honos in nostra opera.

Cum igitur dicimus, fide iustificamur, nō hoc intelligimus, quòd iustifimus propter ipsius virtutis dignitatem. Sed hæc est sententia, Consequi nos remissionem peccatorum & imputationem iusticię per misericordiam propter Christum. Verum hæc misericordia non potest accipi nisi fide. Et fides hic non tantum historiæ noti-

43 ARTICVLI FIDEI
ciam significat, sed significat credere promissioni misericordiae, quae nobis propter Mediatorem Christum contingit. Et cum hoc modo fides intelligitur de fiducia misericordiae, non dissentiunt inter se Iacobus & Paulus. Quod enim inquit Iacobus, Demones credunt & contremiscunt, intelligit fidem de noticia historiae. Haec non iustificat. Norunt enim historiam etiam impij ac Diaboli. Paulus vero cum inquit: Fides reputatur ad iusticiam, &c. loquitur de fiducia misericordiae promissae propter Christum.

Estque sententia, Homines iustos pronunciarum, id est reconciliari per misericordiam, non propter dignitatem propriam. Sed hanc misericordiam promissam propter Christum, oportet fide accipi. Iam bonas mentes nihil offendet novitas huius Paulinae figurae, Fide iustificamur, si intelligant proprie de misericordia dici, eamque veris & necessarijs laudibus ornari, Quid potest enim esse gratius

con

conscientiae afflictae ac pauidae in veris doloribus, quam audire, hoc esse mandatum Dei, hanc esse vocem spiritus Christi, ut statuant certo donari remissionem peccatorum seu reconciliationem, non propter nostram dignitatem, sed gratis per misericordiam, propter Christum, ut beneficium sit certum: Significat autem iustificatio in his Pauli sententijs remissionem peccatorum, seu reconciliationem, seu imputationem iusticiae, hoc est, acceptationem personae.

Nec afferimus novum dogma in Ecclesiam. Nam hanc de fide doctrinam scriptura copiose tradit. Et Paulus hunc locum praecipue tractat in aliquot Epistolis: & docent idem S. Patres. Sic enim inquit Ambrosius de vocatione gentium, Vilesceret redemptio sanguinis Christi, nec misericordiae Dei humanorum operum praerogativa succumberet, si iustificatio, quae fit per gratiam, meritis precedentibus deberetur, ut non munus,

largientis, sed merces esset operantis. Et multæ sunt integræ hac de re apud Augustinũ disputationes. Huius hæc sunt verba: Quandoquidem per legem ostendit hominĩ infirmitatem suam, vt ad eius misericordiã per fidem confugiens, sanaretur. Dicitum est enim, quod legem & misericordiam in lingua portet. Legem scilicet, qua reos faciat superbos: misericordiam verò, qua iustificet humilatos. Iusticia ergo Dei per fidem Iesu Christi in omnes qui credunt, &c.

Et Synodus Mileuitana scribit. Nonne satis ostenditur hoc actum esse per legem, vt peccatum cognosceretur, & sic aduersus victoriam peccati ad diuinam gratiam, qua in promissionibus proposita est, confugeretur, vt ad liberationem quærentur promissiones Dei, hoc est, gratia Dei: & incipiat esse in homine iusticia non sua, sed Dei.

DE BONIS OPERIBUS.

Cum

Cum necessariam de fide doctrinam & consolationem Ecclesiis proponimus, additur & doctrina de bonis operibus, quod videlicet necessaria sit in reconciliatis obedientia erga legem Dei. Nam Euangelium concionatur de noua vita, iuxta illud, Dabo legem meam in cordibus eorum. Hæc igitur noua vita debet esse obedientia erga Deũ. Et Euangelium prædicat poenitentiam. Nec existere fides potest, nisi in his, qui poenitentiam agunt: quia fides consolatur corda in contritione & terroribus peccati, sicut Paulus docet, Iustificati fide pacem habemus. Et de poenitentiã dicit Rom. 6. Vetus noster homo simul crucifixus est, vt aboleatur corpus peccati, ne peccato deinceps seruiamus. Et Esaias inquit: Vbi habitabit Dominus? In Spiritu contrito & humiliato, &c.

Secundò, inter bona opera præcipuum est, & summus cultus Dei, fides ipsa: & parit multas alias virtutes,

d 5

quæ existere non possunt, nisi prius corda fidem cõceperint. Paulus enim dicit, Quomodo inuocabunt, nisi crediderint. Donec animi dubitant an à Deo exaudiantur, donec sentiūt se à Deo reijci, non verè inuocant Deum. Sed cum fide agnoscimus misericordiam, confugimus ad Deum, diligimus, inuocamus, speramus, expectamus auxilium, obedimus in afflictionibus: quia iam scimus nos esse filios, & placere Deo hoc nostrum sacrificium, nostras afflictiones. Hos cultus parit fides. Præclare igitur inquit Ambrosius, Fides bonæ voluntatis, & iustæ actionis genitrix est.

Aduersarij videri volunt magnifice ornare doctrinam bonorum operum: & tamen de his spiritualibus operibus, de fide, de exercitijs fidei, in inuocatione, in omnibus vitæ negocijs, consilijs & periculis, nihil dicunt, ac ne potest quidem rectè dici de his exercitijs, si conscientia relinquantur in dubitatione: si nesciant Deum require

requirere fidem, tanquam præcipuum cultum. Et cum offunditur oculis illa ingens species externorum operum, mentes, præsertim non satis institutæ, abducuntur à conspectu horum exercitiorum interiorum. Necessè est autem in Ecclesia de his interioribus operibus, & fructibus spiritus, doceri homines: nã hæc opera discrimen faciūt inter pios & hypocritas. Externos cultus, externas caremonias, & alia externa opera præstare etiam hypocritæ possunt. At hi cultus tantum sunt veræ Ecclesiæ, vera pœnitentia, timor, fides, inuocatio, &c. Hi cultus præcipuè requiruntur & laudantur in scripturis, vt Psal. 49. Immola Deo sacrificium laudis. Inuoca me in die tribulationis, &c.

Tertiò, & hac fide, quæ consolatur corda in pœnitentia, accipimus Spiritum sanctum, qui datur vt gubernet & adiuuet nos, vt peccato & Diabolo resistamus, & magis magisque agnoscamus infirmitatem nostram,

& in nobis crescant agnitio Dei, timor, fides. Quare debet in nobis obedientia erga Deum & noua vita crescere, sicut Paulus docet, renouari nos debere, ad agnitionem Dei, vt efficiatur in nobis noua lux & imago eius qui condidit nos, &c.

Quartò, docemus etiam quomodo hæc inchoata obedientia placeat Deo. Nam in hac tanta infirmitate & immunditia naturæ, Sancti non satisfaciunt legi: opus igitur est pijs consolatione, vt sciât quomodo hæc exigua & imperfecta obedientia Deo placeat. Non enim ideo placet, quia legi satisfaciatur: sed quia personæ reconciliatæ & iustæ sunt propter Christum, & credunt sibi cõdonari imbecillitatem suã. Sic Paulus docet, Nulla nunc est condemnatio his, qui sunt in Christo, &c.

Quamquam igitur hæc noua obedientia procul abest à perfectione legis, tamen est iusticia, & meretur præmia: ideo, quia personæ reconciliatæ

sunt. Atq; ita de operibus iudicadum est: quæ quidem amplissimis laudibus ornanda sunt, quòd sint necessaria, quòd sint cultus Dei & sacrificia spiritualia, & mereantur præmia. Sed tamen de persona prius tenenda est hæc consolatio, necessaria in certamine conscientia, quòd fide gratis habeamus remissionem peccatorũ, & persona iusta, id est, recõciliata sit, & hæres vitæ æternæ propter Christum, postea verò placere obedientiam, iuxta illud, Nunc non estis sub lege, sed sub gratia.

Non enim possunt opponi iræ ac iudicio Dei nostra opera, sed terrores peccati & mortis vincendi sunt fiducia Mediatoris Christi: sicut scriptũ est, O mors, ero mors tua. Et Ioan. 6. ait Christus: Hæc est voluntas Patris qui misit me, vt omnis qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Et Paulus, iustificati fide, pacẽ habemus. Et Ecclesia semper orat, Dimitte nobis debita nostra. Atq; ita

de imbecillitate Sanctorum, & de fide docent & ipsi S. Patres. Augustinus in narratione Psal. 30. inquit: In tua iusticia erue me: nam si attendas ad iusticiam meam, dānas me. In tua iusticia me erue. Est enim iusticia Dei, quæ & nostra fit, cum donatur nobis. Ideo autē Dei iusticia dicitur, ne homo sese putet à seipso habere iusticiā. Sicut enim dicit Apostolus Paulus. Credenti in eum qui iustificat impiū, id est, qui ex impio facit iustum. Si agat tanquam ex regula legis proposita, damnandus est peccator. Hac regula, si ageret, quem liberaret: Omnes enim peccatores inuenit. Hoc ait Apostolus. Omnes peccauerunt & egent gloria Dei. Quid est, Egēt gloria Dei? Ut ipse liberet, non tu. Quia tu non potes liberare, indiges liberatore. Quid est quod te iactas? quid est quod de lege, & iusticia presumis? Nō vides quid intus tecum pugnet? Non audis decertantem, & confitentem, & adiutorium in pugna desideran-

derantem? Miser ego homo, &c. Facile autem iudicari potest, necesse fariā esse Ecclesiae hanc doctrinā, ut sciant homines se nō satisfacere legi, & tamen habeant consolationem, quomodo haec imperfecta obedientia placeat. Hanc doctrinam horribiliter obruerunt olim quaedam absurda persuasiones, in quibus indocti contra auctoritatem scripturae & veteris Ecclesiae, sinxerunt homines legi Dei satisfacere. Item, iustos esse propter legis impletionem, &c. Et Monachos perfectos esse, & ampliora & praestantiora opera prestare, quam lex Dei flagitat, interim altissimum silentium erat, quomodo fide apprehendendus sit Mediator Christus: sed iuebant dubitare aut cōfidere proprijs operibus.

Ceterum de hac obedientia etiam docemus, eos qui admittunt peccata mortalia, non esse iustos: quia Deus requirit hanc obedientiam, ut resistamus vicijs affectibus. Qui autem

non repugnant, sed obtemperant eis contra mandatum Dei, & admittunt actiones contra conscientiam, hi sunt iniusti; & neq; Spiritum sanctum, neque fidem, id est, fiduciam misericordiae, retinent. Nam in his qui delectantur peccatis, nec agunt poenitentiam, nec potest quidem fiducia existere, quae querat remissionem peccatorum.

Quintò, necesse est hoc quoque docere, quomodo facere homines bona opera possint. Modò dictum est, quomodo placeant Deo: hic addimus etiam quomodo fieri possint. Et si enim homines suis viribus externa honesta opera utcumque efficere possunt, & hanc disciplinam debent praestare, tamē homines sine fide sunt in potestate Diaboli, qui impellit eos ad manifestam turpitudinem: occupat animos eorum impijs & blasphemis opinionibus. Id enim est regnum & tyrannis Diaboli. Ad haec natura per sese infirma est, & non potest sine auxilio Dei se erigere, & spiritualia

opera

opera efficere, ideo docentur homines, in Euangelio promitti Spiritum sanctum, qui animos eorum, qui agunt poenitentiam & Euangelio assentiuntur, adiuvet & gubernet. Quare in omni vita, in tanta infirmitate naturae, inter has Diaboli insidias, in omnibus periculis exercenda est fides in invocatione, ut perseverare in fide & obedientia erga Deum possimus. Itaque Zacharias inquit: Effundam super domum David, & super habitatores Ierusalem spiritum gratiae & precum. Ideo enim vocat spiritum gratiae, quod Spiritus sanctus erigat & consoletur perterrefactas mentes, & testetur nos habere Deum placatum. Et vocat spiritum precum, ut fidem assidue in invocatione exerceamus, ut per haec exercitia confirmetur fides, & crescat nova vita.

Et verae virtutes sine vlla dubitatione sunt dona Dei, fides, perspicacia iudicij in discernendis dogmatibus: magnitudo animi, qualem esse

e

necesse est in his qui Euangelium do-
 cent & confitentur: vera diligentia in
 regendis Ecclesiis: vera humilitas: nō
 appetere potentiam: non frangi po-
 pulari fauore aut odio: vera castitas,
 &c. Has heroicās virtutes Paulus vo-
 cat dona Dei, Rom. 12. Habentes dis-
 similia dona secundum gratiam nobis
 datam. Et de his inquit ad Corinth.
 Hæc efficit vnus & idem spiritus, di-
 stribuens singulis, &c. Debet autem
 ad hæc dona accedere exercitatio no-
 stra, quæ & conseruat ea, & meretur
 incrementum. Iuxta illud, Habenti
 dabitur. Et Augustinus præclare di-
 xit: Dilectio meretur incrementum
 dilectionis, cum videlicet exercetur.
 Habent enim bona opera præmia, cū
 in hac vita, tum post hanc vitam, in vi-
 ta aeterna. Quia enim Ecclesia in hac
 vita subiecta est cruci & morti corpo-
 rali, differuntur præmia pleraq; ad fu-
 turam vitam, quæ etiam si per miseri-
 cordiam certō propter Christū con-
 tingit, his qui fiducia Christi iustifica-
 ti sunt,

ti sunt, tamen etiam est compensatio
 bonorum operum, iuxta illud, Mer-
 ces vestra copiosa est in caelis.
 Ex his satis liquet, doctrinam bono-
 rum operum Dei beneficio, pie & re-
 ctè doceri in nostris Ecclesiis. Quan-
 ta fuerit olim obscuritas, quanta con-
 fusio doctrinae de bonis operibus,
 bonæ mentes satis norunt. Nemo
 monebat de discrimine humanarum
 traditionum & legis diuinæ. Nemo
 docebat, quomodo placerent bona
 opera in tāta nostra infirmitate. De-
 nique altissimum silentium erat de fi-
 de, qua opus est in remissione pecca-
 torum. At explicatis nunc his rebus,
 tenent piæ conscientiaē consolatio-
 nem, & certam spem salutis: & intel-
 ligunt veros cultus, & norūt quomo-
 do placeant Deo, & quomodo sint
 meritorij.

Alia editio.

F Alia accusantur nostri, quod bona o-
 pera prohibeant. Nam scripta eorum
 quæ extant de decem præceptis, & alia
 similia argumenta testantur, quod vtiliter

docuerint de omnibus vitæ generibus & of-
ficijs: quæ genera vitæ, quæ opera in quali-
bet vocatione Deo placeant. De quibus re-
bus olim parum docebant concionatores,
tantum puerilia, & non necessaria opera vr-
gebant, vt certas ferias, certa ieiunia, frater-
nitates, peregrinationes, cultus sanctorum,
rosaria, monachatum, & similia. Hæc aduer-
sarij nostri admoniti nunc dediscunt, nec
perinde prædicant hæc inutilia opera, vt o-
lim mirum erat silentium. Docent interim
non tantum operibus iustificari, sed cõiun-
gunt fidem & opera, & dicunt nos fide & o-
peribus iustificari. Quæ doctrina tollerabi-
lior est priore, & plus afferre potest conso-
lationis quàm vetus ipsorum doctrina.

Cum igitur doctrina de fide, quam oportet
in Ecclesia præcipuam esse, tam diu iacuerit
ignota, quemadmodum fateri omnes
neceffe est, de fidei iusticia altissimum silen-
tium fuisse in concionibus, tantum doctri-
nam operum versatam esse in ecclesijs. No-
stri de fide sic admonuerunt Ecclesias.

Principio, quod opera nostra nõ possint
reconciliare Deum, aut mereri remissionem
peccatorum & gratiam, sed hanc tantum
fide consequimur: credentes quod
propter Christum recipiamur in gratiã, qui
solus positus est mediator & propitiatoriu,
per quem reconcilietur pater. Itaq; qui cõ-
fidit

fidit operibus se mereri gratiam, is aspèrnat
Christi meritum & gratiam, & quærit sine
Christo humanis viribus viam ad Deum,
cum Christus dixerit, Ego sum via, veritas
& vita.

Hæc doctrina de fide vbique in Paulo tra-
ctatur Ephes. 2. Gratia salui facti estis per fi-
dem, & hoc non ex vobis, Dei donum est,
non ex operibus, &c.

Et ne quis cauilletur, à nobis nouã Pauli
interpretationem excogitari, tota hæc cau-
sa habet testimonia patrum. Nam Augusti-
nus multis voluminibus defendit gratiam
& iusticiam fidei contra merita operum. Et
similia docet Ambrosius de vocatione Gen-
tium: Vilesceret redemptio sanguinis Chri-
sti, nec misericordiæ Dei humanorum ope-
rum prærogatiua succumberet, si iustifica-
tio, quæ fit per gratiam, meritis præceden-
tibus deberetur, vt non minus largientis,
sed merces esset operantis.

Quamquam autem hæc doctrina cõtem-
nitur ab imperitis, tamen experiuntur piæ
& pauidæ conscientiæ, plurimum eam cõ-
solationis afferre, quia conscientie non pos-
sunt reddi tranquillæ per vlla opera, sed tan-
tum fide, cum certò statuunt, quod propter
Christum habeat placatum Deum. Quem-
admodum Paulus docet Rom. 5. Iustificati
per fidem, pacem habemus apud Deum.

Tota hæc doctrina ad illud certamen perterrefactæ conscientiæ referenda est, nec sine illo certamine intelligi potest. Quare male iudicant de eare homines imperiti, & prophani, qui Christianam iusticiam nihil esse somniant, nisi civilem & philosophicâ iusticiam.

Olim vexabantur conscientiæ doctrina operum: non audiebant ex Euangelio consolationem: quosdam conscientia expulit in desertum, in Monasteria, sperantes ibi se gratiam merituros esse per vitam monasticam. Alij alia excogitauerunt opera ad promerendam gratiam, & satisfaciendum pro peccatis: ideo magnopere fuit opus, hanc doctrinam de fide in Christû tradere, & reuocare, ne deesset consolatio pauidis conscientijs, sed scirent fidem Christum apprehēdi gratiam & remissionem peccatorum.

Admonentur etiam homines, quòd hic nomen fidei non significat tantum historiæ noticiam, qualis est & in impijs & diabolo: sed significat fidem quæ credit non tantum historiã, sed etiam effectum historiæ, videlicet hunc articulum remissionem peccatorum, quòd videlicet per Christum habeamus gratiam, iusticiam & remissionem peccatorum.

Iam qui scit se per Christum habere propitiũ patrem, is verè nouit Deum: scit se

ei cur

ei curæ esse: inuocat eum, denique non est sine Deo sicut Gêtes. Nam diaboli & impij non possunt hunc articulum credere, Remissionem peccatorum. Ideo Deum tanquam hostem oderunt: non inuocant eum: nihil boni ab eo expectant. Augustinus etiã de fidei nomine hoc modo admonet lectorem, & docet in scripturis nomē fidei accipi, non pro noticia, qualis est in impijs, sed pro fiducia quæ consolatur & erigit perterrefactas mentes.

Præterea docent nostri, quòd necesse sit bona opera facere, non vt confidamus per ea gratiam mereri, sed propter voluntatem Dei. Tantum fide apprehenditur remissio peccatorum ac gratia. Et quia per fidem accipitur spiritus sanctus, iam corda reuocatur, & induunt nouos affectus, vt parere bona opera possint. Sic enim ait Ambrosius, Fides bonæ voluntatis, & iustæ actionis generatrix est. Nam humanæ vires, sine spiritu sancto plenæ sunt impijs affectibus: & sunt imbecilliores quàm vt bona opera possint efficere coram Deo. Adhæc, sunt in potestate diaboli qui impellit homines ad varia peccata, ad impias opiniones, ad manifesta scelera. Quemadmodum est in philosophis, qui & ipsi conati honeste viuere, tamen id non potuerunt efficere, sed contaminati sunt multis manifestis sceleribus.

61 ARTICVLI FIDEI

Talis est imbecillitas hominis, cum est sine fide & spiritu sancto, & tantum humanis viribus se gubernat.

Hinc facile apparet hanc doctrinam non esse accusandam quod bona opera prohibeat, sed multo magis laudandam, quod ostendit quod bona opera facere possumus. Nam sine fide nullo modo potest humana natura primi aut secundi præcepti opera facere: sine fide non inuocat: demum à Deo nihil expectat: non tolerat crucem, sed querit humana præsidia: confidit humanis præfidijs. Ita regnant in corde omnes cupiditates & humana consilia cum abest fides & fiducia erga Deum. Quare & Christus dixit, Sine me nihil potestis facere, Ioan. 15. Et Ecclesia canit, Sine tuo nomine, nihil est in homine, nihil est innoxium.

De cultu sanctorum docet, quod memoria sanctorum proponi potest, vt imitentur fidem eorum, & bona opera iuxta vocationem. Vt Cæsar imitari potest exemplum Dauidis in bello gerendo ad depellendos Turcas à Patria. Nam vterque rex est. Sed Scriptura non docet inuocare sanctos, seu petere auxilium à sanctis, quia vnū Christum nobis proponit Mediatorem, propitiatorium, Pontificem, & intercessorem. Hic inuocandus est: & promissit se exauditurum esse preces nostras: & hunc cultum maxime probat, videlicet

PRÆCIPVI.

62

videlicet, vt inuocetur in omnibus afflictionibus, Ioan. 2. Si quis peccat, habemus aduocatum apud Deum, &c.

Hæc ferè summa est doctrina apud nos, in qua cerni potest nihil inesse quod discrepet à scripturis, vel ab Ecclesia catholica, vel ab Ecclesia Romana, quatenus ex scriptoribus nobis nota est: quod cum ita sit, inclementer iudicant isti, qui nostros pro hæreticis haberi postulat. Tota dissensio est de paucis quibusdam abusibus, qui sine certa autoritate in Ecclesias irrepserunt: in quibus etiam, si qua esset dissimilitudo, tamen decebat hæc lenitas Episcoporum, vt propter confessionem, quam modò recessimus, tolerarent nostros: quia ne Canones quidem tam duri sunt, vt eisdem ritibus vbi que esse postulent: neque similes vnquam omnium Ecclesiarum ritus fuerunt: quâquam apud nos magna ex parte veteres ritus diligenter seruantur. Falsa enim calumnia est, quod omnes ceremonie, omnia vetera instituta in Ecclesijs nostris aboleantur. Verum, publica querela fuit, abusus quosdam in vulgaribus ritibus hære. Hi qui non poterant bona conscientia probari aliqua ex parte correcti sunt.

XXI.

c 5

63 ARTICVLI FIDEI

DE veneratione sanctorum docent, quod utile sit sanctorum memoriam proponere, vt eorum exemplis fidem nostram confirmemus. Item vt eorum fidem & bona opera imitemur, quantum cuiusque vocatio requirit: vt Cæsar exemplū Dauidis imitari potest in bello gerendo ad repellēdos Turcas. Nam vterq; Rex est. Debemus etiā gratias Deo agere, quod tā multa & gloriosa exempla misericordiæ suæ proposuerit Ecclesiæ in sanctis. Item quod Ecclesiā pulcherrimis donis ac virtutibus sanctorum ornauerit. Laudandi sunt & ipsi sancti, qui donis Dei pie vsi sunt: qui ad ornandum Ecclesiam cōtulerint. Cæterum scriptura nō docet inuocare sanctos, seu auxilium à sanctis petere: sed vnum Christū nobis proponit mediatorem, propiciatorem, pontificem & intercessorem. De hoc habemus præcepta & promissiones, vt & ipsum inuocemus, & statuamus exaudiri preces nostras, cum ad hunc ponti-

13 PRAECIPVI HA 64

pontificem & intercessorem confugimus: sicut inquit Ioan. 6. Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Et Ioan. 14. Quicquid petieritis in nomine meo, id faciā. Hæc testimonia iubent ad Christum confugere: iubent vt Christū sentiamus esse intercessorem, & placatorem: iubent vt confidamus nos exaudiri à patre propter Christum. De sanctis verò nec præcepta, nec promissiones, nec exempla sunt in hanc sententiam in scripturis. Et obscuratur officium & honos Christi, cum homines confugiunt ad sanctos, & hos dicunt esse mediatores, eosq; inuocant, & sibi fingunt opinionem, sanctos esse benigniores: atq; ita fiduciam debitā Christo trāsferūt in sanctos. At Paulus inquit: Vnus est mediator Dei & hominum. Hunc igitur cultum præcipue requirit Christus, vt sentiamus ad ipsum confugiendum esse: ipsum esse intercessorem, propter quem certō exaudiamur, &c.

65 ARTICVLI FIDEI

Hæc summa est doctrinæ quæ in Ecclesiis nostris traditur. Et consentaneam esse iudicamus & Propheticæ ac Apostolicæ scripturæ, & Catholicæ Ecclesiæ: postremò etiam Romanæ Ecclesiæ, quatenus ex probatis scriptoribus nota est. Atque idem iudicaturos esse speramus omnes bonos & doctos viros. Nō enim aspernamur consensum Catholicæ Ecclesiæ: nec est animus nobis vllum nouum dogma & ignotum sanctæ Ecclesiæ inuehere in Ecclesiam: nec patrocinari impijs aut sediciosis opinionibus volumus, quas Catholica Ecclesia damnauit. Non enim adducti praua cupiditate, sed coacti auctoritate verbi Dei & veteris Ecclesiæ, amplexi sumus hanc doctrinã, vt & gloria Dei fieret illustrior, & consulere tur pijs mentibus in vniuersa Ecclesia. Constat enim plerosque abusus irrepsisse in Ecclesiam, qui emendatione opus habent. Et cum propter gloriam Christi, tum propter salutem omnium

PRÆCIPVI.

66

omnium gentium maxime optamus, vt diligenter cognitis his controuersis, Ecclesia repurgetur, & ab ijs abusibus liberetur, qui dissimulari non possunt: quam ob causam diu iam omnes boni viri in omnibus nationibus expetunt Synodum, cuius quidem spem aliquam clementissimus Imperator omnibus gentibus ostendit. Faciet igitur Imperator rem dignissimam sua magnitudine & foelicitate, & exoptatam vniuersæ Ecclesiæ, si in Synodo permiserit iudicium de tantis rebus: non illis qui priuatos adfectus in consilium adhibent, sed delectis pijs & doctis viris, qui gloria Christi, & salutis vniuersæ Ecclesiæ consulere cupiant. Hæc est vtitata & legitima via in Ecclesia dirimendi dissentiones, videlicet ad synodos referre controuersias Ecclesiasticas.

Hunc morem seruauit Ecclesia inde vsque ab Apostolis. Et prestantissimi Imperatores Constantinus ac Theodosius, etiam in rebus non val-

67 A R T I C V L I F I D E I
de obscuris, & dogmatibus absurdis, tamen sine Synodo nihil constituere voluerunt, vt Ecclesiæ libertatem in iudicijs dogmatum conseruarent. Et honestissimum est Cæsari, illorum optimorum principum exemplū imitari, præsertim cum nos nihil mutauerimus sine exemplo veteris Ecclesiæ. Et speramus hanc tantam foelicitatem Imperatori diuinitus datam esse, ad Ecclesiæ emendationem ac salutem. Certè hanc gratiam Deus ab ipso reposcit, vt potentiam suam conferat ad ornandam Christi gloriam, ad Ecclesiæ pacem, ad prohibendam immanem & iniustissimam crudelitatem, quæ mira quadam rabie pessimè exercetur in membra Christi, in homines pios & innocentes. Harum maximarum rerum curam mandauit Deus summis principibus. Ideo excitat Monarchas, vt iniusta imperia prohibeant: quemadmodum excitauit Cyrum, vt liberaret à captiuitate populum Iudæorum: Constantinū, vt ille

vt illam infinitam saeuitiam, quæ tunc in Christianos exercebatur, depelleret. Ita optamus, vt Cæsar & curam emendandæ Ecclesiæ suscipiat, & iniustam crudelitatem prohibeat. Nam articuli nostri quos recensuimus, satis clare testantur, nos nullū dogma contra Catholicam Ecclesiam, nullā impiam aut sediciosam opinionem docere aut probare: imò quosdā insignes articulos Christianæ doctrinæ à nostris piè & utiliter illustratos esse. In externis traditionibus, abusus quidam mutati sunt: quarum etiam si quæ est dissimilitudo, si tamen doctrina & fides pura sit, nemo propter illam traditionum humanarum dissimilitudinem habendus est hæreticus, aut desertor Catholicæ Ecclesiæ. Nam vnitas Catholicæ Ecclesiæ consistit in doctrinæ & fidei consensu, non in traditionibus humanis: quarum semper in Ecclesijs per totum orbem magna fuit dissimilitudo. Nec verò fidē habeat Cæsarea Maiestas his, qui, vt

69 ARTICVLI FIDEI

odía contra nos inflamment, miras
lumnias spargunt. Prædicant omnes
caremonias, omnes bonos mores in
Ecclesiis deleri à nobis. Hæc crimina
apertè falsa sunt. Nos enim & cæremo-
nias diuinitus institutas summa pie-
tate conseruamus, & vt earum reue-
rentiam augeremus, tantum nouos
quosdam abusus sustulimus, qui con-
tra scripturam, contra veteres Cano-
nes, contra veteris Ecclesię exempla,
sine vlla certa autoritate vicio tẽpo-
rum recepti sunt. Ac magna ex parte
veteres ritus diligenter apud nos ser-
uantur. Quare rogamus, vt Cæsarea
Maiestas clementer audiat, quid in
externis ritibus seruetur, quid qua de
causa mutatum sit.

*ARTICVLI DE ABV-
sibus qui in externis ritibus mu-
tati sunt.*

DE MISSA.

FAlsò accusantur Ecclesiæ nostrę,
quòd Missam aboleant. Retine-
tur enim Missa apud nos, & sum-
& vli-

70 PRAECIPVI

70

ma reuerentia celebratur: seruantur
& vsitata caremonia: ferè omnes,
præter quàm quòd latinis concioni-
bus admiscentur alicubi germanicæ,
quæ additæ sunt ad docendum po-
pulum. Ideo enim opus est caremo-
nijs, vt doceant imperitos: & tracta-
tio verbi Dei excitet aliquos ad verū
timorem, & fidem, & inuocationem.
Et non solum Paulus præcipit vt lin-
gua intellecta populo, sed etiam ita
constitutum est humano iure. Adfue-
rit populus, vt vnà vtantur Sacramē-
to, si qui sunt idonei. Id quoq; auget
reuerentiam & religionem publica-
rum cæremoniarū. Nulli enim admic-
tuntur, nisi prius explorati. Admo-
nētur etiam homines de dignitate &
vsu Sacramenti, quantum consola-
tionis proponat his qui agunt pœ-
nitentiam, vt discant homines & ti-
mere Deum, & credere, & exerceant
inuocationem, petant & expectent
bona à Deo. Hi sunt veri cultus Chri-
stianorum. Hos cultus timorem, fi-

-FIDEI

f

dem, inuocationem, spem, &c. probat Deus. Itaque cum hi cultus exercentur in vsu caeremoniarum, placet Deo Sacramenti vsus. Cum igitur & ad caeremoniam assuefiat populus, & de vsu admoneatur, fiunt Missae apud nos rite & pie. Et geruntur omnia in Ecclesia maiore cum grauitate & reuerentia, quam olim.

Constat autem multis seculis publicam fuisse querelam bonorum virorum de Missarū abusu ac prophanatione. Nō enim obscurū est quam late pateat hic abusus in omnibus tēplis: à qualibus celebrētur Missae, cōtra Canonum interdīctum. Deinde quam turpiter ad sacrilegum quāstū conferantur. Plurimi enim celebrant Missas, & sine poenitentia, & tantūm vētris causa. Hæc notiora sūnt, quam vt dissimulari possint. Nec videtur ynquam vlla res diuina ab initio mundi, adeo vulgo ad quāstum collata esse, sicut Missa. Paulus autem horribiliter minatur his, qui indignè tractāt Sacra-

Sacramentum, cum ait, Qui indigne ederit panem hunc, aut biberit calicē Domini, reus erit sanguinis Domini. Et in Decalogo scriptū est: Qui Dei nomine abutitur, non erit impunitus. Vt igitur saepe aliās mūdus dedit poenas pro idolatria, ita haud dubie hæc ingens prophanatio Missarum atrocissimis poenis punietur. Et fortassis propter eam causam præcipue plectitur Ecclesia his postremis tēporibus, cœcitate, discordijs, bellis, & alijs multis pestibus. Atq; hos manifestos abusus Episcopi hæctenus, cum quidē nō ignorarent eos, non solum tolerauerunt, sed suauiter etiam riserunt. Nūc serò incipiunt queri de calamitatibus Ecclesiae, cum alia nulla res præbuerit occasionem tumultibus horum temporum, nisi abusus ipsi: qui ita erant iam manifesti, vt tolerari à moderatis hominibus diutius non possent. Vtinā Episcopi pro suo officio ante hæc tempora cohercuissent auaritiam atque impudētiam seu Monachorum,

seu aliorum, qui, mutato veteris Ecclesiae more, Missas ad quæstum contulerunt.

Sed abusus illi, ex quo fonte orti sint, dicemus. Opinio est sparsa in Ecclesia, quod cœna Domini sit opus, quod celebratum à sacerdote, mereatur remissionem peccatorum, culpæ & pœnæ, facienti & alijs, idç ex opere operato, sine bono motu vrentis. Item quod applicatum pro mortuis, sit satisfactorium, hoc est, mereatur eis remissionem pœnarum purgatorij. Sic interpretatur sacrificium: cum Missam vocant sacrificium, opus videlicet, quod applicatum pro alijs meretur eis remissionem culpæ & pœnarum, idç ex opere operato sine bono motu vrentis. Sic interpretantur oblationem à Sacerdote fieri in Missa pro viujs & mortuis. Hac persuasione recepta, iam homines docuerunt querere remissionem peccatorum & omnis generis bona. Itē liberare à pœnis mortuos, beneficio Missæ. Nec

fa. Nec referebat à qualibus fierent Missæ: quia docebant eas prodesse alijs sine bono motu vrentis. Deinde quærebatur, vtrum vna Missa, dicta pro pluribus, tantundē prosit, quantum singulae pro singulis. Hac disputatio & numerum Missarum, & quæstum in infinitum auxit. Sed nos iam non de quæstu disputamus, impietatem accusamus. Docent enim nostri, hanc opinionem de merito & applicatione Missæ falsam & impiam esse. Hic est huius controuersie status. Ac facile est pijs iudicium de hac causa, si quis expendat argumenta quæ sequuntur.

Primum, Suprà ostendimus consequi homines remissionem peccatorum gratis fide, id est, fiducia misericordiae propter Christum. Ergo impossibile est consequi remissionem peccatorum propter alienum opus, & quidem sine bono motu, id est, sine fide propria. Hac ratio satis clarè refutat illam prodigiosam & impiam

75 ARTICVLI FIDEI
opinionem, de merito & applicatio-
ne Missæ.

Secundū, Passio Christi fuit oblatio & satisfactio, non solum pro culpa originis, sed etiam pro omnibus reliquis peccatis: vt ad Ebræos scriptum est: Sāctificati sumus per oblationem Iesu Christi semel. Item, Vna oblatione cōsummauit in perpetuū, eos qui sanctificantur. Denique, bona pars Epistolæ ad Ebræos consumitur in hac sententia confirmanda, quòd solū Christi sacrificium meruerit alijs remissionem peccatorum, seu recōciliationē. Inquit, Ideo quotannis repetita esse Leuitica sacrificia, quia nō aboleuerint peccata, sed Christi sacrificio semel satisfactū esse pro omnium peccatis. Hic honos sacrificij Christi, non debet transferri in opus Sacerdotis. Diserte enim dicit, vna oblatione sanctos consummatos esse. Ad hæc impium est, fiduciā quæ niti debet ipsa pōtificis Christi oblatione & intercessione, transferre in opus

1301
P R A E C I P V I. 76
in opus Sacerdotis.

Tertiū, In institutione coenæ Domini non mādatur Christus. vt offerant Sacerdotes pro alijs viuis ac mortuis. qua igitur autoritate hic cultus tanquam oblatio pro peccatis, sine mandato Dei in Ecclesia institutus est?

Multò absurdus est, quòd Missa confertur ad liberandas animas mortuorum. Nam Missa instituta est ad recordationem, hoc est, vt vrētes coena Domini recordatione beneficij Christi erigant & confirment fidem, & consolentur conscientias perterrefactas. Nec Missa satisfactio est pro poena: sed instituta est propter remissionē culpe, videlicet, nō vt sit satisfactio pro culpa, sed vt sit Sacramentū, quo vtentes admoneamur beneficij Christi & remissionis culpe. Cum igitur illa applicatio coenæ Domini ad mortuos liberandos, sine scripturæ autoritate, imo contra scripturam recepta sit, damnanda est, tanquam nouus & impius cultus.

Quartum, Cæremonia sine fide in nouo Testamento nihil meretur nec facienti, nec alijs. Est enim opus mortuum, iuxta illud Christi: Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Idem probat totum cap. 11. ad Ebraeos. Fide potiorem hostiam obtulit Abel. Item: Sine fide impossibile est placere Deo. Ergo Missa non meretur remissionem culpæ aut pœnæ, ex opere operato. Hæc ratio perspicuè refutat meritum, quod vocant, ex opere operato. Quintū, Fide propria fit applicatio beneficij Christi, sicut testatur Paul. Rom. 3. Quē proposuit Deus propitiatorem per fidē, per sanguinem eius. Et hæc applicatio fit gratis. Ergo non fit applicatio alieno opere, neque propter alienū opus. Nam cum Sacramētis vtimur, nostro opere ac nostra fide fit applicatio, non alieno opere. Etenim si nō contingeret nobis remissio, nisi applicatis Missis, fieret incerta, & fiducia trāsferēda esset a Christo in opus Sacer-

Sacerdotis, idē, vt cōstat, accidit. Porro fiducia collocata in opus hominis, damnata est.

Hæc argumenta & pleraq; alia, testantur necessariò reprehensam esse opinionem de merito & applicatione Missæ pro viuīs & mortuis. Iam si considerabitur, quàm late vagatus sit hic error in Ecclesia: quomodo hæc persuasione creuerit Missarū numerus: quomodo viuīs & mortuis hoc sacrificio promissa sit remissio culpæ & pœnæ, apparebit Ecclesiā propter hanc prophanationem horredis peccatis deformatā esse. Nunquam grauior causa, optime Imperator, in Ecclesia incidit, aut dignior, de qua docti & boni viri diligēter deliberēt. Omnes pij ardētissimis votis a Deo petere debent, vt his peccatis Ecclesia liberet. Reges omnes & Episcopi, omni studio anniti debēt, vt hac tota causa rite explicata, repurgetur Ecclesia.

Sextū, Institutio Sacramēti pugnat cum illo abusu. Nihil enim de obla-

79 ARTICVLI FIDEI
tione pro peccatis viuorum & mor-
tuorum præcipitur: sed præcipitur, vt
sumatur corpus & sanguis Domini:
& vt id fiat ad recordationem benefi-
cij Christi. Recordatio autem signifi-
cat, non aliquam tantum hystoriae re-
presentationem velut in spectaculo,
sicut somniant illi, qui defendunt me-
ritum ex opere operato: sed significat
fide recordari promissionem & be-
neficium: consolari conscientiam, &
gratias agere pro tanto beneficio. Prin-
cipalis enim causa institutionis est, vt
fides ibi excitetur & exerceatur, cum
hoc pignus gratiæ accipimus. Preter-
ea institutio ordinat, vt fiat commu-
nicatio, hoc est, vt ministri Ecclesiæ
porrigant etiam alijs corpus & san-
guinem Domini. Et hunc morem ser-
uatum esse in principio Ecclesiæ, tes-
tatur Paulus ad Corinthios, qui præ-
cipit etiam, vt alij alios expectent, vt
fiat communis participatio.

Patet factis igitur abusibus priuatae
Missæ, quia & pleræque omnes fiebant
propter

propter illam applicationem pro pec-
catis aliorum, & non conueniunt cum
institutione Christi, deserunt in no-
stris Ecclesijs. Est autem instituta vna
communis Missa, iuxta Christi ordi-
nem, in qua Pastores Ecclesiarum con-
secrant, sumunt, & porrigunt alijs Sa-
cramentum corporis & sanguinis Chri-
sti. Et fit talis Missa singulis ferijs, atque
alijs etiam diebus, si qui velint uti Sa-
cramento. Nec admittuntur ad com-
munionem, nisi ante explorati. Ad-
duntur & conciones piæ, sicut Chri-
stus præcepit, vt habeantur concio-
nes cum hac caremonia tractatur. Et
in his concionibus cum de ceteris ar-
ticulis & præceptis Euangelij diligen-
ter doceantur homines, tum etiam ad-
monentur, ad quem usum institutum
sit Sacramentum: videlicet, non quod
ex opere operato mereatur eis remis-
sionem peccatorum hæc caremonia,
sed quod Sacramentum sit testimo-
nium, sit pignus, quo Christus teste-
tur se nobis præstare promissa, &

quòd promissiones ad nos pertineant: quòd Christus exhibeat nobis corpus suum, ut testetur se in nobis efficacem esse tãquam in membris suis: exhibeat sanguinem, vt testetur nos ablui sanguine suo. Prodest igitur Sacramentum his, qui agunt poenitentiam, & ibi quærunt consolationem, & confirmati hoc testimonio credunt verè sibi prestari remissionem peccatorum, & agunt gratias Christo pro tanto beneficio. Ita fit applicatio beneficij Christi, non propter alienum opus, sed propria cuiusq; fide, & proprio vsu Sacramenti. Nam cum ipsi vtimur, testatur ipsa Christi ordinatio, quòd ad nos pertineat beneficium Euangelij. Talis vsus Sacramenti pius est, & docendus in Ecclesijs, qui & illustrat doctrinam de fide, & de spiritalibus exercitijs, & veris cultibus: & adfert pijs conscientijs ingentem consolationem, & erigit fidem. Antè hæc tempora, de vsu Sacramenti longè aliter docebantur Ecclesijs. Nihil

proponeretur, nisi quòd hoc opus faciendum esset. De fide, de consolatione conscientiarum nemo quidquam monebat: & vexabantur conscientiae immodica diligetia confessionis. Hæc purabant puritatem esse, quam requirit Euangelium, cum Euangelium requirat verum timorem, & veram fiduciam, & vsu huius Sacramenti nos consolatur: vt hi qui poenitentiam agunt, credant certò se habere Deum propitium propter Christum, etiam si natura infirma, & immunda est: etiam si hæc nostra inchoata obedientia procul abest à perfectione legis. Ex his omnibus satis liquet, Missam apud nos convenire cum institutione Christi, & ritu primæ Ecclesiæ. Ad hæc illustrat maximè verum vsu Sacramenti. Huiusmodi communis Missa fuit in veteri Ecclesia vt Chrysostomus testatur, qui ait: Sacerdotem ad altare stare, & alios ad communionem accersere, alios verò arcere. Et ex Nicenæ Synodi decretis apparet, vnum

aliquem celebrasse Liturgiã, vt Græci vocant, qui cæteris omnibus porrexerit corpus & sanguinem Domini. Hæc enim sunt verba decreti: Accipiant diaconi secundum ordinem post presbiteros ab Episcopo, vel à presbitero sacram communionem. Hic disertè ipsos presbiteros ait accipere Sacramentum ab vno quodam porrigente. Nec priuare Missæ vlla fit mētio ante Gregorij tempora: sed quoties veteres de Missa loquuntur, apparet eos de vna quadã communi Missa loqui. Cum igitur Missæ ritus apud nos habeat auctoritatem scripturæ, & exemplum veteris Ecclesiæ, & tantum intolerabiles quidam abusus abiecti sint, speramus non posse improbari nostrarum Ecclesiarum morem. Cæteri ritus adiaphori magna ex parte vsitato more seruantur, sed numerus Missarū dissimilis est. Nec olim in Ecclesiis frequentissimis fiebat quotidie Missa, vt testatur historia tripartita lib. 9. Cap. 38. Rursus au-

tem

tem in Alexandria, quarta & sexta feria scripturæ leguntur, easq; doctores interpretatur, & omnia fiunt præter solennem oblationis morem.

Alia editio.

Cum Ecclesiæ apud nos de nullo articulo fidei dissentiant ab Ecclesia catholica, tantum paucos quosdã abusus omittant, qui noui sunt, & contra voluntatem Canonum recepti, rogamus vt Cæsarea Maiestas clementer audiat: & quid sit mutatum, & quæ fuerint causæ, quo minus coactus sit populus illos abusus contra conscientiam obseruare. Nec habeat fidem Cæsarea Maiestas istis, qui inflammant odia hominum aduersus nostros, miras calumnias spargunt in populum. Hoc modo irritatis animis bonorum virorum initio præbuerunt occasionem huic dissidio: & eadem arte conantur nunc augere discordias. Nam Cæsarea Maiestas haud dubiè comperiet, tolerabiliorem esse formam, & doctrinæ & caeremoniarum apud nos, quam qualem homines iniqui & maleuoli describunt. Neque veritas ex vulgi rumoribus aut maledictis inimicorum colligi potest. Facile autem hoc indicari potest, nihil magis prodesse ad dignitatem caeremoniarum conseruandam & alendam reuerentiam ac pietatem in popu-

lo, quàm si cæremoniæ ritè fiât in Ecclesijs.

De Missa.

F Alſo accuſantur Eccleſiæ noſtræ, quòd Miſſam aboleant: retinetur enim Miſſa apud nos, & ſumma reuerentia celebratur. Seruantur & uſitatæ cæremoniæ ferè omnes, præterquam quòd Latinis concionibus admifcentur alicubi Germanicæ, quæ addita ſunt ad docendum populum. Nam ad hoc præcipue opus eſt cæremonijs, vt doceant imperitos. Et non modò Paulus præcipit vt lingua intellèſta populo in Eccleſia, ſed etiam ita conſtitutum eſt humano iure.

Aſſueſcit populus vt vnà vtatur ſacramèto, ij qui ſunt idonei, id quoque auget reuerentiam ac religionem publicarum cæremoniarum. Nulli enim admittuntur, niſi antea explorati. Atque antè monentur etiam homines de dignitate & uſu ſacramenti, quantum conſolationem afferat pauidis conſciètijs, vt diſcant Deo credere, & omnia bona à Deo expectare & petere. Hic cultus delectat Deum: talis uſus ſacramenti alit pietatem erga Deum. Itaque non videntur apud aduerſarios Miſſæ maiore religione fieri quàm apud nos.

Conſtat autem hanc quoq; publicam & longè maximam querelam omnium bonorum

rum virorù diu fuiſſe, quòd Miſſæ turpiter prophanarentur ad quæſtum. Neque enim obſcurum eſt, quàm latè pateat hic abusus in omnibus templis, vt celebrentur Miſſæ tantum propter mercedem aut ſtipèdium, quàm multi contra interdictum Canonum celebrent. Paulus autem grauiter minatur ijs qui indigne tractant Euchariftiam, cum ait: Qui ederit panem hunc, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Itaq; cum apud nos admonerentur Sacerdotes de hoc peccato, defecerunt apud nos priuatæ Miſſæ, cum ferè nullæ priuatæ Miſſæ niſi quæſtus cauſa fierent.

Neque ignorauerunt hos abusus Epifcopi, qui ſi correxiſſent eos in tempore, minus eſſet diſſenſionum, antea ſua diſſimulatione multa vitia paſſi ſunt in Eccleſiam ſerpere: nunc verò incipiunt queri de calamitatibus Eccleſiæ: cum hic tumultus non aliunde ſumpſerit occaſionem, quàm ex illis abuſibus, qui tam manifeſti erant, vt tolerari amplius nõ poſſent. Magnæ diſſenſiones de Miſſa, & de Sacramento extiterunt. Fortaſſe dat pœnas orbis tam lôgæ prophanationis Miſſarum, quàm in Eccleſijs tot ſæculis tolerauerunt iſti, qui emendare & poterant & debebât. Nam in Decalogo ſcriptum eſt, qui Dei nomine abutitur, non erit im-

punitus. At ab initio mundi nulla res diuina ita videtur vnquam ad quæstum collata fuisse vt Missa.

Accessit opinio, quæ auxit priuatas Missas in infinitum, videlicet quòd Christus sua passione satisfecerit pro peccato originis: & instituerit Missam, in qua fieret oblatio pro quotidianis delictis, mortalibus & venialibus. Hinc manauit publica opinio, quòd Missa sit opus delens peccata viuorù & mortuorù ex opere operato. Hic cœptum est disputari, vtrum vna Missa dicta pro pluribus, tantùdè valeat quantù singule pro singulis. Hæc disputatio peperit istam infinitam multitudinem Missarum.

De ijs opinionibus nostri admonuerunt, quòd dissentiant à scripturis sanctis, & lædant gloriam passionis Christi. Nam passio Christi fuit oblatio & satisfactio, non solù pro culpa originis, sed etiam pro omnibus reliquis peccatis, vt ad Hebræos scriptum est, Sanctificati sumus per oblationem Iesu Christi semel. Item: Vna oblatione consumauit in perpetuum sanctificatos.

Itè scriptura docet, nos corà Deo iustificari per fidè in Christù, cù credimus nobis remitti peccata propter Christum. Ià si Missa delet peccata viuorù & mortuorù ex opere operato, cõtingit iustificatio ex opere Missarù, nõ ex fide, quod scriptura non patitur.

Sed

Sed Christus iubet facere in sui memoriam, quare Missa instituta est, vt fides in ijs qui vtuntur sacramento, recordetur quæ beneficia accipiat per Christum, & erigat & consoletur pauidam conscientiam. Nam id est meminisse, Christi beneficia meminisse, ac sentire quòd verè exhibeatur nobis. Nec satis est historiam recordari, quia huius etià Iudæi & impij recordari possunt. Est igitur ad hoc facienda Missa, vt ibi porrigatur sacramentum ijs quibus est consolationi, sicut Ambrosius ait, Quia semper pecco, semper debeo accipere medicinam.

Cum autem Missa sit talis communicatio sacramenti, seruetur apud nos vna cõmunis Missa, singulis ferijs atq; alijs etiam diebus, si qui sacramento velint vti, vbi porrigitur sacramentum ijs qui petunt. Neque hic mos in Ecclesia nouus est. Nã veteres ante Gregorium non faciunt mentionem priuatæ missæ, de cõmuni Missa plurimù loquuntur. Chrysostomus ait, Sacerdotè quotidie stare ad altare, & alios ad cõmunionè accersere, alios arcere. Et ex canonibus veteribus apparet vnù aliquè celebrasse Missa, à quo reliqui præsbyteri & Diaconi sùpserunt corpus Domini. Sic enim sonat verba Canonis Niceni, Accipiant Diaconi secundù ordinem, post præsbyteros, ab Episcopo vel à præsbytero sacrá cõmunionè. Et Paulus de cõmu-

nione iubet, vt alij alios expectent, vt fiat communis participatio.

Postquam igitur Missa apud nos habet exemplum Ecclesiae, ex scriptura & patribus, confidimus improbari eam non posse: maxime cum publicae caeremoniae magna ex parte similes vsitatis seruentur: tantum numerus Missarum est dissimilis, quae propter maximos & manifestos abusus certe moderari prodesset. Nam olim etiam in Ecclesijs frequentissimis non fiebat quotidie Missa, vt testatur historia Tripartita lib. 9. cap. 38. Rursus autem in Alexandria quarta & sexta feria scripturae leguntur, eaeque doctores interpretantur: & omnia fiunt praeter solemnem oblationis morem.

DE VTRAQUE SPECIE Sacramenti.

ET quoniam communis Missa apud eos celebratur, vt intelligat populus se quoque sanctificari sanguine Christi, & discat verum usum caeremoniae, datur laicis vtraque pars Sacramenti in coena Domini: quia Sacramentum institutum est, non solum pro parte Ecclesiae, scilicet pro presbiteris, sed etiam pro reliqua Ecclesia

clesia: igitur & populus vtitur Sacramento, sicut Christus instituit. Et quidem Christus inquit Matth. 26. Bibite ex hoc omnes: vbi manifeste ait de poculo, vt omnes bibant. Et ne quis cauillari possit, quod id tantum ad Sacerdotes pertineat, Pauli ordinatio ad Corinthios testatur, totam Ecclesiam communiter vsam esse vtraque parte. Hic mos diu mansit etiam in latinis Ecclesijs: nec constat, quando aut quo autore mutatus sit. Cyprianus aliquot locis testatur populo sanguinem datum esse, sic scribit alicubi ad Cornelium Papam: Quomodo docemus aut prouocamus eos in confessione nominis, sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus? Aut quomodo ad martyrij procul idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in Ecclesia poculum Domini iure communicationis admittimus? Et Hieronymus inquit: Sacerdotes Eucharistiae ministrant, & sanguinem Christi populis

diuidunt.

Extat in Decretis canō Pontificis Gelasii, qui prohibet diuidi Sacramētum his verbis: Comperimus autem, quōd quidam, sumpta tātūm corporis sacri portione, à calice sacri cruoris abstinēāt: qui proculdubio, quoniam nescio qua superstitione docētur astringi, aut integra Sacramentā percipiant, aut ab integris arceātur: quia diuisio vnus eiusdemq; mysterij, sine grandi sacrilegio non potest accidere.

In Historia Tripartita scriptum est in obiurgatione Theodosii Imperatoris, quem Ambrosius noluit ad cōmunionē admittere sine pœnitētia, propterea quōd Thessalonicae paucorum militum necem, qui per tumultū interfecti fuerant, nimis acerbulus erat, trucidaueratq; septem millia ciuium. Hic Ambrosius inquit: Quomodo his manibus suscipies sanctum Domini corpus: qua temeritate ore tuo, poculū sanguinis preciosi

ciosi percipies? &c. Constat igitur veteris Ecclesiae morem fuisse, dare populo vtra que Sacramenti partem. Tantum consuetudo non ita vetus adimit populo alteram partem. Non disputabimus autem quid sentiendū sit de consuetudine recepta contra autoritatē Apostolicā scripturā, cōtra Canones, contra exemplum veteris Ecclesiae. Intelligunt enim omnes p̄ij, conscientias de doctrina Christiana verbum Dei cōsulere debere, nec approbandam esse consuetudinē cōtra verbum Dei. Quanquam autem cōsuetudo mutauerit in latina Ecclesia veterem morem, tamen non improbat aut prohibet. Nec verò humana autoritas prohibere ordinationem Christi, & receptissimum vsum veteris Ecclesiae debet. Ideo nos nō duximus prohibendum esse vsum integri Sacramenti. Et in ea cēremonia, quae debet esse fœdus mutuae dilectionis in Ecclesia, non volumus contra charitatem dari esse aliorum consciētis,

qui maluerunt integro Sacramento
vti, neque fauitiam ea in re vllā exer-
cendam esse putauimus: sed quantū
possumus, vnā cum ipsa caremonia
restituimns piam doctrinā de fructu
caremoniae, vt intelligat populus
quomodo Sacramentum propositū
sit, ad consolandas conscientias eo-
rum qui agunt pœnitentiam. Hęc do-
ctrina inuitat pios ad vsum & reuerē-
tiam Sacramenti. Etenim non solum
caremonia mutilata fuit antea, sed
etiam neglecta præcipua doctrina de
fructu. Et fortassis caremoniae muti-
lacio significauit obscuratū esse Euā-
gelium de sanguine Christi, hoc est,
de beneficio mortis Christi. Nūc Dei
beneficio renouatur ac restituitur pu-
ra doctrina de fide, vnā cum care-
monia.

Alia editio.

LAicis datur vtraque species Sacra-
menti in Cœna Domini: quia hic
mos habet mādaturum Domini Matth.
26. Bibite ex hoc omnes. Vbi manifestè præ-
cepit de poculo vt omnes bibāt. Et ne quis
possit

possit cauillari, quòd hoc ad Sacerdotes
tantum pertineat, Paulus ad Corinth. exem-
plum recitat, in quo apparet totam Eccle-
siam vtraque specie vsum esse: & diu mansit
is mos in Ecclesia: nec constat quando, aut
quo autore mutatus sit: tamen Cardinalis
Cusanus recitet, quando sit approbatus. Cy-
prianus aliquot locis testatur populo san-
guinem datum esse. Idem testatur Hierony-
mus, qui ait, Sacerdotes Eucharistiae mini-
strāt, & sanguinem Christi populis diuidūt.
Imò Gelasius Papa mandat, ne diuidatur
sacramentum, dist. ii. de Cōsecratione. cap.
Comperimus. Tantum consuetudo non ita
vetus aliud habet. Constat autem, quòd cō-
suetudo contra mandata Dei introducta,
non sit probanda, vt testantur Canones,
dist. viii. cap. Veritate, cū sequētib. Hęc
verò consuetudo non solum contra scriptu-
ram, sed etiam contra veteres Canones &
exemplum Ecclesiae recepta est. Quare si
qui maluerunt vtraque specie sacramenti
vti, non fuerunt cogendi, vt aliter facerent
cum offensione conscientiae.

Et quia diuisio sacramenti non conue-
nit cum institutione Christi, solet apud
nos omitti processio, quæ hactenus fieri so-
lita est.

D E C O N F E S S I O N E.

Hic parti doctrinae Christianae de poenitentia, in primis magnas tenebras offuderunt Theologi & Canonista. Idem testantur non solum ipsorum Bibliothecae, sed etiam omnium piorum conscientiae: quae fatentur illas inextricabiles disputationes Theologorum, & traditiones infinitas de poenitentia, horribilem carnificinam conscientiarum fuisse. Nusquam enim quidquam certi docent, quomodo contingat remissio peccatorum. De fide prorsus est altissimum silentium. Imo iubent perpetuo dubitare de remissione peccatorum. Postea excruciant conscientias acerba enumeratione delictorum. Inter satisfactionibus. Qualis enim laqueus conscientiae fuit traditio, quae praecipit omnia peccata enumerare?

Satisfactiones verò obscurauerunt beneficium Christi: quia etiam docti fingunt per eas compensari aeternam mortem. Indocti putabant his operibus emi remissionem culpa. Quid quòd

quòd plerunque fuerint cultus non mandati à Deo, *καταλογισαι* precum, invocationes sanctorum, peregrinationes, & hoc genus alia. Ita fuit obruta ingenti aceruo inutilium ac malarum opinionum simplex doctrina de poenitentia. Et constat multis seculis bonos desiderasse doctrinam puriore.

Porro praecipue opus est in Ecclesia extare purissimam & simplicissimam de poenitentia doctrinam: ideo huic articulo maxime studuerunt nostrilum afferre: quem quidem ita patefecerunt, atque illustrarunt, ut etiam aduersarij saniores, fateantur hac in re beneficium esse de Ecclesia.

Nam simpliciter, plane, sine ulla sophistica, proponimus Evangelij sententiam de poenitentia, ut intelligant homines, quomodo ad Christum redire debeant: quomodo consequantur remissionem peccatorum: qui cultus, quae opera placeant Deo. Primum docemus necessariam esse contritionem, hoc est, veros terrores & dolo

res animi, qui agnoscit iram Dei, & dolet se peccasse, & desinit mala perpetrare. Etsi autem hi dolores necessarii sunt, tamen sciendum est remissionem peccatorum non dari propter dignitatem contritionis seu horum dolorum: sed addenda est fides, hoc est fiducia misericordie promissae propter Christum: & statuendum est, gratis remitti peccata propter Christum.

Cum hac fide in terroribus illis erigimur, consequimur certò remissionem peccatorum, sicut supra ostēdimus. Et hanc fidem concipiunt animi ex Evangelio. Item ex Absolutione, quae Evangelium annūciat, & applicat per terrefactis consciētis. Ideoque docent nostri retinendam esse in Ecclesiis priuatam Absolutionem: & eius dignitatem, & potestatem clauium veris & amplissimis laudibus ornant, quòd videlicet potestas clauium administret non solum in genere omnibus, sed etiam priuatim singulis. Sicut Christus inquit; Lucratus eris

eris fratrem, &c. Et quod voci illi Euāgelij, quod ministerio Ecclesiae nobis in Absolutione administratur, credendum sit, tanquam voci de caelo sonanti.

Hoc totum beneficium absolutionis & huius ministerij antea fuit omnino obscuratum fallis opinionibus illorum, qui docuerunt Absolutionem non valere, nisi sufficienter contritum simus. Et postea iubebāt dubitare de absolutione, quia nemo sciret se satis contritum esse. Quid fuit hoc aliud, quam Evangelij consolationem eripere conscientijs, & tollere ex Ecclesia, ac prorsus abolere ministerium Evangelij seu potestatem clauium: Quis non videt hos tam perniciosos errores meritò reprehensos esse?

Cum autem confessio praebet locum impertiendae absolutioni priuatim, & ritus ipse intellectum potestatis clauium, & remissionis peccatorum conseruet in populo. Praeterea cum illud colloquium magnopere proffit,

admonēdos & erudiendos homines, diligenter retinemus in Ecclesiis Confessionem, sed ita, vt doceamus enumerationem delictorum non esse necessariam iure diuino, nec onerandas esse conscientias illa enumeratione. Nul- lum enim extat in scripturis Aposto- licis præceptū de hac enumeratione: nec omnium delictorum recitatio possi- bilis est, iuxta illud Psalmi: Delicta quis intelligit? Item Ieremias ait: Pra- uum est cor hominis & inscrutabile. Quod si nulla peccata, nisi recitata re- mitterentur, nunquam possent acq- uiescere conscientia, quia plurima pec- cata neque vident, neque meminisse pos- sunt. Qua ex re facile intelligi potest, ministerium absolutionis, & remis- sionem non pendere ex conditione Enumerationis.

Testantur & veteres scriptores non esse necessariam Enumerationem. Chry- sostomus enim in Epistola ad Ebraeos inquit: Persuadeamus nobis pec- casse nos, nec id lingua tantum pro- nunciet,

nunciet, sed etiam intima conscien- tia: nec tantum dicamus nos esse pec- catores, sed etiam peccata specialiter computemus. Non tibi dico, vt te pro- das in publicum, neque te vt apud alios accuses, sed obedire te volo Pro- phetae: Reuela Domino viam tuam, coram Deo peccata tua confitere. Apud verum iudicem cum oratione delicta tua pronuncia, non lingua, sed conscientiae tuae memoria, & tunc demum spera te misericordiam posse consequi. Haec Chrysostomi concio non solum docet, quid de Enumera- tione sentiendum sit: sed etiam gra- uissimè coniungit contritionem & fidem, sicut nos coniungimus. Iubet primū vt peccata verè agnoscamus, & ex animo detestemur: deinde do- cet addendam esse orationem ac fidem, quae statuat nobis ignosci. Et alio in loco ait: Peccata tua dicito, vt deleas. Si pudet dicere quòd peccaueris, di- cito quotidie in anima tua. Non dico vt confitearis ea seruo, vt exprobrat:

dic Deo, vt curet ea.

Fatetur & glossa in decretis de pœnitentia, distinctione quinta, confessionem institutã esse ab Ecclesia, nec præcipi eam in scripturis veteris & noui Testamēti. Idem pleriq; doctores senserunt Quare sententia nostra de Confessione neque noua, neque absurda est.

Postremò de satisfactionibus vel maxime opus fuit moneri pias mentes. Nam satisfactiones plus etiã incommodi habuerunt quã illa Enumeratio. Obseruabant enim beneficium Christi, quia indocti putabant se remissionem culpæ consequi propter illa propria opera. Deinde si quid in his erat omissum, conscientia perturbabantur. Item deligebatur caremonia, peregrinationes, & huius generis alia inutilia opera, non madata diuinitus. Et his fingeant ipsi doctores compensari mortem æternam. Itaq; duximus pias mentes liberandas esse his erroribus. Et docemus

satis-

satisfactiones, videlicet canonicas illas, quas ipsi vocant opera indebita, &c. nec ad remissionē culpæ, nec ad remissionem pœnæ æternæ prodesse: nec esse necessarias. Olim in Ecclesia mos fuit in publica pœnitentia, non recipere lapsos ad Ecclesiam redeuntē, nisi addita aliqua multa. Exempli causa. Ab illo more sunt ortæ satisfactiones. Sed veteres illo exēplo volebant populum à peccādo deterere: non sentiebant caremoniam illam esse compensationem culpæ, vel æternæ mortis, vel purgatorij. Hac postea affinxerunt homines indocti. Sed veteres illi mores tēpore conseruauerunt, & antiquati sunt. Nos igitur non oneramus conscientias satisfactionibus, sed illud docemus, fructus pœnitentiæ necessarios esse, obedientiam, timorem Dei, fidem, dilectionem, castitatem, & vniuersam nouitatem spiritus debere in nobis crescere. Monemus & illud, sepe puniri peccata etiã tēporalibus pœnis in hac

h

vita, vt Dauid, Manasse, & alij multi puniti sunt. Et has pœnas mitigari docemus bonis operibus, & vniuersa pœnitentia: sicut docet Paulus, Si nos ipsos iudicaremus, non iudicaremur à Domino. Et pœnitentia meruit vt Deus sententiam de delenda Nîniue mutaret.

Ita, cû antea disputationes de pœnitentia fuerint inextricabiles, & plenæ absurdarum opinionum, nûc repurgata doctrina ita traditur populo, vt intelligi possit, & profit ad pietatem. Retinemus & illustramus veras pœnitentię partes, Cõtritionem, Fidem, Absolutionem, Remissionem peccatorum, Emendationem totius vitæ, Mitigationem præsentium pœnarum. Ac speramus bonos viros in hoc loco non solum nihil reprehendere, sed etiam gratiã habere his qui repurgarunt hanc doctrinæ Christianæ partem, quam prodest in Ecclesiis extare quam planissimè explicatã atq; illustratam. Christus inquit, Angelos

gelos in cœlo latari, cum vident resipiscere peccatorem. Itaque gratulantur Ecclesiæ & ipsi Angeli, puram de pœnitentia doctrinam.

Alia editio.

Confessio in Ecclesiis apud nos non est abolita. non enim solet porrigi corpus Domini, nisi antea exploratis & absolutis. Et docetur populus diligentissimè de fide absolutionis, de qua ante hæc tempora magnum erat silentium. Docentur homines vt absolutionem pluri mi faciant, quia sit vox Dei, & mādato Dei pronuncietur: ornatur potestas clauium, & comemoratur quantam cõsolationem afferat perterrefactis conscientijs: & quòd requirat Deus fidem, vt illi absolutioni tanquã voci de cœlo sonati credamus: & quòd illa fides verè cõsequatur, & accipiat remissionem peccatorum. Antea immodice extollebantur satisfactiões, fidei & meritì Christi, ac iusticiæ fidei nulla fiebat mentio: quare in hac parte minime sunt culpandæ Ecclesiæ. Nam hoc etiam aduersarij tribuere nobis coguntur, quòd doctrina de pœnitentia diligentissime à nostris tractata ac patefacta sit.

Sed de confessione docent, quòd enumeratio delictorum non sit necessaria, nec

sint onerandæ conscientiæ cura enumerã-
di omnia delicta: quia impossibile est om-
nia delicta recitare, vt testatur Psalmus, De-
licta quis intelligit? Itē Ieremias: Prauū est
cor hominis, & inscrutabile: quòd si nulla
peccata nisi recitata remitterentur, nunquã
adquiescere conscientia possent, quia pluri-
ma peccata neque vident neque meminisse
possunt. Testatur & veteres scriptores enu-
merationem non esse necessariam. Nam in
Decretis citatur Chrysostomus, qui sic ait,
Non tibi dico vt te prodas in publicum, ne-
que apud alios te accuses, sed obedire te vo-
lo prophetæ dicenti, Reuela ante Deū viam
tuam. Ergo tua confitere peccata apud Deū
verum iudicem, cum oratione delicta tua
pronuncia, non lingua, sed conscientia tuæ
memoria, &c. Et Glosa de pœnitētia, dist. 5.
cap. Confœderet. fatetur humani iuris esse
confessionem. Verum confessio cum pro-
pter maximum absolutionis beneficium, tū
propter alias consciētiarum vtilitates apud
nos retinetur.

DE DISCRIMINE CIBO-
rum, & similibus traditio-
nis pontificijs.

IN hac corporali vita opus est tra-
ditionibus, hoc est, locorum ac tē-
porū discriminibus, vt ordine ge-
rantur

rantur res in Ecclesia, sicut præcipit
Paulus, vt omnia fiant ordine: & ita
vt deceant. Ideo & Ecclesia habet tra-
ditiones, hoc est, constituit quibus
temporibus, vbi conuenire populus
debeat. Ad hunc ciuilem finem licet
cōdere traditiones. Sed homines im-
periti doctrinæ Christianæ non sunt
hoc fine contenti: sed affingunt su-
perstitiosas opiniones traditionibus,
easq; per superstitionem sine modo
cumulant. Id questi sunt accidisse in
Ecclesia non tantum recētiore, Ger-
son & alij quidem, sed Augustinus e-
tiam. Quare necesse est populum ad-
monere quid de traditionibus, quæ
humana autoritate cōdite sunt in Ec-
clesia, sentiendum sit. Neque enim ni-
hil causæ est, cur Christus & Paulus
toties de traditionibus concionen-
tur, & Ecclesiam admonent, vt pru-
denter de traditionibus iudicet.

Fuit autem persuasio publica non
modò vulgi, sed etiam docentium
in Ecclesiis, discrimina ciborum &

similia opera de quibus Ecclesiasticæ traditiones præcipiunt, cultus esse Dei, qui mereantur remissionē peccatorum. Item tales cultus esse iusticiam Christianam: & necessarios esse, sicut in veteri Testamēto Leuiticæ caeremoniæ necessariæ fuerunt: nec posse sine peccato omitti, etiam extra scandalī casum. Hæc persuasiones multa pepererunt incommoda.

Primum, obscurata est Euangelij propria doctrina, quæ docet gratis remitti peccata propter Christū. Hoc beneficium Christi trāslatum est in illa humana opera. Ac propter hanc opinionem præcipue auctæ sunt traditiones: quia existimabantur opera illa mereri remissionem peccatorum: esse satisfactiones: esse iusticiam Christianam. Porro maxime ob hanc causam, tam crebro, tam seuerè admonet nos Paulus de traditionibus cauendis, ne beneficium Christi transferretur in traditiones: ne gloria Christi obscuraretur: ne conscientijs eriperentur ve-

ra &

ræ & firmæ consolationes: denique fides, hoc est, fiducia misericordiæ Christi obrueretur. Hæc pericula caueri Paulus voluit. Maxime enim opus est extare in Ecclesia puram doctrinam de beneficio Christi, de iusticia fidei, de consolatione conscientiarum. Secundò, Hæ traditiones obscurauerunt præcepta Dei: quia hæc pædagogia existimabatur esse spiritalis & Christiana iusticia. Item præferebantur humanæ traditiones præceptis Dei. Christianismus totus putabatur esse observatio certarum feriarum, rituum, ieiuniorum, vestitus. Hæc *πρωτογενεῖα* erat in possessione honestissimi tituli, quod essent vita spiritalis: item perfectio Christiana. Interim manda Dei de vocatione nullam laudem habebant. Quod Pater familiās educabat sobolem, quod Mater pariebat, quod Princeps regerebat rempublicā, hæc opera despiciantur, non iudicantur esse cultus Dei. Verfabantur in perpetua dubi-

h 4

ratiōne mentes plurimorum, an coniugium, magistratus & similes vitæ ciuilibus functiones Deo placerēt. Hęc dubitatio multos valde cruciauit. Multi deserta sua vocatione, deserta republica, addiderunt se in Monasteria, vt vitæ genus quærerent, quod arbitrabantur Deo magis placere: imo quod arbitrabantur mereri remissionem peccatorum.

Tertiò, Opiniò necessitatis etiã duriter exercuit conscientias. Traditiones existimabantur esse necessaria: & tamen nemo, quamlibet diligens, obseruabat omnes, præsertim cum sint innumerabiles. Gerson scribit multos incidisse in desperationem: quosdam etiã sibi mortem consciiuissè, quia animaduertèrāt se nō posse satisfacere traditionibus: & interim nullam consolationem de gratia, de iusticia fidei audierant. Videmus Summistas & Theologos colligere traditiones & quærere *inuitas* vt leuent cōscientias. Sed ne ipsi quidem sibi

sibi satisfaciant: nō possunt se satis ex-
tricare: interdum etiã illæ ipsæ in-
terpretationes iniiciunt laqueos cō-
scientijs. Et in traditionibus colligen-
dis, ita fuerunt occupatæ Scholæ &
concionēs. vt non vacauerit attinge-
re scripturam, & quærere vtiliorem
doctrinam de fide, de cruce, de spe,
de dignitate rerum ciuiliū, de con-
solatione conscientiarū in arduis ten-
tationibus. Itaque multi boni viri sæ-
pe questi sunt, se his rixis traditionū
impediri, quo minus liberè versari in
meliore doctrinæ genere possent. Cū
igitur huiusmodi supersticiosa opi-
niones hærent in traditionibus, ne-
cesse fuit admonere Ecclesias, quid
de traditionibus sentiendum sit: errore
pias mentes liberare: mederi pauidis
conscientijs: & illustrare beneficium
Christi. Non hoc agimus, vt labefa-
ctetur autoritas Ecclesiasticæ pote-
statis: non detrahimus de dignitate
Episcoporum: non dissipamus *in vana gloriā*
Ecclesię. Rectè intellectę traditiones

III ARTICVLI FIDEI

magis amantur: sed illæ ludaicæ opinioniones tantum reprehenduntur. Sic igitur docemus de cæremonijs, humana autoritate conditis in Ecclesia. Primū de traditionibus quæ pugnāt cum mandatis Dei, aut non possunt obseruari sine peccato, sequenda est regula Apostolorum: Oportet Deo magis obedire quā hominibus. Talis est traditio de cælibatu. Deinde de reliquis cæremonijs quæ sunt sua natura res mediæ seu indifferentes, vt ieiunia, feriæ, discrimina vestitus, & similes. Sciendum est, tales obseruationes nec mereri remissionem peccatorum, nec iusticiā, nec perfectionem Christianā esse: sed res esse adia phoras quæ extra scandalī casum omitteri possunt.

Testimonia huius sententiæ plana & clara sunt in Euangelio & disputationibus Pauli. Nam Spiritus sanctus duxit operæ precium esse, vt diligenter de hac re moneret Ecclesiam, ne superstitiosis opinionibus obrueretur

PROPRÆCIPVI.

112

tur Euangelium.

Rom. 14. Regnum Dei nō est esca aut potus, sed iusticia, pax & gaudiū in Spiritu sancto. Hic satis clarē docet Paulus, iusticiam Christianam esse motus spirituales cordis, non esse externas obseruationes ciborum, dierum, &c.

Coloss. 2. Nemo iudicet vos in cibo, potu, aut parte diei festi. Vetat iudicari conscientias, hoc est, condēnari conscientias in vsu talium rerū, sed prorsus vult haberi pro rebus indifferentibus, & quæ non pertinent ad iusticiam Euangelij. Et deinde lōga & grauis concio est, & de Mosaicis ritibus & de cæremonijs institutis humana autoritate. Loquitur enim Paulus de vtroque genere nominatim. Negat eas esse iusticiam Christianam, & vetat conscientias onerare talibus traditionibus. Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quare tanquā viuētes in mundo, decreta facitis, ne attingas, ne gustes, ne cōtrectes?

Matth. 15. Omne quod intrat in os non coinquinat hominem. Et quidē ibi excusat Apostolos violantes vsitatam traditionem, & addit sententiam memorabilem: Frustra colunt me mandatis hominum. Negat esse veros & vtilis cultus ad iusticiam coram Deo: quare nō sunt iusticia Christiana, nec sunt necessarij cultus. Atqui constat in Ecclesia humanos cultus mirum in modum hactenus creuisse. Quotidie cumulabāt monachi cæremonias nouis & superstitionibus & aucupijs. Et hæ nugæ putabatur esse præcipui cultus Dei, præcipua pietas: cum Christus tam graui oraculo vetet humanas cæremonias haberi pro cultibus. Non enim prohibet condere traditiones ad finem politicum, hoc est, propter bonum ordinem, sed cultus esse negat, cum tit: Frustra colunt me. Et docet veros cultus esse opera diuinitus præcepta, timorem, fidem, dilectionem, patientiam, castitatem, parere vocationi, facere

cere officium, &c. Act. 15. ait Petrus: Quare tentatis Deum? imponentes iugum super ceruices discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus: sed per gratiam Domini nostri Iesu Christi credimus saluari, quemadmodū & illi. Hic docet Petrus cōtingere nobis remissionem peccatorum & salutem propter Christum, non propter Mosaicos aut similes ritus. Et admonet, grauissime peccare illos, qui conscientias onerāt talibus obseruationibus. Nec enim leuis est reprehensio, cū inquit, Quid tentatis Deum?

Et 1. Timoth. 4. vocat prohibitionē ciborum, cōiugij, & similes traditiones, doctrinas dæmoniorum. Quare autem tam atroci conuicio vsus est? Non voluit nullas prorsus fieri ordinationes, nulla seruari discrimina locorum, temporum. Sed tunc sentit esse doctrinas dæmoniorum, quando in eas transfertur beneficium Christi: quando habentur pro iusticia: itē pro

necessarijs cultibus: quando affingitur opinio necessitatis, & cruciantur conscientia, & excutitur eis fides. Hac incommoda volūt cauēri Christus & Apostoli: ideoq; toties tam vehementer aduersus traditiones concionantur. Ac mirum est illis fulminibus nihil moueri eos, qui superstitiones opiniones traditionum defendūt.

Cæterum docemus non esse damnandas traditiones, quæ nihil præcipiunt contra mandata Dei, & habēt finem politicum, videlicet, quæ ad hoc conditæ sunt, vt ordine res in Ecclesia gerantur: cuiusmodi sunt traditiones de ferijs, Die dominico, Natali, Paschate & reliquis: item de sacris lectionibus & similes. Et huius generis veteres ritus libenter retinemus in nostris Ecclesijs: & tamen admonetur populus, vt sciat, quid de talibus moribus sentiendum sit, videlicet, quod non mereantur remissionē peccatorū: quod nō sint iustitia Christiana, nec cultus necessarij ad iusticiā Christi.

Christianam, sed res indifferentes, quas extra scandali casum liceat omittere.

Hæc *enim* traditio liberat conscientias à superstitiosis opinionibus, & ab illa veteri carnificina: & tamen egregiam commendationem affert traditionibus, quia verum vsum earum ostendit. Omnes moderati homines libentius parēt traditionibus, postquam intelligunt priuatim conscientias periculo liberatas esse, & eatenus parendum esse, ne perturbetur cōmunis tranquillitas, neue imbecilles lædantur. Deinde munit & cōseruat hæc interpretatio publicos mores ac disciplinam, quia iubet cauēri scandala. Ad exemplum pertinet & ad assuefaciendā adolescentiā & vulgus, cōseruare publicas ferias, coetus in templis, lectiones, &c. Ideo huiusmodi ordinationes non sunt dissipandæ, sed potius communi studio adiuuandæ. Hæ sunt veræ honestæ laudes traditionum, quæ omnes pios

& moderatos, haud dubie, maxime inuitant ad amandos, tuendos, & ornandos publicos mores. Euāgelium docet reuerenter sentire, non solum de alijs ciuilibus legibus ac moribus, sed etiam de Ecclesiasticis, & verum vsum harum monstrat. Sed gradus tamen constituit, & discerni vult doctrinam de Christo & rebus coelestibus ac aeternis, a paedagogia Ecclesiastica.

Hæc libertas, de qua hic dicimus, non fuit ignota patribus. Augustinus enim inquit: Totum hoc genus rerū liberas habet obseruationes: & in hanc sententiam multa disputat. Irenæus inquit: Dissonantia ieiunij non dissoluit fidei consonantiam. Tripartita historia multa colligit exempla dissimilium rituum, & addit egregiū Epiphonema: Mēs Apostolorū fuit, non de diebus festis sancire, sed prædicare bonam conuersationē & pietatem. Sed nihil opus est in re manifesta colligere multa testimonia. Verū

rūm hic vociferantur aduersarij, labefactari hac doctrina disciplinam publicam, effici ἀναρχίαν. Itē aboleri bona opera & mortificationem carnis, iuxta louiniani dogma. Has calūnias partim iam refutauimus. Non enim fit ἀναρχία, nec labefactatur publica disciplina, cum traditiones, quarum finis est politicus, seruandas esse doceamus. Docemus & scandala cauēda esse. Sed de mortificatione carnis sic respondemus: Vera & non simulata mortificatio est tolerare crucem, versari in periculis, ærumnis, & afflictionibus. Huius generis obedientia est cultus Dei & opus spirituale, sicut docet Psalmus: Sacrificium Deo Spiritus contribulatus, &c. Docemus præterea aliud genus exercitiorum necessarium esse. Quilibet Christianus etiam corporali disciplina, laboribus, temptantia, mediatione diuinarum rerum, & alijs exercitijs aptis ætati, coercere carnem debet. Horum finis proprius ac proximus esse

debet, ne saturitas aut desidia extimulet ad peccandum, & vt mens admonetur, & fiat aptior ad affectus spirituales. Non est sentiendū, hæc exercitia cultus esse qui mereantur remissionem peccatorum, aut satisfactio-nes esse, &c. Et hæc disciplina debet esse perpetua: nec possunt præscribi certi dies pariter omnibus. De hac disciplina inquit Christus: Cavete ne corpora vestra grauentur crapula. Item: Hoc genus dæmoniorum non eijcitur nisi ieiunio & oratione. Et Paulus ait: Castigo corpus meum & redigo in seruitutem. Itaq; non vituperamus ieiunia, sed superficiosas opiniones, & laqueos conscientiarū in traditionibus. Porro hæc exercitia, cum ad illum finem referuntur, vt habeamus corpora obnoxia ad res spirituales, & ad faciendū officium iuxta vocationem, &c. sunt in pijs bona & meritoria opera, vt testatur Danielis exemplum. Sunt enim opera quæ ad hunc finem requirit Deus, vt carnem

carnem coherceant.

Alia editio.

Publica persuasio fuit non tantum vulgi, sed etiam docentium in Ecclesijs, quod discrimina ciborum, & similes traditiones humanæ, sint opera vtilia ad promerendam gratiam, & satisfactoria pro peccatis. Et quod sic senserit mundus, apparet ex eo, quia quotidie instituebantur nouæ ceremoniæ; noui ordines, nouæ feriæ, noua ieiunia, & doctores in templis exigebant hæc opera tanquam necessarium cultum ad promerendam gratiam, & vehementer terrebant cōscientias si quid omitterēt. ex hac persuasione de traditionibus multa incommoda in Ecclesijs secuta sunt.

Primò obscurata est doctrina de gratia & iusticia fidei, quæ est præcipua pars Evangelij. Et quam maximè oportet existere & eminere in Ecclesia, vt meritum Christi bene cognoscatur, & fides quæ credit remitti peccata propter Christum, lege supra opera collocetur. Quare & Paulus in hunc locum maxime incumbit, legem & traditiones humanas remouet, vt ostendat iusticiam Christianam aliud quiddam esse, quàm huiusmodi opera, videlicet fidem quæ credit peccata gratis remitti propter Christum. At hæc doctrina Pauli penè tota oppressa est

per traditiones, quæ pepererūt opinionem, quòd per discrimina ciborum, similes cultus, oporteat mereri gratiam & iusticiam. In pœnitentia nulla mentio fiebat de fide, tantum hæc opera satisfactoria proponebantur: in ijs videbatur pœnitentia tota consistere.

Secundò, hæ traditiones obscurauerunt præcepta Dei, quia traditiones longe præferrebantur præceptis Dei: Christianismus totus putabatur esse obseruatio certarum feriarum, rituum, ieiuniorum, vestitus. hæ obseruationes erant in possessione honestissimi tituli, quòd esset vita spiritualis, & vita perfecta: interim mandata Dei iuxta vocationem nullam laudem habebat, quòd pater familiàs educabat sobolem, quòd mater pariebat, quòd princeps regebat rempublicam. Hæc putabant esse opera mundana & imperfecta, & lóge deteriora illis splendidis obseruationibus. Et hic error valde cruciauit piàs conscientias, quæ dolebát se teneri in imperfecto vitæ genere, in cõugio, in magistratibus, aut alijs functionibus ciuilibus, mirabantur Monachos & similes, & falso putabant illorum obseruationes Deo gratiores esse.

Tertiò, traditiones attulerunt magna pericula conscientijs, quia impossibile erat omnes traditiones seruare, & tamen homi-

nes ar:

nes arbitrabátur has obseruationes necessarios esse cultus. Gerson scribit multos incidisse in desperationem, quosdam etiam sibi mortem consciuisse, quia senserant, se non posse satisfacere traditionibus, & interim consolationem nullam de iusticia fidei & de gratia audierunt.

Videmus Súmistas & Theologos eligere traditiones, & quærere Epikias, vt leuét cõscientias. Non satis tamen expediunt, sed interdum magis iniiciunt hæc quos cõscientijs. Et in colligendis traditionibus ita fuerunt occupatæ Scolæ, & conciones, vt non vacauerit attingere scripturam, & quærere vtiliorem doctrinam de fide, de cruce, de spe, de dignitate ciuiliū rerum, de consolatione conscientiarum in arduis tentationibus. Itaque Gerson & alij quidam Theologi grauius questi sunt, se ijs rixis traditionū impediri, quo minus versari possint in meliore genere doctrinæ. Et Augustinus vetat onerare conscientias huiusmodi obseruationibus, & prudenter admonet lanuarium, vt sciat eas indifferenter obseruandas esse. sic enim loquitur:

Quare nostri non debent videri hæc causam temerè attigisse, aut odio Episcoporum, vt quidam falsò suspiciátur. Magna necessitas fuit de illis erroribus, qui nati erant ex traditionibus malè intellectis admonere

Ecclesias. Nam Euangelium cogit vrgere doctrinam in Ecclesijs de gratia & iusticia fidei, quæ tamen intelligi non potest, si putent homines se mereri gratiam per obseruationes ab ipsis electas.

Sic igitur docuerunt, quòd per obseruationem traditionum humanarum nõ possimus gratiam mereri, aut satisfacere pro peccatis, quare non est sentiendum quòd huiusmodi obseruationes sint necessarius cultus. Addunt testimonia ex scriptura: Christus Mat. 15. excusat Apostolos, qui nõ seruauerat vsitatã traditionẽ, quæ tamen videbatur de re media esse, & habere cognationem cù baptismatibus legis, & dicit, Frustra colunt me mandatis hominum. Igitur non exigit cultum inutilẽ. Et paulò post addit: Omne quod intrat in os, non inquinat hominem. Item Rom. 14. Regnum Dei non est esca aut potus.

Coloss. 2. Nemo iudicet vos in cibo, potu, sabbato aut die festo. Act. 15. ait Petrus, Quare tentatis Deum, imponentes iugum super ceruices discipulorum, quod neque nos neque patres nostri portare potuimus? sed per gratiam Domini nostri Iesu Christi credimus saluari, quemadmodũ & illi. Hic vetat Petrus onerare conscientias pluribus ritibus siue Mosis siue alijs. Et 1. Timoth. 4. vocat prohibitionẽ ciborum doctrinã dæmonio-

moniorum: quia pugnat cum Euangelio talia opera instituere aut facere, vt, per ea mereamur gratiam, aut quòd non possit existere Christianismus sine tali cultu.

Hic obijciunt aduersarij quòd nostri prohibeant disciplinam & mortificationẽ carnis, sicut Iouinianus. Verum aliud deprehenditur ex scriptis nostrorũ: nam semper docuerunt de cruce, quòd Christianis oporteat tollerare afflictiones. Hæc est vera & seria non simulata mortificatio, varijs afflictionibus exerceri, & crucifigi cum Christo. Insuper docent quòd quilibet Christianus debeat se corporali disciplina, aut corporalibus exercitijs & laboribus sic exercere & coercere, ne saturitas aut desidia extimulet ad peccandum. Non vt per illa exercitia mereamur gratiam, aut satisfaciamus pro peccatis, & hæc corporalem disciplinam oporteat semper vrgere, non solum paucis & constitutis diebus. Sicut Christus præcipit, Cautete ne corpora vestra grauentur crapula. Item: Hoc genus dæmoniorum non eijcitur nisi ieiunio & oratione. Et Paulus ait: Castigo corpus meum, & redigo in seruitutem. Vbi clare ostendit, se ideo castigare corpus, non vt per eam disciplinam mereatur remissionem peccatorũ, sed vt corpus habeat obnoxium & idoneum ad res spirituales & ad faciendum officium, iuxta vocatio-

nem suam. Itaque nō damnantur ipsa ieiunia, sed traditiones, quæ certos dies, certos cibos præscribunt, cum periculo conscientia, tanquam istiusmodi opera sint necessarius cultus.

Seruantur tamen apud nos pleræq; traditiones, vt ordo lectionum in Missa: seruatur, quæ conducunt ad hoc, vt res ordine geratur in Ecclesia. Sed interim homines admonentur quòd talis cultus non iustificet coram Deo, & quòd non sit ponendum peccatum in talibus rebus, si omittantur sine scandalo. Hæc libertas in ritibus humanis non fuit ignota patribus. Nam in Oriëte alio tempore seruauerunt Pascha quàm Romæ: & cum Romani propter hanc dissimulationem accusarent Orientem seismatis, admoniti sunt, ab alijs tales mores non oportere vbique similes esse. Et Irenæus inquit, dissonantia ieiunij, fidei consonantiã non soluit, sicut & Dist. 12. Gregorius Papa significat, talem dissimilitudinem non lædere vnitatem Ecclesiæ. Et in historia Tripartita lib. ix. Multa colliguntur exempla dissimilium rituum, & recitantur hæc verba. Mens Apostolorum fuit, non de diebus festis sancire, sed prædicare bonam conuersionem & pietatem.

DE

DE CONIUGIO SACERDOTUM.

CVM doctrina Christiana honorifice prædicet coniugiũ, eoq; vt iubeat, non solum procreationis causa, sed etiam ad frenandas vitandasq; libidines, nunc non solum pontificia lege, sed etiam noua atque inusitata sæuitia prohibentur coniugia sacerdotibus, & contracta dirimuntur. Idq; hoc est indignius, quòd hæc in Ecclesia fiunt: quæ vt maximè debet abhorrere à turpitudine, ita cõiugiũ ad vitanda multa ingentia flagitia summo studio tueri debebat. Ad hæc cum in omnibus Ethnicis rebus publicis mediocriter constitutis, propter grauissimas causas coniugium in magno honore fuerit, quid minus decet in Ecclesia, quàm & sanctissimum fœdus coniugij distrahere, aut capitalibus pœnis, velut summum scelus, punire coniugium? vnde hæc in Ecclesiam, in qua debet excellere mutua dilectio, peruasit immanitas?

Porro res loquitur ipsa quantum turpitudinis, ac scelerum pariat pontificia lex de coelibatu. Nec vlla humana voce dici potest, quantum viciorum ex hoc fonte in Ecclesiam exundauerit. Nam vt non dicamus de Epicuræis, quos nihil pudet, quam multi pij ac boni viri infeliciter luctati sunt cum imbecillitate nature, & ad extremum in horribilem desperationem inciderunt. Quò spectat autem hæc noua crudelitas, nisi vt illa infinita scelera in Ecclesia confirmetur, & vt improbi peccent impunitius. Hæc causa nihil habet opus disputatione. Nam hæc noua lex, quæ nunc defenditur ab aduersarijs, quæ & prohibet sacerdotibus coniugia, & contracta distrahit, pugnat cum iure naturali, diuino, cum Euāgelio, cum veterum synodorum constitutionibus, cum exemplis veteris Ecclesiæ. Tantū opus est nobis pietate & æquitate optimi Imperatoris, quem oramus, vt pro sua pietate, & pro suo officio, abolita tyrann-

tyrannica lege mederi Ecclesiæ studeat. Cùm omnis iniusta crudelitas Deo displicet, tum illa maximè quæ exercetur in sacerdotes pios & eruditos, qui bene merentur de Ecclesia.

Ac non solùm diuina oracula minantur atrocissimas poenas, his qui crudelitatem exercent aduersus sacerdotes, sed exempla etiam extant omnium ætatum, quæ comprobant illas minas non esse irritas. Nam vt alia innumerabilia exēpla omittamus, gens Beniamin ferè tota deleta est, propter stupratam hospitis Sacerdotis coniugē. Cum enim cadaver mulierculæ, quæ vexata stupris, extincta erat, dissectum, missum esset ad Principes Israel, iudicauit vniuersus populus tantam immanitatem seuerissimè puniendam esse. Cumq; non dederentur ad poenam autores facinoris, tota gens Beniamin magna clade accepta poenas dedit. At hoc tempore multiplici iniuria afficiuntur Sacerdotes ipsi, cum quidē nullum eis cri-

men obijciatur, nisi cōiugium, exerce-
ciati horribilibus supplicijs necatur:
miseræ coniuges & parui liberi cie-
cti suis nidulis vagantur extorres, si-
ne certa sede, sine tecto, sine lare.

Paulus vocat prohibitionem con-
iugij doctrinam dæmoniorum. Id tes-
tantur non solū turpissima vicia, quæ
cœlibatus inuexit in Ecclesiam, sed
etiam hæc ipsa asperitas, quæ propter
hanc legem exercetur in Sacerdotes,
& eorum coniuges ac liberos. Nam
Diabolus homicida est, & piorū ca-
lamitatibus præcipuè delectatur: sed
olim Deo pœnas daturi sunt, talium
consiliorum autores. Nos hanc faui-
ciam neq; dignam Christianis, neque
vtilem Ecclesiæ esse iudicauimus.

Quod verò obijcitur autoritas le-
gis Pontificiæ, cur non allegant auto-
ritatem Canonum aduersus turpia e-
xempla impuri cœlibatus, & scelera
digna animaduersione? Nulla debet
esse autoritas Pontificij decreti, pu-
gnantis cum iure naturæ, & cum mā-
dato

dato diuino. Natura homines ita con-
diti sunt, vt sint foecundi: quare Iuris-
consulti dicunt, coniuctionem maris
& foeminae esse iuris naturæ. Idc̄ do-
cet Genesis, capite primo & secūdo.
Deinde cū Paulus inquit: Vnusquis-
que habeat vxorem ad vitādā for-
nicationem, certè præcipit omnibus,
qui non sunt idonei ad cœlibatum, vt
contrahant coniugia. Et Christus mo-
net, non omnes idoneos esse ad cœ-
libatum, cum ait: Non omnes capiūt
verbum hoc. Porro, nec leges huma-
næ, nec vota valent pugnātia cum
mandato diuino: & euentus ipse te-
statur naturam legibus humanis non
posse mutari. Videmus quantum tur-
pitudinis pariat ille cœlibatus. Ac si
qui sunt boni viri, qui student esse ca-
sti, hi intelligūt oneris & periculi ma-
gnitudinem, & præcipuè deplorant
hanc sui ordinis feruitutem. In Nice-
na Synodo quidam conati sunt legē
ferre, vt Sacerdotibus interdiceretur
confuetudine coniugum. Repudiata

est hæc lex ab vniuersa Synodo. Et fuit quondam mitior latina Ecclesia. Tantum enim dimittebat à ministris eos, qui cum gererent munus Ecclesiasticum, ducebant vxores. non prohibuit coniugium. Hæc noua lex est Põtificum, ignota veteri Ecclesiæ ac Synodis, quæ in totum prohibet coniugia, & contracta distrahit.

Constat autem vtrancq; partem huius decreti pugnare cum Euangelio. Allegatur contra nos Ecclesiæ & Synodorum autoritas, quam Pontifices ipsi huius decreti autores impudenter contempserunt: nec obscure reclamauerunt pii Sacerdotes, huic nouæ legi. Nã historiæ Ecclesiasticæ testantur, eam non sine acerrimis certaminibus impositam esse Ecclesiis. Tarraconensis Episcopus scribit ad Syricium Pontificẽ, Sacerdotes Hispanos non posse adduci, vt legem accipiant, qua interdicebatur eis consuetudine vxorum. Quas ibi tragedias agit Syricius, quã inclementer rescribit.

Hæc enim sunt Syricij verba, indigna pontifice: Dicat mihi nunc ille, quisquis est, sectator libidinum, præceptorq; viciorum. Et deinde Pauli dictum alienissimum detorquet ad suam causam: Qui in carne sunt, placere Deo non possunt. Dubium profectò est, vtrùm inscitia, an impudentiæ ascribendum sit, quòd tam contumeliose loquitur de coniugio. Nihil enim agebatur aliud, nisi vt interdiceretur Sacerdotibus vsu coniugum, quas tunc habebant. Deinde posteriores Pontifices multo etiam duriores fuerunt. Cum decretum Pontificium de abiiciendis vxoribus in Germania recitaret in Synodo Archiepiscopus Moguntinus, ita exarserunt ira Sacerdotes, vt minarentur se impetum facturos in ipsum Archiepiscopum. Et erat res cum indigna, tũ acerba abijcere præsentis coniuges, sed vicit tandem, vel vis, vel superstitio. Quãto mitior fuit Cyprianus mulieribus, quæ non seruabant promis-

fam castitatem. Scribit enim lib. primo, Epistola vndecima: Si perseverare nolunt, aut non possunt, melius est vt nubant, quam vt in ignem delictijs suis cadāt: certē nullum fratribus aut sororibus scandalum prebeant.

Porro iniustæ leges non solent esse perpetuæ. Rogamus igitur optimum Imperatorē, vt inter cætera Ecclesiæ incommoda, etiā huius legis vicia consideret. Qua in re & illud considerandum est: Natura ipsa hominum veluti senescit & fit imbecillior: quare providendum est, ne vicia crescant. Nec debent leges ipse semina esse viciorum. Plato grauissimè dicit, Leges virtutis causa ferēdas esse. An autem traditio de coelibatu pietatis causa propugnetur, aut alio quodam consilio, non difficile est iudicare.

Postremò, cum Christus præcipue commēdauerit pijs curam ministrorum Euangelij, rogamus, vt optimus Imperator, seu iuriam prohibeat, quæ
dit

diu iam in homines pios, Sacerdotes exercetur, ac cū Ecclesia potius de- liberet, quam cū aduersarijs nostris. Debent in Ecclesia excellere dilectio & misericordia: quare maximè abhorret vera Ecclesia à crudelitatenō necessaria: nec vult interfici Sacerdotes propter tyrannicam traditionem. Parci etiā vult miseris mulieribus ac liberis sacerdotum. Horum omnium vitam ac salutem, Ecclesia tibi, clementissime Imperator, commendat. Omnes pij vbiq; terrarum afficiuntur horum calamitatibus, & taciti desiderāt Christianam lenitatem in hoc negotio: tibiq; communibus lachrymis doctos & bonos viros, Ecclesiæ utiles & horum coniuges ac liberos cōmendant: quē vident & natura præditum esse eximia quadam & heroica bonitate, & in hac causa hactenus singulari vsum esse moderatione, quæ quidem significant te de republica rite sananda deliberare. Non vult Ecclesia, te alienæ crudelitatis ministrū

fieri. Maximus honor est Regum, quæ tribuit eis Esaias, cum inquit, eos debere Ecclesiæ nutricios esse: hoc est imperia, defensionem pacis, & humanæ societatis, non solum corporali utilitati seruire, sed etiam adiuuare Euangelium, cum videlicet & tegunt Sacerdotes, & tranquillitatem ciuitatibus concedunt, vt institui ad religionem iuuentus, & doceri homines possint. Rogat igitur Ecclesia, vt memineris tibi pios Sacerdotes tanquam alumnos tuendos esse. Tuum munus est, innocentia præsidio esse, depellere iniurias, præcipue ab imbecillibus, qui se tueri non possunt ipsi, à pijs mulieribus, à puericia, ab orphanis. In his etiam Sacerdotum coniuges & liberos, qui verè sunt orphani, tibi commissos esse diuinitus existimes.

Ecclesia vel maximè φιλόσοφος est, & non modò coniugum inter se charitatem, parentum erga liberos amorem probat, sed afficitur etiam ipsa deser-

desertorum atque orphanorum ærūnis. Ac vero in tanta bonitate naturæ tuæ nihil esse *εὐσοφίας* iudicat: quare sperat tibi quoque dolorem afferre, Sacerdotum necesse ac supplicia, coniugum & liberorum exilia. Monet illud etiam Ecclesia, vt provideas, ne plarique doctrinæ Christianæ loci, quorum necessaria est explicatio, simul opprimantur, dum pie eruditi interficiuntur: dum excutuntur hominibus studia doctrinæ Christianæ. Quid agunt aduersarij aliud, nisi vt deletis omnibus literis & oppressa doctrina, tantum pēdeāt homines ex autoritate illorum qui dominantur, somnia indoctorum quilibet impia, quilibet absurda, ducāt esse oracula.

Hanc barbaricam seruitutem existimant aduersarij prodesse dominationi suæ: nec obscure multis in locis iam hac seruitute iacet oppressa Ecclesia. Etsi autem non est concedenda licentia conuellendi sententias vera autoritate receptas, nec disceden-

dum est vel à scripturis, vel à decretis veterum Synodorum, in quibus pronunciarunt de doctrina Christiana, tamen non decet auctoritatem Ecclesiae prætexere omnibus abusibus ac vicijs, quæ recentior ac deterior ætas in Ecclesiam inuexit. Nimum autem blandiuntur sibi homines, si nihil vicij deriuatum esse putant in Ecclesiã ex affectibus hominum cupidorum, ex illis labyrinthis & tenebris doctrinæ scolasticæ & traditionum. Neq; verò tam propter coniugium periclitantur hoc tempore boni viri, quam propter studium repurgandæ & illustrandæ doctrinæ Christianæ, quod regere ac iuuare Episcopi debebant. Nam his præcipue commendata est cura ornandæ & defendendæ doctrinæ: hi debent esse huius sanctissimi & vtilissimi studij gubernatores & hortatores. Sed non ad solos Episcopos, verumetiam ad pios Principes, ac maxime ad Imperatorem pertinet, pure intelligere Euangelium, diiudicare

care dogmata, aduigilare, ne impiæ opiniones recipiantur aut confirmentur: Idolatriam omni studio abolere. His officijs præclare meriti sunt de pijs multi magni Heroes, Gedeon, Ezechias, Iosias, Constantinus & plerique alij. Quare existimabis & tui officij esse, cauere ne obruantur ea quæ pie & vtiliter patefacta & emendata sunt à bonis & doctis viris, ne impij abusus auctoritate tua stabiliantur. Psalmus inquit: Propter templū tuū in Ierusalem, Reges offerrēt tibi muna. Sunt autem propria Regū muna in Ecclesiam conferenda, inquirere veram doctrinā, & curare, vt boni doctores præficiantur Ecclesijs: dare operam, vt rite diiudicentur Ecclesiasticæ controuersiae: non delere piã doctrinā, sed excitare potius ac propagare & defendere: concordiam Ecclesiae rectè constituere & tueri. His veris muneribus, potes nunc optime Imperator ornare Christi Ecclesiam, quæ quidem à te præcipue & Chri-

stus requirit ipse, & petunt Ecclesiæ horribilibus modis lacerata. Postremo cum humanæ traditiones cedere debeant temporibus, maxime in Ecclesia, in qua longe pluris fieri debet, salus piorum, dilectio, & pax publica, quam vllæ traditiones humana. multo satius est dissimulare abrogationē huius traditiunculæ de calibatu, quam confirmare libidines, dissipare coniugia, suscipere sæuitiam in Sacerdotes, & eorum coniuges ac liberos, opprimere piam doctrinam, vastitatem efficere in Ecclesiis.

Hanc igitur coniugij causam, quoniam nihil habet obscuri, pietati & bonitati tuæ, Imperator, commendamus. Nā iniustam legem abolere gubernatores & possunt & debent. Et leges de cœlibatu seu veteres, seu nouæ, tantum sunt humani iuris, in quo mitigando plurimum autoritas Ecclesiæ valere debet.

Quam multa possemus exempla commemorare ex omnium temporū ac gen-

ac gentium historijs, in quibus cernuntur horrēda exempla pœnarum, quæ libidines secuta sunt. Inter causas diluuij fit mentio libidinū, postea quinque vrbes hiatu terræ ita absorpta sunt, vt monumentum pœnæ æternum, lacus Asphaltites manserit. Cū Israelitæ discessissent ex Aegypto, & multi se consuetudine mulierum Moabiticarum polluisent, duodecim Principes Tribuum suspensi sunt, & trucidata viginti quatuor milia hominum. Funditus postea deleti Cananæi, & nominatim inter causas recensentur incesti concubitus. Aliquanto post secuta est clades Beniamin propter stupratam Leuitæ coniugem. Deinde David eiectus regno propter adulterium. Aliquoties & Ieremias hæc tria, Idolorum cultus, Tyrannides & adulteria, causas esse clamat ingentium calamitatum, quæ oppresserunt vniuersam gentem Iudæorum, cum in Babilonem captiua abduceretur.

Hæc eò scripta sunt, vt statuamus Deum verè irasci vagis libidinibus, & impuros ac incestos non casu in pœnas ruere, sed puniri diuinitus. ergo etiam Ethnicarum ciuitatum excidia nos de ira Dei aduersus hæc scelerata admonent. Euerfa est Sibaris, Athenæ, Sparta: Thebæ collisæ bellis ciuilibus pœnas impudicitix dederunt. Et Roma cum tot Nerones & Heliogabalos habuisset, tandem cõcidit, vndiq; dilacerato Imperio, armis Barbaricarum gentium plurimarum. Longus Catalogus est & apud Aristotelem ciuitatũ, in quibus mutationes politiarũ & seditiones propter libidines extiterunt. Præter has pœnas admonet Ecclesiam Paulus, accedere aliam pœnam, videlicet, amentiam seu furorem, vt Rom. i. & ad Ephe. 4. capite scribitur. Ac fortasse iam gubernatores Ecclesiasticos hæc pœna oppressit, qui magna ex parte palàm sunt Epicurei: palàm defendunt Idola propter opes & autoritatem:

ritatem: rident dicta cœlestia, quæ minantur pœnas Idolorum cultoribus, impudicis, parricidis: omnia honeste fieri à se prædicant regni causa: hos esse bonos ciues, amantes tranquillitatis, qui vt regni Pontificij maiestatem tueantur, comprobant errores & manifesta flagitia. Tota rerum natura testis est esse Deũ, & punire turpitudines & tyrannides. Quare etiam si nunc rident has conciones, tamen sciant se aliquando hæsiros in pœnis, ad quas ab ipsa etiam rerum natura deponuntur. Cum igitur constet Legem de cœlibatu pugnare cum mandato Dei, sentimus rectè facere sacerdotes & alios, qui honesta coniugia contrahunt, sicut Paulus inquit, eligendum esse vnus vxoris virum. Sentimus & gubernatores posse ac delere legem pontificiam abolere. Errant enim qui putant aut iure diuino prohiberi coniugium sacerdotibus, aut posse legem talem à Regibus aut Episcopis ferri, prohibentem coniu-

gium. Ac si nolint Ecclesiæ mederi gubernatores, tamen rectè faciunt pij qui sequuntur regulam Apostolicam, quæ ait: Deo magis parendum esse quàm hominibus.

Deniq; cum legis pōtificiæ defensio multa peccata coniuncta habeat, cōfirmationem vagarum libidinum, superstitiones & neces piorum sacerdotum, manifestum est nostras Ecclesias rectè facere, quòd legem illam pontificiam abolent ac damnāt. Rogamus etiam Inclytum Imperatorē, ne se defensione impuri cœlibatus, & cæde Sacerdotum polluat. Scriptum est enim: Beatus qui miseretur egeni & pauperis, in die mala liberabit eū Dominus.

Alia editio.

Publica querela fuit de exēplis Sacerdotum qui non cōtinebant. Quam ob causam & Pius Papa dixisse fertur, Fuisse aliquas causas cur ademptum sit sacerdotibus coniugium: sed multo maiores esse causas cur reddi debeat. Sic enim scribit Platina. Cum igitur Sacerdotes apud

nos

nos publica illa scandala vitare vellent, duxerunt vxores, ac docuerunt quòd liceat ipsis contrahere matrimonium. Primū, quia Paulus dicit, Vnusquisque habeat vxorem suam propter fornicationem. Item: Melius est nubere quàm vri. Secundò, Christus inquit, Non omnes capiunt verbum hoc. Vbi docet non omnes homines ad cœlibatum idoneos esse: quia Deus creauit hominem ad procreationem, Gen. i. Nec est humanæ potestatis, sine singulari dono & opere Dei creationem mutare. Igitur qui non idonei sunt ad cœlibatum, debent contrahere matrimonium. Nam mandatum Dei & ordinationem Dei, nulla lex humana, nullū votum tollere potest. Ex ijs causis docent Sacerdotes sibi licere vxores ducere. Constat etiam in Ecclesia veteri, Sacerdotes fuisse maritos. Nam & Paulus ait, Episcopum eligendum esse qui sit maritus. Et in Germania primū ante annos quadringentos, Sacerdotes vi coacti sunt ad cœlibatū: qui quidem adeò aduersati sunt, vt Archiepiscopus Mogūtinus publicaturus edictū Rom. Pontificis, de ea re penè ab iratis Sacerdotibus per tumultum oppressus sit. Et res gesta est tam inciuiliter, vt non solū in posterū coniugia prohiberent, sed etiam præsentia contra omnia iura diuina & humana, contra ipsos etiam Canones factos, non solum

â Pontificibus, sed â laudatissimis Synodis distraherentur.

Et cum senescente mundo, paulatim nostra humana vita fiat imbecillior, conuenit prospicere, ne plura vitia serpent in Germaniam. Porro Deus instituit cōiugium, vt esset remedium humanæ infirmitatis. Ipsi Canones veterem rigorem interdum posterioribus temporibus propter imbecillitatē hominū laxandū esse dicunt, quod optandum est vt fiat, & in hoc negocio. Videntur enim Ecclesijs aliquando defuturi pastores, si diutius prohibeatur coniugium.

Cum autem extet mandatum Dei: cum mos Ecclesiæ vetus sit: cum impurus cœlibatus plurima pareat scandala, adulteria, & alia scelera digna animaduersione boni magistratus: tamen mirum est, nulla in re maiorem exercere sæuitiam quàm aduersus coniugium Sacerdotū. Deus præcepit honore afficere cōiugium: leges in omnibus rebus publicis bene constitutis, etiam apud Ethnicos, maximis honoribus ornauerunt. At nunc capitalibus pœnis excruciantur, & quidem Sacerdotes contra Canonum voluntatem, nullā aliam ob causam, nisi propter coniugium. Paulus vocat doctrinam dæmoniorum quæ prohibet coniugium. 1. Tim. 4. Id facile nunc intelligi potest cū talibus supplicijs prohibitio coniugij defenditur

ditur. Sicut autem nulla lex humana potest mādatum Dei tollere, ita nec votum potest tollere mandatum Dei. Proinde etiam Cyprianus suadet, vt mulieres nubant, quæ non seruant promissam castitatem. Verba eius sunt hæc lib. 1. Epistol. Epistola XI. Si autem perseuerare non possunt, melius est vt nubant, quàm vt in ignem delitijs suis cadant: certè nullum fratribus aut sororibus scandalum facient. Et æquitate quadam vtuntur Canones erga hos, qui ante iustam ætatem vouerunt, quomodo ferè hæctenus fieri consuevit.

DE VOTIS MONACHORUM.

Quid de votis Monachorum apud nos doceatur, melius intelliget, si quis meminerit qualis status fuerit Monasteriorū: quàm multa contra Canones in ipsis Monasterijs quotidie fiebant. Augustini tēpore erant libera collegia, postea corrupta disciplina, vbique addita sunt vota: vt tanquam excogitato carcere, disciplina, restitueretur. Additæ sunt paulatim supra vota aliæ multæ obseruationes. Et hæc vincula multis

antè iustam aetatem contra Canones iniecta sunt. Multi inciderunt errore in hoc vitæ genus, quibus etiã si nõ deerant anni, tamen iudicium de suis viribus defuit. Qui sic irretiti erant, cogebantur manere, etiam si quidem beneficio Canonum liberari possent. Et hoc accidit magis etiam in Monasterijs virginum quàm Monachorũ, cum sexui imbecilliori magis parcendum esset. Hic rigor displicuit multis bonis viris ante hæc tempora, qui videbant puellas & adolefcẽtes in Monasteria detrudi propter victum: videbant quàm infeliciter succederet hoc consiliũ, quæ scandala pareret, quos laqueos conscientijs iniiceret. Dolebant auctoritatem Canonum in re periculosissima omnino negligi & contemni.

Ad hæc mala accedebat talis persuasio devotis, quam constat etiam olim displicuisse ipsis Monachis, si qui paulò cordatiores fuerunt: docebant vota paria esse baptismo: docebant

bant se hoc vitæ genere mereri remissionem peccatorum, & iustificationẽ coram Deo: imò addebant, vitã monasticam nõ tantum iusticiã mereri coram Deo, sed amplius etiã: quia seruaret non modò præcepta, sed etiã consilia Euangelica. Ita persuadebãt monasticam professionem lõge meliorem esse Baptismo: vitam Monasticam plus mereri quàm vitam Magistratum, vitam pastorum & similitium, qui in mandatis Dei sine factijs religionibus suæ vocationi seruiũt. Nihil horum negari potest: extant enim in libris eorum. Quid fiebat postea in Monasterijs? Olim erãt scholæ sacrarum literarum & aliarum disciplinarum, quæ sunt vtilis Ecclesiæ, & sumebantur inde pastores & Episcopi: nunc alia res est, nihil opus est recitare nota. Olim ad discendum conueniebant, nunc fingunt institutum esse vitæ genus ad promerendam remissionem peccatorum & iustificationem: imò prædicant esse statum

perfectionis, & longe praeferunt omnibus alijs vitae generibus à Deo ordinatis.

Hac ideo recitauimus, nihil odiose exaggerantes, vt melius intelligi posset de hac re doctrina nostrorum. Primum de his qui matrimonia contrahunt, sic docet apud nos, quod liceat omnibus qui non sunt idonei ad coelibatum, contrahere matrimoniū, quia vota non possunt ordinationem ac mandatum Dei tollere. Est autem hoc mandatum Dei: Propter fornicationem habeat vnusquisque vxorem suam, Neq; mādatum solum, sed etiā creatio & ordinatio Dei cogit hos ad coniugium, qui sine singulari Dei opere non sunt excepti, iuxta illud: Non est bonum hominē esse solum. Igitur non peccant isti qui obtemperant huic mandato & ordinationi Dei.

Quid potest contra hac opponi? Exaggeret aliquis obligationē voti quantum volet, tamen non poterit efficere,

efficere, vt votum tollat mandatum Dei. Canones docent in omni voto ius superioris excipi, quare multo minus hac vota contra mādata Dei valent. Quod si obligatio votorum nullas haberet causas cur mutari possit, nec Romani Pontifices dispēsissent. Neque enim licet homini obligationem, quae simpliciter est iuris diuini, rescindere. Sed prudenter iudicauerunt Romani Pontifices aequitatem in hac obligatione adhibendam esse, Ideo saepe de votis dispensasse leguntur. Nota est historia de Rege Aragonum reuocato ex Monasterio: & extant exempla nostri temporis.

Deinde, cur obligationem exaggerant aduersarij seu effectum voti, cū interim de ipsa voti natura sileant, quod debet esse in re possibili, quod debet esse voluntariū, sponte & consulto conceptum. At quomodo sit in potestate hominis perpetua castitas, non est ignotum. Et quotusquisque sponte & consulto vovet. Puellae &

adolescētes priusquam iudicare possint, persuadentur ad vouendum, interdum etiam coguntur. Quare nō est æquum tam rigide de obligatione disputare, cum omnes fateantur contra voti naturam esse, quod non sponte, quod inconsulto admittitur.

Plurimiq; Canones rescindunt vota ante annum 15. contracta, quia ante illam ætatem non videtur tantum esse iudicij, vt de perpetua vita constitui possit. Alius Canon plus concedens hominum imbecillitati, addit annos aliquot: vetat enim ante annum 18. votum fieri. Sed vtrum sequemur, maxima pars habet excusationem, cur Monasteria deserant; quia plurimi ante hanc ætatem vouerunt. Postremo, etiamsi voti violatio reprehendi posset, tamen non sequitur, quod cōiugia talium personarum dissoluēda sint. Nam Augustinus negat debere dissolui 27. quæst. 1. Cap. Nuptiarum. cuius non est leuis autoritas, etiamsi alij postea aliter senserunt.

Quan-

Quamquam autem mādatum Dei de cōiugio liberet plerosque à votis, tamen afferunt nostri & aliam rationem de votis, quod sint irrita, quia omnis Cultus Dei ab hominibus sine mandato Dei institutus, & electus ad promerendam remissionem peccatorum & iustificationem, impius est: sicut Christus ait: Frustra colunt me mandatis hominum. Et Paulus vbiq; docet, iusticiam non esse quærendā ex nostris observationibus & cultibus, qui sint excogitati ab hominibus, sed contingere eam per fidem, credentibus se habere Deum placatū & propiciū propter Christum, non propter vlla nostra merita.

Cōstat autem Monachos docuisse, quod factitia religiones mereantur remissionem peccatorum & iustificationem, & quod pro peccatis satisfaciant. Quid hoc est aliud quàm de gloria Christi detrahare & obscurare ac negare iusticiam fidei? Sequitur igitur ista vota vsitata, impios cul-

min

1 2

tus fuisse: quare sunt irrita. Nam votum impium, & factum contra mandata Dei non valet: neque enim debet votum vinculum esse iniquitatis, vt Canon dicit. Paulus dicit: Euacuatī estis à Christo qui in lege iustificamini, à gratia excidistis: id est, qui sentiunt quòd mereantur proprijs operibus remissionem peccatorum, & quòd propter propriam legis impletionem placeant Deo, nec sentiunt quòd propter Christum gratis accipiant fide donatam remissionem peccatorum per misericordiam Dei, & quòd propter Christū placeant Deo, hi amittunt Christum: quia fiduciam debitam Christo & promissioni Dei transferunt ad opera. Item opponunt irā Dei, non propiciatorem Christū, sed propria opera: quare honorem debitum Christo transferunt ad opera nostra. Constat autem Monachos hoc docere, quòd suis obseruationibus mereantur remissionem peccatorum: quòd habeant Deum propici-

cium

ciū propter has obseruationes. Quare docent confidere suis operibus, nō propiciationi Christi. Hæc fiducia est impia, & cum Euangelio pugnat, & in iudicio Dei deprehendetur esse inanis. Non enim possunt opera nostra opponi irā ac iudicio Dei. Tantum ita placatur ira Dei, quando gratuitam misericordiam propter Christum promissam fide apprehēdimus. Amittunt igitur Christum, qui fiduciam non in Christum, sed in opera propria collocant. Preterea Monachi docuerunt suum vitæ genus statum esse perfectionis, quia obseruarent non solum præcepta, sed etiam consilia. Hic error maxime pugnat cum Euangelio, quòd finxerūt se præceptis ita satisfacere, vt amplius etiam facerent. Et hinc natus est horribilis error, quòd finxerunt se habere merita supererogationis. Hæc applicauerūt pro alijs, vt satisfactiones essent pro alienis peccatis. Hæc si quis odiose velit exagitare, quā multa comme-

155 ARTICVLI FIDEI
morare possit, quorū iam ipsos Monachos pudet. Non est leue scandalum in Ecclesia populo proponere certum cultum ab hominibus excogitatum sine mandato Dei, & docere, quod talis cultus iustificet homines: quia iusticia fidei in Christū, quā maximē oportet tradi in Ecclesia, obsecratur, cum illā mirificā religionē Angelorum, simulatio pauperatis & humilitatis, & cœlibatus offunditur oculis hominum. Præterea obscuratur præcepta Dei, & verus cultus Dei, cū audiunt homines, solos Monachos esse in statu perfectionis: quia perfectio Christiana est serio timere Deum, & rursus concipere magnam fidem, & confidere propter Christū, quod habeamus Deum placatum, petere à Deo, & certò expectare auxilium in omnibus rebus gerendis, iuxta vocationem. Interim foris diligenter facere bona opera, & seruire vocationi. In his rebus est vera perfectio, & verus cultus Dei, non est in cœli-

cœlibatu aut mendicitate, aut veste fordida. Ac populus concipit multas perniciosas opiniones ex illis falsis præconijs vitæ Monasticae. Audit sine modo laudari cœlibatum, ideo cū offensione cōscientiæ versatur in cōiugio. Audit solos mendicos esse perfectos, ideo cum offensione conscientiae retinet possessiones, negotiatur. Audit consilium Euangelicum esse de non vindicando, ideo alij in priuata vita non verentur vlcersi: audiūt enim consilium esse, non præceptum. Alij omnes magistratus & ciuilia officium iudicant indigna esse Christianis. Legūt exempla hominum qui deserto coniugio, deserta reipublicae administratione, abdiderūt se in Monasteria. Id vocabant fugere ex mundo, & quarere vitę genus quod Deo magis placeret: nec videbāt Deo seruiendū esse in illis mandatis, quæ ipse tradidit: non in mandatis, quæ sunt excogitata ab hominibus. Bonum & perfectum vitæ genus est, quod ha-

bet mandatum Dei. De his rebus necesse est admonere homines. Et ante hæc tempora reprehendit Gerson errorem Monachorum de perfectione: & testatur suis temporibus novam vocem fuisse, quod vita monastica sit status perfectionis. Tam multæ impiæ opiniones hærent in votis, quod mereantur remissionem peccatorum & iustificationem, quod sint perfectio Christiana, quod seruent consilia & præcepta, quod habeant opera supererogationis. Hæc omnia, cum sint falsa & inania, faciunt vota irrita.

Alia editio.

Quid de votis Monachorum apud nos doceatur, melius intelliget si quis meminerit qualis status fuerit Monasteriorum, quàm multa contra Canones in ipsis Monasterijs quotidie fiebāt. Augustini tempore erant libera collegia, postea corrupta disciplina, ubique addita sunt vota, vt tanquam excogitato carcere disciplina restitueretur. Addita sunt paulatim supra vota aliæ multæ obseruationes. Et hæc vincula multis ante iustam ætatem contra Canones injecta sunt. Multi inciderunt errore

rore in hoc vitæ genus, quibus etiam si non deessent anni, tamen iudicium de suis viribus defuit, qui sic irretiti erant, cogebantur manere, etiam si quidam beneficio Canonum liberari possent. Et hoc accidit magis etiam in Monasterijs Virginum quàm Monachorum, cum sexui imbecilliori magis parcendum esset. Hic rigor displicuit multis bonis viris ante hæc tempora, qui videbant puellas & adolescentes in Monasteria detrudi propter victum: videbant quàm infeliciter succederet hoc consilium, quæ scandala pareret, quos laqueos cōscientijs iniiceret. Dolebant auctoritatem Canonum in re periculossima omnino negligi & contemni. Ad hæc mala, accedebat talis persuasio de votis, quam constat etiam olim displicuisse ipsis Monachis, si qui paulò cordatiores fuerunt, dicebant vota paria esse baptismi. Docebant se hoc vitæ genere mereri remissionem peccatorum, & iustificationem coram Deo, sed amplius etiam, quia seruaret non modò præcepta, sed etiam consilia Euangelica.

Ita persuadebant Monasticam professionem longè meliorem esse baptismi: vitam Monasticam plus mereri quàm vitam Magistratum, vitam pastorum & similitum, qui in mandatis Dei sine facticijs religionibus suæ vocationi seruiunt. Nihil horum negari potest: nam extant in libris eorum, quid fiebat

postea in Monasterijs. Olim erant scolæ literarum, & aliarum disciplinarum, quæ sunt vtilis Ecclesiæ, & sumebatur inde pastores, & Episcopi. Nunc alia res est, nihil opus est recitare nota: olim ad discendum conveniebant, nunc fingunt institutum esse vitæ genus ad promerendam gratiam & iusticiam: immò prædicant esse statum perfectionis, & longe præferant omnibus alijs vitæ generibus à Deo ordinatis.

Hæc ideo recitamus nihil odiose exaggerantes, ut melius intelligi posset de hac re doctrina nostrorum: primum de ijs qui matrimonia contrahunt, sicut docet apud nos, quòd liceat omnibus qui nō sunt idonei ad cœlibatum contrahere matrimonium, quia vota nō possunt ordinationem ac mandatum Dei tollere. Est autem hoc mandatum Dei. Propter fornicationē habeat unusquisque uxorem suam. Neque mandatum solū, sed etiā creatio & ordinatio Dei cogit hos ad coniugium, quia sine singulari Dei opere non sunt excepti, iuxta illud, Nō est bonum homini esse solum. Igitur qui non peccant, obtemperant huic mādato & ordinationi Dei. Quid potest contra hæc opponi? Exaggeret aliquis obligationem voti quā tum volet, tamen non poterit efficere ut votum tollat mandatum Dei.

Canones docent in omni voto, ius superioris

rioris excipi, quare multo minus hæc vota contra mandata Dei valent. Quòd si obligatio votorum nullas haberet causas ut mutari possit, nec Romani Pontifices dispensassent. Neque enim licet homini obligationem, quæ simpliciter est iuris diuini, rescindere.

Sed prudenter iudicauerūt Romani Pontifices æquitatem in hac obligatione adhibendam esse, ideo sæpe de votis dispensasse leguntur. Nota est historia de rege Aragonū, reuocato ex Monasterio, extant exēpla nostri temporis. Deinde obligationem exaggerant aduersarij seu effectum voti, cum interim de ipsa voti natura sileāt, quòd debet esse in re possibili, quòd debet esse voluntarium, sponte & consulto conceptum. At quomodo sit in potestate hominis perpetua castitas non est ignotū, & quotusquisque sponte & consulto vouit? Puellæ & adolescentes priusquam iudicare possint, persuadentur ad vouendum, interdum etiam coguntur. Quare non est æquum tam rigide de obligatione disputare, cum omnes fateantur contra voti naturam esse, quòd non sponte, quòd inconsulto admittitur.

Pleriq; Canones rescindunt vota ante annum xv. contracta, quia ante illam ætatem non videtur tantum esse iudicij, ut de perpetua vita constitui possit. Alius Canon

plus concedēs hominum imbecillitati, addit annos aliquot. vetat enim ante annum xviii. votum fieri: sed vnum sequemur. Maxima pars habet excusationem, cur Monasteria deserant, quia plurimi ante hanc ætatem vouerunt.

Postremò etiam si voti violatio reprehēdi possit, tamen non videtur statim sequi, quòd coniugia talium personarum dissolueda sint. Nam Augustinus negat debere dissolui, xxvii. quæst. i. Cap. Nuptiarum. cuius non est leuis autoritas, etiam si alij postea aliter senserunt.

Quantum autem mādatum Dei de cōiugio videatur pleròq; liberare à votis, tamen afferunt nostri & aliam rationem de votis, quòd sint irrita: quia omnis cultus Dei ab hominibus sine mandato Dei institutus & electus ad promerendam iustificationem & gratiam, impius est, sicut Christus ait, Frustra colunt me mandatis hominum. Et Paulus ubique docet, iusticiam nõ esse querendam ex nostris obseruationibus & cultibus, qui sint exegitati ab hominibus, sed contingere eam per fidem, credentibus se recipi in gratiam à Deo propter Christum.

Cõstat autem Monachos docuisse, quòd facticię religiones satisfaciunt pro peccatis, mereant

mereatur gratiam & iustificationem. Quid hoc est aliud quàm de gloria Christi detrāhere & obscurare, & negare iusticiam fidei? Sequitur igitur ista vota vilitata impios cultus fuisse: quare sunt irrita. Nā votũ impiũ, & factum contra mandata Dei non valet, neque debet votum vinculum esse iniquitatis, vt Canon dicit.

Paulus dicit: Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Ergo etiã qui votis iustificari volũt, euacuantur à Christo, & à gratia excidunt. Nam & ij qui votis tribuunt iustificationem, tribuunt proprijs operibus, hoc quòd proprie ad gloriam Christi pertinet. Neque verò negari potest, quin Monachi docuerint se per vota & obseruationes suas iustificari & mereri remissionem peccatorum: imò affinxerũt absurdiora, dixerunt se alijs mutuari sua opera. Hęc si quis velit odiose exaggerare, quã multa possit colligere, quorum iam ipsos Monachos pudet. Ad hęc persuaferunt hominibus facticias religiones esse statũ Christianæ perfectionis. An non est hoc iustificatione tribuere operibus? Nõ est leue scādalum in Ecclesia populo proponere certum cultum ab hominibus exegitatum sine mandato Dei, & docere quòd talis cultus iustificet homines? Quia iusticia fidei quã maximè oportet tradi, in Ecclesia ob-

scuratur, cum illæ mirificæ religiones Angelorum, simulatio paupertatis & humilitatis, & cœlibatus offunduntur oculis hominum.

Prætera obscuratur præcepta Dei, & verus cultus Dei, cum audiunt homines, solos Monachos esse in statu perfectionis, quia perfectio Christiana est serio timere Deum, & rursus concipere magnam fidem, & cōfideri propter Christū quod habeamus Deū placatum, petere à Deo & certò expectare auxilium in omnibus rebus gerendis, iuxta vocationem interium foris diligenter facere bona opera, & seruire vocationi. In ijs rebus est vera perfectio, & verus cultus Dei, non est in cœlibatu aut inēdicitate, aut veste sordida. Verum populus concipit multas perniciosas opiniones ex illis falsis præconijs vitæ Monasticæ. Audit sine modo laudari cœlibatum, ideo cum offensione conscientie versatur in coniugio. Audit solos mendicos esse perfectos, ideo cū offensione conscientie retinet possessiones, negociatur. Audit concilium Evangelicum esse de non vindicando, ideo alij in priuata vita non ventur indulgere cupiditati vindictæ: audiunt nam consilium esse non præceptum. Alij omnes magistratus & ciuilia officia iudicant indigna esse Christianis.

Leguntur exempla hominum qui deser-

to con-

to coniugio, deserta reipublicæ administratione, abdiderunt se in Monasteria. Id vocabant fugere ex mundo, & quærere vitæ genus quod Deo magis placeret, nec videbāt Deo seruiendum esse in illis mandatis, quæ ipse tradidit, non in mādatis quæ sunt excogitata ab hominibus, bonum & perfectum vitæ genus est, quod habet mandatum Dei. De ijs rebus necesse est admonere homines. Et ante hæc tempora reprehendit Gerson errorem Monachorum de perfectione, & testatur suis temporibus nouam vocem fuisse quòd vita Monastica sit status perfectionis.

Tam multæ impiæ opiniones hærent in votis, quòd iustificent, quòd sint perfectio Christiana, quòd seruent consilia & præcepta, quòd habeant opera supererogationis. Hæc omnia sunt falsa & inania: faciunt vota irrita.

DE P O T E S T A T E E C

clesiastica.

Magnæ disputationes fuerunt de potestate Episcoporum, in quibus nonnulli incommode commiscuerunt potestatem Ecclesiasticam, & potestatem gladij. Et ex hac confusione maxima bella, maxi-

mi motus extiterunt, dum Pontifices freti potestate clauium, non solū nouos cultus instituerunt, reservationē casuum, violentis excommunicationibus conscientias onerauerunt, sed etiam regna mundi transferre, & Imperatoribus adimere Imperium conati sunt. Hæc vitia multo antè reprehenderunt in Ecclesia homines pijs & eruditi. Itaq; nostri ad consolandas conscientias coacti sunt ostēdere discrimen Ecclesiasticæ potestatis & potestatis gladij: & docuerunt vtrāq; propter mandatum Dei religiose venerandam & honore afficiendam esse, tanquam summa Dei beneficia in terris.

Sic autem sentiunt, potestatem clauium, seu potestatem Episcoporum, iuxta Euangelium, potestatem esse seu mandatum Dei predicandi Euangelij, remittendi & retinendi peccata, & administrandi Sacramēta. Nam cum hoc mādato Christus mittit Apostolos: Sicut misit me pater, ita & ego mitto

mitto vos. Accipite Spiritum sanctū, quorum remiseritis peccata, remittentur eis, & quorum retinueritis peccata, retenta sunt. Marci 16. Ite prædicate Euangelium omni creaturæ, &c.

Hæc potestas tantum exercetur docendo seu prædicando Euangelium & porrigendo Sacramenta, vel multis vel singulis iuxta uocationem: quia conceduntur non res corporales, sed res æternæ, iusticia æterna, Spiritus sanctus, vita æterna. Hæc non possunt contingere nisi per ministerium uerbi & Sacramentorum, sicut Paulus dicit, Euangelium est potentia Dei, ad salutē omni credenti. Itaq; cum potestas Ecclesiastica concedat res æternas, & tantum exerceatur per ministerium uerbi, non impedit politicam administrationem: sicut ars canendi nihil impedit politicam administrationem. Nam politica administratio versatur circa alias res quàm Euangelium. Magistratus defendit non mentes, sed corpora & res cor-

porales, aduersus manifestas iniurias, & coerces homines gladio, & corporalibus pœnis, vt iusticiam ciuilem & pacem retineat. Non igitur commiscendæ sunt potestates, Ecclesiastica & ciuilis. Ecclesiastica suum mandatum habet, Euangelij docendi & administrandi Sacramenta. Non irrumpat in alienum officium: non transferat regna mundi: non abroget leges Magistratum: non tollat legitimam obedientiam: non impediatur iudicia de vllis ciuilibus ordinationibus aut contractibus: non præscribat leges magistratibus de forma reipublicæ: sicut dicit Christus, Regnum meum non est de hoc mundo. Item: Quis constituit me iudicem aut diuisorem super vos? Et Paulus ait Philip. 3. Nostra politia in cœlis est. 2. Cor. 10. Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo, ad destruendas cogitationes, &c. Ad hunc modum dicuntur nostri vtriusque potestatis officia, & iubent vtranque honore afficere

ficere & agnoscere, vtranque Dei donum & beneficium esse. Si quam habent Episcopi potestatem gladij, hanc non habent, vt Episcopi ex mandato Euangelij, sed iure humano donatam à Regibus & imperatoribus, & administrationem ciuilem suorum bonorum. Hæc interim alia functio est, quàm Ministerium Euangelij. Cùm igitur de iurisdictione Episcoporum queritur, discerni debet imperium ab Ecclesiastica iurisdictione. Porro secundum Euangelium, seu vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictione cõpetit Episcopis, vt Episcopis: hoc est, his quibus est commissum ministerium verbi & Sacramentorum, nisi remittere peccata. Itẽ, cognoscere doctrinã, & doctrinã ab Euangelio dissentientẽ reijcere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à cõmunionẽ Ecclesiæ sine vi humana, sed verbo. Hic necessario & de iure diuino, debent Ecclesiæ præstare obedientiam, iuxta illud: Qui vos audit,

me audit.

Verum, cum aliquid contra Euangelium docent aut statuunt, tunc habent Ecclesiae mandatum Dei, quod obedientiam prohibet, Matth. 7. Caueat à Pseudopropheta. Gal. 1. Si Angelus de caelo aliud Euangelium euangelizauerit, anathema sit. 2. Cor. 13. Non possumus aliquid contra veritatem, sed pro veritate. Item: Data est nobis potestas ad aedificationem, non ad destructionem. Sic & Canones precipiunt 2. q. 7. Cap. Sacerdotes. & Cap. Oues. Et Augustinus contra Petilianum Epistolam inquit: Nec catholicis Episcopis consentiendum est, sicubi forte falluntur, aut contra Canonicas Dei scripturas aliquid sentiunt. Si quae habent aliam vel potestatem, vel iurisdictionem in cognoscendis certis causis, videlicet matrimonij, aut decimarum, &c. hanc habent humano iure. Vbi cessantibus ordinarijs, coguntur Principes vel inuiti, suis subditis ius dicere, vt pax retineatur.

Præter

Præter hæc disputatur, Vtrum Episcopi seu pastores habeant ius instituendi caeremonias in Ecclesia, & leges de cibis, ferijs, gradibus ministrorum, seu ordinibus, &c. condendi. Hoc ius qui tribuunt Episcopis, allegant testimoniū: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò. Cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Allegant etiam exemplum Apostolorum, qui prohibuerunt abstinere à sanguine, & suffocato. Allegant sabbatum mutatum in diem Dominicum contra Decalogum, vt videtur. Nec vllum exemplum magis iactatur, quam mutatio sabbati. Magnam contendunt Ecclesiae potestatem esse, quòd dispensauerit de præcepto Decalogi. Quoties autem de hoc loco differimus, statim clamitant aduersarij, labefactata autoritate Episcoporum, fieri *ἀναξίως*: non posse mores populi gubernari: non coherceri vulgi petulantiam: denique sequi

Cyclopicam vitam, qualis ab Euripide in hoc versu describitur, *Νομαδες, ἀνοδες δουδερ δουδελ: δουδερθ.* Queruntur & abrogatis aliquibus legibus vulgus exemplum trāsferre ad omnes leges: & excusis vinculis ac frenis disciplinē sumere sibi infinitam licentiā, quæ scādala innumera, distractiones Principum, dissipationes Ecclesiarum, seditiones, bella, & vastitates parit. Denique ostendunt quā sit inimica generi humano *ἀναρχία*, & ex hoc fonte, quantum in omnem vitam vitiorum & calamitatum exundet.

Monent igitur ad hæc tanta mala vitanda stabiliēdam esse auctoritatem Episcoporum, retinendas leges vītatatas: in quibus etiam si qua sint incōmoda, hæc docent condonanda esse communi hominum imbecillitati, & propter tranquillitatem dissimulanda, præsertim cum nullus cōstitutū status possit, qui prorsus sit sine vicio. Allegant huc vetus illud *τὸ κακὸν ἐν κειμένον, μὴ κινῆτε τοῦ.* Commemorant exempla,

pla, motis legibus, aut mutata politię forma in ciuitate Attica, Spartana, Romana & alijs, quæ clades securæ sint. Romæ dissensiones Consulū & Tribunorum quoties ciuilia bella excitarunt:

Quanquam autem hæc Senatoriæ cōciones admodum plausibiles sunt, & multorū animos aduersus nos incendant, tamen veris & honestissimis argumentis refutari possunt. Primum igitur petimus vt illi Accusatores nostri historiam Ecclesiæ omnium temporū intueantur: nec putent summos viros Prophetas & Apostolos fuisse sine sensu communi, ac adeo ferreos, vt tranquillitatem patriæ non amarint, aut adeo immanes, vt disciplinam, leges, Regnorum *εὐταξίαν* nō maximi fecerint. Hi verò sapientissimi, optimi, & moderatissimi viri, Esaias, Ionas, Ieremias, Baptista, Christus, Petrus, Iacobus, Paulus, & intellegebant quantum bonum sit ciuilibs concordia, & amabant suos: amabāt

patriam, magno cum dolore spectabant dissidia & dilacerationem pulcherrimæ politix. Quoties illachrymat Christus, loquens de discordijs & seditionibus gentis & urbis excidio. Quanquam igitur illa ciuilia officia & norant aptinē, & maxime amabant Prophetæ & Apostoli, tamē cogebantur diuino mādato belligerari cum regno Diaboli, proponere cœlestē doctrinā, colligere Deo Ecclesiam, & seruire salutī æternæ multorum hominum. Hæ sunt primæ leges anteferendæ cæteris omnibus. Non habebis deos alienos. Non vsurpabis nomen Dei vane. Item de filio Dei: Hic est filius meus dilectus, hūc audite. His legibus necesse est obtēperare, necesse est veram de Deo doctrinam, veros cultus amplecti, & fugere errores contumeliosos in Deū, vel si fractus illabatur orbis. Nulla res humana his Dei mandatis anteferenda est, non vita nostra, non amici, non ciuium concordia.

Moises

Moises vir sapientissimus, & haud dubie politicus, imponit tribui Leuiticæ munus docendi: ac sciens qualia sint doctorum certamina & pericula, præmonet de eo, quod iudicabat esse difficillimum: & iubet anteferi defensionem veræ doctrinæ. Sic enim ait Deut. 33. Hi custodient eloquium tuum, qui parentes, liberos, fratres obliuiscuntur.

Experimur & ipsi non leue onus impositum esse docentibus. sauiur in nostros multis locis. Nos ipsi duriter premimur. Ipsa etiam patriæ discordia nobis ingentem dolorem adfert. Sed, vt dictum est, necesse est his magnis incommodis anteferre mandatum Dei de vera doctrina amplectenda, & abiiciendis erroribus. Nec nobis ignota sunt ea quæ à prudentibus de legum mutationibus scripta sunt. Meminimus illā Platonis vocē, vt delirantium parentum, ita desipientis patrię mores ferēdos esse. Sed hæc præcepta suas metas habent: Feren-

m 5

da est seruitus sine impietate. Non probanda est idolomania, non Euāgelij lumen extinguendum.

Deinde cur nobis aduersarij nostri concionantur de hac moderatione, cum ipsi interim ciues, & mēbra Christi interficiant? Facile possent sarcire concordiam, & ordinis auctoritatem tueri, si viciosos cultus & iniustas leges abolerent. Nunc dimiscant non de Ecclesiae salute, sed de suis opibus & voluptatibus. Nolunt reprehendi *ιδωλομανίας* in Missa & inuocatione mortuorū, quia nolunt diminui questum: defendunt vagas libidines, quia coelibatus est utilis retinēdis opibus. Hęc nemo non videt. Quare illas Senatorias conciones omittant, in quibus, vt verbis vtar Poetae veteris, *σημνοῖς λόγοισιν ἀιχράμνηχανόμενοι*. Specioso prae-textu non toleranda flagitia confirmare student.

Adiicio & alteram defensionis nostrae partem veram & simplicem. Nō facimus *ἀναρχίαν*. Docemus maximē

vene-

venerandum esse ministeriū Euangelij, & obediētiam ei deberi, in his quae iuxta Euangelium propria sunt eius ministerij. Impius & execrandus est, qui speciosos pedes Euangelizantiū pacē non reuerenter excipit. Deinde & politica potestas, quae gladium gerit, ornata est nostris literis. Itaq; de Anarchia falsum crimen est.

Nūc venio ad quæstionē propositā de legibus Episcoporū: de quibus primū tenenda est regula certissima, q̄ nemini liceat condere leges pugnantētes cum mādati Dei. Nota est enim Pauli sentētia: Si angelus coelestis aliud Euangelium doceat, anathema sit. Ex hoc fundamēto, quod firmum & immotum est, facile extrui caetera possunt. Iam tres ordines sunt decretorū Pontificiorū: quaedā decreta cogūt peccare, vt lex de coelibatu, leges de priuatis Missis, in quibus fit oblatio & applicatio pro viuīs & mortuis: & opinio trās substitutionis viciosam adorationē parit, mandata de inuoca-

tione mortuorum. De his legibus facile est iudiciū. quia enim apertē pugnant cum mandatis Dei, regula sequenda est Apostolorum: Oportet Deo magis obedire quā hominibus.

Secundus ordo est rituum, qui de rebus sua natura medijs loquuntur, vt sunt leges de ciborum & dierum discrimine, & similibus rebus. Cum his rebus adduntur opiniones falsæ, non iam sunt mediæ. Assuunt autem aduersarij alij magis, alij minus absurdas opiniones, falsas tamen, propter quas & leges illæ & ritus abijciendi sunt, ne cōfirmētur viciosi cultus. Plurimi fingunt opera humanarum traditionum, vt satisfactioes & similia, mereri remissionem peccatorū. Hæc opinio apertē falsa est: transfert enim beneficium Christi in humanas cæremonias. Nec opus est longa refutatione, vno Pauli fulmine contenti sumus. Euacuati estis à Christo qui in lege iustificamini, excidistis à Christo. Hæc sentētia satis docet, homines
non

nō mereri remissionem peccatorum proprijs operibus vel diuinæ legis vel traditionum humanarū. Alij admoniti, quantum primus hic error habeat absurditatis, incipiunt verecundius loqui de traditionibus. Sed tamen errorem non tolerandum retinent. dicunt hæc opera, etsi non merentur remissionem peccatorum, tamē esse cultus Dei, id est, opera, quorū finis sit immediatus, vt per ea Deus honore adficiatur. Acerrimè resistendū est & huic errori. Christus enim aperte dicit: Frustra colunt me mādatis hominum. Et Paulus expresse damnat *id est ad gentes* ad Colossenses. Et cum oporteat cultus Dei in fide fieri, necesse est nos habere Dei verbum, quod testet opus Deo placere. Quomodo enim potest conscientia Deo offerre opus, si nō extat vox Dei, que ostendat Deū sic velle coli, velle hoc honore adfici? Sed hanc de fide doctrinam impij homines non intelligentes, omnibus seculis horrēda au-

dacia finxerunt cultus sine mandato & verbo Dei: quod si fieri licet, non potest dici causa, cur non placeant Deo Ethnica sacrificia, mactationes canū, hostiæ lampfacenæ, & alia portenta. Quo ruit humana audacia non solum apud Ethnicos in singēdis cultibus, sed etiā in Pontificio cœtu excogitatis subinde nouis & absurdis cæremonijs, in inuocatione mortuorum, in veneratione sanctorū, in Monachorū *καθηλωγίας*. Simus igitur vigilantes hoc loco, nec sinamus Ecclesijs obtrudi leges, quæ proponūt opera sine mandato Dei, tāquam cultus & iusticias. Et cum hanc de cultibus opinionem assuant omnes aduersarij, etiā qui verecundissimè loquuntur, sciamus pium opus esse reclamare, & violatione talium traditionum exemplum ostēdere, ex quo pij discant, quid sentiendum sit. Sicut de Attalo scribit Eusebius, diuinitus iussum esse, vt alteri cuidam diceret vescenti tātum pane, sale & aqua,
vt ci

vt cibis communibus vteretur, ne alijs errorem offunderet.

Porro hic secundus error de cultu latè vagatus est. Multi enim in Ecclesia decepti sunt κακοζήλια Leuiticarum cæremoniarum: ac putauerunt in nouo testamento oportere similes aliquos ritus esse, & hos esse cultus Dei, seu res per quas velit Deus se honore adfici, & iusticias esse: ideoq; tribuerunt Episcopis autoritatem tales ritus & cultus instituendi. Hunc Pharisæicum errorem Christus & Apostoli taxarunt, qui docent cultus in nouo Testamento esse pœnitentiam, timorem Dei, fidem, & opera decalogi, vt Paulus inquit: Regnum Dei non est esca & potus, sed iusticia & pax & gaudium in Spiritu sancto. Qui enim in his seruit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus. Monachi se Nazareos esse fingebant. Sacrificuli pro mortuis sacrificantes, fingebant se imitari Aharonem offerentem. Sed hæc exempla non conueniunt.

Monachorum ritus, & venditæ sacrificulorum Missæ nullum habent verbum Dei, imo admixtæ sunt multæ absurdæ opiniones, quas in Ecclesia taxari necesse est.

Tertius error est opinio necessitatis, qua imaginantur Ecclesiam esse similem cæteris politijs humanis: cogitant regnum esse, in quo Episcopi vt Reges, potestatem habeant condendi leges nouas extra Euangelium, & his necessariò obediendum esse, sicut Regum legibus necessariò obediendum est, præsertim cum hæc vita hominum carere caremonijs nõ possit. Et hæc opinio necessitatis sæpe excitauit certamina, dũ suos quisque ritus humanos tãquam necessarios defendit. Sed Christus & Apostoli docent tales ritus, sine mandato Dei propositos, non habendos esse pro rebus necessarijs. Contra hanc libertatem sancitam & constitutã auctoritate diuina, non est recipienda opinio, quòd violatio traditionũ medi-

diarum

diarum extra casum scandali sit peccatum. Huc pertinet dictum Pauli: Nemo vos iudicet in cibo, potu uicibus diei festi, &c. Nam iudicare significat obligare conscientias, & dãnare non obtemperãtes. Item ad Gal. 5. State in libertate, qua Christus vos liberauit, &c.

Hactenus dictũ est, quatenus non liceat aut cõdere traditiones aut approbare. Quærat igitur aliquis, an vitam hanc hominum sine ordine, sine ritibus esse velimus? Nequaquã. Sed docemus pastores veros Ecclesiarũ posse in Ecclesijs suis publicos ritus instituire, sed tantum ad finem corporalem, hoc est, boni ordinis causa, videlicet ritus vtiles ad docendam multitudinem, vt certos dies, certas lectiones, & si qua sunt similia, sed sine superstitione, & sine opinione necessitatis, vt antè dictũ est. Et has ordinationes violare extra casum scandali, non ducatur esse peccatum: sed si cũ scandalo violentur, vbi Ecclesiæ re-

n

Et constitutæ sunt, nec error est in doctrina, sciat violans tali loco se peccare: quia Ecclesiæ rectè constitutæ tranquillitatem perturbat, aut alios à vero ministerio abducit. Hæc ratio factis munit autoritatem vtiliū traditionum, & non iniecit laqueum cōscientijs. Sic Ecclesia initio certos dies ordinauit, diem Dominicum, Natalem Christi, Pasca, Pentecostem, &c. Nec dispensauit Ecclesia de decalogo, sed autoritas diuina ceremonias legis Moisaicæ abrogauit: & tamen populum scire oportet quando conueniendum sit ad Euangelium, & ad Christi ceremonias. Ideo aliqui dies constituti sunt sine illis opinionibus, de quibus supra diximus. Ac manet in decalogo genus vt aliquibus temporibus conueniamus ad hæc pia exercitia. Species verò quæ erat cæremonia, libera est: ideo non retinuerunt Apostoli septimum diem, sed maluerunt vt primo, vt & de libertate & de resurrectione Christi pios admonerēt.

Ea

Ea quæ obijciuntur, facile dilui possunt, Apostolorum decretum de Idothydis & scortatione est morale & perpetuum. Quod autem addiderūt de sanguine & suffocato, scandali ratio, eo tempore habita est. Nam mos erat etiam ante Apostolos, vt domiti à Iudeis abstinerent à sanguine & suffocato. Nihil igitur noui adiunctis ad societatem suam imponebant, sed vilitatum ritum veterē & gratum vtriusque, Iudæis pijs & socijs, non dum mutarunt.

Quod Christus ait: Adhuc multa vobis dicere habeo, certè non de inutilibus cæremonijs Pontificum intellexit, nec de nouis articulis fidei, sed de eo ipso Euāgelio illustrādo, quod iam tradiderat. Ideo postea addit de officio Spiritus sancti, non allaturum esse aliud doctrinæ genus, sed luce sua perfusurum mentes Apostolorū, vt Euangelium de voluntate Dei iam traditū intelligerēt. Ideo ait Ioan. 14. Ille vos docebit omnia, & rediget vo-

n 2

bis in memoriam omnia quæ dixi vo-
bis. Item: Non loquetur à seipso, sed
quæ audit, loquetur.

Obijciūtur & alia dicta quæ præ-
cipiunt de obedientia. Obedite præ-
positis vestris. Toties respondimus
maximè necessariam esse obedientiã
in ijs quæ propria sunt ministerij di-
uinitus mandati. Nam hæc dicta non
constituunt Episcopis regnum extra
Euangelium. Christus dedit eis certa
mandata: his iubet nos parere: dein-
de etiam prohibuit institui novos
cultus: his vetat parere. Metæ sunt
constitutæ intra quas & autoritas pa-
storum & nostra obedientia consi-
stere debet. Sed has metas audacis-
simè tollunt Episcopi, qui triplicem
sibi arrogant potestatem, qua confir-
mant perniciosissimos errores, vide-
licet, Regiam seu prætoriam potesta-
tem interpretandæ scripturæ: deinde
potestatem instituendi cultus: tertio,
Regiam potestatem ferendarum le-
gum. Ita transformant Ecclesiam in
huma-

humanam politiam: imaginantur, vt
in regno, Princeps aut Prætor est le-
gis interpret, & vt princeps habet
potestatem ferendæ nouæ legis, ita
in Ecclesia oportere similem esse E-
piscoporum potestatem. Nec volūt Ec-
clesiã mutis literis, vt dicunt, Prophe-
tarum & Apostolorū gubernari, quæ
cum interdum non satis explicent ea
quæ proponūt, ambiguitas parit dis-
ensiones ac discordias. Contendunt
igitur opus esse voce regia seu præ-
toria, scriptum ambiguum interpre-
tante: & nisi huic interpretationi ne-
cessario parendum esset, nullum fo-
re controuersiarum & dissidiorum
finem. Item: Nisi pro temporum ra-
tione leges condere possent, qualis
esset *ἀναστασις*. Hæc verbis ornantur, &
sunt *πιδάξια*, quia sunt imitatio huma-
rum politiarum. Et he imaginationes
omnibus atatibus inde vsque ab ini-
tio mūdi nocuerunt Ecclesiæ, & sem-
per nocebunt. Ideo pij admonendi
sunt, ne his præstigijs capiātur. Deus

vult Ecclesiam regi suo verbo tradito per Christū & Apostolos: & hanc suam vocē vult sonare per ministros. Et quanquam sapientiam continet positam extra conspectum rationis, tamen ipse sermo propheticus & Apostolicus certus est & non ambiguus. Ideo ait Petrus, Rectē facitis attendentes sermoni prophético, tanquam lucernę in tenebris. Habet etiā Ecclesia donum interpretationis, id est intellectum cœlestis doctrine: sed id donum non est alligatum ad Episcoporum titulum aut ordinem: ideo nequaquam est potestas interpretandi similis regię & pratorię, sed eruditi in verbo Dei & renati Spiritu sancto, vbicumq; sunt, adsentiuntur verbo Dei, & id intelligunt, alij magis, alij minus. Ergo prudenter de illis valis pontificiæ potentiæ iudicandum est. De legibus breuiter dicit Petrus, Quid tentatis Deum, imponentes iugum: &c.

Complexi sumus summā doctrinę
Euan-

Euangelicę necessariā Ecclesiis. Nec dubitamus has ipsas sententias nostras vere esse doctrinam in scriptis Prophetiis & Apostolicis traditam, & cōsensum catholice Ecclesię Christi, cui etiā eruditiores scriptores Ecclesiastici testimoniū sepe perhibent. Ac offerimus nos ad explicationem longiorem, vbicumq; opus erit. Oramus autem Deum Patrem Domini nostri Iesu Christi, vt ipse Ecclesiam suam, sanguine Filij redemptam, gubernet, seruet, purget & augeat. Amē.

Alia editio.

M Agnę disputationes fuerunt de potestate Episcoporum, in quibus nonnulli incommodi commiscuerunt potestatem Ecclesiasticam, & potestatem gladij. Et ex hac confusione maxima bella, maximi motus extiterunt, dum Pontifices freti potestate clauium, non solum nouos cultus instituerunt, reservatione casuum, violentis excommunicationibus conscientias enecauerunt, sed etiam regna mundi transferre, & imperatoribus adimere imperium conati sunt. Hęc vitia multo antē reprehenderunt in Ecclesia homines pij & eruditi.

Itaque nostri ad consolandas conscientias coacti sunt ostendere discrimen Ecclesiasticæ potestatis, & potestatis gladij, & docuerunt vtramque propter mandatum Dei religiose venerandam & honore afficiendam esse tanquã summa Dei beneficia in terris.

Sic autem sentiunt, potestatem clauium, seu potestatem Episcoporum, iuxta Euangelium potestatem, esse seu mandatum Dei, prædicandi Euangelij, remittendi & retinendi peccata, & administrandi sacramenta. Nã cum hoc mandato Christus mittit Apostolos, Sicut me misit pater, ita mitto & ego vos. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis peccata, retenta sunt. Marc. xvi. Ite prædicate Euangelium omni creaturæ, &c.

Hæc potestas tantum exercetur docendo seu prædicando verbum, & porrigendo sacramenta, vel multis vel singulis iuxta vocationem: quia conceduntur non res corporales, sed res æternæ, iusticia æterna, spiritus sanctus, vita æterna. Hæc non possunt contingere nisi per ministerium verbi & sacramentorum, sicut Paulus dicit, Euangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti. Itaque cum potestas Ecclesiastica concedat res æternas, & tantum exerceatur per ministerium verbi, non impedit politicam administrationem, sicut ars canendi nihil impedit

pedit politicã administrationem. Nam politica administratio versatur circa alias res quã Euangelium. Magistratus defendit non metes, sed corpora & res corporales aduersum manifestas iniurias, & coercet homines gladio, & corporalibus pœnis, vt iusticiam civilem & pacem retineat.

Non igitur commiscendæ sunt potestates Ecclesiastica & ciuilibus. Ecclesiastica suũ mandatum habet, Euangelij docendi & administrandi sacramenta. Non irruinat in alienum officium, non transferat regna mudi, non abroget leges Magistratum, nõ tollat legitimam obedientiam, non impediatur iudicia de vllis ciuilibus ordinationibus aut contractibus, nõ præscribat leges magistratibus de forma reipublicæ, sicut dicit Christus, Regnum meum non est de hoc mudo. Item: Quis constituit me iudicem aut diuiforem supra vos? Et Paulus ait Philip. 3. Nostra politia in cœlis est. 2. Corinth. 10. Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destruendas cogitationes, &c. Ad hunc modum discernunt nostri vtriusque potestatis officia, & iubent vtramque honore afficere & agnoscere, vtramque Dei donum & beneficium esse. Si quam habent Episcopi potestatem gladij, hanc non habent Episcopi ex mandato Euangelij, sed iure humano donatam à regibus & impe-

ratoribus ad administrationem civile suorum bonorum. Hæc interim alia functio est quam ministerium Euangelij. Semper autem docuerunt nostri, vt seditiones prohiberent, legitimam possessionem bonorū & imperij, apud quoscūque vel Episcopos, vel civiles Magistratus, non ledere conscientiam, quia legitima diuisio rerum & imperiorum, non est contra Euangelium. Apostoli erant piscatores, Lucas fuit medicus, Paulus erat textor, hæc artes bona conscientia retineri poterant, tametsi res erant aliæ, quam officium docendi: ita res est alia imperium, alia officium docēdi Euangelij. Neque tamen illa imperij possessio lædit conscientias, sicut quilibet pastor potest tenere proprium, alius plus alio. Est enim mandatum Euangelij, vt Ecclesiæ suppeditet honestum victum pastoribus. Sed oportet pastores ita versari in administratione rerum, vt non omittant officium docēdi. Ita oportebat & Episcopos meminisse officij Episcopalis, & non tantum gubernare imperia, quanquam difficile est vtrique rei pariter seruire.

Cum igitur de iurisdictione Episcoporum quæritur, discerni debet imperium ab Ecclesiastica iurisdictione. Porro nulla iurisdictione competit Episcopis, vt Episcopis, hoc est, ijs quibus est commissum ministerium

rium verbi & sacramentorum, nisi remittere peccata. Itē, cognoscere doctrinā, & eā ab Euangelio dissentientem rejicere, & impios, quorum nota est impietas, excludere a comunione Ecclesiæ, sine vi humana, sed verbo. Hic necessario, & de iure diuino, debent eis Ecclesiæ præstare obedientiam, iuxta illud, Qui vos audit, me audit. Verum cum aliquid contra Euangelium docēt aut statuunt, tunc habent Ecclesiæ mandatum Dei, quod obedientiam prohibet, Math. 7. Cauete à Pseudopphetis. Gal. 1. Si angelus de cælo aliud Euangelium euangelizauerit, anathema sit. 2. Corinth. 13. Non possumus aliquid contra veritatem, sed pro veritate. Item: Data est nobis potestas ad ædificationem, non ad destructionem. Sic & Canonones præcipiunt. 2. 4. 7. Cap. Sacerdotes. & Cap. Oues. Et Augustinus contra Petilianum Epistolam inquit: Nec catholicis Episcopis consentiendum est. Sicubi forte falluntur, aut contra Canonicas Dei scripturas aliquid sentiunt, si quam habent aliam vel potestatem, vel iurisdictionem in cognoscendis certis causis, videlicet matrimonio, aut decimarum, &c. Hanc habent humano iure. Vbi cessantibus ordinarijs coguntur Principes, vel inuiti suis subditis iudicare vt pax retineatur.

Præter hæc disputatur, vtrum Episcopi

seu pastores habeant ius instituendi cæremonias in Ecclesia, & leges de cibis, ferijs, gradibus ministrorum, seu ordinibus, &c. condendi. Hoc ius qui tribuunt Episcopis, allegant testimonium, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò. cum autè venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Allegant etiam exemplum Apostolorù qui prohibuerunt abstinere à sanguine, & suffocato. Allegant sabbatum mutatum in diem Dominicum contra Decalogum, vt videtur. Nec vllum exemplum magis iactatur quàm mutatio sabbati, magnam contendunt Ecclesię potestatem esse, quòd dispensauerit de precepto Decalogi.

Sed de hac quæstione nostri sic docent, quòd Episcopi non habeant potestatem statuendi aliquid contra Euangelium, vt suprà ostensum est. Docent idem Canones ix. Distinct. Per totum. Porrò contra scripturam est, traditiones condere aut exigere, vt per earum obseruationem satis faciamus pro peccatis, aut mereamur gratiam. Læditur enim gloria meriti Christi, cum talibus obseruationibus conamur mereri iustificationem. Constat autem propter hanc persuasionem in Ecclesia penè in infinitum creuisse traditiones, oppressa interim doctrina de fide & iustificatione fidei, quia sub
inde

inde plures ferix factę sunt, ieiunia indicta, cæremonix nouę, noui honores sanctorù instituti sunt, quia arbitrabantur se autores talium rerum, ijs operibus mereri gratiam. Sic olim creuerunt Canones pœnitētiales, quorum adhuc in satisfactionibus vestigia videmus.

Item autores traditionum faciunt contra mandatum Dei, cum collocāt peccatum in cibis, in diebus, & similibus rebus, & onerāt Ecclesiam seruitute legis, quasi oporteat apud Christianos ad promerendam iustificationem cultum esse similem Leuitico, cuius ordinationem cōmiserit Deus Apostolis & Episcopis. Sic enim scribunt quidam, & videntur Pontifices aliqua ex parte exemplo legis Mosaiici decepti esse. Hinc sunt illa onera, quòd peccatum mortale sit, etiam sine offensione aliorù in ferijs laborare manibus, quòd sit peccatum mortale omittere horas Canonicas, quòd certi cibi polluant conscientiam, quòd ieiunia sint opera placentia Deum, quòd peccatum in casu reseruato non possit remitti nisi accesserit auctoritas reseruantis. Cum ipsi Canones non de reseruatione culpe, sed de reseruatione pœnæ Ecclesiasticę loquantur.

Vnde habent ius Episcopi has traditiones imponendi in Ecclesijs, ad illaqueandas conscientias? Cum Petrus vetet imponere

iugum discipulis, cum Paulus dicit, potestatem ipsis datam esse ad ædificationem, non ad destructionem. Cur igitur augent peccata per has traditiones? Verum extat clara testimonia, quæ prohibent condere tales traditiones ad promerendam gratiam, aut tanquam necessarias ad salutem.

Paulus Coloss. 2. Nemo vos iudicet in cibo, potu, parte diei festi, nouilunio aut sabbatis. Item: Mortui estis cū Christo ab elementis mundi, quare tanquam viuentes in mundo, decreta facitis? Non attingas, non gustes, non contrectes, quæ omnia pereūt vsu, & sunt mandata & doctrinæ hominū, quæ habent speciem sapientiæ.

Item ad Titum apertè prohibet traditiones. Non attendentes Iudaicis fabulis, & mandatis hominum aduersantium veritatem. Et Christus Matth. 15. inquit de ijs qui exigūt traditiones, Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Et improbat tales cultus, Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur.

Si ius habent Episcopi onerandi Ecclesias infinitis traditionibus, & illaqueandi conscientias, cur toties prohibet scriptura condere & audire traditiones? cur vocat eas doctrinas dæmoniorum? tū frustra hæc præmonuit spiritus sanctus.

Relinquitur igitur, cum ordinationes institutæ

stitutæ tanquam necessario, aut cum opinione promerendæ gratiæ, pugnent cū Euangelio, quod non liceat vllis Episcopis tales cultus instituire aut exigere. Necessè est enim in Ecclesijs retineri doctrinam de libertate Christiana, quod non sit necessaria seruitus legis ad iustificationem, sicut in Galatis scriptum est, Nolite iterum iugo seruitutis subijci. Necessè est retineri præcipuū Euangelij locum, quod gratiam per fidem in Christum gratis consequamur, non propter certas obseruationes aut propter cultus ab hominibus institutos.

Quid igitur sentiendum est de die Dominico, & similibus ritibus templorum?

Ad hæc respondent, quod liceat Episcopis seu pastoribus facere ordinationes, vt res ordine gerantur in Ecclesia, non vt per illas mereamur gratiam, aut satis faciamus pro peccatis, aut obligentur conscientiæ, vt iudicent esse necessarios cultus, ac sentiant se peccare, cū sine offensione aliorum violant, sic Paulus ordinat, vt in congregatione mulieres velent capita, vt ordine audiantur in Ecclesia interpretes, &c.

Tales ordinationes conuenit Ecclesias propter charitatem & tranquillitatem seruare eatenus, ne alius alium offendat, vt ordine & sine tumultu omnia fiant in Ecclesijs. Verum ita, ne conscientiæ onerentur,

vt ducant res esse necessarias ad salutē, ac ita dicent se peccare cum violant eos sine aliorum offensione, sicut nemo dixerit peccare mulierem quæ in publicum non velato capite procedit sine offensione hominum.

Talis est obseruatio diei Dominici, Paschatis, Pentecostes, & similibum feriarum, & rituum. Nam qui iudicant Ecclesiæ autoritate pro sabbato institutā esse diei Dominici obseruationem, tanquam necessariam, longe errant. Scriptura abrogauit sabbatū quæ docet omnes cæremonias Mosaicæ post reuelatum Euangelium omitti posse. Et tamen quia opus erat cōstituere certum diem, vt sciret populus quando conuenire deberet, apparet Ecclesiam ei rei destinasse diem Dominicum, qui ob hanc quoque causam videtur magis placuisse, vt haberent homines exemplum Christianæ libertatis, & scirent nec sabbati nec alterius diei obseruationem necessariam esse. Extant prodigiosæ disputationes de mutatione legis, de cæremonijs, nouæ leges de mutatione sabbati, quæ omnes ortæ sunt ex falsa persuasionē, quod oporteat in Ecclesia cultum esse similem Leuitico. Et quod Christus cōmiserit Apostolis & Episcopis excogitare nouas cæremonias, quæ sint ad salutem necessariæ. Hi errores serpsērunt in Ecclesiam, eum iusticia fidei non satis clare doceretur.

Aliqui

Aliqui etiam prolixè disputarunt, diei Dominici obseruationem non quidem iuris diuini esse, sed quasi iuris diuini præscribunt de ferijs, quatenus liceat operari. Huiusmodi disputationes quid sunt aliud, nisi laquei conscientiarum? Quanquam enim cōentur epikizare traditiones, tamen nunquam potest æquitas comprehendi, donec manet opinio necessitatis, quam manere necesse est, vbi ignoratur iustitia fidei, & libertas Christiana.

Apostoli iusserūt abstinere è sanguine, quis nunc obseruat? neque tamen peccant qui non obseruant, quia ne ipsi quidem Apostoli voluerunt onerare conscientias tali seruitute, sed ad tempus prohibuerunt propter scandalum. Est enim perpetua voluntas Euangelij consideranda directè. Vix vlli Canones seruantur accuratè, & multi quotidie exolefcunt apud illos etiam, qui diligentissimè defendunt traditiones. Nec potest conscientijs consuli, nisi hæc æquitas seruetur, vt sciamus eos sine opinione necessitatis seruari, nec ledi conscientias, etiam si traditiones exolefcant.

Facile autem possent Episcopi legitimam obedientiam retinere, si non virgerent seruare traditiones, quæ bona conscientia

seruari non possunt. Nunc imperant cœlibatum: nullos recipiunt, nisi iurent se puram Euangelij doctrinam nolle docere. Non petunt Ecclesiæ vt Episcopi honoris sui iactura sarciant concordiam, quod tamen decebat bonos pastores facere. Tantum petunt vt iniusta onera remittant, quæ noua sunt, & præter consuetudinem Ecclesiæ catholicæ recepta. Fortassis initio quædam constitutiones habuerunt probabiles causas, quæ tamè posterioribus temporibus non congruunt. Apparet etiam quasdam errore receptas esse, quare p̄ficienti clementiæ esset, illas n̄n̄m̄itigare, quia talis mutatio n̄n̄ labefacit Ecclesiæ unitatē. Multæ enim traditiones humanæ tempore mutatae s̄nt, vt ostendunt ipsi Canones. Quod si non potest impetrari, vt relaxentur obseruationes quæ sine peccato non possunt præstari, oportet nos regulam Apostolicam sequi, quæ præcipit. Deo magis obedire quàm hominibus. Petrus vetat Episcopos dominari, & Ecclesijs imperare. Nunc non agitur vt dominatio eripiatur Episcopis, sed hoc unum petitur, vt patiantur Euangelium purè doceri, & relaxentur pauca quædam obseruationes, quæ sine peccato seruari n̄n̄ possunt, Quod si nihil remiserint, ipsi viderint, quomodo Deo ratione reddituri sint, quod pertinacia sua schismatis causam Christianis præbent.

EPI-

I sunt præcipui articuli, qui videntur habere controuersiam, quanquàm enim de pluribus abusus dici poterat, tamen vt fugeremus prolixitatem, præcipua complexi sumus, ex quibus cætera faciliè iudicari possunt. Magnæ querelæ fuerunt de indulgentijs, de peregrinationibus, de abusu excommunicatio nis, parrochiæ multipliciter vexabantur per stationarios. infinitæ contentiones erant pastoribus cum Monachis, de iure parrochiali, de confessionibus, de sepulturis, de extraordinarijs concionibus, & de alijs innumerabilibus rebus.

Huiusmodi negocia prætermisimus, vt illa quæ sunt in hac causa præcipua, breuiter proposita, facilius cognosci possent. neque hic quicquam ad ullius contumeliam dictum aut collectum est: tantum ea recitata sunt, quæ videbantur necessariò dicenda esse, vt intelligi possit in doctrina ac ceremonijs apud nos nihil esse receptum contra scripturam aut Ecclesiam catholicam, quia manifestum est, nos diligentissimè cauisse, ne quæ noua & impia dogmata in Ecclesias nostras serperent.

Hos articulos supra scriptos voluimus exhibere iuxta edictum C. M. in quibus confessio nostra extaret, & eorum qui apud nos docent doctrinæ summa cerneretur. Si quid

201 ARTICVLI FIDEI
in hac Confessione desiderabitur, parati sumus
latiorem informationem, Deo volente
iuxta Scripturas exhibere.

Cæsaræ Maieſt, V.

Fideles & subditi,

- Ioannes dux Saxonix, Elector.
- Georgius Marchio Brádenburgēſis.
- Erneſtus à Luneburg.
- Philippus dux Cattorum.
- Ioannes Fridericus dux Saxonix.
- Franciſcus dux Luneburgēſis.
- Volfgangus Princeſ ab Anhalt.
- Senatus Magiſtratus q; Nurinbergēſis
- Senatus Reutlingēſis.

Finis.

APOLOGIA

CONFSSIONIS AVGVSTANÆ

DILIGENTER RE-
COGNITA.

BASILEÆ
M.D.LXVII

APTOLO
GIA

CONFESSIO NIS
AVOVS TANAE

IN DISSENTIEN
TIA

IN DISSENTIEN
TIA

³
PHILIPPVS MELAN-
THON LECTORI, S. D.

OSTQVAM CON-
fessio Principum nostrorum
publicè prelecta est, Theo-
logi quidam ac Mōachi ad-
ornauerunt Confutationem
nostri scripti, quā cum Cas-
Maieſt. curasset etiam incon-
fessu Principū prelegi, postulauit à nostris Prin-
cipibus, ut illi Confutationi assentirentur. Nostri
autem, quia audierant multos articulos improbatos
esse, quos abijcere sine offensione conscientiae non
poterant, rogauerunt sibi exhiberi exemplum Con-
futationis, ut euidere quid damnarent aduersarij,
& rationes eorum refellere possent. Et in tali ca-
usa, quae ad religionem & ad docendas conscientias
pertinet, arbitrabantur fore, ut non grauati ex-
hiberent suum scriptum aduersarij. Sed non potue-
runt id impetrare nostri, nisi periculosissimis con-
ditionibus, quas recipere non poterant, nisi uellent
se in discrimen certum conijcere. Instituta est autem
deinde pacificatio, in qua apparuit nostros nullum
onus quamlibet incomodum detrectare, quod sine
offensione conscientiae suscipi posset. Sed aduersarij
obstinatè hoc postulabant, ut quosdam manifestos

PRAEFATIO.

4
 abusus atque errores approbaremus: quod cum nō
 possemus facere, iterum postulauit Cæs. Maieſt. ut
 Principes nostri aſſentirentur Cōſutationi. Id facere
 Principes nostri recuſauerunt. Quomodo enim aſ-
 ſentiretū in cauſa Religionis, ſcripto nō inſpecto?
 Et audierant articulos quosdam damnatos eſſe, in
 quibus non poterant iudicia aduerſariorum ſine
 ſcelere comprobare. Iuſſerant autem me & alios
 quosdam parare apologiam Confeſſionis, in qua
 exponeretur Cæs. Maieſtati cauſa, quare nō recipe-
 remus Conſutationem: & ea quæ obiecerant aduer-
 ſarij diluerentur. Quidam enim ex noſtris inter-
 prælegendum capita locorum & argumentorum
 exceperant. Hanc Apologiam obtulerunt ad extre-
 mum Cæsareæ Maieſtati, ut cognosceret nos maxi-
 mis & grauiſſimis cauſis impediri, quo minus Con-
 ſutationem approbaremus. Verum Cæsareæ Ma-
 ieſtas non recepit oblatum ſcriptum. Poſtea editum
 eſt decretum quoddā, in quo gloriantur aduerſarij
 quōd noſtram Confeſſionem ex ſcripturis conſuta-
 uerint. Habes igitur Lector nunc Apologiam no-
 ſtram, ex qua intelliges, & quid aduerſarij iudica-
 uerint (retulimus enim bona fide) & quōd articu-
 los aliquot contra manifeſtam ſcripturam Spiritus
 ſancti damnauerint. Tantum abeſt, ut noſtras ſen-
 tentias per ſcripturas labefaſtauerint. Quāquā
 autem nitio Apologiam inſtituimus communicato
 cum alijs conſilio, tamen ego inter excudendum
 quædā

quædam adieci. Quare meū nomen profiteor ne
 quis queri poſſit ſine certo autore librum editum
 eſſe. Semper hic meus mos fuit in his controuerſijs,
 ut quantum omnino facere poſſem, retinerem for-
 mam uſitatae doctrinæ ut facilius aliquando coire
 concordia poſſet. Neq; multo ſecus nunc facio, eſi
 recte poſſem longius abduere huius ætatis homines
 ab aduerſariorum opinionibus. Sed aduerſarij ſica-
 gunt cauſam, ut oſtendant ſe neque ueritatem, neq;
 concordiam querere, ſed ut ſanguinem noſtrum
 exorbent. Et nunc ſcripſi, quāmoderatiffimè po-
 tui, ac ſiquid uidetur dictum aſperius, hic mihi præ-
 ſandum eſt, me cum Theologis ac Monachis, qui
 ſcripſerunt Conſutationem litigare, non cum Cæsare,
 aut principibus, quos, ut debeo, ueneror. Sed
 uidi nuper Conſutationem, & animaduerti adeo
 inſidioſe & calumnioſe ſcriptam eſſe, ut fallere e-
 tiam cautos in certis locis poſſet. Non tractaui ta-
 men omnes cauillationes (eſſet enim infinitū opus)
 ſed præcipua argumenta complexus ſum, ut extet
 apud omnes nationes teſtimonium de nobis, quod
 recte & piè ſentiamus de Euangelio Chriſti. Non
 delectat nos diſcordia, nec nihil mouemur periculo
 noſtro, quod quantum ſit in tanta acerbitate odi-
 orum, quibus intelligimus accenſos eſſe aduerſari-
 os, facile intelligimus: ſed non poſſimus abiſcere
 manifeſtā ueritatem & Eccleſiæ neceſſariam. quare
 incomoda & pericula propter gloriam Chriſti, &

PRÆFATIO.

Christi, & utilitatem Ecclesiæ perferenda esse sentimus, & confidimus Deo probari hoc nostrum officium, & speramus æquiora de nobis iudicia posteritatis fore: neq; enim negari potest, quin multi loci doctrinæ Christianæ, quos maxime prodest extare in Ecclesia, à nostris patefacti & illustrati sint: qui qualibus & quampericulosis opinionibus obruti olim iacuerint apud Monachos, Canonistas, & Theologos sophistas: non libet hic recitare. Habemus publica testimonia multorum bonorum uiro- rum, qui Deo gratias agunt pro hoc summo beneficio, quòd de multis necessarijs locis docuerint meliora, quàm passim leguntur apud aduersarios nostros. Commendabimus itaque causam nostram Christo, qui olim iudicabit has controuersias: quem oramus, ut respiciat afflictas & dissipatas Ecclesias, & in concordiam
piam & perpetuam
redigat.

Apologia

7
APOLOGIA
CONFESSIOIS.

PRIMUM articulum Confessionis nostræ, probant nostri aduersarij in quo exponimus nos credere & docere, quòd sit vna essentia diuina, indiuidua &c. & tamen tres sint distinctæ personæ eius dē essentiæ diuinæ, & cœternæ, Pater, Filius & Spiritus sanctus. Hunc articulum semper docuimus & defendimus: Et sentimus eum habere certa & firma testimonia in scripturis sanctis, quæ labefactari non queant: Et constanter affirmamus aliter sentientes, extra ecclesiam Christi, & Idolatras esse, & Deum contumelia afficere.

DE PECCATO ORIGINALI.

Secundum articulum de peccato Originis probant aduersarij: verum ita ut reprehendant tamen definitionem peccati Originalis, quā nos obiter recitauimus. Hic in ipso statim uestibulo deprehendet Cæsarea Maiestas, non solum iudicium, sed etiam candorem istis defuisse, qui Confutationem scripserunt. Nam cum nos simplicianimo obiter recensere voluerimus illa, quæ peccatum Originis complectitur, isti acerbe interpretatione confecta, sententiam

I 4

per se nihil habentē incommodi arte deprauant. Sic inquit, sine metu Dei, sine fide esse, est culpa actualis. Igitur negāt esse culpā originalem.

Has argutias satis apparēt in scholis natas esse, non in consilio Cæsaris. Quanquā autē hæc cauillatio facillimē refelli possit, tamen vt omnes boni uiri intelligant, nos nihil absurdū de hac causa docere. Primū petimus ut inspiciatur Germanica Confessio, hæc absoluet nos suspitione nouitatis. Sic enim ibi scriptum est, *Weiter wird geleret/ das nach den fall Adæ alle menschen/ so natürlich geborn werden/ in sünden empfangen vnd geborn werde/ das ist/ das sie alle von mutter leib an/ vol böser lust vnd neignug sind/ keine ware Gottes furcht/ kein ware glauben an Gott/ von natur haben kennen.* Hic locus testatur nos non solum actus, sed potentiam seu dona efficiendi timorem & fiduciam erga Deū adimere propagatis secundū carnalem naturā. Dicimus enim ita natos habere concupiscentiam, nec posse efficere verum timorem & fiduciam erga Deū. Quid hic reprehendi potest? Bonis uiris quidē arbitramur nos satis purgatos esse. Nā in hanc sententiam latina descriptio potētiam naturę detrahit, hoc est, dona & vim efficiendi timorem & fiduciam erga Deum: detrahit & in adultis actus. Vt

cum

cum nominamus concupiscentiā, non tantum actus seu fructus intelligimus, sed perpetuam naturę inclinationem. Sed postea ostendemus pluribus uerbis, nostrā descriptionem consentire cum usitata ac ueteri definitione. Prius enim consilium nostrum aperiendum est, cur his potissimum uerbis hoc loco usi simus. Aduersarij in scholis fatentur materiale (ut uocāt) peccati originalis esse concupiscentiam, quare in definiendo nō fuit prætereunda, præsertim hoc tempore, cū de ea nonnulli parum religiose philosophantur. Quidam enim disputant, peccatum originis non esse aliquod in natura hominis uicium, seu corruptionem: sed tantum seruitutem, seu conditionem mortalitatis, quam propagati ex Adam sustineant, sine aliquo proprio uicio, propter alienam culpam. Præterea addunt, neminē damnari morte æterna propter peccatū originis: sicut ex ancilla serui nascuntur, & hæc conditionē sine naturę uicijs, sed propter calamitatem matris sustinent. Nos, ut hæc impiā opinionē significaremus nobis displicere, concupiscentiæ mentionē fecimus: optimo animo morbos nominauimus, & exposuimus, quod natura hominum corrupta & uiciosa nascatur.

Neq; verò tantum concupiscentiam nominauimus, sed diximus etiam deesse timo-

rem Dei, & fidē. Id hoc consilio adiecimus. Extenuant peccatum originis & scholastici doctores, non satis intelligentes definitionem peccati originis, quam acceperunt à Patribus. De fomite disputant, quòd sit qualitas corporis: sicut suo more sint inepti, que runt utrum qualitas illa contagione poiui, an ex afflatus serpentis contracta sit. Verū augeatur medicamentis. Huiusmodi quæsti onibus opprēsserunt principale negocium: itaq; cum de peccato originis loquūtur, gra uiora uicia humanæ naturæ nō commemor ant, scilicet, ignorationem Dei, contemptū Dei, uacare metu & fiducia Dei, odisse iudi cium Dei, fugere Deum iudicantem, irasci Deo, desperare gratiam, habere fiduciam re rum presentium & c. Hos morbos, qui ma ximē aduersantur legi Dei, nō animaduertūt scholastici: imo tribuūt interim humanæ na turæ integras uires ad diligendum Deum super omnia, ad facienda præcepta Dei, quo ad substantiam actuum. Nec uident se puguā tia dicere. Nam proprijs uiribus posse dili gere Deum super omnia, facere præcepta Dei, quid aliud est, quam habere iusticiā ori ginis? Quòd si has tantas uires habet huma na natura, ut per sese possit diligere Deum super omnia, ut cōfidenter affirmant schola stici, quid erit peccatum originis? Quorsum

autem

autem opus erit gratia Christi, si nos possu mus fieri iusti propria iusticia? Quorsū opus erit Spiritu sancto, si uires humanæ per sese possunt Deum super omnia diligere, & præ cepta Dei facere? Quis non uidet, quam præ pterē sentiāt aduersarij? Leuiore morbos in natura hominis agnoscūt, grauiore mor bos nō agnoscūt: de quibus tamen ubiq; ad monet nos scriptura, & Prophetæ perpetuo conqueruntur, uidelicet, de carnali sacri tate, de contemptu Dei, de odio Dei, & simi libus uicijs nobiscū natis. Sed postquā scho lastici admiscuerunt doctrinæ Christianæ philosophiam de perfectione naturæ, & plus quam satis erat, libero arbitrio & actibus il licitis tribuerunt: & homines philosophica seu ciuili iusticia, quā & nos fatemur rationi subiectam esse, & aliquo modo in potestate nostra esse, iustificari coram Deo docuerūt, non potuerunt, uidere interiorem immundi ciam naturæ hominum. Neque enim potest iudicari, nisi ex uerbo Dei, quod scholastici in suis disputationibus non sepe tractant.

Hæ fuerūt causæ, cur in descriptione pec cati originis, & concupiscentiæ mentionem fecimus, & detraximus naturalibus uiribus hominis timorem & fiduciam erga Deum. Voluimus enim significare, quod peccatum originis hos quoque morbos cōtineat, igno

rationem

rationem Dei, contemptū Dei, uacare metu Dei, & fiducia erga Deum, nō posse diligere Deum. Hæc sunt præcipua uicia naturæ humane, pugnancia proprie cum prima tabula decalogi.

Neq; noui quicquam diximus. Vetus definitio rectè intellecta prorsus idem dicit, Cum ait, peccatum originis carentiam esse iusticiæ originalis. Quid est autem iusticia? Scholastici hic rixantur de dialecticis questionibus nō explicant quid sit iusticia Originalis. Porro iusticia in scripturis, continet non tantum secundam tabulam Decalogi, sed primam quoque, quæ præcipit de timore Dei, de fide, de amore Dei. Itaq; iusticia Originalis habitura erat non solum æquale temperamentum qualitatum corporis, sed etiā hæc dona, noticiam Dei certiore, timorē Dei, fiduciam Dei, aut certè rectitudinem, & vim ista efficiendi. Idq; testatur scriptura cum inquit, hominem ad imaginem & similitudinem Dei conditum esse. Quod quid est aliud, nisi in homine hæc sapientiam & iustitiam effigiatam esse, quæ Deum apprehenderet, & in qua reluceret Deus: hoc est homini dona esse data, noticiā Dei, timorē Dei, fiduciam erga Deum, & similia. Sic enim interpretantur similitudinem Dei Irenæus & Ambrosius, qui cum alia multa in hanc sententiam

tentiam dicit, tum ita inquit. Non est ergo anima ad imaginem Dei, in qua Deus non sēper est. Et Paulus ad Ephesios & Colossenses ostendit imaginē Dei, noticiam Dei esse, iusticiam & veritatem. Nec Longobardus ueretur dicere, quod iusticia originis sit ipsa similitudo Dei, quæ homini indita est à Deo. Recitamus veterum sententias, quæ nihil impediunt Augustini interpretationem de imagine. Itaq; uetus definitio, cum inquit peccatum esse carentiam iusticiæ, detrahit non solum obedientiam inferiorum uirium hominis, sed etiam detrahit noticiam Dei, fiduciam erga Deum, timorem & amorem Dei: aut certè vim ista efficiendi detrahit. Nam & ipsi Theologi in scholis tradunt ista non effici sine certis donis, & auxilio gratiæ. Nos ipsa dona nominamus, ut res intelligi possit, noticiam Dei, timorem & fiduciam erga Deum. Ex his apparet veterem definitionem prorsus idem dicere quod nos dicimus, detrahentes metum Dei & fiduciam, uidelicet non actus tantum, sed dona & uim ad hæc efficienda.

Eadē est sententia definitionis, quæ extat apud Augustinū, qui solet definire, peccatum originis concupiscentiam esse: significat enim concupiscentiam successisse amissam iusticiam. Nam ægra natura, quia nō potest Deū timere &

timere & diligere, Deo credere: quærit & amat carnalia. Iudicium Dei, aut secunda contemnit, aut odit perterrefacta. Ita & defectum completitur Augustinus, & uiciosum habitum qui successit. Neque uero concupiscentia tantum corruptio qualitatum corporis est, sed etiam praua conuersio ad carnalia in superioribus uiribus. Nec uidetur quid dicant, qui simul tribuunt homini concupiscentiam non mortificatam à Spiritu sancto, & dilectionem Dei super omnia. Nos igitur rectè expressimus utrumque in descriptione peccati Originalis, uidelicet defectus illos, non posse Deo credere, non posse Deum timere ac diligere. Item habere concupiscentiam, quæ carnalia quærit contra uerbum Dei, hoc est, quærit non solum uoluptates corporis, sed etiam sapientiam & iustitiam carnalem, & confidit his bonis contemnens Deum. Neque solum ueteres, sed etiam recentiores, si qui sunt cordatiores, docent simul ista uerè peccatum originis esse, defectus uidelicet, quos recensui, & concupiscentiam. Sic enim inquit Thomas, Peccatum originis habet priuationem originalis iustitiæ, & cum hoc inordinatam dispositionem partium animæ unde non est priuatio pura, sed quidam habitus corruptus. Et Bonauentura, Cum queritur quid sit originale peccatum, rectè respondetur,

detur. quòd sit concupiscentia immoderata. Rectè etià respondetur, quòd sit debite usitæ & carentia. Et in una istarum responsionum includitur altera. Idè sensit Hugo cum ait: Originale peccatum esse ignorantiam in mente, & concupiscentiam in carne. Significat enim nos nates afferre ignoracionem Dei, incredulitatem diffidentiam, contemptum, odium Dei. Hæc enim complexus est cum ignorantiam nominat. Et hæc sententiæ consentiunt cum scripturis: Nam Paulus interdum expresse nominat defectum, ut 1. Cor. 2. Animalis homo non percipit ea quæ spiritus Dei sunt. Alibi concupiscentiam nominat efficacem in membris, & parientem malos fructus, Plures locos citare de utraque parte possemus, sed in re manifesta, nihil opus est testimonijs: et facile iudicare poterit prudens lector, has non tantum culpas actuales esse sine metu Dei & sine fide esse. Sunt enim, durabiles defectus in natura non renouata.

Nihil igitur de peccato originis sentimus alienum aut à scriptura. aut à catholica Ecclesia, sed grauissimas sententias Scripturæ & Patrum obrutas sophisticis rixis theologorum recentium repurgamus, & in lucem restituimus. Nam res ipsa loquitur, recentiores Theologos non animaduertisse, quid uoluerint Patres de defectu loquentes. Est autem

necessaria cognitio peccati originis. Neque enim potest intelligi magnitudo gratiæ Christi, nisi morbis nostris cognitis. Tota hominis iusticia mera est hypocrisis coram Deo, nisi agnouerimus cor naturaliter vacare amore, timore, fiducia Dei. Ideo Propheta inquit, Postquam ostendisti mihi, percussus femur meum. Item: Ego dixi, in excessu meo Omnis homo mendax, id est, non rectè sentiens de Deo.

Hic flagellant aduersarij etiam Lutherù, quòd scripserit, Peccatum originis manere post Baptismù. Addunt hunc articulum iure damnatù esse à Leone x. Sed Cæsa. Maiest. in hoc loco manifestam calumniam deprehendet. Sciunt enim aduersarij, in quâ sententiâ Lutherus hoc dictum uelit, quòd peccatum originis reliquum sit post, Baptismù. Sæper ita scripsit, quòd Baptismus tollit reatù peccati originalis, etiam si materiale, ut isti uocât, peccati maneat, uidelicet concupiscentia. Addit etiam de materiali, quòd Spiritus sanctus datus per Baptismum, incipit mortificare concupiscentiã, & nouos motus creat in homine. Ad eundem modù loquitur & Augustinus, qui ait, Peccatù in Baptismo remittitur, non ut nò sit, sed ut non imputetur, Hic palâ fatetur esse, hoc est, manere peccatum, tametsi nò imputetur. Et hæc sententia a deo placuit

placuit superioribus, ut recitata sit & in Decretis. Et cõtra Iulianum inquit Augustinus Lex ista quæ est in mēbris, remissa est regeneratione spiritali, & manet in carne mortali. Remissa est, quia reatus solutus est sacramēto quo renascuntur fideles: manet autem quia operatur desideria, contra quæ dimicant fideles. Sic sentire ac docere Lutherum sciunt aduersarij: Et cū rem improbare nò possint, uerba tamen calumniātur, ut hoc artificiosè innocentem opprimant.

At disputant concupiscentiam pœnã esse, non peccatum: Lutherus defendit peccatù esse. Supra dictum est Augustinum definire peccatum originis, quod sit concupiscentia reo. Expostulent cum Augustino, si quid habeat incommodi hæc sententia. Prætera Paulus ait, Concupiscentiam nesciebã esse peccatù nisi lex diceret, Non concupices. Item uideo aliam legē in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantē me legi peccati, quæ est in mēbris meis. Hæc testimonia nulla cauillatione euertere possunt. Clare enim appellant concupiscentiã peccatum: quod tamen his qui sunt in Christo nò imputatur, & si res sit natura digna morte ubi non condonatur. Sic patres citra controuersiam sentiunt. Nam Augustinus longa disputatione refellit opinionem istorum, qui sentiebant

concupiscentiam in homine non esse viciū sed *ἀδίαφορον* vt corporis color, aut aduersa valitudo *ἀδίαφορον* dicitur.

Quod si contendunt aduersarij, fomitem esse *ἀδίαφορον*, reclamabunt nō solū multę sententię scripturę, sed planē tota Ecclesia. Quis enim unquam ausus est dicere hęc esse *ἀδίαφορα* etiam si perfectus consensus non accederet dubitare de ira Dei, de gratia Dei, de verbo Dei: irasci iudicij Dei: indignari quōd Deus nō eripit statim ex afflictionibus: tremere quod impij meliore fortuna utūtur: quā boni, incitari ira, libidine, cupiditate glorię, opum &c: Et hęc agnoscunt in se hominēs pij, vt apparet in Psalmis ac prophetis. Sed in Scholis trāsulerunt huc ex philosophia, prorsus alienas sentētias. Quod propter passiones nec boni nec mali simus, nec laudemur, nec vituperemur. Item nihil esse peccatum, nisi uoluntarium. Hęc sententię apud philosophos de ciuili iudicio dictę sunt, nō de iudicio Dei. Nihilo prudentias assuunt, & alias sentētias naturā nō esse malā. Id in loco dictū nō reprehendimus, sed nō rectē detorqueatur ad extenuandum peccatum originis: Et tamen hęc sententię leguntur apud Scholasticos qui in temp estiuē commiscēt philosophicā seu ciuilem doctrinam de moribus cum Euangelio. Neq; hęc in Scholis tantū disputabantur

disputabantur, sed ex scholis, ut fit, efferebātur ad populū. Et hęc persuasiones regnabāt & alebant fiduciam humanarum virium, & opprimebant cognitionem gratię Christi. Itaq; Lutherus uolens magnitudinem peccati originalis & humanę infirmitatis declarare, docuit reliquias illas peccati originalis, non esse sua natura in homine *ἀδίαφορα*, sed indigere gratia Christi, ne imputentur: item Spiritu sancto vt mortificētur. Quanquam Scholastici vtrunq; extenuant, peccatum & pœnam, cum docēt hominem proprijs viribus posse mandata Dei facere. In Genesi aliter describitur pœna imposta p peccato originis. Ibi enim nō solū morti & alijs corporalibus malis subiicitur humana natura, sed etiam regno Diaboli. Nam ibi fertur hęc horribilis sententia, Inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum & semen illius. Defectus & cōcupiscentia sunt pœnę & peccata. Mors & alia corporalia mala, & tyranis diaboli proprię pœnę sunt. Est enim natura humana in seruitutē tradita, & captiua à Diabolo tenetur, qui eam impijs opinionibus & erroribus dementat, & impellit ad omnis generis peccata. Sicut autē Diabolus vinci non potest nisi auxilio Christi, ita non possumus nos proprijs viribus ex ista seruitute eximere. Ipsa mundi historia ostendit,

quanta sit potentia regni Diaboli. Plenus est mundus blasphemij contra Deū, & impijs opinionibus: & his uinculis habet Diabolus irretitos sapientes & iustos coram mundo. In alijs ostendunt se crassiora uicia. Cū autē datus sit nobis Christus, qui & hæc peccata, & has pœnas auferat, & regnū Diaboli, peccatum & mortem destruat, beneficia Christi nō poterūt cognosci, nisi intelligamus mala nostra. Ideo de his rebus nostri cōcionatores diligenter docuerunt, & nihil noui tradiderunt, sed sanctam scripturā, & sanctorū patrum sententias proposuerunt.

Hæc arbitramur satisfactura esse Cæsarej Maiestati, de puerilibus & frigidis cauillationibus quibus aduersarij articulum nostrum calumnitati sunt. Scimus enim nos rectē & cum catholica Ecclesia Christi sentire: sed si renouabunt hanc controuersiam aduersarij, non defuturi sunt apud nos qui respondeāt & veritati patrocinentur. Nam aduersarij in hac causa, magna ex parte quid loquantur non intelligunt. Sepe dicunt pugnantia: nec formale peccati originis, nec defectus quos uocant, rectē ac dialecticē expediunt. Sed nos hoc loco nolimus istorum rixas nimis subtiliter excutere, tantum sententiam sanctorum patrum, quam & nos sequimur communibus & notis uerbis duximus esse recitandam.

tandam. Tertium articulum probant aduersarij, in quo confitemur duas in Christo naturas, uidelicet naturam humanā assumptam à uerbo in unitatem personæ suæ. Et quod idem Christus passus sit ac mortuus, ut reconciliaret nobis patrem, & resuscitatus ut regnet, iustificet, & sanctificet credentes & c. iuxta Symbolū Apostolorū & Nicenū.

DE IUSTIFICATIONE.

In quarto, quinto, sexto, & infra in articulo xx. damnāt nos, quod docemus homines non propter sua merita, sed gratis propter Christum consequi remissionem peccatorum fide in Christum. Vtrumque enim damnant, & quod negamus homines propter sua merita consequi remissionem peccatorum: & quod affirmamus homines fide consequi remissionem peccatorum, & fide in Christū iustificari. Cum autem in hac controuersia præcipuus locus doctrinæ Christianæ agitur, rectē intellectus illustrat & amplificat honorem Christi, & assert necessariā & ueritatem consolationem pijs, rogamus ut Cæsarea Maiestas de rebus tantis clementer nos audiat. Nam aduersarij cum neque quid remissionem peccatorum: ne quid fides, neque quid gratia, neque quid iustitia sit intelligant, miserē

contaminant hunc locum, & obscurant gloriam & beneficia Christi, & eripiunt pijs conscientijs propositas in Christo consolationes. Ut autem & confirmare confessionem nostram, & diluere ea quæ aduersarij obijciunt possimus, initio quedam præfanda sunt, ut fontes vtriusque generis doctrinæ, & aduersariorum, & nostre cognosci possint.

Vniuersa scriptura in hos duos locos præcipuos distribui debet, in legem & promissiones. Aliàs enim legem tradit, aliàs tradit promissionem de Christo, uidelicet, cum aut promittit Christum uenturum esse, & pollicetur propter eum remissionem peccatorum, iustificationem & vitam æternam: aut in Euangelio Christus, postquam apparuit, promittit remissionem peccatorum, iustificationem & vitam æternam. Docemus autem legem in hac disputatione decalogi præcepta, vbicumque illa in scripturis leguntur. De cæremonijs & iudicialibus legibus Moysi in præsentia nihil loquimur.

Ex his aduersarij, sumunt legem, quia humana ratio naturaliter intelligit aliquo modo legem. Habet enim idem iudicium scriptum diuinitus in mente, & per legem, quaerunt remissionem peccatorum & iustificationem. Decalogus autem requirit non solum externa opera ciuilia, quæ ratio utcumque efficere potest,

potest sed etiam requirit alia longè supra rationem posita, scilicet, verè timere Deum, verè diligere Deum, verè inuocare Deum, verè statuere quod Deus exaudiat, & expectare auxilium Dei in morte, & omnibus afflictionibus: denique requirit obedientiam erga Deum in morte & omnibus afflictionibus ne has fugiamus, aut auersemur cum Deus imponit. Hic scholastici secuti Philosophos tantum docent iusticiam rationis, uidelicet, ciuilia opera: & affingunt quod ratio sine Spiritu sancto possit diligere Deum super omnia. Nā donec humanus animus ociosus est, nec sentit iram, aut iudicium Dei, fingere potest, quod velit Deum diligere, quod velit propter Deum benefacere. Ad hunc modum docent homines mereri remissionem peccatorum, faciendo quod est in se, hoc est, si ratio dolens de peccato, eliciat actum dilectionis Dei, aut bene operetur propter Deum. Et hæc opinio, quia naturaliter blanditur hominibus, peperit & auxit multos Mistæ, cultus in Ecclesia, vota Monastica: Abusus, Et subinde alij alios cultus atq; obseruationem hac opinione excogitauerunt. Et vt fiduciam talium operum alerent atq; auerent, affirmauerunt Deum necessario gratiam dare sic operanti, necessitate non coactionis sed imutabilitatis.

24 DE IUSTIFICATIONE.

In hac opinione multi magni & perniciosi errores hærent, quos longū esset enumerare. Tantum illud cogitet prudens lector, Si hæc est iusticia Christiana, quid interest inter Philosophiã & Christi doctrinam? Si meremur remissionē peccatorum his nostris actibus elicitis, quid præstat Christus? Si iustificari possumus per rationem & opera rationis, quorsum opus est Christo aut regeneratione? Et ex his opinionibus iam eò prolapsa res est, ut multi irrideant nos, qui docemus aliam iusticiam præter philosophicã quæredam esse. Audiuimus quosdam pro concione, ablegato Euangelio, Aristotelis ethica enarrare. Nec errabant isti, si uera sunt quæ defendunt aduersarij. Nam Aristoteles de moribus ciuilibus a deo scripsit eruditè, nihil ut de his requirendum sit amplius. Videmus extare libellos, in quibus cõferuntur quædã dicta Christi, cum Socratis, Zenonis, & aliorum dictis, quasi ad hoc uenerit Christus, ut traderet leges quasdam, per quas mereremur remissionem peccatorum, nõ acciperemus gratis, ppter ipsius merita. Itaq; si recipimus hic aduersariorū doctrinã, quod mereamur operibus rationis remissionem peccatorū & iustificationem, nihil iam intererit inter iusticiam philosophicã, aut certè Pharisaicã, & Christianam.

Quan-

25 DE IUSTIFICATIONE.

Quamquam aduersarij ne Christū omnino prætereant, requirunt noticiam historiæ de Christo, & tribuunt ei, quod meruerit nobis dari quendam habitum, siue ut ipsi uocant, primam gratiam, quam intelligunt habitum esse inclinantem, ut facilius diligamus Deū. exiguū tamen est, quod huic habitui tribuunt, quia fingunt actus uoluntatis ante habitum illum, & post illum habitū eiusdē speciei esse. Fingunt uoluntatem posse diligere Deū sed habitus ille tamē extimulat, ut idē faciat libentius. Et iubent mereri hunc habitum primū per præcedentia merita, deinde iubēt mereri operibus legis incrementum illius habitus & uitã eternã. Ita speliunt Christū ne eo mediatore utantur homines, & propter ipsum sentiant se gratis accipere remissionem peccatorum & recõciliationem, sed somnient se propria impletione legis mereri remissionem peccatorū, & propria impletionem legis coram Deo iustos reputari, cū tamen legi nunquam satisfiat, cū ratio nihil faciat, nisi quædam ciuilia opera. Interim neque timeat Deū, neq; uerè credat se Deo curæ esse. Et quanquã de habitu illo loquitur, tamen sine iusticia fidei, neque existere dilectio Dei in hominibus, neque quid sit dilectio Dei intelligi potest.

Et quod fingunt discrimen inter meritum,

K 5

congrui, & meritum condigni, ludunt tantū, ne videātur aperte *παρρησιάζειν*. Nā si Deus necessario dat gratiam pro merito congrui, iam non est meritum congrui, sed meritum condigni. quanquam quid dicant, nō vidēt. Post habitum illum dilectionis fingunt hominem de condigno mereri. Et tamen iubēt dubitare, utrum adsit habitus. Quomodo igitur sciunt, vtrum de congruo an de condigno mereantur? Sed tota hęc res confecta est ab ociosis hominibus, qui non norant quomodo contingat remissio peccatorum, & quomodo in iudicio Dei & terroribus conscientię, fiducia operum nobis excutiat. Sicuti hypocritę tempore iudicant se de condigno mereri, siue adsit habitus ille, siue non adsit, quia naturaliter confidunt homines in propria iusticia: sed cōscientię perterritę ambigunt & dubitant, & subinde alia opera quærunt & cumulant, vt acquiescant. Hęc nunquā sentiunt se de condigno mereri, & ruunt in desperationem, nisi audiant præter doctrinā legis, Euangelium de gratuita remissione peccatorum, & iusticia fidei.

Ita nihil docent aduersarij, nisi iusticiam rationis, aut certę legis in quam intuentur, sicut Iudæi in velatam Moisi faciem: & in securis hypocritis, qui putant se legi satisfacere excitant presumptionem & inanem fiduciā operum, &

operum, & contemptū gratiæ Christi. E contra pauidas conscientias adigunt ad desperationem, quæ operantes cum dubitatione nunquam possunt experiri quid sit fides, & quā sit efficax, ita extremū penitus desperāt.

Nos autem de iusticia rationis sic sentimus quod Deus requirat eam, & quod propter mandatum Dei necessario sint faciēda honesta opera quę decalogus præcipit, iuxta illud, Lex est pædagogus. Item, Lex est iniustis posita. Vult enim Deus coerceri carnales illa civili disciplina. Et ad hanc cōseruandā dedit leges, literas, doctrinam, magistratus, pœnas. Et potest hęc iustitiā utcuque ratio suis viribus efficere, quanquam sæpe vincitur imbecillitate naturali, & impellente Diabolo ad manifesta flagitia. Quanquam autē huic iusticię rationis libēter tribuimus suas laudes. Nullum enim maius bonum habet hęc natura corrupta. Et rectē inquit Aristoteles, neque Hesperum, neque Luciferum formosiorē esse iusticiā. Ac Deus etiā ornet eam corporalibus premijs, tamen non debet cum contumelia Christi laudari.

Falsum est enim, quod per opera nostra mereamur remissionem peccatorum.

Falsum est & hoc, quod homines reputentur esse iusti corā Deo, ppter iusticiā rationis.

Falsum est & hoc, quod ratio proprijs viribus

ribus possit Deum supra omnia diligere & legē Dei facere, videlicet, vere timere Deū, uere statuere, quod Deus exaudiat, uelle obedire Deo in morte, & alijs ordinationibus Dei. Non concupiscere aliena & c. et si ciuilia opera efficere ratio potest.

Falsum est & hoc & contumeliosum in Christum, quod non peccent homines facientes præcepta Dei sine gratia.

Huius nostræ sententiæ testimonia habemus, non solum in scripturis, sed etiam ex Patribus. Nam Augustinus copiosissime disputat contra Pelagianos, gratiam non dari propter merita nostra. Et de natura & gratia inquit, Si possibilitas naturalis per liberum arbitriū, & ad cognoscendum quomodo uiuere debeat, & ad bene uiuendum sufficit, sibi ergo Christus gratis mortuus est. Ergo euacuatum est scandalum crucis. Cur non etiam ego hic exclamem? Imo exclamabo & istos increpabo dolore Christiāno: Euacuati estis à Christo qui in natura iustificamini, à gratia excedistis. Ignorantes enim iustitiam Dei, & ueltram uolentes constituere, iustitię Dei non estis subiecti. Sicut enim finis legis ita etiam naturæ humanæ uiciosæ saluator Christus est, ad iusticiam omni credenti. Et Iohan: 8. Si uos filius liberauerit, uerè liberi eritis. Non igitur possumus per rationē liberari à

rari à peccatis, & mereri remissionem peccatorum. Et Iohannis tertio scriptum est. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Quod si opus est renasci per Spiritum, iusticia rationis nō iustificat nos coram Deo, non facit legem Rom. 3. Omnes carent gloria Dei, id est, carēt sapientia & iusticia Dei, quę Deum agnoscit. Item Rom. 8. Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum: legi enim Dei non est subiectus, ac ne potest quidem ei subijci. Qui autē in carne sunt, Deo placere non possunt. Hęc adeo sunt aperta testimonia, ut non desiderent acutum intellectorem, sed attentum auditorem, ut Augustini uerbis utamur, quibus ille in eadem caua usus est. Si sensus carnis est inimicitia aduersus Deum, certē caro nō diligit Deum. Si non potest legi Dei subijci, non potest Deum diligere. Si sensus carnis est inimicitia aduersus Deum, peccat caro etiam cum externa ciuilia opera facimus. Si non potest subijci legi Dei, certe peccat, etiam si egregia facta, & digna laude iuxta humanum iudicium habet. Aduersarij intuentur præcepta secundæ tabulę, quę iusticiā ciuilem continent, quam intelligit ratio. Hac contenti, putant se lege Dei satis facere. Interim primam tabulam non uident, quę præcipit, ut diligamus Deum, ut uerè statuamus,

statuamus, quod Deus irascatur peccato, vt uerè timeamus Deū, vt uerè statuamus, quod Deus exaudiat. At humanus animus sine Spiritu sancto, aut securus contemnit iudiciū Dei, aut in pœna fugit & odit iudicantem Deum. Itaq; non obtemperat primæ tabule. Cum igitur hæreant in natura hominis contemptus Dei, dubitatio de uerbo Dei, de minis & promissionibus, verè peccat homines, etiam cū honesta opera faciunt sine Spiritu sancto, quia faciunt ea impio corde, iuxta illud, Quidquid non est ex fide, peccatum est. Tales enim operantur cum contemptu Dei, sicut Epicurus non sentit se Deo curæ esse, respici, aut exaudiri à Deo. Hic contemptus uiciat opera in speciem honesta, quia Deus iudicat corda.

Postremò hoc imprudentissimè scribitur ab aduersarijs, quòd homines rei æternæ ire, mereantur remissionem peccatorū per actū elicitedilectionis, cum impossibile sit diligere Deum, nisi prius fide apprehendatur remissio peccatorum. Non enim potest cor uerè sentiens Deum irasci, diligere Deū, nisi ostendatur placatus. Donec terret & uideatur nos abijacere in æternam mortem, non potest se erigere natura humana, vt diligit iratum, iudicantem & punientem.

Facile est ociosis fingere ista somnia de dilectione,

lectione, quod reus peccati mortalis possit Deum diligere super omnia, quia nō sentiūt. quid sit ira, aut iudiciū Dei. At in agone cōscientiæ & in acie experitur conscientia uanitatē illarum speculationum philosophicarum. Paulus ait: Lex iram operatur. Non dicit, per legem mereri homines remissionē peccatorum: Lex enim semper accusat cōscientias, & perterrefacit. Nō igitur iustificat quia conscientia perterrefacta lege, fugit iudiciū Dei. Errant igitur qui per Legem, per opera sua mereri se remissionem peccatorum confidunt. Hæc de iusticia rationis, aut Legis, quam aduersarij docent, satis sit dixisse. Nam paulo post cum nostram sententiā de iusticia fidei dicemus, res ipsa coget plura testimonia ponere, quæ etiā proderūt ad illos errores Aduersariorū, quos hæcenus recensuimus euertendos.

Quia igitur non possunt homines uiribus suis Legem Dei facere, & omnes sunt sub peccato, & rei æternæ iræ ac mortis: ideo non possumus per legem à peccato liberari ac iustificari, sed data est promissio remissionis peccatorum & iustificationis propter Christum, qui datus est pro nobis, vt satisfaceret pro peccatis mundi, & positus est Mediator ac propiciator. Et hæc promissio non habet conditionem meritorū nostrorū,

sed gratias offert remissionem peccatorum & iustificationem sicut Paulus ait: Si ex operibus, iam non est gratia. Et alibi: Iusticia Dei iam manifestatur sine lege, id est, gratis offertur remissio peccatorum. Nec pendet reconciliatio ex nostris meritis. Quod si ex nostris meritis penderet remissio peccatorum, & reconciliatio esset ex lege, esset inutilis. Quia cum legem non facimus, sequeretur etiam promissionem reconciliationis nunquam nobis contingere. Sic argumentatur Paulus Rom. 4. Si ex lege esset hæreditas, inanis esset fides, & abolita promissio. Si enim promissio requireret conditionem meritorum nostrorum ac legem, cum legem nunquam faciamus, sequeretur, promissionem inutilem esse. Cum autem iustificatio contingat per gratuitam promissionem, sequitur quod non possimus nos ipsi iustificare, alioqui quorsum opus erat promittere? Cumque promissio non possit accipi nisi fide, Euangelium, quod est propriè promissionis peccatorum & iustificationis propter Christum, prædicat iusticiam fidei in Christum, quam non docet Lex, neque hæc est iusticia Legis. Lex enim requirit à nobis opera nostra, & perfectionem nostram: sed promissio offert nobis oppressis peccato & morte gratis reconciliationem propter Christum, quæ accipitur non operibus

bus, sed sola fide, Hæc fides non affert ad Deum fiduciam propriorum meritorum, sed tantum fiduciam pro missionis seu promissæ misericordie in Christo. Hæc igitur fides specialis, qua credit unusquisque sibi remitti peccata propter Christum, & Deum placatum & propitium esse propter Christum, consequitur remissionem peccatorum, & iustificat nos. & quia in penitentia, hoc est in terroribus consolatur & erigit corda, & regenerat nos; & affert Spiritum sanctum, ut deinde legem Dei facere possimus, videlicet, diligere Deum, verè timere Deum, verè statuere quod Deus exaudiat. Obediunt Deo in omnibus afflictionibus, mortificant concupiscentiam & c. Ita fides, quæ gratis accipit remissionem peccatorum, quia opponit mediatorem & propiciatorem Christum in Deum, non opponit nostra merita, aut dilectionem nostram, quia fides est vera cognitio Christi, & utitur beneficijs Christi, & regenerat corda, & præcedit Legis impletionem. Et de hac fide nulla syllaba extat in doctrina aduersariorum nostrorum. Proinde reprehendimus aduersarios, quod tantum tradunt iusticiam Legis, non tradunt iusticiam Euangelij, quæ prædicat iusticiam fidei in Christum.

QVID SIT FIDES IVSTIFICANS.

ADuersarij tantum fingunt fidem esse
noticiam historiæ: ideoque docent eam
cum peccato mortali posse existere.

Nihil igitur loquuntur de fide, quæ
Paulus toties dicit homines iustificari,
quia qui reputantur iusti coram Deo, non
versantur in peccato mortali. Sed illa fides,
quæ iustificat, non est tantum noticia historiæ,
sed est assensio promissioni Dei, in qua gratis
propter Christum offertur remissio peccatorum
& iustificatio. Et ne quis suspicetur, tantum
noticiam esse, addeimus amplius, est velle &
accipere oblatam promissionem remissionis
peccatorum, & iustificationis. Ac facile
potest cerni discrimen inter hanc fidem, &
inter iusticiam legis. Fides est *κατὰ* quæ
accipit à Deo oblata beneficia: Iusticia Legis
est *κατὰ* quæ offert Deo nostra merita. Fide
sic vult coli Deus, ut ab ipso accipiamus ea,
quæ promittit & offert. Quod autem fides signi-
ficet non tantum historiæ noticiam, sed illam fidem,
quæ assentitur promissioni, aperte testatur
Paulus qui ait, iusticiam ideo ex fide esse, ut sit
firma promissio. Sentit enim eam non posse ac-
cipi nisi fide. quare inter se correlatiue com-
parat & connectit promissionem & fidem
Quamquam facile erit iudicare quid sit fides, si
symbolum consideremus, ubi certe ponitur
hic articulus: Remissionem peccatorum. Itaque
non satis

non satis est credere, quod Christus natus,
passus, resuscitatus sit, nisi addimus & hunc
articulū, qui est causa finalis historiæ: Remis-
sionem peccatorum. Ad hunc articulū referri
cetera oportet, quod videlicet propter Chri-
stum, non propter nostra merita donetur
nobis remissio peccatorum. Quid enim opus
erat Christum dare pro peccatis nostris, si
nostra merita pro peccatis nostris possunt
satisfacere? Quoties igitur de fide iustificatæ
loquimur, sciendum est hæc tria obiecta cõ-
currere, promissionem, & quidem gratuitam,
& merita Christi tanquam precium & pro-
piciationem. Promissio accipitur fide. Gra-
tuitum excludit nostra merita, & significat tan-
tum per misericordiam offerri beneficium.
Christi merita sunt precium, quia oportet esse
aliquam certam propiciationem pro peccatis
nostris. Scriptura crebro misericordiam
implorat, et sancti Patres sæpe dicunt, nos
per misericordiam saluari. Quoties igitur fit
mentio misericordiæ, sciendum est, quod fides
ibi requiratur, quæ promissionem misericor-
diæ accipit. Et rursus quoties nos de fide
loquimur, intelligi volumus obiectum, scilicet
misericordiam promissam, nam fides non
ideo iustificat, aut saluat, quia ipsa sit opus
per sese dignum, sed tantum quia accipit mise-
ricordiam promissam. Et hic cultus, hæc *κατὰ*

in Prophetis & Psalmis passim præcipuè laudatur, cum tamen Lex non doceat gratuitam remissionem peccatorum. Sed Patres norant promissionem de Christo, quòd Deus propter Christum vellet remittere peccata: igitur cum intelligerent Christum fore precium nostris peccatis, sciebant opera nostra non esse precium rei tantæ: ideo gratuitam misericordiam & remissionem peccatorum fide accipiebant, sicut sancti in nouo testamento. Huc pertinent illæ crebræ repetitiones misericordiæ & fidei in Psalmis & Prophetis, ut hic: Si iniquitates obseruaueris Domine Domine quis sustinebit? Hic cõfiteretur peccata, nec allegat merita sua. Addit, Quia apud te propiciatio est. Hic erigit se fiducia misericordiæ Dei. Et citat promissionem: Sustinuit anima verbo eius. Sperauit anima mea in domino, id est, quia promissisti remissionem peccatorum, hac tua promissione sustentor. Et Paulus citat de Abraham: Credidit Abraham Deo, & reputatû est ei ad iusticiam: hoc est, Abraham sensit se habere Deum propiciû tantum propter ipsius promissionem. Assensus est promissioni Dei, nec passus est se ab ea abstrahi, etiã si videbat se immundum atque indignum esse. Sentiebat Deum præstare promissum propter veritatem suam, non propter opera aut merita nostra. Nec possunt acquiescere perterrefacta

perterrefacta corda, si sentire debent, se propter opera propria, aut propriam dilectionem aut legis impletionem placere, quia hæret in carne peccatû, quod semper accusat nos. Tunc autem acquiescunt corda, quando in illis terroribus statuunt nos ideo placere Deo quia promissit, & Deum præstare promissum propter suam ueritatem, non propter dignitatem nostram. Ita Abraham audiuit hanc vocem: Noli timere, Ego enim sum protector tutius & c. Hic erexit se, & sensit Deum sibi propiciû esse, non quia ipse meritus esset, sed quia necesse esset Dei promissionem veram iudicari. Hæc igitur fides imputatur ei pro iusticia, hoc est, quia assentitur promissioni, & accipit oblatam reconciliationem, iam verè est iustus & acceptus Deo, non propter dignitatem suam, sed quia gratuitam promissionem Dei accipit. Non frustra placuit Paulo hoc testimoniû Genesis. Videmus quomodo exaggerat: quàm diligenter in eo comoratur quia videbat naturam fidei in hoc loco facile perspici posse. Videbat disertè addi testimoniû de imputatione iusticiæ. Videbat ad imo operibus laudè promerendæ iustificationis & pacandæ conscientie. Cum Abraham ideo pronuncietur iustus, quia assentitur promissioni, & accipit oblatam reconciliationem: non opponit iram Dei merita aut opera. Quare

Quare hic locus diligenter consideratus, copiose de tota re pias mētes docere poterit qui quidem ita intelligi poterit, si proponat eum sibi perterrefactæ mentes, & statuât ad eundē modum se debere assentiri gratuitæ promissioni. Neq; enim possunt aliter acquiescere, nisi statuant se habere Deum placatū, quia promiserit, nō quia nostra natura, vita & opera digna sint. Itaque & Patres iustificabantur, non per Legem, sed per promissionem & fidem. Ac mirum est aduersarios adeo extenuare fidem, cum videant ubiq; pro præcipuo cultu laudari, vt Psal. 49. In uoca me in die tribulationis, & eripiam te. Ita uult innōtescere Deus, ita uult se coli, vt ab ipso accipiamus beneficia, & quidem accipiamus propter ipsius misericordiam, nō propter merita nostra. Hæc est amplissima consolatio in omnibus afflictionibus. Et huiusmodi consolationes abolent aduersarij cum fidē extenuât, & vituperant, & tantū docent homines per opera & merita cū Deo agere.

QVOD SOLA FIDES IN CHRISTVM IUSTIFICET.

Primum, ne quis putet nos de ociosa noticia historiæ loqui, dicendum est quomodo contingat fides. Postea ostēdemus & quod iustificet, & quomodo hoc intelligi

hoc intelligi debeat: & diluemus ea quæ aduersarij obiiciūt. Christus Lucæ ultimo iubet prædicari pœnitentiam in nomine suo, & remissionem peccatorum. Euangeliū enim arguit omnes homines, quod sint sub peccato, quod omnes sint rei æternæ iræ ac mortis: & offert propter Christum remissionem peccatorum, & iustificationem, quæ fide accipitur. Prædicatio pœnitentiæ quæ arguit nos, perterrefacit conscientias veris & serijs terroribus. In his corda rursus debent concipere consolationem. Id fit, si credant promissioni Christi, quod propter ipsū habeamus remissionem peccatorum. Hæc fides in illis pauoribus erigens & cōsolans, accipit remissionem peccatorū, iustificat. & uinificat Nam illa consolatio est noua & spiritualis vita.

Hæc plana & perspicua sunt, & à pijs intelligi possunt, & habet Ecclesiæ testimonia. Aduersarij nusquā possunt dicere, quomodo detur Spiritus sanctus. Fingunt Sacramenta conferre Spiritum sanctū ex opere operato, sine bono motu accipiētis: quasi verō ociosa res sit donatio Spiritus sancti.

Cum autem de tali fide loquamur, quæ nō est ociosa cogitatio, sed quæ à morte liberat, & nouā vitam in cordibus parit, & est opus Spiritus sancti, nō stat cum peccato mortali, sed tantisper dum adest, bonos fructus parit,

vt postea dicemus. Quid potest dici de conuerfione impij, seu de modo regenerationis simplicius & clarius? Proferant vnum commentariū in Sententias, ex tanto Scriptoꝝ agmine, qui de modo regenerationis dixerit Cū loquuntur de habitu dilectionis, fingunt homines spiritū sanctum per opera mereri: non docent per verbum accipi, sicut & hoc tempore Anabaptistæ docent. At cum Deo non potest agi. Deus non potest apprehendi nisi per verbū. Ideo iustificatio fit per verbū, sicut Paulus inquit: Euangelium est potētia Dei ad salutem omni credenti. Item, Fides est ex audita. Et vel hinc argumentū sumi potest, quod fides iustificet, quia si tantū fit iustificatio per verbum, & verbum tantū fide apprehēditur, sequitur quod fides iustificet. Sed sunt alię maiores rationes. Hęc diximus hactenus, & vt modum regenerationis ostenderemus, & vt intelligi posset, qualis sit fides, de qua loquimur.

Nunc ostendemus, quod fides iustificet. Vbi primū hoc monendi sunt lectores, quod sicut necesse est hanc sententiam tueri quod Christus sit mediator, ita necesse sit defendere, quod fides iustificet. Quomodo enim erit Christus Mediator, si in iustificatione non utimur eo Mediatore? si non sentimus, quod ppter ipsū iusti reputemur? Id autem
est credere,

est credere, confidere meritis Christi, quod ppter ipsū certò velit nobis Deus placatus esse. Itē, sicut oportet defendere, quod preter legē necessaria sit promissio Christi, ita necesse est defendere, quod fides iustificet. Lex enim nō docet gratuitam remissionem peccatorum. Item, Lex nō potest fieri, nisi prius accepto Spiritu sancto. Necesse est igitur defendere, quod promissio Christi necessaria sit. At hęc non potest accipi nisi fide. Itaque qui negant fidem iustificare, nihil nisi Legē abolito Euangelio, & abolito Christo, docēt.

Sed nonnulli fortassis, cum dicitur, quod fides iustificet, intelligūt de principio, quod fides sit initiū iustificationis, seu preparatio ad iustificationem, ita vt non sit ipsa fides, illud quo accepti sumus Deo, sed opera quę sequūtur. Et somniāt fidē ideo valde laudari quia sit principiu. Magna enim vis est principij vt vulgo dicunt: ἀρχὴ ἡμῶν πάντων, vt si quis dicat, quod Grammatica efficiat omnium artium doctores, quia preparat ad alias artes, etiā si sua quęquē ars verē artificē efficit. Non sic de Fide sentimus, sed hoc defendimus, quod propriē ac verē ipsa fide propter Christum iusti reputemur, seu accepti Deo simus. Et quia iustificari significat ex iniustis iustos effici, seu regenerari, significat & iustos pronunciarī seu reputari. Vtroq;

enim modo loquitur scriptura. Ideo primū volumus hoc ostendere, quōd sola fides ex iniusto iustum efficiat, hoc est, accipiat remissionem peccatorum. Offendit quosdam particula, sola, cū & Paulus dicat: Arbitramur hominem iustificari fide, non ex operibus. Item Ephe. 2. Dei donum est, non ex nobis neque ex operibus, ne quis gloriatur. Item, Rom. 3. Gratis iustificati. Si displicet exclusiua, sola, tollant etiā ex Paulo illas exclusiua, gratis, non ex operibus, donum est & c. Nam hę quoq; sunt exclusiua. Excludimus autē opinionem meriti: non excludimus verbū aut sacramenta, vt calumniantur aduertarij. Diximus enim supra, fidē ex verbo concipi.

Ac multo maximē ornamus ministeriū verbi, dilectio etiam & opera sequi fidē debent, quare nō sic excludūtur, ne sequantur. sed fiducia meriti dilectionis aut operū in iustificatione excluditur: idque perspicuē ostendimus.

QVOD

peccatorum sola fide in Christum consequamur.

Fateri etiam aduersarios existimamus quōd in iustificatione primū necessaria sit remissio peccatorum. Omnes enim sub peccato sumus. Quare sic argumentamur. Consequi remissionem peccatorū est iustificari, iuxta illud: Beati quorū remissa sunt iniquitates.

Sola fide in Christum, non per dilectionē, non propter dilectionem aut opera, consequimur remissionem peccatorum, etsi dilectio sequitur fidem.

Igitur sola fide iustificamur, intelligendo iustificationem, ex iniusto iustum effici, seu regenerari.

Maior ita facillē poterit declarari, si sciamus quomodo fiat remissio peccatorū. Aduertarij frigidissimē disputant, Vtrū sint vna mutatio, remissio peccatorū, & infusio gratiæ: Ociosi homines quid dicerent, nō habebant. In remissione peccatorum oportet in cordibus uinci terrores peccati & mortis æternæ, sicut Paulus testatur 1. Corinth. 15. Aculeus mortis peccatum est. Potentia verò peccati Lex. Gratia autē Deo, qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum, id est, peccatum per terre facit conscientias.

scientias. Id fit per legem, quæ ostendit iram Dei aduersus peccatum, sed vincimus per Christum. Quomodo? fide, cum erigimus nos fiducia promissæ misericordiæ propter Christum. Sic igitur probamus minorè: Ira Dei nõ potest placari si opponamus nostra opera quia Christus propositus est propiciator vt propter ipsum fiat nobis placatus pater. Christus autem non apprehenditur tanquã Mediator, nisi fide. Igitur sola fide consequimur remissionem peccatorum, cū erigimus corda fiducia misericordiæ propter Christum promissæ.

Item. Paulus Rom. 5. ait. per ipsum habemus accessum ad Patrem, & addit per fidem. Sic igitur reconciliamur Patri, & accipimus remissionem peccatorum, quando erigimur fiducia promissæ misericordiæ propter Christum. Aduersarij Christum ita intelligunt Mediatorem & propiciatorè esse, quia meruerit habitum dilectionis: non iubent nunc eo vt mediator, sed prorsus sepulto Christo, fingunt nos habere accessum per propria opera, & per hæc habitum illum mereri, & postea dilectione habere pacem conscientiæ. An non est hoc prorsus sepelire Christum, & totam fidei doctrinã tollere? Paulus e contra docet, nos habere accessum, hoc est, pacem per Christum. Et vt ostenderet quomodo id fiat,

fiat, addit quod per fidẽ habeamus accessum. Fide igitur propter Christum accipimus remissionem peccatorum. Non possumus iræ Dei opponere nostrã dilectionẽ & opera nostra.

Secundò Certum est peccata remitti propter Propiciatorem Christum. Rom. 3. Quem posuit Deus propiciatorem. Addit autem Paulus per fidem. Itaque nobis prodest hic Propiciator, cū fide apprehendimus promissam in eo misericordiam, & opponimus eam iræ ac iudicio Dei. Et in eandem sententiam scriptum est ad Ebreos 4. Habentes Pontificem &c. accedamus cum fiducia. Iubet enim accedere ad Deum, non fiducia nostrorum meritorum, sed fiducia Pontificis Christi. Requirit igitur fidem.

Tertiò: Petrus in Actis Cap. 10. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Quomodo potuit clarius dicere? Remissionem peccatorum accipimus, inquit, per nomen eius, hoc est, propter eum. Ergo nõ ppter nostra merita, nõ propter nostram cõtritionem, attritionem, dilectionem, cultus, opera. Et addit, cū credimus in eum. Requirit igitur fidem. Neque enim possumus apprehendere nomen Christi nisi fide. Præterea allegat consensum omnium Prophetarum. Hoc verè est allegare Ecclesię autoritatem,

autoritatem, sed de hoc loco infra de poenitentia rursus dicendum erit.

Quarto, Remissio peccatorum est res promissa propter Christum. Igitur non potest accipi, nisi sola fide. Nam promissio accipi non potest, nisi sola fide. Rom. 2. Ideo ex fide, ut sit firma promissio secundum gratiam. quasi dicat, Si penderet res ex meritis nostris, incerta & inutilis esset promissio, quia nunquam constituere possemus, quando satis meriti essemus: idque facile intelligere queunt perite conscientie. Ideo Paulus ait Gal. 3. Conclufit Deus omnia sub peccatum, ut promissio ex fide Iesu Christi detur credentibus. Hic detrahit meritum nobis, quia dicit omnes reos esse, & conclusos sub peccatum: deinde addit promissionem, videlicet, remissionis peccatorum, & iustificationis dari. & addit, quomodo accipi promissio possit, videlicet, fide. Atque hæc ratio sumpta ex natura promissionis apud Paulum præcipua est, & sepe repetitur. Neque excogitari, neque fingi quidquam potest quo hoc Pauli argumentum euerti queat. Proinde non patietur se bonæ mentes depelli ab hac sententia, quod tantum fide accipiamus remissionem propter Christum. In hac habet certam & firmam consolationem aduersus peccati terrores, & aduersus æternam mortem, & aduersus omnes portas inferorum.

Cum

Cum autem sola fide accipiamus remissionem peccatorum & reconciliationem propter Christum, sola fides iustificat: quia reconciliati reputantur iusti & filij Dei, non propter suam mundiciem, sed per misericordiam propter Christum, si tamen hanc misericordiam fide apprehendant. Ideoque scriptura testatur quod fide iusti reputemur. Adijciemus igitur testimonia que clarè pronunciat, quod fides sit ipsa iusticia, qua cor a Deo iusti reputatur, videlicet, non quia sit opus per sese dignum, sed quia accipit promissionem, qua Deus pollicitus est, quod propter Christum velit propicius esse credentibus in eum: seu quia sentit, quod Christus sit nobis factus a Deo sapientia, iusticia, sanctificatio & redemptio.

Paulus in Epistola ad Romanos præcipue de hoc loco disputat, & proponit, quod gratis iustificemur fide, credentes nobis Deum placatum propter Christum. Et hanc propositi onem capite tertio, quæ statum vniuersæ disputationis continet, tradit. Arbitramur hominem fide iustificari, non ex operibus Legis. Hic Aduersarij interpretantur ceremonias Leuiticas, At Paulus non tantum de ceremonijs loquitur, sed de tota lege. Allegat enim infra ex Decalogo: Non concupisces. Et si opera moralia mererentur remissionem peccatorum & iustificationem, etiam nihil

opus

opus esset. Christo & promissione, & ruerēt omnia illa, quę Paulus de promissione loquitur. Male etiam scriberet ad Ephesios, gratis nos saluatos esse, & donum Dei esse, non ex operibus. Itē, Paulus allegat Abrahā, allegat Dauidem: at hi de circumcisione habuerunt mandatum Dei. Itaque si illa opera iustificabant, necesse erat illa opera tunc cum mandatum haberent, etiam iustificasse. Sed rectē docet Augustinus, Paulū de tota lege loqui, sicut prolixē disputant de spiritu & litera, ubi postremo ait: His igitur consideratis pertractatisq; pro viribus, quas Dominus dōnare dignatur, colligimus, non iustificari hominē p̄ceptis bonę vitę, nisi per fidē Iesu Christi.

Et ne putemus temerē excidisse Paulo sententiā, quod fides iustificet, longa disputatio ne munit & confirmat eam in quarto capite ad Romanos. Et deinde in omnibus Epistolis repetit.

Sic ait capite quarto ad Rom. Operanti merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum: Ei autem qui non operatur, credit autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iusticiam. Hic clarē dicit fidem ipsam imputari ad iusticiam. Fides igitur est illa res, quam Deus pronunciat esse iusticiā, & addit gratis imputari. Et negat posse gratis imputari, si propter opera

opera deberetur. Quare excludit etiā meritū operum moralium. Nam si his deberetur iustificatio coram Deo, non imputaretur fides ad iusticiam sine operibus.

Et postea: Dicimus enim quod Abrahę imputata est fides ad iusticiam.

Cap. 5. ait: Iustificati ex fide, pacem habemus erga Deum, id est habemus cōscientias tranquillas & lætas coram Deo.

Rom. 4. Corde Creditur ad iusticiam. Hic pronunciat fidem, esse iusticiam cordis.

Ad Gal. 2. Nos in Christo Iesu credimus, vt iustificemur ex fide Christi, & nō ex operibus legis.

Ad Ephe. 2. Gratia enim saluati estis per fidem, & hoc nō ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis glorietur.

Ioannis primo: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credūt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

Iohan. 3. Sicut Moyses exaltavit serpentē in deserto, ita exaltari oportet filium hominis vt omnis qui credit in ipsum non pereat.

Item, Non misit Deus filium suum in mundum vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur.

Act: 13. Notum igitur sit vobis viri fratres quod per hunc vobis remissio peccatorum annunciat, & ab omnibus quibus non potuistis in lege iustificari, hoc omnis qui credit iustificatur. Quomodo potuit clarius de officio Christi & de iustificatione dici? Lex inquit non iustificabat, Ideo Christus datus est, vt credamus nos propter ipsum iustificari. Apertè detrahit legi iustificatione Ergo propter Christum iusti reputamur, cum credimus nobis Deum placatum esse propter ipsum.

Act: 4. Hic est lapis qui reprobatus est a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli, Et non est in aliquo alio salus. Neque enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Nomen autem Christi tantum fide apprehenditur. Igitur fiducia nominis Christi nõ operã saluamur. Nomen enim hic significat causã quę allegatur, propter quam contingit salus. Et allegare nomen Christi, est confidere nomini Christi, tanquam causę seu precio, propter quod saluamur.

Act: 15. Fide purificans corda eorum. Quare fides illa de qua loquuntur Apostoli, nõ est ociosa noticia, sed res accipiens Spiritum sanctum & iustificans nos.

Abacuc primo: Iustus ex fide uiuet. Hic
primum

primum dicit homines fide esse iustos, quia credunt Deum propitium esse, & addit, quod eadem fides viuificet, quia hæc fides parit in corde pacem & gaudium, & vitã æternam.

Esaie 53. Noticia eius iustificabit multos, Quid est autem noticia Christi, nisi nosse beneficia Christi, promissiones, quas per Euangelium sparsit in mundum? Et hæc beneficia nosse, propriè & vere est credere in Christum, credere quod quæ promisit Deus propter Christum, certò præstet.

Sed plena est scriptura talibus testimonijs, quia alibi legem, alibi promissiones de Christo, & de remissione peccatorum, & de gratuita acceptatione propter Christum tradit. Extant & apud S. Patres sparsim similia testimonia. Ambrosius enim inquit in Epistola ad Ireneum quendam, Subditus autem mundus eod per legem factus est, quia ex præscripto Legis omnes conueniuntur. & ex operibus legis nemo iustificatur, id est, quia per legem peccatum cognoscitur, sed culpa non relaxatur. Videbatur lex nocuisse, quæ omnes fecerat peccatores, sed veniens Dominus Iesus peccatum omnibus, quod nemo poterat euitare donauit, & chirographum nostrum sui sanguinis effusione deleuit. Hoc est, quod ait: Abundauit peccatum per legem, superabundauit autem gratia per Iesum. Quia postquam totus

mundus subditus factus est, totius mundi peccatum abstulit, sicut testificatus est Ioannes, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et ideo nemo gloriatur in operibus, quia nemo factis suis iustificatur. Sed qui iustus est, donatum habet, quia post laucrum iustificatus est.

Fides ergo est, quæ liberat per sanguinem Christi, quia beatus ille cui peccatum remittitur, & uenia donatur. Hæc sunt Ambrosij uerba, quæ aperte patrocinatur nostræ sententiæ, detrahit operibus iustificationem, & tribuit fidei, quod liberet per sanguinem Christi. Conferatur in unum aceruum Sententiarij omnes, qui magnificis titulis ornantur. Nam alij uocantur angelici, alij subtiles, alij irrefragabiles, Omnes isti lecti & relecti non tantum conferret ad intelligendum Paulum, quantum confert hæc una Ambrosij sententia.

In eandem sententiam multa contra Pelagianos scribit Augustinus, de spiritu & litera sic ait. Ideo quippe proponitur iusticia legis, quod qui fecerit eam, uiuat in illa, ut cum quisque infirmitatem suam cognouerit, non per suas vires, neque per literam ipsius legis, quod fieri non potest, sed per fidem concilians iustificatorein, perueniat, & faciat, & uiuat in ea. Opus rectum quod qui fecerit uiuat in eo, non fit, nisi in iustificato, iustificatio autem ex fide

fide impetratur. Hic clarè dicit iustificatore fide conciliari, & iustificationem fide impetrari. Et paulo post. Ex lege timemus Deum, ex fide speramus in Deum, sed timentibus poenam absconditur gratia, sub quo timore anima laborans & c. per fidem confugiat ad misericordiam Dei, ut det quod iubet. Hic docet lege terreri corda, fide autem consolationem capere, & docet prius fide apprehendere misericordiam, quam legem facere conemur. Recitabimus paulo post & alia quædam.

Profestò mirum est, aduersarios tot locis scripturæ nihil moueri, quæ aperte tribuunt iustificationem fidei, & quidem detrahunt operibus. Num frustra existimant toties idem repeti? Num arbitramur excidisse Spiritui sancto non animaduertenti has uoces? Sed excogitauerunt etiam cauillum quo eludunt, dicunt de fide formata accipi debere, hoc est, non tribuunt fidei iustificationem, nisi propter dilectionem, imo prorsus non tribuunt fidei iustificationem, sed tantum dilectioni, quia somniant fidem posse stare cum peccato mortali. Quorsum hoc pertinet, nisi ut promissionem iterum aboleant, & redeant ad legem. Si fides accipit remissionem peccatorum propter dilectionem, semper erit incerta remissio peccatorum, quia nunquam diligimus tantum, quantum debemus, imo non diligimus, nisi

certò statuunt corda, quod donata sit nobis remissio peccatorũ. Ita aduersarij dũ requirunt fiduciã propriẽ dilectionis in remissione peccatorũ & iustificatione, Euangelium de gratuita remissione peccatorũ prorsus abolent, cũ tamen dilectionẽ illam neque intelligant, nisi credant gratis accipi remissionẽ peccatorum. Nos quoq; dicimus, quod dilectio fidẽ sequi debeat, sicut & Paulus ait, In Christo Iesu neq; circumcisio aliquid valet neque præputiũ, sed fides per dilectionem efficax. Neque tamen ideo sentiendum est, quod fiducia huius dilectionis, aut propter hanc dilectionem accipiamus remissionem peccatorum & reconciliationem, sicut neq; accipimus remissionem peccatorũ propter alia opera sequentia. Sed sola fide & quidem fide propriẽ dicta accipitur remissio peccatorum, quia promissio non potest accipi nisi fide. Est autẽ Fides propriẽ dicta, quæ assentitur promissioni, de hac fide loquitur scriptura Et quia accipit remissionem peccatorum & reconciliat nos Deo, prius hac fide iusti reputamur propter Christum, quã diligimus, ac legem facimus, etsi necessario sequitur dilectio: Neq; vero hæc fides est ociosa notitia, nec potest stare cum peccato mortali, sed est opus Spiritus sancti, quo liberamur à morte, quo eriguntur & viuificãntur perterrefactæ mentes.

mentes. Et quia sola hæc fides accipit remissionem peccatorum, & reddit nos acceptos Deo, & reddit conscientias pacatas ac tranquillas, rectius vocari gratia gratum faciens poterat, quã effectus sequens, videlicet dilectio.

Hactenus satis copiose ostendimus & testimonij scripturæ, & argumẽtis ex scriptura sumptis, vt res magis fieret perspicua, quod sola fide consequimur remissionem peccatorum propter Christum, & quod sola fide iustificemur, hoc est, ex iniustis iusti efficiamur, seu regeneremur. Facile autem iudicari potest, quã necessaria sit huius fidei cognitio quia in hac vna cõspicitur Christi officium, hac vna accipimus Christi beneficia, hæc vna, affert certam & firmam consolationem pij mentibus. Et oportet in Ecclesia oxtare doctrinam, ex qua concipiant pij certam spem salutis.

Nam aduersarij infeliciter consulunt hominibus, dum iubnet dubitare, vtrum consequatur remissionẽ peccatorũ. Quomodo in morte sustentabunt se isti, qui de hac fide nihil audierunt: qui putant dubitandũ esse, vtrum consequantur remissionẽ peccatorũ? Præterea necesse est retineri in Ecclesia Christi Euangelium, hoc est, promissionẽ, quod gratis propter Christũ remittuntur peccata.

Id Euangelium penitus abolent, qui de hac fide, de qua loquimur, nihil docēt. At Scholastici ne verbum quidem de hac fide tradunt. Hos sequuntur aduersarij nostri, & improbat hanc fidē. Nec vident se totam promissionē gratiæ remissionis peccatorum, & iusticię Christi abolere improbata hac fide.

DE DILECTIONE ET
IMPLETIONE LEGIS.

Hic obijciunt aduersarij. Si vis in vitam ingredi, serua mandata. Item, Factores legis iustificabuntur, & alia multa similia de lege & operibus: ad quę priusquā respondemus dicendū est, qd nos de dilectione, & impletione legis sentiamus. Scriptū est apud Prophetam: Dabo legem meam in corda eorum. Et Rom. 3 ait Paulus, Legem stabiliri non aboleri per fidem. Et Christus ait: Si vis ingredi in vitam, serua mandata. Item, Si dilectionem non habeam, nihil sum.

Hę sententię & similes testantur, quod oporteat legē in nobis inchoari, & magis magisque fieri. Loquimur autem non de cęrimonijs, sed de illa lege, quę precipit de motibus cordis, videlicet de Decalogo. Quia verō fides affert Spiritum sanctum, & parit nouam vitam in cordibus, necesse est, quod

pariat

pariat spirituales motus in cordibus. Et quī sint illi motus ostēdit Propheta, cū ait: Dabo legem meam in corda eorū. Postquā igitur fide iustificati & renati sumus, incipimus Deum timere, diligere, petere, & expectare ab eo auxilium, gratias agere & predicare, & obedire ei in afflictionibus. Incipimus & diligere proximos: quia corda habēt spirituales & sanctos motus.

Hęc non possunt fieri, nisi postquā fide iustificati sumus & renati accipimus Spiritū sanctum. Primum, quia lex non potest fieri sine Christo. Item, Lex non potest fieri sine Spiritu sancto. At Spiritus sanctus accipitur fide, iuxta illud Pauli Gal. 3. Vt promissionē spiritus accipiamus per fidē. Item, quomodo potest humanum cor diligere Deum dum sentit eum horribiliter irasci, & opprimere nos temporalibus, & perpetuis calamitatibus? Lex autem semper accusat nos, semper ostendit irasci Deum. Non igitur diligitur Deus, nisi postquam apprehendimus fide misericordiā. Itademum fit obiectum amabile.

Quantū igitur ciuilia opera, hoc est externa opera legis sine Christo & sine Spiritu sancto aliqua ex parte fieri possint, tamen apparet ex his quę diximus, illa quę sunt propria legis diuine, hoc est, affectus cordis erga

M 5

Deum, qui præcipiuntur in prima tabula, non posse fieri sine Spiritu sancto. Sed aduersarij nostri sunt suaues theologi, intuentur secundam tabulam, & politica opera, primâ nihil curant, quasi nihil pertineat ad rem, aut certè tantum externos cultus requirunt. illâ æternam legem, & longè positâ supra omnium creaturarum sensum atque intellectus. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, prorsus non considerant.

At Christus ad hoc datus est, vt propter eum donentur nobis remissio peccatorum, & Spiritus sanctus, qui nouam & æternam vitam ac æternam iusticiam in nobis pariat. Primum ostendat Christum sicut Iohan: 16. scriptum est. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet & annuntiabit vobis. Deinde & alia dona afferat, dilectionem, inuocationem, gratiarum actionem, castitatem, patientiam & c. Quare non potest lex verè fieri, nisi accepto Spiritu sancto per fidem. Ideo Paulus dicit legem stabiliri per fidem, non aboleri, quia lex ita demum fieri potest, cum contingit Spiritus sanctus. Et Paulus docet 2. Corinth: 3. Velamen quo facies Moisi tecta est, non posse tolli, nisi fide in Christum, qua accipitur Spiritus sanctus. Sic enim ait, sed vsq; in hodiernum diem, cum legitur Moises, velamen positum est super cor eorum. Cum autem conuersi fuerint

fuerint ad Deum auferetur velamen, Dominus autè spiritus est, Vbi autè spiritus Domini, ibi libertas.

Velamen intelligit Paulus humanam opinionem de tota lege, Decalogo & ceremonijs: videlicet quod hypocritæ putant externa & ciuilia opera satisfacere legi Dei, & sacrificia & cultus ex opere operato iustificare coram Deo. Tunc autè detrahitur nobis hoc velamen, hoc est, eximitur hic error, quado Deus ostendit cordibus nostris immundicem nostram & magnitudinem peccati. Ibi. primum videmus nos longè abesse ab impletione legis. Ibi agnoscimus quomodo caro secura atque ociosa non timeat Deum, nec verè statuat respici nos à Deo, sed casu nasci, & occidere homines. Ibi experimur nos non credere, quod Deus ignoscat & exaudiat. Cum autè audito Euangelio & remissione peccatorum fide erigimur, concipimus Spiritum sanctum, vt iam rectè de Deo sentire possimus, & timere Deum, & credere ei & c. Ex his apparet non posse legem sine Christo, & sine Spiritu sancto fieri.

Profitemur igitur quod necesse sit inchoari in nobis & subinde magis magisque fieri legem. Et complectimur simul vtrumque, videlicet spirituales motus & externa bona opera. Falso igitur calumniantur nos aduersarij, quod nostri non doceant bona opera,

opera, cum ea non solum requirant, sed etiam ostendant, quomodo fieri possint. Euentus coarguit hypocritas, qui suis viribus conantur legem facere, quod non possint prestare, quæ conantur. Longe enim imbecillior est humana natura, quam ut suis viribus resistere Diabolo possit, qui habet captiuos omnes, qui non sunt liberati per fidem. Potentia Christi opus est aduersus Diabolum, videlicet, ut quia scimus nos propter Christum exaudiri & habere promissionem, petamus, ut gubernet & propugnet nos Spiritus sanctus, ne decepti erremus ne impulsæ contra voluntatem Dei aliquid suscipiamus sicut Psalmus docet: Captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Christus enim vicit Diabolum, & dedit nobis promissionem, & Spiritum sanctum, ut auxilio diuino vincamus & ipsi. Et 1. Iohan. 3. Ad hoc apparuit filius Dei, ut soluat opera Diaboli. Deinde non hoc tantum docemus quomodo fieri Lex possit, sed etiam quomodo Deo placeat, si quid sit videlicet, non quia legi satisfaciamus, sed quia sumus in Christo. Sicut paulo post dicemus. Constat igitur nostros requirere bona opera, Imò addimus & hoc, quod impossibile sit delectatione Dei, etsi exigua est, diuellere à fide, quia per Christum acceditur ad Patrem, & accepta remissione peccatorum

ectorum verè iam statuimus nos habere Deum, hoc est, nos Deo curæ esse, inuocamus, agimus gratias, timemus, diligimus sicut Ioannes docet in prima Epistola. Nos diligimus eum, inquit, quia prior dilexit nos, videlicet, quia dedit pro nobis filium, & remisit nobis peccata. Ita significat precedere fidem, sequi dilectionem. Item fides illa, de qua loquimur existit in penitentia, hoc est, concipitur in terroribus conscientie, quæ sentit iram Dei aduersus nostra peccata, & querit remissionem peccatorum & liberari à peccato. Et in talibus terroribus & alijs afflictionibus debet hæc fides crescere & confirmari. Quare non potest existere in his, qui secundum carnem viuunt, qui delectantur cupiditatibus suis, & obtemperant eis. Ideo Paulus ait: Nulla nunc damnatio est his qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulat, sed secundum spiritum. Item, Debitores sumus non carni, ut secundum carnem viuamus, Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini, Sin autem spiritu actiones corporis mortificabit, viuētis, Quare fides illa quæ accipit remissionem peccatorum in corde perterrefacto & fugiente peccatum, non manet in his, qui obtemperant cupiditatibus, nec existit cum mortali peccato.

Ex his effectibus fidei excerpunt aduersarij vnum,

rij vnum, videlicet dilectionem, & docentur quod dilectio iustificet. Ita manifeste apparet eos tantum docere legem. Non prius docent accipere remissionem peccatorum per fidem, Non docet de mediatore Christo, quod propter Christum, habemus Deum propiciam, sed propter nostram dilectionem Et tamen qualis sit illa dilectio, non dicunt, neque dicere possunt, predicant se legem implere, cum haec gloria proprie debeatur Christo, & fiduciam propriorum operum opponunt iudicio Dei, dicunt enim se de digno mereri gratiam & vitam aeternam. Haec est simpliciter impia & vana fiducia. Nam in hac vita non possumus legi satisfacere, quia natura carnalis non desinit malos affectus parere, etsi his resistit spiritus in nobis.

Sed quaerat aliquis. Cum & nos fateamur dilectionem esse opus Spiritus sancti, cumque sit iusticia, quia est impletio legis, cur non doceamus, quod iustificet? Ad hoc respondendum est. Primum, hoc certum est, quod non accipimus remissionem peccatorum, neque per dilectionem neque propter dilectionem nostram, sed propter Christum sola fide. Sola fides, quae intuatur in promissionem, & sentit ideo certo statuendum esse, quod Deus ignoscat, quia Christus non sit frustra mortuus & c. vincit terrores peccati & mortis. Si quis dubitat, Vtrum remittatur sibi peccata,

peccata, contumelia afficit Christum, cum peccatum suum iudicat maius, aut efficacius esse quam mortem & promissionem Christi. Cum Paulus dicat, gratiam exuberare supra peccatum, hoc est, misericordiam ampliore esse quam peccatum, Si quis sentit se ideo consequi remissionem peccatorum, quia diligit, afficit contumelia Christum, & comperiet in iudicio Dei hanc fiduciam propriae iusticiae impiam & inanem esse. Ergo necesse est quod fides reconciliet, & ex iniusto iustum efficiat. Et sicut non accipimus remissionem peccatorum per alias virtutes legis, seu propter eas, videlicet propter patientiam, castitatem, obedientiam erga magistratum & c. Et tamen has virtutes sequi oportet: Ita neque propter dilectionem Dei accipimus remissionem peccatorum, etsi sequi eam necesse est.

Ceterum nota est consuetudo sermonis, quod interdum eodem verbo causam & effectus complectimur *κατὰ συνδολον*. Ita Lucæ septimo ait Christus: Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum: Interpretatur enim seipsum Christus, cum addit, Fides tua saluam te fecit. Non igitur voluit Christus, quod mulier illo opere dilectionis merita esset remissionem peccatorum. Ideo enim clare dicit, Fides tua saluam te fecit. At fides est, quae apprehendit misericordiam propter

pter verbum Dei gratis. Si quis hoc negat fidem esse, prorsus non intelligit quid sit fides. Et ipsa historia hoc loco ostendit quid vocet dilectionem. Mulier venit hanc asserens de Christo opinionem, quod apud ipsum quaerenda esset remissio peccatorum. Hic cultus est summus cultus Christi. Nihil potuit maius tribuere Christo. Hoc erat verè Messiam agnoscere, quaerere apud eum remissionem peccatorum. Porro sic de Christo sentire, sic colere, sic complecti Christum, est verè credere. Christus autè usus est verbo dilectionis, non apud mulierem, sed aduersus Pharisaum, quia totum cultum Pharisaei, cum toto cultu mulieris comparabat. Obiurgat Pharisaeum, quod non agnosceret ipsum esse Messiam, etsi haec externa officia ipsi praestaret, vt hospiti, viro magno & sancto. Ostendit mulierculam, & praedicat huius cultum, vnguenta, lacrimas &c. Quae omnia erant signa fidei, & confessio quaedam, quod videlicet apud Christum quaereret remissionem peccatorum. Magnum profecto exemplum est, quod non sine causa commouit Christum, vt obiurgaret Pharisaeum virum sapientem & honestum, sed non credentem. Hanc ei impietatem exprobrat, & admonet eum exemplo mulierculae, significans turpe ei esse, quod cum indocta muliercula credat

muliercula credat Deo, ipse legis Doctor non credat, non agnoscat Messiam, non quaerat apud eum remissionem peccatorum & salutem. Sic igitur totum cultum laudat, ut saepe fit in scripturis, vt vno verbo multa complectamur, vt infra latius dicemus in similibus locis, vt, Date elemosynam & omnia erunt munda. Non tatum elemosynas requirit, sed etiam iusticiam fidei. Ita hic ait. Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum, id est, quia me verè coluit fide & exercitijs & signis fidei, Totum cultum comprehendit. Interim tamen hoc docet, quod proprie accipiatur si de remissio peccatorum. Etsi dilectio, confessio & alij boni fructus sequi debeant. Quare non hoc vult, quod fructus illi sint precium, sint propitiatio propter quam detur remissio peccatorum, quae reconciliet nos Deo. De magna re disputamus, de honore Christi, & vnde petant bonae mentes certam & firmam consolationem. Vtrum fiducia collocanda sit in Christum, an in opera nostra. Quod si in opera nostra collocanda erit, detrahitur Christo honos Mediatoris & propiciatoris. Et tamen comperiemus in iudicio Dei, hanc fiduciam vanam esse & conscientias inde rueri in desperationem. Quod si remissio peccatorum, & reconciliatio non contingit gratis propter Christum, sed propter nostram

dilectionem, nemo habiturus est remissionem peccatorum, nisi ubi totam legem fecerit: quia lex non iustificat, donec nos accusare potest. Patet igitur, cum iustificatio sit reconciliatio propter Christum, quod fide iustificemur, quia certissimum est, sola fide accipi remissionem peccatorum.

Nunc igitur respondeamus ad quæstionem supra propositam, quare dilectio non iustificet. Rectè cogitât aduersarij dilectionem esse legis impletionem: et obedientia erga legem esset iustitia, si legem faceremus. Hactenus autem ostendimus quod ideo datæ sint promissiones, quia legem non possumus facere, eamq; ob causam negat Paulus non ex lege iustificari. Aduersarij falluntur, quia in hac tota controuersia, nihil nisi legem intuentur. Neq; enim aliter potest iudicare ratio humana, quam ex lege quærendam esse iusticiam, quia obedientia erga legem sit iusticia. Sed Euangelium reuocat nos à lege ad promissiones, & docet quod iusti reputemur, non propter obedientiam erga legem. Non enim satisfacimus legi, sed propterea, quia donatur nobis reconciliatio propter Christum, et hanc tantum fide accipimus. Priusquam igitur legem facimus, oportet accipere fide remissionem peccatorum & reconciliatio-

tionem. Bone Deus, quo ore audent nominare Christum, quo vultu audent aspicere ipsos Euangelij libros, isti qui negant nos sola fide propter Christum consequi remissionem peccatorum?

Secundo, hæc ipsa legis impletio quæ sequitur renouationem, est exigua & immunda. Quamquã enim renouatio inchoata est, tamẽ hærent adhuc in natura reliquie peccati, quæ semper accusant nos; nisi fide in Christum apprehendamus remissionem peccatorum, & sciamus nos habere accessum ad Deum, non propter nostram impletionem legis, sed propter Christum. Ideo illa legis impletio nõ est accepta, ppter se ipsã, sed propter fidem.

Quare cum Paulus ait legem stabiliri per fidem non solum hic intelligi oportet, quod fide renati concipiant Spiritum Sanctum, & habeat motus consentientes legi Dei, sed multo maximè refert & hoc addere, quod oportet nos sentire quod procul à perfectione legis absumus. Quare non possumus statuere quod coram Deo iusti reputemur propter nostram impletionem legis, sed sentiendũ est, quod iusti seu accepti reputemur propter Christum, non propter legem aut opera nostra: & quod hæc inchoata Legis impletio placeat Deo, quia sumus in Christo. Itè quod propter fidem in Christum non imputetur

nobis hoc quod deest impletiōni legis. Hoc docet Paulus ad Gal. 3. cū ait: Christus redemit nos à maledictiōne legis, factus p nobis maledictū, hoc est, lex damnat omnes homines. Sed Christus quia sine peccato subiit pœnā peccati, & victima p nobis factus est, sustulit illud ius legis, ne accuset, ne damet hos, qui credūs in ipsū, quia ipse est ppiciatio pro eis, ppter quā nūc iusti reputātur. In eandem sēntentiā scribit ad Colossenses: In Christo cōsummati estis, quasi dicat, Etsi adhuc pcul abestis à perfectione legis, tamen non damnant uos reliquē peccati, quia propter Christum habetis reconciliatiōnem certam & firmam, si creditis, etiamsi hæret peccatum in carne vestra. Longè enim supra nostram munditiē, imò longè supra ipsam legē collocari debent mors & satisfactio Christi nobis donata: vt statuamus nos propter illam satisfactiōnem habere epropiciū Deum, nō propter nostrā impletiōnem legis. Impia fiducia est, quæ collocatur in nostram impletiōnem legis. Illa vero fiducia necessaria est, quæ collocatur in satisfactiōnem Christi.

Tertio, Sola illa res iustificat coram Deo, quæ reddit pacatas cōscientias. Donec enī cōscientia fugit iudiciū Dei, & irascitur Deo, non sumus iusti & viuificati.

Porro sola fides reddit pacatas conscientias,

tias. iuxta illud: Iustificati ex fide pacē habemus. Item, Iustus ex fide uiuet, id est, fide vincit errores mortis, fide erigitur & concipit gaudium & uitam. Idq; affert fides, non quia per se sit opus dignū, sed tantum quia accipit oblatā promisiōnē, nihil respiciens propriā dignitatem.

XXXV

Sola igitur fides iustificat & bona opera propter fidem placent. Quid contra hanc rationem aduersarij possunt afferre? Quid possunt contra manifestā veritatem excogitare? Nā minor est certissima, quod opera nostra nō possint cōscientiam reddere pacatam, quando Deus iudicat & arguit nos, & ostendit nobis immundiciem nostram. Idq; Scriptura sæpe inculcat, In Psalmo: Non intres in iudiciū cum seruo tuo. quia nō iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Hic simpliciter detrahit omnibus, & quidem sanctis ac seruis Dei, gloriā iusticiæ, si non ignoscat Deus, sed iudicet & arguat corda eorū. Nāq; quod alibi gloriatur de sua iusticia, loquitur de causa sua aduersus persecutores verbi Dei, non loquitur de personali mundicie, & rogat causam & gloriā Dei defendi, vt Psal: 7. Iudicia me Domine secundum iustificiam meam & c. Et alibi. Iudica Domine causam meam. Rursus Psalmo 129. docet neminem posse sustinere iudiciū Dei, si obseruet pec-

cata nostra: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit: Et Iob 9. Vere bar omnia opera mea. Itē, Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ, tamen sordibus intinges me. Et Prouer. 20. Quis potest dicere, mundū est cor meum: Et Iohan. 1. Si dixerimus quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis nō est. Et in oratione Domini Sancti petunt remissionem peccatorū. Habent igitur & Sancti peccata. In Numeris: Et innocens non erit innocens. Et Zacharias ait: Sileat à facie Domini omnis caro. Et Esaias: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius, quasi flos agri, Exiccatū est fenum & cecidit flos, quia spiritus Domini sufflauit in eo, id est, caro & iusticia carnis nō potest sustinere iudicium Dei. Et Ionas inquit cap. 2. Frustra obseruant vana, qui misericordiā relinquūt, id est, Omnis fiducia est inanis, præter fiduciā misericordiæ. Misericordia seruat nos, propria merita, proprii conatus nō seruant nos. Hęc sententię & similes in scripturis testantur opera nostra immunda esse, & indigere misericordia: quare non reddunt pacatas conscientias opera, sed misericordia apprehensa per fidem.

Quartò, Christus non desinit mediator esse postquam renouati sumus. Errant qui fingūt eum

eum tantum primam gratiam meritum esse nos postea nostra legis implectione placere & mereri vitam æternam. Manet mediator Christus, & semper statuere debemus, quod propter ipsum habemus placatum Deum, etiamsi nos indigni simus, sicut Paulus ait: Per hunc habemus accessum ad Deum per fidē. Nostra enim impletio Legis, vt diximus est immunda, quia natura nostra horribiliter est corrupta. Ideo Psalmus inquit: Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Quare remissione peccatorum opus habemus, etiam cū bona opera habemus: illa autē remissio sēper apprehenditur fide. Ita Christus manet Pōtiffex & Mediator. Placet igitur illa legis impletio non propter se, sed quia fide apprehēdimus Chrīstū, & sentimus nos habere Deū placatum, non propter legem, sed propter Christum.

Quintò, Si sentiendum esset, quod post renouationem oporteat nos acceptos fieri, nō fide propter Christum, sed propter nostram impletionem legis, nunquam acquiesceret conscientia, sed ad desperationē adigeretur. Lex enim semper accusat, cum legi nunquā satisfaciamus. Id quod tota Ecclesia confiteatur. Paulus enim ait: Non quod volo bonum hoc facio, sed quod nolo, malū. Item, Mente seruius legi Dei, carne autem seruius legi pec-

cati, Quis enim satis diligit, aut satis timet Deum? quis satis patienter sustinet afflictiones à deo impositas? Quis non sæpe dubitat, vtrum Dei consilio regantur res humanæ? Quis nõ sæpe dubitat, vtrum à deo exaudiat? quis non sæpe stomachatur, quod impij fortuna meliore vtuntur quàm pij, quod pij ab impijs opprimuntur? quis non irascitur iudicio Dei, cum videtur nos abijcere? quis satisfacit vocationi suæ? quis diligit proximum sicut seipsum? quis non irritatur à concupiscentia? De his peccatis ait Psalmus: Pro hoc orabit ad te omnis sanctus. Hic sanctos ait petere remissionem peccatorum. Plus quàm cæci sunt, qui malos affectus in carne, non sentiunt esse peccata, de quibus Paulus dicit: Caro concupiscit aduersus spiritum, Spiritus aduersus carnem. Caro diffidit Deo, confidit rebus præsentibus, querit humana auxilia in calamitate, etiam contra voluntatem Dei, fugit afflictiones quas iuxta mandatum Dei tolerare debebat, dubitat de Dei misericordia. Cum talibus affectibus luctatur Spiritus sanctus in cordibus, vt eos reprimat ac mortificet, & inserat novos ac spirituales motus. Et Augustinus ait, Omnia mandata Dei implentur, quando quidquid non fit, ignoscitur, Requirit igitur fidem, etiã in bonis operibus, vt credamus nos Deo placere

placere propter Christum, nec opera ipsa per se digna esse quæ placeant. Et Hieronymus contra Pelagianos: Tunc ergo iusti sumus, quando nos peccatores fatemur. Et iusticia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei cõsistit misericordia. Oportet igitur adesse fidẽ in illa inchoata legis impletionem, quæ statuat nos propter Christũ habere Deum placatũ. Nam misericordia non potest apprehendi nisi fide. Itaq; profus est doctrina desperatio nis, docere, quod non simus accepti fide propter Christum, sed propter propriam legis impletionem.

Ex his omnibus satis apparet, quod sola fides iustificat, id est, primũ cõsequitur remissionem peccatorum & reconciliationẽ propter Christum, & quod sola fides regenerat. Nam sola fide Spiritus sanctus concipitur. Deinde quod illa inchoata impletio legis non placeat per se coram Deo. Cum autem adhuc alibi, videlicet in promissione Christi querenda sit iustificatio, cumq; sola fides efficiat pacatam cõscientiam, necesse est, quod sola fides iustificet. Semper enim sentire debemus, quod non propter legẽ, sed propter Christum simus accepti. Non enim iustificamur ex lege, sed ex promissione. Et honos Christi non debet in legem transferri. Et cũ initio iusti reputemur propter Christũ, cum

in eum credimus, non est sentiendum quod abiecto illo Mediatore, postea iusti simus nostra impletione legis, etsi necesse est renatos bene operari. Et virtutes legis, quatenus obediunt legi, sunt iusticiæ, & eatenus hæc obedientia legis, iustificat iusticia legis. Sed hæc imperfecta iusticia legis non est accepta nisi propter fidem nec potest conscientias reddere peccatas. Id tantum efficit fides, quæ statuit quod propter Christum Pontificem habeamus Deum propiciam. In hac promissione quærere debent piæ & perterrefactæ conscientie reconciliationem & iustificationem, hac promissione debent se erigere ac sustentare sicut docent hæc verba: iustus ex fide viuet. significant enim quod fides iustificet, & ita iustificet, vt simul viuificet, hoc est, erigat & consoletur conscientias, & vitam æternam & gaudium in animo pariat.

RESPONSIO AD ARGUMENTA ADVERSA.
RIORVM.

Cognitis his fundamentis causæ, videlicet discrimine legis ac promissionum seu Evangelij, facile erit diluere ea quæ aduersarij obijciunt. Citant enim dicta de lege & operibus, dicta vero de promissionibus

sionibus, omittunt. Semel autem responderi potest ad omnes sententias de lege, quod lex non possit fieri sine Christo. Et si qua sunt ciuilia opera sine Christo, non placent Deo. Quare cum prædicatur opera, necesse est addere, quod fides requiratur, quod propter fidem prædicentur, quod sint fructus & testimonia fidei. Quid potest simplicius hac nostra doctrina dici? Necesse est enim ad cognoscenda beneficia Christi, discernere promissiones à lege. Ambiguæ & periculose causæ multas & varias splutiones gignunt. Verum est enim illud veteros Poetæ: ὁ δὲ ἀδίκος λόγος.

Νοσῶν ἐν αὐτῷ φαρμάκον δειται σοφῶν.

Sed in bonis & firmis causis vna atq; altera solutio supra ex fontibus, corrigit omnia quæ videtur offendere. Id fit & in hac nostra causa. Nam illa regula quam modò recitavi, interpretatur omnia dicta, quæ de lege & operibus citantur.

Fateimur enim scripturam alibi legem, alibi Euangelium seu gratuitam promissionem remissionis peccatorum propter Christum tradere. Verum aduersarij nostri simpliciter abolent promissionem, cum negant quod fides iustificet, cum docent quod propter dilectionem & opera nostra accipiamus remissionem peccatorum & reconciliationem. Si enim

76 ARGUMENTA ADVER:

enim pendet ex conditione operum nostrorum remissio peccatorum, prorsus erit incerta, nunquam enim facimus opera sufficientia. Erit igitur abolita promissio. Proinde nos reuocamus pias mentes ad considerandas promissiones, & de gratuita remissione peccatorum & reconciliatione, quae fit per fidem in Christum, docemus. Postea addimus & doctrinam Legis, non quod lege mereamur remissionem peccatorum, aut quod propter legem iusti reputemur, non propter Christum. Sed quia Deus requirit bona opera. Oportet enim prudenter *δεδοτομεν* Legem & promissiones. Videndum est quid legi, quid promissionibus scriptura tribuat. Sic enim & laudat & praecipit bona opera, ut non tollat gratuitam promissionem, nec tollat Christum.

Sunt enim facienda bona opera, quia Deus ea requirit, ideoque sunt effectus regenerationis, sicut Paulus docet Ephe. 2. Ipsi opus sumus, conditi per Christum Iesum ad bona opera, quae praeparauit Deus, ut in eis ambulemus. Itaque bona opera sequi fidem debent. tanquam gratiarum actio erga Deum, Item ut in eis fides & exerceatur, & crescat & ostendatur alijs, ut nostra confessione alij inuidentur ad pietatem. Ita Paulus ait, Abraham accepisse circumcisionem, non quod propter illud opus reputaretur iustus, sed ut haberet

signum

RESPONSIO AD 77

signum in corpore scriptum, quo commonefieret, & fidem subinde maiorem conciperet. Item, quo confiteretur fidem coram alijs, & alios ad credendum suo testimonio inuitaret. Sic Abel fide gratiorem hostiam obtulit, Placuit enim hostia non ex opere operato, sed quia Abel fide statuebat se Deum placatum habere propter misericordiam: opus uero illud faciebat, ut suam fidem exerceat, & alios exemplo & confessione sua inuitaret ad credendum.

Cum hoc modo bona opera sequi fidem debeant, longe aliter utuntur operibus homines qui non possunt credere, ac statuere in corde sibi gratis ignosci propter Christum. Hi cum uident opera sanctorum, humano more iudicant sanctos operibus illis promeruisse remissionem peccatorum, & propter illa opera iustos reputatos esse coram Deo: ideo imitatur ea, & sentiunt se per opera similia mereri remissionem peccatorum, conantur placare iram Dei, & confidunt se propter talia opera iustos reputari, Has impias opiniones in operibus damnamus. primo, quia obscurant gloriam Christi, cum homines proponunt Deo haec opera. tanquam precium, & propiciationem. Hic honos debitus uni Christo tribuitur nostris operibus. Secundo, neque tamen inueniunt conscientiae pacem in his operibus, Sed

Sed alia supra alia in veris terroribus cum-
lantes tandem desperât, quia cum nullû opus
satis mundum iunent, semper accusat lex,
& parit iram. Tertiò, Tales nunquam assequi-
tur noticiam Dei, cum conscientie fugientes
iram Dei, non possint pacem consequi, nec
statuere vnquam quod à Deo exaudiantur.
At cum accessit fides quæ credit, quod gratis
reputemur iusti, hæc audet inuocare Deum,
& sentit se exaudiri, & consequitur veram
noticiam Dei.

Semper autem hæret in mundo impia opi-
nio de operibus. Gentes habebant sacrificia
sumpta à Patribus, Horum opera imitabatur
fidem nõ tenebant, sed sentiebant opera illa
propiciationem & preciũ esse, propter quod
Deus reconciliaretur ipsis. Populus in lege
imitabatur hac opinione sacrificia, quod pro-
pter illa opera haberent placatum Deum, ex
opere operato, vt dicit solet. Hic videmus
quã vehementer obiurgent populum Pro-
phetæ. Psal. 49. Non in sacrificijs arguam te.
Et Ieremię: Nõ præcepi de holocaustis. Tales
loci damnant nõ opera, quæ certè Deus præ-
ceperat, vt externa exercitia in hac politia,
sed damnant impiã persuasionẽ, qd sentiebãt
se per illa opera placare iram Dei, & fidem
abijciabant. Et quia nulla opera reddũt paca-
tam conscientiam, ideo subinde noua opera
excogitantur

excogitantur præter mandata Dei. Ac maximè
mouët homines exempla sanctorum: horum
imitatione sperant se perinde consecuturos
esse reconciliationem, vt illi consecuti sunt.
Populus Israel viderat Prophetas in excelsis
sacrificasse, hoc opus mirabili studio cœpit
imitari populus: vt per id opus placaret iram
Dei. At Prophetę sacrificauerunt in excelsis,
non vt per illa opera mereremur remissionẽ
peccatorũ, sed quia in illis locis docebãt, ideo
ibi testimonium fidei suæ proponebant. Po-
pulus audierat Abraham immolasse filium
suũ, quare & ipsi, vt asperrimo ac difficillimo
opere placarent irã Dei, mactauerunt filios.
At Abraham non hac opinione immolabat
filium, vt id opus esset preciũ & propiciatio
propter quam iustus reputaretur. Sic in Ec-
clesia instituta est cœna Domini, vt recorda-
tione promissionũ Christi, quarum in hoc si-
gno admonemur, cõfirmetur in nobis fides,
& foris confiteamur fidem nostram & prædi-
cemus beneficia Christi, sicut Paulus ait:
Quoties feceritis, mortem Domini annunci-
abitis & c. Verũ aduersarij nostri contendũt
Missam esse opus quod ex opere operato iu-
stificet, & tollat reatum culpæ & pœne in his,
pro quibus fit.

Antonius, Bernardus, Dominicus, Francis-
cus, & alij sancti Patres, elegerunt certum ui-

tæ genus, vel propter studiũ, vel propter alia
vilia exercitia. Interim sentiebãt se fide pro
pter Christum iustos reputari, & habere deũ
propiciam propter Christũ, non propter illa
exercitia. Sed multitudo deinceps imitata
est, non fidem Patrum, sed exempla sine fide,
vt per illa opera mererentur remissionẽ pec
catorum, vt propter illa opera reputarentur
iusti coram Deo. Ita errat humanus animus
de operibus, quia fidei iusticiam non intel
ligit. Et hunc errorẽ reprehendit Euangelistã,
quod docet homines iustos reputari, nõ pro
pter Legem, sed propter solum Christũ, Chri
stus autem sola fide apprehenditur, Quare
sola fide propter Christum iusti reputamur.

Sed obijciunt aduersarij locum ex Corin
thijs: Si omnem fidẽ habeam & c. dilectiõnẽ
autem non habeam, nihil sum. & magnificẽ
triumphant. Totam Ecclesiã, aiunt, certificat
Paulus, quod non iustificet sola fides. Facile
est autem respondere, postquam supra osten
dimus quid de dilectione & operibus sentiamus.
Hic locus Pauli requirit dilectionẽ, hãc
& nos requirimus. Diximus enim supra op
ortere in nobis existere renouationem & in
choatam legis impletionem. Quare si quis
dilectionem abiecerit, etiamsi habet magnã
fidem, tamen non retinet eam. Non enim reti
net Spiritum sanctum. Neque vero sequitur,
quod

quod ideo dilectio iustificet, hoc est, quod
propter dilectionem accipiamus remissionẽ
nem peccatorum, quod dilectio vincat ter
rores mortis & peccati, quod dilectio debeat
opponi iræ ac iudicio Dei, quod dilectio legi
satisfaciat, quodque renati propter legis
impletionẽ accepti Deo simus, non propter
Christum gratis. Hæc non dicit Paulus, quæ
tamen affingunt aduersarij nostri. Iã si nõstra
dilectione vincimus iram Dei, si nõstra dile
ctione coram Deo mereamur remissionem
peccatorũ, si nõstra impletionẽ legis sumus
accepti, tollant aduersarij promissionẽ Chri
stũ, aboleant Euangelium, quod docet nõs ac
cessum habere ad Deum per propiciatorem
Christũ, quod docet nos non propter nõstrã
legis impletionem, sed propter Christum ac
ceptos esse. Aduersarij corrumpunt pleraque
loca, quia suas opiniones ad ea afferunt, nec
sumunt ex ipsis scripturis sententiam. Quid
enim habet hic locus incommodi, si detra
xerimus interpretationem, quam aduersarij
de suo assuunt, non intelligentes quid sit iu
stificatio, aut quomodo fiat? Corinthij ante a
iustificati multa acceperãt excellẽtia dona, &
seruebãt initia, vt sit, deinde cœperunt inter
eos existere similitates, vt significat Paulus:
Cœperunt fastidire bonos Doctores. Ideo
obiurgat eos Paulus reuocans ad officia di-

lectionis. Nec disputat hic de remissione peccatorum, nec de modo iustificationis, sed de fructibus loquitur. Et dilectionem intelligit erga proximum. Stultum est autem somnare, quod dilectio, qua agimus cum hominibus, iustificet coram Deo, cum in iustificatione agendum sit cum Deo, placanda ira eius, & conscientia erga Deum pacificanda. Horum nihil fit per illam dilectionem, sed tantum ita si apprehendatur misericordia, Idque fit per fidem. Illud autem verum est, amissa dilectione, amitti Spiritum sanctum, quo amisso, & fides excutitur. Ideo ait: Si dilectionem non habeam, nihil sum. Non addit affirmatiuam, quod dilectio iustificet.

Sed disputant præferri dilectionem fidei & spei. Paulus enim inquit: Maior horum dilectio. Consentaneum est autem maximam & præcipuam virtutem iustificare. Quamquam hoc loco Paulus proprie loquitur de dilectione proximi: & significat dilectionem maximam esse, quia plurimos fructus habet. Fides & spes tantum agunt cum Deo: at dilectio foris erga homines infinita habet officia: tamen largiamur sanè aduersarijs dilectionem Dei & proximi, maximam virtutem esse, quia hoc summum præceptum est: Diligas Dominum Deum tuum & c. Verum quomodo inde ratiocinabuntur, quod dilectio iustificet, quia in-

quiunt,

quint maxima virtus iustificat. Imò sicut Lex maxima seu prima minime iustificat, ita nec maxima virtus legis. Nulla enim Lex est que magis accuset nos, quam magis faciat ut conscientia nostra irascatur iudicio Dei, quam hæc summa lex: Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde. Quis enim Sanctorum præter Christum gloriari ausit se huic legi satisfacisse? Nō igitur iustificat virtus legis: sed illa virtus iustificat, que accipit reconciliationem donatam propter Christum. Hæc virtus fides est, nec iustificat propter suam dignitatem, sed tantum quia accipit misericordiam, qua propter Christum iusti reputamur. Sumus enim iusti, hoc est accepti coram Deo, non propter nostram perfectionem, sed per misericordiam propter Christum, Si tamen hanc apprehendimus & opposimus iræ Dei.

Sed aduersarij ideo tribuunt dilectioni iustitiam, quia legem docent, & cogitant iustitiam esse obedientiam erga legem. Nam humana ratio tantum intuetur in legem, nec intelligit aliam iustitiam, nisi legis obedientiam. Scholastici, homines ingeniosi, quæretes Methodum, proposuerunt sibi legem, perinde atque Philosophi in Ethicis proponunt sibi præcepta de moribus. Sed Paulus reclamatur, & docet aliud quiddam esse iustitiam, scilicet obedientiam erga promissionem reconciliationis

donatæ propter Christum, hoc est accipere misericordiam donatam propter Christum. Sic enim sumus accepti Deo, sic fiunt pacatæ conscientiæ, quando sentimus Deum nobis propter Christum propicium esse. Quare pigmentes à lege ad promissionem reuocandæ sunt, vt sepe iam diximus & paulo post latius exponemus, cū agitabimus argumēta Scholastica de uocabulo iustitiæ.

Aduersarij in confutatione & hunc locum contra nos citauerunt, ex Coloss: Charitas est vinculum perfectionis. Hinc ratiocinatur, quòd dilectio iustificet, quia perfectos efficit. Quamquam hic multis modis de perfectione responderi posset, tamen nos simpliciter sententiam Pauli recitabimus. Certum est Paulū de dilectione proximi loqui. Neq; vero existimandum est, quòd Paulus aut iustificatione, aut perfectionem coram Deo tribuerit operibus secundæ tabulæ potius, quam primæ. Præterea si dilectio est perfecta legis impletio & legi satisfacit, nihil igitur erit opus propiciatore Christo. Paulus autem ideo docet nos acceptos esse propter Christum, non propter legis impletionem, quia legis impletio nō est perfecta. Itaq; cum manifeste alibi detrahat nobis perfectionem, nō est sentiendū, quòd hic loquatur de personali singulorum perfectione, sed loquitur de integritate communis Ecclesiæ.

Ecclesiæ. Ideo enim ait, dilectione esse vinculum seu colligationem, vt significet se loqui de colligandis & copulandis pluribus membris Ecclesiæ inter se. Sicut enim in omnibus familijs, in omnibus rebus publicis, cōcordia mutuis officijs alenda est, nec retineri tranquillitas potest, nisi quædam errata inter se dissimulent homines & condonent: ita iubet Paulus in Ecclesia dilectionem existere, quæ retineat cōcordiam, quæ toleret, sicubi opus est, asperiores mores fratrum, quæ dissimulet quædam leuia errata, ne dissiliat Ecclesia in varia schismata, & ex schismatis oriuntur odia, factiones & hæreses. Neesse est enim dissilire concordiam, quando aut Episcopi imponant populo duriora onera, nec habēt rationē imbecillitatis in populo. Et oriuntur dissidia, quādo populus nimis acerbe iudicat de moribus doctorum, aut fastidit doctores propter quædam lenia incommoda: queruntur enim deinde & aliud doctrinæ genus, & alij doctores. Contra perfectio, id est, integritas Ecclesiæ conseruatur, quando firmi tolerāt infirmos, quando populus boni consulit quædam incommoda in moribus doctorū, quando Episcopi quædam condonant imbecillitati populi. De his præceptis æquitatis pleni sūt libri omnium sapientū, vt in hac vitæ consuetudine multa cōdonemus inter nos, propter

communem tranquillitatem. Et de ea cum hic tum aliàs sæpe præcipit Paulus. Quare aduersarij imprudenter ratiocinatur ex nomine perfectionis, quòd dilectio iustificet, cum Paulus de integritate & tranquillitate communi loquatur. Et sic interpretatur huc locu Ambrosius, Sicut ædificium dicitur perfectu seu integrum, cum omnes partes apte inter se coagmentate sunt. Turpe est autem aduersarijs tantopere prædicare dilectionem, cum nusquam præstet eam. Quid nunc agunt, dissipant Ecclesias, scribunt leges sanguine, & has proponunt Cæsari clementissimo principi promulgandas. Trucidant sacerdotes & alios bonos viros, si quis leuiter significarit se aliquem manifestum abusum non omnino probare. Hæc nõ cõueniunt ad ista præconia dilectionis, quæ si sequerentur aduersarij, Ecclesie tranquillæ essent, & res publica pacata. Nam hi tumultus consulesceret, si aduersarij non nimis accerbe exigere quosdam traditiones inuiles ad pietatem, quarum plerasque nec ipsi quidem obseruant, qui vehementissimè defendunt eas. Sed sibi facile ignoscunt, alijs non item, vt ille apud Poetam: Ego met mi ignosco Meuius inquit. Id autem alienissimum est ab his encomijs dilectionis, quæ hic ex Paulo recitant: nec magis intelligunt, quàm parietes intelligunt vocè, quã reddunt.

Ex

Ex Petro citant & hanc sententiam. Vniuersa delicta operit charitas. Constat & Petrum loqui de dilectione erga proximũ, quia hunc locum accommodat ad præceptũ, quo iubet vt diligant se mutuo. Neque verò vlli Apostolo in mentem uenire potuit: quòd dilectio nostra vincat peccatum & mortem, quòd dilectio sit propitiatio, propter quam Deus reconcilietur, omisso mediatore Christo: quòd dilectio sit iustitia sine mediatore Christo. Hæc enim dilectio, si qua esset, esset iustitia legis, nõ Euãgelij quòd pmittit nobis reconciliationem, & iustitiam, si credamus, quòd propter Christum propiciatorè, Pater placatus sit: quòd donetur nobis merita Christi. Ideo Petrus paulo antè iubet, vt accedamus ad Christum, vt ædificemur super Christum, Et addit: Qui crediderit in eum, nõ confundetur. Dilectio nostra non liberat nos à confusione, cum Deus iudicat & arguit nos, sed fides in Christũ liberat in his paucioribus, quia scimus propter Christum nobis ignosci. Cæterũ hæc sententia de dilectione, sumpta est ex Prouerb. vbi antithesis clarè ostendit, quomodo intelligi debeat: Odium suscitatur rixas, & vniuersa delicta tegit dilectio.

Idem prorsus docet, quòd illa Pauli sententia ex Colossensibus sumpta, vt si quæ dissensiones inciderint, mitigentur & componantur

æquitate & commoditate nostra. Dissensio-
nes inquit crescūt odijs, vt sæpe videmus ex
leuissimis offensionibus maximas exoriri
tragædias. Inciderant quædam inter C. Cesa-
rem & Pompeiū leues offensiones, in quibus
si alter alteri paululum celsisset, nō extitisset
bellum ciuile: sed dum vterque morem gerit
odio suo, ex re nihili inaximū motus orti sunt.
Et multæ in Ecclesia hæreses ortæ sunt, tantū
ex multis odijs doctorū. Itaq; nō de proprijs
delictis, sed de alienis loquitur, cum ait, Dile-
ctio regit delicta, videlicet aliena, & quidem
inter homines, id est, etiamsi quæ offensiones
incidunt, tamen dilectio dissimulat, ignoscit,
cedit, non agit omnia summo iure. Petrus igitur
non hoc vult, quod dilectio coram Deo
mereatur remissionem peccatorum, quod sit
propiciatio, excluso mediatore Christo,
quod propter dilectionem simus accepti, nō
propter mediatorem Christum, sed quod
erga homines non sit morosa, non aspera, nō
intractabilis, quod quædam errata amicorū
dissimulet, quod mores aliorum etiam aspe-
riores boni consulat, sicut vulgaris quædam
sententia præcipit: Mores amici noueris nō
oderis. Neq; temerè de hoc officio dilectio-
nis toties præcipiunt Apostoli, quod Philo-
sophi vocant *επιεικειαν*. Necessaria est enim
hæc virtus ad publicam concordiam retinē-
dam,

dam, quæ non potest durare, nisi multa dis-
simulent, multa condonent inter se pastores
& Ecclesiæ.

Ex Iacobo citant: Videtis igitur quod ex
operibus iustificatur homo, & nō ex fide sola.
Neque alius locus ullus magis putatur officie
nostre sententia, sed est facilis & plana re-
sponsio. Si nō assuant aduersarij suas opinio-
nes de meritis operum, Iacobi verba nihil ha-
bent incommodi. Sed vbiunque fit mentio
operū aduersarij asingūt suas impias opinio-
nes, quod per bona opera mereamur remis-
sionē peccatorū, quod bona opera sint propi-
ciatio ac precium, propter quod Deus nobis
reconcilietur: quod bona opera vincant ter-
rores peccati & mortis, quod opera coram
Deo propter suam bonitatem sint accepta,
nec egeant misericordia & propiciatore Chri-
sto. Horū nihil venit in mentem Iacobo, quæ
tamen omnia nūc defendunt aduersarij præ-
textu sententiæ Iacobi.

Primum igitur hoc expendendū est, quod
hic locus magis contra aduersarios facit,
quàm contra nos. Aduersarij enim docent
hominē iustificari dilectione & operibus. De
fide, qua apprehendimus propiciatorē Chri-
stum, nihil dicunt. Imò hanc fidem improbāt,
neque improbant tantum sententijs aut scri-
ptis, sed etiam ferro & supplicijs conatur in-

Ecclesia delere. Quâto melius docet Iacobus, qui fidem non omittit, non subijcit pro fide dilectionem, sed retinet fidē, ne propiciator Christus excludatur in iustificatione. Sicut & Paulus cum summâ tradit vitæ Christianæ complectitur fidem & dilectionē. i. Timoth. 1. Finis mandati charitas est de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta.

Secundo, res ipsa loquitur, hic de operibus dici, quæ fidem sequuntur. & ostendunt fidem nō esse mortuam, sed viuam & efficacē in corde. Non igitur sensit Iacobus, nos per bona opera mereri remissionem peccatorū & gratiā: loquitur enim de operibus iustificationum, qui iam sunt reconciliati, accepti & consecuti remissionem peccatorū. Quare errant aduersarij cum hinc ratiocinātur: quod Iacobus doceat nos per bona opera mereri remissionem peccatorum & gratiam, quod per opera nostra habeamus accessū ad Deū, sine propiciatore Christo.

Tertiō, Iacobus paulō antè dixit de regeneratione, quod fiat per Euangeliū. Sic enim ait: Volens genuit nos verbo veritatis, vt nos essemus primitiæ creaturarum eius. Cū dicit nos Euangelio renatos esse, docet quod fide renati ac iustificati simus. Nam promissio de Christo tantum fide apprehēditur, cum opponimus eam terroribus peccati & mortis.

mortis. Non igitur sensit Iacobus, nos per opera nostra renasci.

Ex his liquet, non aduersari nobis Iacobum, qui cum ociosas & securas mentes, quæ somniabant se habere fidem, cū non haberēt, vituperaret, distinxit inter mortuam fidē, ac viuam fidem. Mortuam ait esse, quæ non parit bona opera. Viuam ait esse, quæ parit bona opera. Porrō nos sæpe iam ostendimus, quid appellemus fidem. Non enim loquimur de ociosa noticia, qualis est etiam in diabolis, sed de fide quæ resistit terroribus conscientiæ, quæ erigit & consolatur perterrefacta corda. Talis fides neque facilis res est, vt somniant aduersarij, neque humana potentia, sed diuina potentia, qua viuificamur, qua Diabolum & mortem vincimus, Sicut Paulus ad Colossi: ait, quod fides sit efficax per potentiam Dei, & vincat mortem, In quo & resuscitati estis per fidē efficaciz Dei. Hæc fides cum sit noua vita, necessariō parit nouos motus & opera. Ideo Iacobus rectē negat nos tali fide iustificari, quæ est sine operibus. Quod autē dicit nos iustificari fide & operibus, certē nō dicit nos per opera renasci. Neque hoc dicit, quod partim Christus sit propiciator, partim opera nostra sint propiciatio. Nec describit hic modū iustificationis, sed describit quales sint iusti, postquam iam sunt iustificati & renati. Et iustificari

stificari significat hic nō ex impio iustū effici,
 sed vsu forensi, iustum pronunciarī, sicut hic
 Factores legis iustificabuntur. Sicut igitur
 hæc verba nihil habēt incommodi, Factores
 legis iustificabuntur, Ita de Iacobi verbis
 sentimus, iustificatur homo nō solum ex fide
 sed etiam ex operibus, quia certē iusti pro-
 nunciātur homines, habentes fidem & bona
 opera. Nā bona opera in Sanctis, vt diximus,
 sunt iusticiæ legis, quæ sunt acceptæ propter
 fidē, nec sunt acceptæ, quia satisfaciunt legi.
 Iustificantur igitur homines ex fide & ope-
 ribus, non propter opera, sed propter fidem
 quam tamen bona opera sequi necesse est,
 Iacobus enim loquitur de his operibus, quæ
 fidem sequuntur, sicut testatur cum ait, Fides
 adiuuat opera eius. Sic accipiendum est,
 Factores legis iustificabuntur, hoc est, qui cre-
 dunt & habent bonos fructus, iusti pronun-
 ciantur. Nam lex ita fit, si credimus, & placet
 propter fidē, non quod opera legi satisfaciāt.
 Ita videmus in his sententijs nihil esse vicij,
 sed aduersarij deprauant eas, qui de suo af-
 figunt impias opiniones. Neque enim dicūt
 opera mereri remissionem peccatorū, homi-
 nes propter opera acceptos esse, seu iustos re-
 putari, non propter Christum, opera pacare
 corda & uincere irā Dei, opera non indigere
 misericordia. Horum nihil dicit Iacobus, quæ
 tamen

tamen aduersarij verbis Iacobi affingunt.
 Citantur contra nos & aliæ sententiæ de
 operibus, Danielis 4. Peccata tua elemosynis
 redime Et Esaiæ. 58. Frange esurienti panem
 tuum, tunc inuocabis, & Dominus exaudiet.
 Luc. 6. Remittite & remittetur vobis: Matth. 6
 Beati misericordes, quia misericordiā conse-
 quentur.

Ad has sententias & similes de operibus,
 primū hoc respondemus quod supra dictū
 est, legem non verē fieri sine fide, nec placere
 nisi propter fidē in Christum, iuxta illud: Si-
 ne me nihil potestis facere. Item, Sine fide im-
 possibile est placere Deo. Item, Per Christū
 habemus accessum per fidem. Ita quæ quoties
 requiruntur & probantur opera, addendum
 est Euangelium de Christo.

Secundo, hæc sententiæ quas paulō antē
 commemorauī ferē sūt conciones penitentię
 Constant enim ex duabus partibus: habent
 initio prædicationem legis, quæ arguit pec-
 cata, & iubet bene operari. Deinde est addita
 promissio. Certissimū est autem in prædica-
 tione penitentię, non sufficere prædicationē
 legis quæ tantum terret conscientias, sed
 necesse est accedere Euangelium, quod pec-
 cata gratis remittantur propter Christum, &
 quod fide consequamur remissionem pec-
 catorum. Hæc sunt adocerta & perspicua, vt

si dissentiant aduersarij, & excludant Christū & fidem a prædicatione pœnitentiæ, meritò tanquam blasphemi in Christum reijciendi sint.

Quare concio Danielis non tantùm ad elemoynas detorqueri debet, sed fides etiam in ea requirenda est. dissimilis est concio Danielis orationi Aristotelis, qui ad suum Regē scribens, etiā hortatur eum ad beneficentiā, & iubet eum potentiā suā conferre ad publicam vtilitatem, salutem omnium gentiū, non ad superbiam. Sic enim ad Alexandrū scribit: *ὁ δὲ κερὰ τῆς ἀρχῆς πλεῖς ὕβρις, ἀλλ' ἴσ' ἐν εὐεργεσίᾳ κατὰ τὸ θεῖον.* Honestissima oratio est, neq; de officio publico magni Principis aliud dici quidquam melius potest. Sed Daniel non tantùm de officio seu vocatione Regem suū docet, sed de pœnitentia, de pietate erga Deū, de remissione peccatorum, deq; illis magnis rebus extra philosophiam positis. Non igitur tantùm hic elemosynę requirendę sunt, sed etiam fides. Idq; textus ostendit, Regem cōuersū esse, nō solū ad elemosynas largiēdas, sed multo magis ad fidem. Extat enim egregia cōfessio Regis de Deo Israel: Nō est alius Deus qui ita possit saluare.

Itaq; duę partes sunt in concione Danielis. Altera pars est prædicatio pœnitentiæ, quę arguit peccata, & præcipit de noua vita.

Redime

Redime peccata tua iusticia, & iniquitate tuas beneficijs erga pauperes. Sic enim in sua lingua loquitur Daniel: vbi satis apparet eū non solum de elemosynis præcipere, sed de tota iustitia, hoc est, de notitia Dei & fide. Ait enim, peccata redime per iustitiā. Iustitia autem erga Deū est fides, qua credimus Deū nobis ignoscere. Deinde præcipit Daniel de beneficijs erga pauperes, hoc est, ne superbē, nec crudeliter imperet, sed consulat vtilitatibus subditorum. Altera pars concionis promittit remissionem peccatorum: Ecce erit sanatio delictorum tuorum. Hieronymus hęc præter rem adiecit dubitativam particulam. Et multo imprudentius disputat in commentarijs, incertam esse remissionem peccatorū. Sed nos meminerimus Euangelium certò promittere remissionem peccatorum: Isque abolere Euangeliū censendus est, qui sentit remissionem peccatorū incertam esse. Dimittamus igitur hoc in loco Hieronymum. Cum autē clarē ponatur promissio, certē requiritur fides, quia promissio non potest accipi nisi fide. Quanquam & ibi indicauit remissionem contingere posse, cū ait, Redime peccata. Atq; hæc promissio remissionis peccatorū verē prophetica & Euangelica vox est, quā certē Daniel volebat fide accipi. Norat enim Daniel promissam esse remissionē peccatorum

catorum propter futurum semen, videlicet
 Christum, non solum Israelitis, sed etiam omni-
 bus gentibus: alioqui non potuisset Regi pol-
 liceri remissionem peccatorum. Non est enim
 hominis, presertim in terroribus peccati, sta-
 tuere de voluntate Dei sine certo verbo Dei;
 quod irasci desinat. Itaque cum promissio
 ponatur, satis apparet requiri fidem, quia pro-
 missionem non potest accipi nisi fide. Si hæc fides
 ex conditione operum penderet, incerta es-
 set remissio: ideo talis fides requiritur, quæ
 confidit misericordię & verbo Dei, non ope-
 ribus nostris. Quod autem dicit, Redime pec-
 cata per iusticiam & per elemosynas, idem est
 ac si diceret, redime peccata per penitentiam,
 quia reatus tollitur per penitentiam. Neque
 hinc ratiocinandum est, quod ignoscat Deus
 propter opera sequentia, sed ignoscit propter
 promissionem his qui promissionem ap-
 prehendant.

Ostendimus clarè in concione Danielis fi-
 dem requiri, quare huic loco iniuriam faciunt,
 qui inde ratiocinatur, quod remissio pec-
 catorum contingat propter opera nostra, non
 fide propter Christum. Philosophicum est in
 concione Danielis nihil requirere, nisi adhor-
 tationem de imperio rectè gerendo: pharisaicū
 est attingere, quod propter opus illud contin-
 gat remissio peccatorum. Sed ita fit, opera
 naturaliter

naturaliter incurrunt hominibus in oculos;
 quia fidem nec intelligit, neque considerat huma-
 na ratio. Ideo somniat opera illa mereri remis-
 sionem peccatorum. Hæc opinio naturaliter
 hæret in animis hominum, neque excuti potest
 nisi cum diuinitus doceatur. Sed reuocare
 nos debemus ab hac carnali opinione ad
 Euangelium & promissionem misericordię,
 in qua gratis exhibetur remissio peccatorum
 propter Christum. Ita in omnibus locis de
 penitentia, fides requirenda est. Sūma enim
 contumelia est in Christum, remissionem pec-
 catorum sine Christo querere.

Quidam interpretantur Daniele de re-
 missione pœnæ, cum ait, Redimere peccata
 elemosynis: ita nihil contra nos faceret Da-
 niel: etsi dubium non est, quin loquatur de
 remissione culpæ. Frustra enim queritur re-
 missio pœnæ, nisi prius cor apprehenderit
 remissionem culpæ. Quod si illi concederetur
 remissionem culpæ gratis contingere per
 fidem, nos postea facile largiemur, pœnas qui-
 bus castigamur mitigari bonis operibus. & tota
 penitentia, iuxta illud: si nos iudicaremus, non
 iudicaremur à Domino. Et Ierem. 15. Si con-
 uersus fueris, conuertam te, Et Zach. 1. Con-
 uertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Et
 Psal. 49. Inuoca me in die tribulationis. Sic
 iudicandum est & de hoc loco. Remittite &
 P

remittetur vobis. Est enim penè similis con-
 cio de pœnitentia. Prior particula requirit
 bona opéra: posterior addit promissionem.
 Neq; est ratiocinandũ, quòd nostra condona-
 tio ex opere operato mereatur nobis remitti
 peccata. Non enim dicit hoc Christus: sed
 sicut alijs Sacramentis annectit Christus pro-
 missionem remissionis peccatorũ, ita annectit
 & bonis operibus. Et sicut in cœna Domini
 non consequimur remissionem peccatorum
 sine fide ex opere operato: ita neque in hoc
 opere, imo nostra condonatio non est bonũ
 opus, nisi cum sit à reconciliatis. Ideo nostra
 condonatio, quæ quidẽ placet Deo, sequitur
 condonationem diuinam. Solet autem Chri-
 stus hoc modo coniungere legem & Euango-
 lium, vt vtrunq; tradat, doctrinã fidei & bono-
 rum operũ, vt moneat hypocritas & simula-
 tionem pœnitentiæ esse, nisi sequantur boni
 fructus. Itẽ, vt multa habeamus externa signa
 Euangelij, & remissionis peccatorũ, quæ nos
 commonefaciãt & consolentur, & vt multipli-
 citer exercere fidem possimus. Sic igitur
 necesse est tales locos accipi, ne aboleamus
 Euangelium de Christo: ne nostra opera op-
 ponamus Deo tanquam propiciationem &
 remissionem peccatorum, si doceatur pendere ex
 conditione nostrorum operum.

Citatur

Citatur & ex Tobia: Elemosyna ad omni
 peccato & à morte liberat. Non diceimus Hy-
 perbolè esse, etsi sic accipi debet, ne detrahat
 de laudibus Christi, cuius propria sũt officia,
 liberare à peccato & à morte: sed recurren-
 dum est ad regulam, quòd lex sine Christo nõ
 prodest. Placent igitur elemosynæ Deo, quæ
 sequuntur reconciliationem, non quæ præce-
 dunt. Itaq; liberant à peccato & à morte, non
 ex opere operato, sed sicut paulo antè de pœ-
 nitentia diximus, quòd fidem cum fructibus
 complecti debeamus, ita de elemosynis iudi-
 candum est, quòd placeat Deo fides cum fru-
 ctibus, Tobias enim concionatur non tantũ
 de elemosynis, sed etiã de fide. Omni tempo-
 re benedic Deum, & pete ab eo vt dirigat
 vias tuas. Hoc autẽ propriè est illius fidei de
 qua loquimur, quæ sentit Deũ esse propiciũ
 propter ipsius misericordiam, & petit vt ser-
 uet & gubernet nos. Ad hæc concedimus ele-
 mosynas mereri multa beneficia Dei, & libe-
 rare nos à præsentì peccato. Nõ enim vincũt
 iram & iudicium Dei, nec reddunt pacatas
 cõsciẽtias, sed liberare à futuro peccato, hoc
 est, mereri vt defendamur in periculo pec-
 catorum & mortis. Hęc est simplex sententia,
 reliquis scripturis consentiens. Sic enim ac-
 cipienda sunt præconia operum & legis ne
 detrahant de gloria Christi & Euangelij.

P 2

Instat & dictum Christi apud Lucam: Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Planè surdi sunt aduersarij. Toties iam dictum est, legem sine Christo non prodesse, propter quem placent bona opera. Sed illi ubique excluso Christo, docent mereri iustificationē per opera legis. Hic locus integer, platus, ostēdet & fidē requiri: Christus enim obiurgat Phariseos, sentientes se coram Deo mundari, hoc est, iustificari crebris ablutionibus, sicut Papa, nescio quis, de aqua sale conspersa inquit, quòd populum sanctificet ac mundet. Et glosa ait, quòd mundet à uenialibus. Tales erant & phariseorum opiniones, quas reprehendit Christus, & opponit huic fidei purgationi duplicem mundiciem: alterā internam: alteram externam. Iubet vt intus mudentur: Et addit de mundicie externa: Date elemosynam de eo quòd superest, & sic omnia erunt vobis munda. Aduersarij non rectē accommodant particulā vniuersalem. Christus enim addit hanc conclusionē vtriq; membro. Tunc omnia erūt munda, videlicet si intus eritis mundi & foris elemosynam dederitis, significat enim quòd externa mundicies collocāda sit in operibus à Deo præceptis, non in traditionibus humanis, vt tunc erant illæ ablutiones, & nunc est quotidiana aspersio aquæ, vestitus Monachorum, discrimina

mina ciborum, & similes pompæ. Sed aduersarij corrumpunt sententiā sophisticè translata particula vniuersali ad vnā partem, Omnia erūt munda, datis elemosynis, vt si quis ratio cinetur. Andreas adest, igitur omnes Apostoli adsunt. Quare in antecedente vtrumq; membrum coniungi debet: credite & date elemosynas. Ita omnia erūt munda: scriptura enim alibi dicit fide purificari corda. Quòd si corda sint munda, & deinde foris accedant elemosynæ, hoc est, opera charitatis omnis generis, ita toti erūt mundi, hoc est, nō solum intus, sed foris etiā. Ac tota illa concio Christi coniungi debet, cuius multæ sunt partes: quarum aliæ de fide, aliæ de operibus præcipiunt. Nec est candidi lectoris excerpere præcepta operum, ommissis locis de fide. Sunt & nonnulli, qui Ironiam esse interpretantur, Date elemosynas, & omnia sunt munda. Vide tur enim Christus vanam persuasionem Phariseorū falsè taxare, qui cū haberent animos pessimis cupiditatibus obnoxios, interim datis elemosynis, confidebant se meros semideos esse. Hęc interpretatio non est absurda, neq; quidquā habet quòd pugnet cum alijs scripturis.

Adderemus & alios locos, nisi existimarem ex his quos recensuimus atque enarrauimus, similes iudicari facile posse. Sed adicie-

mus hoc scholasticum argumentum. Iusticiā
 necesse est in uoluntate esse. Ergo cum fides
 sit in intellectu, non iustificat. Hoc argumē-
 tum ideo recitamus, ut tota res magis fiat per-
 spicua, quomodo fides iustificet, & quid Pau-
 lus appeller iustificationem. Primum autem
 propter morosos quosdā *τηρολογικῶς* respon-
 debimus, Constat ex Ethicis, iusticiā obediē-
 tiam appellari erga superiorem, quam is ap-
 probat. Fides autem est obedientia erga Euā-
 gelium. Quare fides rectē dicitur iusticia. Nā
 obedientia erga Euangelium imputatur pro
 iusticia, adeo ut obedientia erga legē tantūm
 propterea placeat, quia credimus nobis Deū
 gratis propiciū esse propter Christum. Neq̄
 enim legis satisfacimus. Quanquam autē hęc
 fides est in uoluntate: est enim uelle & accipere
 promissionem, tamen hęc obediētia erga
 Euangelium, non propter nostram mundiciā
 imputatur pro iusticia, sed quia accipit oblatā
 misericordiam, & sentit nos propter Christū
 iustos reputari per misericordiam, non pro-
 pter nostram impletionem legis, nō propter
 nostram mundiciam. Ita reuocanda mens est
 à conspectu legis ad euangelium & Christū,
 & statuendum quod reputemur iusti, cū sen-
 timus nos propter Christum acceptos esse,
 non propter dilectionē aut impletionē legis.

Differit autem fides à spe, quia fides acci-
 pit in

pit in presentia remissionem peccatorum &
 reconciliationem seu acceptationem nostri,
 propter Christum. Spes autem versatur circa
 futura bona & liberationem futuram.

Secundo, iustificatio hic significat reputari
 iustum, non autem reputat Deus hominem
 iustum, sicut in foro aut in philosophia re-
 putatur homo iustus, propter proprii operis
 iusticiam quæ rectē ponitur in uoluntate: sed
 reputat hominem iustum per misericordiam
 propter Christum, si quis tamen hunc fide
 apprehendat. Quare fides appellari iustitia
 potest, quia est illud quod imputatur ad iu-
 stitiam, ut cum Paulo loquamur, quacunque
 tandem in parte hominis ponatur: id enim
 nihil impedit imputationē diuinam: etsi nos
 quidem hanc fidē in uoluntate ponimus. Est
 enim uelle & accipere promissionem Christi.
 Et hoc Scholastico argumento agitato, quia
 rem ad Methodū reuocat, uidetur tota causa
 melius perspicui posse.

Ex his omnibus etiam intelligi potest quid
 iudicandum sit de merito condigni, de quo
 fingunt aduersarij, homines iustos esse coram
 Deo propter dilectionē ac legis impletionē.
 Hic nulla iustitiæ fidei mentio fit, & pro me-
 diatore Christo ponitur, quod accepti sumus
 propter nostrā impletionem legis. Hęc nullo
 modo ferenda sunt, sed ut supra diximus, etsi

necessariò sequitur renouationem dilectio-
 tamen gloria Christi non debet transferri in
 nostram impletionem legis: sed sentiendum
 est, quòd etià post renouationem iusti reputemur
 propter Christum: quòd Christus magis
 mediator & propiciator: quòd propter Christum
 habeamus accessum ad Deum: quòd non
 satisfaciamus legi, sed habeamus opus misericordiae:
 quòd semper per misericordiam iusti reputemur.
 Idque confitetur vniuersa Ecclesia, quòd iusti & salui
 sumus per misericordiam. Sicut supra citauimus
 ex Hieronymo: Iustitia nostra non ex proprio merito,
 sed ex Dei misericordia consistit. Hæc autem
 misericordia fide accipitur.

Ac videte quid consequatur ex aduersariorum
 opinione. Si sentiendum est quòd Christus tantum
 primam gratiam, vt vocant, meruerit, postea nos
 sumus accepti nostra impletionem legis, & mereamur
 vitam æternam, quando erunt conscientie pacatæ?
 quando statuent quòd habeant Deum propiciam?
 Lex enim semper accusat nos, vt Paulus ait,
 Lex iram operatur. Ita fiet, vt si fenserint
 conscientie iudiciu legi, ruant in desperationem.
 Paulus ait: Omne quòd non est ex fide, peccatum
 est. Isti autem nihil vnquam ex fide agent,
 si tunc demum sentient sibi Deum propiciam
 esse, cum legem impleuerint. Semper enim

enim dubitabunt, vtrum legi satis factum sit,
 imò intelligent non esse satisfactum: Ideo
 nunquam statuēt se habere Deum propiciam:
 se exaudiri: nunquā igitur diligunt: nunquā
 verè colunt Deum. Talia pectora quid aliud
 sunt, nisi ipse infernus: cum sint plena desperationis
 & odij Dei: & in hoc odio tamen inuocant
 & colunt Deum, sicut Saul colebat. Hic
 prouocamus ad omnes pias mētes, & peritas
 rerum spiritualium, hæc testari poterunt
 hæc mala consequi ex illa impia persuasione
 aduersariorum, quæ sentit, quòd iusti reputemur
 coram Deo propria impletionem legis, &
 iubet cōsidere non in promissione misericordiae
 propter Christum donatæ, sed nostra impletionem
 legis.

Necesse est igitur statuere, quòd certo
 post renouationem iusti, hoc est, accepti Deo
 sumus, quòd pacem habeamus coram Deo,
 per misericordiam, propter Christum, & quòd
 illa inchoatio legis in nobis non sit digna vita
 æterna sed quòd sicut remissio peccatorum
 & iustificatio imputatur per misericordiam
 propter Christum, non propter legem, ita &
 vita æterna cum iustificatione, non propter
 legem & nostrorum operum perfectionem,
 sed per misericordiam propter Christum offeratur.
 Sicut ait Christus: Hæc est autē voluntas
 Patris mei, qui misit me, vt omnis qui

uidet filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Et alibi: Qui credit in filium, habet vitam æternam. Ac quæramus aduersarios, quid consilij dent morituris. Vtrum iubeant eos sentire quòd reputentur iusti, & expectare vitam æternam propter propria opera, an verò per misericordiam propter Christum? Certè nec Paulus, nec Laurentius dicent se propter propriam mundiciem iustos reputandos esse, aut sibi deberi vitam æternam propter propria opera, aut legis impletionem, sed sentient se reputari iustos, & accipere vitam æternam propter Christum per misericordiam. Nec possunt muniri piæ mentes contra desperationem, nisi sentiant quòd per misericordiam propter Christum, certò habeant & iusticiam & vitam æternam, non propter legem. Hæc sententia consolatur, erigit & saluat piæ mentes. Quare aduersarij cum meritum condigni prædicant, abolent doctrinam de fide & mediatore Christo, & adigunt conscientias ad desperationem.

Sed dicat aliquis. Si per misericordiam saluandi sumus, quid interest inter hos quibus contingit salus, & quibus non contingit? Nû pariter sperabunt misericordiam boni & mali. Hoc argumento videntur moti scholastici ad quærendum meritum condigni. Necesse est enim discrimen esse inter saluandos & damnandos.

mandos. Primum autem illud dicimus, cum iustificatione offerri vitam æternam seu iustificatos esse filios Dei & coheredes Christi iuxta illud. Quos iustificauit, eosdem & gloriificauit. Igitur nullis contingit salus, nisi iustificatis. Sicut autem iustificatio incerta esset, si penderet ex conditione operum nostrorum aut legis, ac non gratis acciperetur propter Christum, per misericordiam: ita si spes niteretur operibus nostris, tunc verò esset incerta quia lex semper accusat conscientias. Nec possunt conscientia reddi paccata, nisi fide apprehendant misericordiam. Neque verò potest existere spes vitæ æternæ, nisi paccata conscientia. Nam conscientia dubitans, fugit iudiciu Dei ac desperat. Necesse est autem spem vitæ æternæ certam esse, ideoque vt sit certa, sentientum est quòd donetur vita æterna per misericordiam propter Christum, non propter nostram impletionem legis. In foro ac iudicij hominum, ius seu debitum certum est, misericordia incerta est. Hic coram Deo alia res est: nam misericordia habet clarum mandatum Dei: nam Evangelium est hoc ipsum mandatum quòd iubet credere, quòd Deus velit ignoscere & saluare propter Christum, iuxta illud: Non misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur. Quoties igitur

igitur de misericordia dicitur, intelligendum est fidem requiri. Et hæc fides discrimen facit inter saluandos & damnandos, inter dignos & indignos: Est enim vita æterna promissa iustificatis. Fides autē iustificat, quando cunq; & quocunq; tempore apprehendunt eam homines. Et per omnē vitā certare debemus vt hanc fidem consequamur & confirmemus. Existit enim, vt supra diximus, hæc fides in pœnitentia, non in his qui secundum carnem ambulant: ac debet inter pericula & tentationes per omnem vitam crescere. Et qui hanc fidem consecuti sunt, hi renati sunt, vt bene operentur, vt legē faciant. Sicut igitur pœnitentiā per omnē vitā requirimus, ita & bona opera requirimus, etsi nostra opera non sunt talia, vt pro eis debeat vita æterna. Sicut & Christus in hac sententia dixit: Cum feceritis omnia, dicite serui inutiles sumus. Et Bernardus rectē dicit, Necessē est primo credere, quod remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiā Dei. Deinde, quod nihil prorsus facere queas operis boni, nisi & hoc dederit ipse. Postremō, quod æternam vitam nullis potes operibus promereri, nisi gratis detur & illa. Et paulo post: Nemo itaq; se seducat, quia si bene cogitare voluerit, inueniet proculdubio, quod nec cum decem milibus possit occurrere ei, qui cum viginti milibus

libus venit ad se &c. Nos igitur vt cōscientiæ certam consolationem & spem teneant, reuocamus homines ad promissionem Christi, & docemus quod necesse sit credere, quod Deus propter Christum, non propter legem remittat peccata, iustificet, & donet vitam æternam, iuxta illud: Qui habet filium, habet vitam.

Sed operæpretium est audire, quomodo eludant aduersarij dictum Christi: Cum feceritis omnia, dicite serui inutiles sumus. In cōfutatione sic corrumpunt. Primum faciunt Antistrephon: Multo magis, inquit, dici potest, Si credideritis omnia, dicite serui inutiles sumus. Deinde addunt, opera inutilia esse Deo, nobis verō nō esse inutilia. Videte quā delectet aduersarios puerile studium Sophisticæ. Et quāquā, hæc ineptiæ indignæ sint quæ refutantur, tamen paucis respondimus.

Antistrephon est viciosum, quia decipiuntur aduersarij in vocabulo fidei: quod si significaret noticiam historiæ, aut si diceremus, quod fides propter suam dignitatem saluaret, valeret similitudo, multo magis nos seruos inuitiles esse, si crediderimus. Sed nos loquimur de fiducia promissionis & misericordiæ Dei, Et hæc fiducia fatetur nos esse seruos inuitiles: Imo hæc est vera vox fidei, quod opera nostra

sint

sint indigna, quòd simus serui inutiles. Et ob hanc vnam causam, de fide loquimur, & querimus misericordiam, quia agnoscimus nos esse seruos inutiles. Fides enim ideo saluat, quia apprehendit misericordiam, seu promissionem gratiæ, etiam si opera nostra sunt indigna. Et in hanc sententiam, nihil lædit nos Antistrephon. Cũ credideritis omnia, dicite serui inutiles sumus. Rectè dicitur, si tantũ intelligatur operibus detrahi dignitas. Sed si sic intelligatur, quòd etiam fides sit inutilis, non valet similitudo. Cum feceritis omnia, nolite confidere operibus: Ita, cum credideritis, nolite confidere promissioni Dei. Hæc non coheret, sunt enim dissimilia. Dissimiles causæ, dissimilia obiecta fiduciæ sunt in priore propositione, & in posteriore. Fiducia in priore est fiducia nostrorum operum: fiducia in posteriore est fiducia promissionis diuinæ. Christus autem damnat fiduciam nostrorum operum, non damnat fiduciam promissionis suæ. Non vult nos de gratia & misericordia Dei desperare. Arguit opera nostra tanquam indigna, nõ arguit promissionem quæ gratis offert misericordiam. Et præclare hic inquit Ambrosius: Agnoscenda est gratia, sed non ignoranda natura. Promissioni gratiæ confidendum est, non naturæ nostræ. Sed aduersarij suo more faciunt: scelestè detorquent sententias

sententias pro fide traditas, contra fidei doctrinam. Nam hæc cauillatio totum Euangelium abrogat, Cum credideritis omnia, dicite fidem inutilem esse. Nonne euangelium pollicetur remissionem peccatorum & salutem, etiã his qui nulla prorsus habet bona opera? si tamen conuertantur & non desperent, sed si fide in Christum consequantur remissionem peccatorum. Num iubet aduersarij desperare hos, quorum cõscientiæ nulla inueniunt bona opera, quæ opponere iudicio Dei possint? Num his dicent, fidem inutilem esse? Male pereant isti sophistæ cum talibus calumnijs, quæ totum Euangelium euertunt: abrogant gratuitam remissionem peccatorum: eripiunt pijs conscientijs firma solatia.

Illa verò cauillatio planè puerilis est, cum interpretatur seruos inutiles, quia opera Deo sint inutilia, nobis verò sint vtilia. At Christus de ea vtilitate loquitur, quæ constituit nobis Deum debitorem gratiæ. Quanquam alienũ est hoc loco disputare, de vtili aut inutili. Nã serui inutiles significant insufficientes, quia nemo tantum timet, tantũ diligit Deum, tantum credit Deo quantum oportuit: nemo satisfacit legi. Sed missas faciamus has frigidas cauillationes aduersariorum, de quibus, quid iudicaturi sint homines, si quando proferentur in lucẽ, facile possunt existimare viri prudẽtes,

In verbis maximè planis & perspicuis repererunt rimam. At nemo non videt in illo loco fiduciam nostrorum operum improbari.

Sed aduersarij reclamant, quòd vita eterna debeat de condigno pro bonis operibus: quia vita æterna uocetur merces. Breuiter & planè respondemus. Paulus vitam æternam donum appellat, quia cū reputamur iusti propter Christum, simul efficiamur filij Dei, & cōheredes Christi. Alibi verò scriptū est: Merces vestra copiosa erit in cœlis. Hæc si videntur Aduersarijs inter se pugnare, ipsi expediāt sed parum æqui iudices sūt. Nam, doni vocabulum omittunt: omittunt & fontes totius negotij: quomodo iustificētur homines quòd perpetuo sit mediator Christus. Interim excerpunt vocabulum Mercedis, Idq; acerbissimè interpretantur, non solum contra scripturam, sed etiam contra sermonis consuetudinem. Hinc ratiocinatur, quia merces nominatur, ideo opera nostra sunt eiusmodi, quæ debeant esse precium pro quo debetur vita eterna. Planè noua est hæc Dialectica. Vocabulū audimus Mercedis, igitur opera nostra legi satisfaciunt: igitur sumus accepti Deo propter opera nostra, nec indigemus misericordia, aut propiciatore Christo, aut fide apprehendente misericordiam: ac ingentem Soriten Chrysippæo morè cumulant. Bona opera

opera sūt precium pro quo debetur vita eterna: Bona opera legi Dei satisfaciunt: et præter hæc fieri possunt opera supererogationis. Nō solum igitur legi Dei satisfacere homines possunt, sed etiam amplius facere. Et quia Monachi amplius faciunt, supersunt eis merita. Et quoniā liberalitas est largiri alijs de eo quod superest, licet donare illa merita alijs. Affingunt & Sacramentū huius donationis, mortuis circumdāt cucullos, vt testentur eis applicata esse aliena merita. Talibus coaceruationibus beneficium Christi & iustitia fidei obscurant aduersarij. Non mouemus inanem *λογωμαχίαν* de vocabulo. De magna re litigamus: vnde debeant pie mentes certam spem salutis concipere: Vtrum bona opera possint conscientias reddere pacatas: Vtrum sentire debeant ita contingere vitam æternam, si bona opera opponant iudicio Dei, an verò debeant sentire, quòd propter Christum per misericordiā reputentur iusti, & cōsequatur vitam eternā. Hæc veniūt in cōtrouersia, quā nisi diiudicet conscientia, non potest habere firmam & certam consolationem.

Nos autem satis clarè ostendimus quòd bona opera nō satisfaciunt legi Dei: quòd habeant opus misericordia: quòd fide sumus accepti Deo propter Christum: quòd bona opera non reddant pacatam conscientiam. Ex his

RESPONSIO AD

omnibus sequitur, quod oporteat sentire quod propter Christum per misericordiam, non propter legem, iustificati consequantur vitam æternam. Quid igitur de mercede? Primum, si diceremus, Vitam æternam dici mercedem, quia debetur iustificatis propter promissionem, nihil absurdi diceremus. Sunt enim ordinata inter se hæc dona, sicut & Augustinus ait: Dona sua coronat Deus in nobis. Sed scriptura vitam æternam uocat mercedem non quia propter opera debeatur, sed quia compenset afflictiones & opera, etsi propter aliã causam contingit. Sicut hæreditas venit filiofamiliã, non propter officia sua, & tamen est merces & compensatio officiorum filij. Satis est igitur nomen mercedis hac ratione cõuenire vitæ æternæ, quia vita æterna compensat bona opera & afflictiones. Non est igitur vita æterna merces, quia opera sufficiat, quia debeatur pro operibus, sed consecutiue: quia cū propter illam causam contingit, tamen compensat opera & afflictiones.

Præterea concedimus opera verè esse meritatoria, non remissionis peccatorum, aut iustificationis. Non enim placent nisi in iustificationis propter fidem nec sunt digna vita æterna: sicut enim iustificatio, ita viuificatio, fide contingit propter Christum: sed sunt meritatoria aliorum præmiorum corporalium & spirituum.

ARGVMENTA ADVER:

Itẽm que redduntur tum in hac vita, tum post hanc vitam. Differt enim Deus pleraque præmia donec glorificet sanctos post hanc vitam, quia vult eos in hac vita exerceri ad mortificandum veterem hominem. Euangelium gratis exhibet promissionem iustificationis & viuificationis propter Christum: at in lege non gratis, sed pro operibus offertur & debetur merces. Cum igitur opera sint quedam impletio legis, rectè dicuntur meritoria, rectè dicitur eis deberi merces. Et hæc merces parit gradus præmiorum, iuxta illud Pauli: Vnusquisque accipiet mercedem iuxta suum laborem, Hi gradus sunt merces operum atque afflictionum.

Sed contendunt aduersarij, v tam æternam proprie deberi pro operibus, quia Paulus ait: Reddet unicuique secundum opera eius. Iohan. 5. Qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: Matth. 25. Esuriui & dedistis mihi manducare In his locis omnibus, in quibus opera laudantur, necesse est ad Canonem supra traditum recurrere, quod opera non placeant sine Christo, quod non sit excludendus mediator Christus. Quare cum textus ait, operibus redditur vitam æternam, significat reddit iustificationis, quia non placent Deo bona opera nisi in iustificationis hoc est, in his, qui sentiunt se acceptos esse Deo propter Christum. Et iustificati necessario

pariunt bona opera, seu bonos fructus, vt
Esuriui & dedistis mihi cibum. Hic cum dicitur
reddi vita eterna his operibus, intelligitur
reddi iusticiæ. Eidem igitur complectitur cū
nominat fructus. Porro Scriptura nominat
fructus, vt ostendat requiri non, hypocrisin,
sed iusticiam quæ sit efficax, & quædam noua
vita pariens bonos fructus. Nec nos aliquam
ociosam subtilitatem hic affectamus. Sunt
enim grauissimæ causæ, propter quas hæc dis-
putamus. Etenim si largiamur aduersarijs,
quod opera mereantur vitam æternam, mox
attexunt illa absurda, quod opera legi Dei sa-
tisfaciant: quod non habeant opus misericordie
: quod simus iusti, hoc est, accepti Deo
propter nostra opera, non propter Christum:
quod plusquam legē facere homines possint:
ita tota doctrina de iustitia fidei obruitur.
Est autem necessarium retinere in Ecclesia
puram doctrinam de iustitia fidei: quare cogi-
mur pharisaicas opiniones aduersariorū re-
prehendere, & vt gloriam Christi illustremus
& vt conscientijs firmas consolationes propo-
namus. Quomodo enim concipiet cōscientia,
firmam spem salutis, cum in iudicio sentiet
opera indigna esse, nisi sciat homines repu-
tari iustos & saluari per misericordiam pro-
pter Christum, non propter propriam legis
impletionē? An Laurentius in craticula sen-
tiebat

tiebat se hoc opere legi Dei satisfacere: se sine
peccato esse: se non indigere mediatore Chri-
sto, & misericordia Dei: Ille verò non dissen-
sit à Propheta, qui ait: Non intres in iudicium
cum seruo tuo, quia nō iustificabitur coram te
omnis viuens. Bernardus fatetur sua opera
non esse opera digna vita æterna, cum inquit,
Perditē vixi: sed erigit se, & spem salutis con-
cipit inde, quod sentit propter Christum per
misericordiam donari remissionem pecca-
torum, & vitam æternā. Sicut Psalmus docet,
Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Et
Paulus ait: Dauid dicit beatitudinē hominis,
cui Deus imputat iusticiā sine operibus. Hūc
ait Paulus beatum esse, cui imputatur iusticia
per fidem in Christum, etiamsi nulla habeat
bona opera. Talibus consolationibus erigen-
dæ sunt conscientia, & confirmandæ, quod
propter Christum per fidē contingant remis-
sio peccatorum, reputatio iusticiæ, & vita eter-
na. Quod si in locis de operibus hoc modo
fides intelligetur, nihil officium nostræ sentē-
tiæ. Et profectò necesse est semper addere fidē,
ne excludamus mediatorem Christum. Fidē
autem bona opera sequi debent, quia fides
sine bonis operibus, hypocrisis est.

Habent & in Scholis quædam apophteg-
mata consentanea nostræ sententiæ, qualia
sunt, quod bona opera placeant Deo propter

gratiam. Item, quòd sit confidendum gratiã Dei. Hæc dicta parum commodè interpretãtur. Veteres enim sentiebant confidendum esse gratiã, hoc est, misericordiẽ Dei promittentis, quòd propter Christum sumus accepi. At recentiores fiduciam trãsferunt ad nostrũ opus. Sentiant confidendum esse gratiã, hoc est, dilectioni, qua nos Deum diligimus. Hæc interpretatio est viciosa. Non enim debemus considerare nostra dilectione, cum sit immunda & exigua, sed promissione misericordiã. Iactatur & hoc quòd bona opera valeant virtute passionis Christi. Rectè dictum est, sed fidei mentionẽ fieri oportuit in his sententijs. Non enim communicatur nobis meritũ passionis Christi, nisi id fide apprehendamus, & opponamus ad versus terrores peccati & mortis. Paulus enim inquit: Christus est propiciatio per fidem. Item, Ecclesia in omnibus preceationibus addit, per Dominum nostrum Iesum Christum. Hic etiam admonendi sunt homines de fide, significat enim Ecclesia, nostra opera, & nostras preces Deo placere, si credamus Deũ nobis propiciũ. & nos exaudire propter Pontificẽ Christum.

Hæc in præsentia sufficienter de hoc loco. Scimus autẽ hanc sententiam, quam defendimus Euangelio consentaneam esse, & pijs consolentijs firmissimas cõsolationes afferre.

Ideo

Ideo piã mentes non patiantur se ab hac sententia propter iniqua & calumniõsa iudicia aduersariorum abduci. Scriptura prædicit futurum esse, vt in Ecclesia grassentur mali doctores, qui oppressa iustitia fidei in Christum, doceãt mereri remissionem peccatorum per nostros cultus & opera. Et res gestẽ in Israel sunt imago futuri status in Ecclesia. Videmus autem Prophetas vbique taxare hanc persuasionem populi, qui somniabat se mereri remissionem peccatorum per sacrificia legis, & hac opinione cumulabat opera & cultus. Ita in Ecclesia multi existunt qui falsam persuasionem de suis operibus & cultibus habent. Monuit autem nos scriptura, ne multitudine impiorũ perturbemur. Ac facile potest fieri iudicium de spiritu aduersariorũ. Videmus enĩ in multis articulis manifestam veritatẽ ab eis damnari. Nec offendant quenquam quòd sibi Ecclesiã nomen vendicant: Nã Ecclesia Christi apud hos est, qui Euangelium Christi rectè docent, non apud illos, qui prauas opiniones contra Euãgelium defendũt, sicut inquit Dominus: Oues meæ vocem meam audiunt.

DE ECCLËSIA.

Septimum articulum confessionis nostræ damnauerunt, in quo diximus, Ecclesiam esse congregationẽ sanctorum. Et addiderunt longã declamationẽ, quòd mali non

Q 4

sint ab Ecclesia segregandi, cum Ioannes comparauerit Ecclesiam areæ, in qua triticum & palea simul coaceruata sint. Et Christus comparauerit eam lagenæ, in qua pisces boni & mali sūt &c. Profecto verum est, quod aiunt, Nullum remedium esse aduersus Sycophantæ morsum. Nihil tam circumspicere dici potest, vt, calumniâ euitare queat. Nos ob hanc ipsâ causam adiecimus octauum articulum, ne quis existimaret nos segregare malos & hypocritas ab externa societate Ecclesiæ, aut adimere Sacramentis efficaciam, quæ per hypocritas aut malos administrantur. Itaque hic non est opus longa defensione aduersus hanc calumniam. Satis nos purgat articulus octauus. Concedimus enim quod hypocritæ & mali in hac vita sint admixti Ecclesiæ, & sint membra Ecclesiæ secundum externam societatem signorum Ecclesiæ, hoc est verbi, professionis, & Sacramentorum, præsertim si non sint excommunicati. Nec Sacramenta ideo non sunt efficacia, quia per malos tractentur: imò recte vti possumus Sacramentis, quæ per malos administrantur. Nam & Paulus prædicit futurum, vt Antichristus sedeat in templo Dei, hoc est in Ecclesia dominetur, & gerat officia. At Ecclesia non est tantum societas externarum rerum ac rituum, sicut aliæ politię: sed principaliter est societas fidei & Spiritus sancti, in cordibus,

cordibus, quæ tamen habet externas notas, vt agnosci possit, videlicet puram Euangelij doctrinam, & administrationem Sacramentorum consentaneam Euangelio Christi. Et hæc Ecclesia sola dicitur corpus Christi, quod Christus spiritu suo renouat, seruet, & gubernat, vt testatur Paulus Ephe. 1. cum ait: Et ipsum dedit caput super omnia Ecclesiæ, quæ est corpus eius, videlicet integritas, id est, tota congregatio ipsius, qui omnia in omnibus perficit. Quare illi in quibus nihil agit Christus, non sunt membra Christi: idque fatentur aduersarij, malos esse mortua membra Ecclesiæ. Quare miramur, cur reprehenderit nostram descriptionem, quæ de viuis membris loquitur. Neque noui quidquam diximus, Paulus omnino eodem modo definiuit Ecclesiam Ephe. 5. quod purificetur, vt sit sancta. Et addit externas notas, verbum & Sacramenta. Sic enim ait, Christus dilexit Ecclesiam, & se tradidit pro ea, vt eam sanctificet purificans lauacro aquæ per verbum, vt exhibeat eam sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam, aut aliquid tale, sed vt sit sancta & inculpata. Hanc sententiam penè totidē verbis nos in confessione posuimus. Sic definit Ecclesiam & articulus in Symbolo, qui iubet nos credere, quod sit sancta catholica Ecclesia: impij verò non sunt

sancta Ecclesia. Et videtur additum quod sequitur, Sanctorum communio, ut exponeretur quid significet Ecclesia, nempe congregationem sanctorum, qui habent inter se societatem eiusdem Evangelij, seu doctrinae, & eiusdem Spiritus sancti, qui corda eorum renouat, sanctificat & gubernat. Et hic articulus necessaria de causa praepositus est. Infinita pericula videmus quae minantur Ecclesiae interitum. Infinita multitudo est impiorum in ipsa Ecclesia, qui opprimunt eam: Itaque ne desperemus, sed sciamus Ecclesiam tamen manuram esse. Item ut sciamus, quamuis magna multitudo sit impiorum, tamen Ecclesiam existere, & Christum praestare illa quae promissit Ecclesiae, remittere peccata, exaudire, dare Spiritum sanctum. Has consolationes proponit nobis articulus ille in Symbolo, Et Catholicam Ecclesiam dicit, ne intelligamus Ecclesiam, esse politiam externam certarum gentium: sed magis homines sparsos per totum orbem, qui de Evangelio consentiunt, & habent eundem Christum, eundem Spiritum sanctum, & eadem Sacramenta, siue habeant easdem traditiones humanas, siue dissimiles. Et in Decretis inquit glossa, Ecclesiam large dictam complecti bonos & malos. Item, malos nomine tantum in Ecclesia esse, non re, bonos vero re & nomine. Et in hanc sententiam multa leguntur apud Patres.

Patres. Hieronymus enim ait: Qui ergo peccator est aliqua forde maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subiectus dici. Quamquam igitur hypocritae & mali sint socij huius verae Ecclesiae: secundum externos ritus, tamen cum definitur Ecclesia necesse est eam definiiri, quae est uiuū corpus Christi. Item, quae est nomine & re Ecclesia. Et multae sunt causae. Necesse est enim intelligi, quae res principaliter efficiat nos membra, & uia membra Ecclesiae. Si Ecclesiam tantum definiemus, externam politiam esse honorum & malorum, non intelligent homines regnum Christi esse iustitiam cordis, & donationem Spiritus sancti, sed iudicabunt tantum externam obseruationem esse certorum cultuum & rituum. Item quid intererit inter populū legis & Ecclesiam, si Ecclesia est externa politia? At sic discernit Paulus Ecclesiam a populo legis, quod Ecclesia sit populus spiritualis; hoc est, non ciuilibus ritibus distinctus a gentibus: sed uerus populus Dei renatus per Spiritum sanctum. In populo legis praeter promissionem de Christo, habebat & carnale semen promissiones rerum corporalium, regni & c. Et propter has dicebatur populus Dei, etiam mali in his, quia hoc carnale semen Deus separauerat ab alijs gentibus per certas ordinationes externas, & promissiones: & tamen mali illi non

non placebant Deo. At Euangelium affert nõ
 umbram æternarum rerum, sed ipsas res eter-
 nas, Spiritum sanctum & iustitiam, qua corã
 Deo iusti sumus. Igitur illi tantũ sũt populus
 iuxta Euangelium, qui hanc promissionem
 spiritus accipiũt. Ad hæc, Ecclesia est regnũ
 Christi, distinctũ contra regnũ Diaboli. Cert-
 um est autem, impios in potestate Diaboli,
 & membra regni Diaboli esse, sicut docet
 Paulus Eph. 2. Cum ait, Diabolum efficacẽ
 esse in incredulis. Et Christus inquit ad Pha-
 risæos, quibus certè erat externa societas cũ
 ecclesia, idest, cum sanctis in populo legis.
 Præerant enim, sacrificabant, & docebãt: Vos
 ex patre Diabolo estis. Itaque Ecclesia quæ
 verè est regnum Christi, est propriè congre-
 gatio sanctorum. Nam impij reguntur à Dia-
 bolo, & sunt captiui Diaboli, non reguntur
 Spiritu Christi. Sed quid verbis opus est in re-
 manifesta? Si Ecclesia, quæ verè est regnum
 Christi, distinguitur à regno Diaboli, necesse
 est impios, cum sint in regno Diaboli, nõ esse
 Ecclesiam. Quanquam in hac vita, quia non-
 dum reuelatum est regnum Christi, sint ad-
 mixti Ecclesiæ, & gerant officia in Ecclesia.
 Nec propterea impij sunt regnũ Christi, quia
 reuelatio nondũ facta est, Semper enim hoc
 est regnum Christi, quod spiritu suo uiuificat
 siue sit reuelatum, siue sit tectum cruce. Sicut
 idem

idem est Christus qui nunc glorificatus est,
 antea afflictus erat. Et conueniunt huc simili-
 tudines Christi, qui clarè dicit Matth. 13. Bo-
 num semen esse filios regni: at Zizania filios
 Diaboli: agrum dicit mundum esse, non Ec-
 clesiã. Ita Ioannes de illa tota gente Iudæorũ
 loquitur, & dicit fore, vt vera Ecclesia separe-
 tur ab illo populo. Itaque hic locus magis
 contra aduersarios facit, quàm pro eis, quia
 ostendit verum & spiritualemente populum à po-
 pulo carnali separandum esse. Et Christus de
 specie Ecclesiæ dicit, cũ ait: Simile est regnũ
 celorum lagenæ, aut decem virginibus. Et
 docet Ecclesiam tectam esse multitudine ma-
 lorum, ne id scandulum pios offendat. Item
 vt sciamus verbum & Sacramenta efficacia
 esse, etsi tractentur à malis: atque in terim do-
 cet impios illos, quanuis habeant societate
 externorum signorum, tamen non esse verũ
 regnum Christi, & membra Christi. Sunt enĩ
 membra regni Diaboli. Neque verò somnia-
 mus nos Platoniam ciuitatem, vt quidam
 impiè cauillantur, sed dicimus existere hanc
 Ecclesiam, videlicet, verè credentes ac iustos
 sparsos per totum orbem. Et addimus notas,
 puram doctrinã Euangelij, & Sacramenta. Et
 hæc Ecclesia propriè est columna veritatis.
 retinet enim purũ Euangelium: & vt Paulus
 inquit, fundamentum, hoc est, veram Christi
 cognitionem

& fidem, etsi sunt in his etiam multi imbecilles, qui supra fundamentū edificāt stipulas, perituras, hoc est, quasdam inutiles opiniones quę tamen, quia non euertunt fundamentū, tum cōdonantur illis, tum etiam emendantur. Ac sanctorum Patrum scripta testantur, quod interdum stipulas etiam ædificauerint supra fundamentum, sed quę non euertunt fidē eorum. Verū pleraquę istorum, quę aduersarij nostri defendūt, fidem euertunt, vt quod damnant articulum de remissione peccatorū. In quo dicimus, fidē accipi remissionē peccatorū. Manifestus item & perniciosus error est, quod docent aduersarij, mereri homines remissionē peccatorum, dilectione erga Deū ante gratiam: Nam hoc quoque est tollere fundamentum, hoc est, Christum. Item quid opus erit fide, si Sacramēta ex opere, operato sine bono motu vtentis iustificat? Sicut autem habet Ecclesia promissionem, quod semper sit habitura Spiritū sanctū, ita habet comminationes, quod sint futuri impij doctores & lupi. Illa verō est propriē Ecclesia, quę habet Spiritum sanctum. Lupi & mali doctores etsi grassantur in Ecclesia, tamen non sunt propriē regnum Christi: sicut & Lyra testatur cum ait: Ecclesia non consistit in hominibus ratione potestatis vel dignitatis Ecclesiasticę vel secularis, quia multi Principes & summi Pontifices

Pontifices & alij inferiores inuenti sunt apostatasse à fide: propter quod Ecclesia consistit in illis personis, in quibus est notitia vera & confessio fidei & veritatis. Quid aliud diximus nos in confessione nostra, quàm quod hic dicit Lyra?

Sed fortassis aduersarij sic postulant definiri Ecclesiā, quod sit Monarchia externa, suprema totius orbis terrarum, in qua oporteat Romanum Pontificem habere potestatem *ἀναρκευδύως*, de qua nemini liceat disputare aut iudicare, cōdendi articulos fidei, abolēdi scripturas quas velit, instituendi cultus & sacrificia: Itē condendi leges quas velit, dispensandi & soluendi quibuscumq; legibus velit, diuinis, canonicis & civilibus. à quo Imperator & Reges omnes accipiant potestatem & ius tenendi regna, de mandato Christi: cui cū pater omnia subiecerit, intelligi oporteat hoc ius in Papam translātū esse: Quare necesse sit Papā esse dominū totius orbis terrarū, omnium regnorum mundi, omnium rerum priuatarum & publicarū: habere plenitudinem potestatis in temporalibus & spiritualibus: habere vtrūq; gladium, spirituale & temporale. Atq; hæc definitio non Ecclesię Christi, sed regni Pontificij, habeat autores nō solū Canonistas, sed etiā Dani. Cap. II. Quod si hoc modo definiremus Ecclesiā, fortassis haberemus equiores iudices.

iudices. Multa enim extant immoderatè & impiè scripta de potestate Rom. pontificis, propter quæ nemo vnquam reus factus est. Nos soli plectimur, quia prædicamus beneficium Christi, quòd fide in Christum consequamur remissionè peccatorù, non cultibus excogitatis à Pontifice. Porro Christus, Prophetæ & Apostoli, longè aliter definiunt Ecclesiam Christi, quàm regnum Pontificium. Nec est ad Pontifices transferendum, quòd ad veram Ecclesiam pertinet, quòd videlicet sint colunæ veritatis, quòd nò errent, Quotus quisque enim curat Euangelium aut iudicat dignum esse lectione? Multi etiam palam irrident religiones omnes: aut si quid probant, probant illa quæ humanæ rationi consentanea sunt, cætera fabulosa esse arbitrantur, & similia tragœdijs Poëtarum. Quare nos iuxta scripturas sentimus, Ecclesiam propriè dictam esse congregationem sanctorum, qui verè credunt Euangelio Christi, & habent Spiritum sanctum. Et tamen fatemur multos hypocritas & malos his in hac vita admixtos, habere societatem externorum signorù, qui sunt membra Ecclesiæ secundum societatem externorum signorum, ideoq; gerunt officia in Ecclesia: Nec adimit Sacramētis efficaciam: quòd per indignos tractantur, quia representant Christi personam propter vocationem Ecclesiæ,

Ecclesiæ, non representat proprias personas vt testatur Christus: Qui vos audit, me audit. Cum verbum Christi, cum Sacramenta porrigunt, Christi vice & loco porrigunt. Id docet nos illa vox Christi, ne indignitate ministrorum offedamur. Sed de hac re satis clarè diximus in Confessione, nos improbare Donatistas & Vicleuistas, qui senserunt homines peccare, accipientes Sacramenta ab indignis in Ecclesia. Hæc in præsentia videbantur sufficere ad defensionem descriptionis Ecclesiæ, quam tradidimus. Neque videmus, cum Ecclesia propriè dicta, appelletur corpus Christi, quomodo aliter describenda fuerit, quàm nos descripsimus. Constat enim impios, qui impregnū & corpus Diaboli pertinere, qui impellit & habet captiuos impios. Hæc sunt luce meridiana clariora, quæ tamen si pergēt calumniari aduersarij, non grauabimur copiosius respondere.

Damnant aduersarij & hanc partem Septimi articuli, quod diximus ad veram unitatem Ecclesiæ satis esse consentire de doctrina Euangelij, & administratione Sacramentorù nec necesse esse vbique similes traditiones humanas esse, seu ritus aut cæremonias ab hominibus institutas. Hic distinguunt vniuersales & particulares ritus, & probant articulum nostrum, si intelligatur de particularibus ritibus

De vniuersalibus ritibus non concipiunt. Nō fatis intelligimus quid velint aduerfarij. Nos de uera, hoc est, fpirituāli unitate loquimur, sine qua non potest exiftere fides in corde, seu iustitia cordis coram Deo. Ad hanc dicimus, non esse necessariā similitudinem rituum humanorum sine vniuersalium sine particularium, quia iustitia fidei nō est iustitia alligata certis traditionibus, sicut iustitia legis erat alligata Mosaicis ceremonijs, quia illa iustitia cordis est res viuificans corda. Ad hanc viuificationē nihil conducit humanę traditiones, siue vniuersales, siue particulares: nec sunt effectus Spiritus sancti, sicut caritas, patientia, timor Dei, dilectio proximi, & opera dilectionis. Nec leues causę fuerunt, cur hunc articulum ponereimus. Cōstat enim multas stultas opiniones de traditionibus serpsisse in Ecclesiam. Nonnulli putauerūt humanas traditiones, necessarias cultus esse ad promerendam iustificationem. Et postea disputauerunt, qui fieret, quōd tanta varietate coleretur Deus, quasi verō obseruationes illę essent cultus, & nō potius externę & politicę ordinationes, nihil ad iustitiam cordis seu cultum Dei pertinentes, quę alibi casu, alibi propter quasdam probabiles rationes variant. Item alię Ecclesię, alias propter tales traditiones excommunicauerunt, vt propter obseruationem Pasceatis picturas & res similes: vnde imperiti existimauerunt.

verunt, fidem seu iustitiā cordis coram Deo, non posse exiftere sine his obseruationibus. Extant enim de hoc negocio multa inepta Scripta Summistarum & aliorum.

Sed sicut dissimilia spacia dierum ac notium non lædunt vnitatem Ecclesię, ita sentimus non lædi veram vnitatem Ecclesię dissimilibus ritibus institutis ab hominibus: quanquam placet nobis, vt vniuersales ritus propter tranquillitatē seruentur. Sicut & nos in Ecclesijs, ordinem Missę, diem Dominicū, & alios dies festos celebriores libenter seruamus: & gratis iuno animo amplectimur vtiles ac veteres ordinationes, præsertim cum contineant pædagogiam, quia prodest populum & imperitos assuefacere ac docere. Sed non disputamus nunc, an conducatur propter tranquillitatem aut corporalem vtilitatē seruare. Alia res agitur: Disputatur enim, Vtrū obseruationes traditionum humanarū sint cultus necessarii ad iustitiam coram Deo. Hoc est *αριθμοσυν* in hac controuersia, quo cōstituto, postea iudicari potest, Vtrum ad veram vnitatem Ecclesię necesse sit vbique similes esse traditiones humanas. Si enim traditiones humanę nō sunt cultus necessarii ad iustitiā coram Deo, sequitur, posse iustos & filios Dei esse, etiam si eas traditiones non habeant, quę alibi receptę sunt. Vt si forma vestitus Ger.

manici non est cultus Dei necessarius ad iustitiam corā Deo, sequitur posse iustos ac filios Dei & Ecclesiam Christi esse, etiam si qui vtrātur non Germanico, sed Gallico uestitu. Hoc clarè docet Paulus ad Colossenses, cum ait: Nemo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorū, quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi. Item, Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid adhuc tanquam viuentes mundo decreta facitis? Ne tetigeritis, neque gustaueritis, neque contrectaueritis, quæ omnia pereunt vsu consumpta, & sunt præcepta & doctrinæ hominū, speciem habentia sapientiæ in superstitione & humilitate. Est enim sententia, cum iustitia cordis sit res spiritualis, viuificans corda: & constet, quod traditiones humanæ non viuificent corda, nec sint effectus Spiritus sancti, sicut dilectio proximi, castitas &c. nec sint instrumēta, per quæ Deus mouet corda ad credendum, sicut verbum & Sacramenta diuinitus tradita: sed sint vsus rerum nihil ad cor pertinētium, quæ vsu pereant, non est sentiendum quod sint necessariæ ad iustitiā coram Deo. Et in eandē sententiam inquit Rom. 14. Regnum Dei nō est esca & potus, sed iustitia & pax & gaudiū in spiritu sancto. Sed nō est opus citare multa testimonia, cū vbique sint obuia in scripturis

& nos

& nos plurima in Confessione cōgesserimus in posterioribus articulis. Et huius controuersiæ *νενομιστων* infra paulo post repetendū erit, videlicet, Vtrū traditiones humanæ sint cultus necessarij ad iustitiam coram Deo: vbi de hac re copiosius disputabimus. Aduersarij dicunt vniuersales traditiones ideo seruādas esse, quia existimētur ab Apostolis traditæ esse O religiosos homines. Ritus ab Apostolis sumptos retineri volunt, non volunt retineri doctrinā Apostolorū. Sic iudicandū est de ritibus illis, sicut ipsi Apostoli in suis scriptis iudicāt. Non enim voluerūt Apostoli nos sentire, quod per tales ritus iustificemur: quod tales ritus sint res necessariæ ad iustitiā corā Deo. Nō voluerūt Apostoli tale onus imponere conscientijs: non voluerūt iustitiā & peccatum collocare in obseruationibus dierum, ciborum & similiū rerum: imo Paulus appellat huiusmodi opiniones, doctrinas demoniorum. Itaque uoluntas & consiliū Apostolorū ex scriptis eorum quæri debet: non est satis allegare exemplum. Seruabant certos dies, non quod ea obseruatio ad iustificationem necessaria esset, sed vt populus sciret, quo tēpore conueniendum esset. seruabant & alios quosdā ritus, ordinē lectionū, si quādo conueniebāt: quædā etiā expatrijs moribus, vt fit, retinebat populus, quæ Apostoli nonnihil mu-

R 3

tata, ad historiã Euãgelij accommodauerũt, vt Pascha, Pentecosten: vtnõ solum docendo, sed etiã per hæc exempla memoriã maximã rerũ traderet postëris. Quõd si hæc tradita sũt, tanquam necessaria ad iustificationem, cur in his ipsis postea inulta mutauerunt Episcopi? Quõd si erant Iuris diuini, non licuit ea mutare autoritate humana. Pascha ante synodum Nicenam alij alio tempore seruabant: neque hæc dissimilitudo læsit fidem. Postea ratio in ita est, ne incidere nostrum Pascha in Iudaicũ Paschatis tempus. At Apostoli iusserant Ecclesias seruare Pascha, cum fratribus cõuersis ex Iudaismo: itaque hunc morem quædam gentes pertinaciter post synodum Nicenam retinuerũt, vt iudaicum tempus obseruarent. Verum Apostoli decreto illo non voluerunt Ecclesijs imponere necessitatem, id quod verba decreti testantur. Iubent enim ne quis curet, etiam si fratres seruantes Pascha non recte supputent tempus. Verba Decreti extãt aqud Epiphanium. *ὁμοίως μὴ φησίζετε, ἀλλὰ ποιείτε, ὅταν οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν, οἱ ἐκ παρανομίας μετα αὐτῶν ἅμα ποιῶντες κἀντε, πλανηθῶσι μηδὲν ὑμῶν μελέτω.* Hæc scribit Epiphanius, verba esse Apostolorum in Decreto quodam posita de Paschate in quibus prudens lector facile potest iudicare, Apostolos voluisse populũ stultam opinionem de necessitate certi temporis

poris eximere, cum prohibent curare, etiam si in supputando erretur. Porro quidam in oriente, qui Audiani appellati sunt ab autore dogmatis, propter hoc decretum Apostolorum contenderunt, Pascha cum Iudæis seruandum esse. Hos reuellens Epiphanius laudat decretum, & inquit, nihil continere quod dissentiat à fide, aut Ecclesiastica regula: & vituperat Audianos, quõd non recte intelligant τὸ ἐντόν: & interpretatur in hanc sententiam in quam nos interpretamur, quõd non senserint Apostoli referre, quo tempore seruaretur Pascha: sed quia præcipui fratres ex Iudæis conuersi erant, qui morem suum seruabant, horum exemplũ propter concordiam voluerint reliquos sequi. Et sapienter admonuerunt lectorem Apostoli, se neq; libertatẽ Euangelicam tollere, neque necessitatem conscientijs imponere, quia addunt, non esse curandum etiam si erretur in supputando.

Multa huius generis colligi possunt ex historijs, in quibus apparet dissimilitudinem humanarum obseruationũ, non lædere unitatem fidei. Quamquam quid opus est disputatione? Omnino quid sit iustitia fidei, quid sit regnũ Christi non intelligunt aduersarij, si iudicant necessariã esse similitudinẽ obseruationum in cibis, diebus, vestitu, & similibus rebus, quæ nõ habent mandatum Dei. Videte

autē religiosos homines, aduersarios nostros
 Requirit ad vnitatē Ecclesiæ similes obser-
 uationem humanas, cum ipsi mutauerint ordi-
 nationem Christi in usu cœnæ, quæ certē fuit
 antea ordinatio uniuersalis. Quod si ordinati-
 ones uniuersales necessariæ sunt, cur mutant
 ipsi ordinationem cœnæ Christi, quæ non est
 humana, sed diuina? Sed de hac tota contro-
 uersia infra aliquoties dicendum erit.

Octauus articulus approbatus est totus,
 in quo confitemur, quod hypochritæ & mali
 admixti sint Ecclesiæ, & quod Sacramēta sint
 efficacia, etiamsi per malos ministros tracten-
 tur, quia ministri funguntur vice Christi, non
 repræsentant suam personā. Iuxta illud: Qui
 vos audit, me audit. Impij doctores deserendi
 sunt, quia hi iam nō funguntur persona Chri-
 sti, sed sunt Antichristi. Et Christus ait, Caue-
 te à pseudoprophetis. Et Paulus: Si quis aliud
 Euangelium euangelizauerit, anathema sit.

Cæterum monuit nos Christus in collatio-
 nibus de Ecclesia, ne offensi priuatis vicijis
 siue sacerdotum siue populi, schismata excite-
 mus, sicut sceleratē fecerunt Donatistæ. Illos
 verò qui ideo excitauerunt schismata, quia
 negabant sacerdotibus licere tenere posses-
 siones aut proprium, planè seditiosos iudica-
 mus. Nam tenere proprium ciuillis ordinatio
 est. Licet autē Christianis vti ciuilibus ordi-
 nationibus,

nationibus, sicut hoc aere, ha luce, cibo, potu
 Nam vt hæc rerum natura, & hi siderum certi
 motus verè sunt ordinatio Dei, & conserva-
 tur à Deo, ita legitimæ politix verè sunt ordi-
 natio Dei, & retinètur ac defenduntur à Deo
 aduersus Diabolum.

Nonus articulus approbatus est, in quo cō-
 fitemur, quod Baptismus sit necessarius ad
 salutē, & quod pueri sint baptizandi, & quod
 baptismus puerorum nō sit irritus, sed neces-
 sarius & efficax ad salutē: & quoniam Euan-
 gelium purè ac diligenter apud nos docetur,
 Dei beneficio hunc quoque fructum & eo
 capimus, quod in Ecclesijs nostris nulli exti-
 terunt Anabaptistæ, quia populus verbo Dei
 aduersus impiam & seditiosam factionem il-
 lorū latronū munitus est. Et cum plerosque
 alios errores Anabaptistarum damnamus,
 tum hunc quoque quod disputant baptismū
 paruulorum inutilem esse. Certissimum est
 enim quod promissio salutis pertinet etiā ad
 paruulos. Neque verò pertinet ad illos qui
 sunt extra Ecclesiam Christi, vbi nec verbū
 nec Sacramenta sunt, quia regnum Christi
 tantum cum verbo & Sacramentis existit. Igi-
 tur necesse est baptizare paruulos, vt applice-
 tur eis promissio salutis, iuxta mandatū Chri-
 sti, Baptizate omnes gentes: vbi sicut offertur
 omnibus salus, ita offertur omnibus baptis-

mus, viris, mulieribus, pueris, infantibus. Sequitur igitur clarè. infantes baptisandos esse, quia salus cum baptismo offertur.

Secundò, manifestū est, quòd Deus approbat baptismum paruulorum. Igitur Anabaptistæ impiè sentiunt, qui damnant baptismum paruulorum. Quòd autè Deus approbat baptismū paruulorum, hoc ostēdit, quòd Deus dat Spiritum sanctum sic baptizatis. Nam si hic baptismus irritus esset, nullis daretur Spiritus sanctus, nulli fierent salui; denique nulla esset Ecclesia. Hæc ratio bonas & piamentes, vel sola satis confirmare potest cõtra impias & sanaticas opiniones Anabaptistarū.

Decimus articulus approbatus est, in quo confitemur, nos sentire, quod in cœna Domini verè & substantialiter adsint corpus & sanguis Christi, & verè exhibeantur cum illis rebus, quæ videntur pane & vino, his qui Sacramentum accipiunt. Hanc sententiam constanter defenderunt nostri Concionatores. Et comperimus nò tantum Romanam Ecclesiã affirmare corporalem præsentia Christi, sed idem & nunc sentire, & olim sensisse Græcam Ecclesiã, vt testatur Canon Missæ apud Græcos, & extant quorundam scriptorū testimonia. Nam Cyrillus in Ioannem cap. 15. inquit, Christū corporaliter nobis exhiberi in cœna. Sic enim ait: Non tamen negamus recta nos

fide

fide charitateque sincera Christo spiritualiter coniungi: sed nullam nobis coniunctionis rationem secundum carnem cum illo esse, id profectò pernegamus: idque à diuinis scripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dubitauit Christum etiam sic vitem esse, nos verò palmites, qui vitam inde nobis acquirimus: Audi Paulum dicentē, quia omnes unū corpus sumus in Christo: quia etsi multi sumus, vnū tamen in eo sumus. Omnes enim vno pane participamus. An fortasse putat ignotā nobis mysticę benedictionis virtutē esse: quę cū in nobis sit, nōne corporaliter quoque facit communicatione carnis Christi, Christū in nobis habitare? Et paulo post: Vnde considerandū est, nō habitudine solū, quę per charitatē intelligitur, Christū in nobis esse, verum etiã participatione naturali, &c. Hęc recitauimus, nò vt hic disputationem de hac re institueremus. Non enim improbat hunc articulum Cæs. Maiestas, sed vt clarius etiam perspicerent, quicumque ista legent, nos defendere receptam in tota Ecclesia sententiam, quòd in cœna Domini verè & substantialiter adsint corpus & sanguis Christi, & verè exhibeantur cum his rebus quæ videntur, pane & vino. Et loquimur de præsentia vini Christi Scimus enim quòd mors ei ultra non dominabitur.

Vndecimus

Vndecimus articulus de retinenda Absolutione in Ecclesia probatur: Sed de Cōfessione addunt correctionem, videlicet, obseruandam esse constitutionem cap. Omnis vtriusque, vt & quotannis fiat confessio, & quauis omnia peccata enumerari non queant, tamē diligentiam adhibendam esse, vt colligantur: & illa quæ redigi in memoriam possunt, recēseantur. De hoc toto articulo dicemus paulō post copiosius, cum sententiam nostram de pœnitentia totam explicabimus. Constat nos beneficium Absolutionis, & potestatem clauium, ita illustrauisse & ornauisse, ut multæ afflictæ cōscientiæ ex doctrina nostrorū cōsolationē cōceperint, postquā audiuerant mandatū Dei esse, imo propriā Euangelij vocē, vt Absolutioni credamus, & certō statuamus nobis gratis donari remissionem peccatorū propter Christum, & sentiamus verē nos hac fide reconciliari Deo. Hæc sententia multas pias mentes erexit, & initio commendationē maximam, apud omnes bonos viros attulit Luthero, cū ostendit certā & firmā cōsolationē conscientijs: quia antea tota vis absolutionis erat oppressa doctrinis operū, cū de fide, & gratuita remissione nihil docerent Sophistæ & Monachi.

Carerum de tempore, certē in Ecclesijs nostris plurimi sæpe in anno vtuntur Sacramen-

tis, Absolutione, & Cœna Domini. Et qui docent de dignitate, de fructibus Sacramentorum ita dicunt, vt inuitent populum, vt sæpe vtantur Sacramentis. Extant enim de hac re multa à nostris ita scripta, vt aduersarij, si qui sunt boni viri, haud dubiè probent ac laudēt. Denunciatur & excommunicatio flagitiosis & contemptoribus Sacramentorum. Hæc ita fiunt, & iuxta Euangelium, & iuxta veteres Canones: sed certum tempus non præscribitur, quia non omnes pariter eodem tempore idonei sunt: imo si accurrant eodem tempore omnes, non possunt ordine audiri, & institui homines. Et veteres Canones ac Patres, non constituunt certum tempus, tantum ita dicit Canon: Si qui intrant Ecclesiam Dei, & deprehenduntur nunquā communicare, admoneantur. Quòd si non communicant, ad pœnitentiam accedant: si communicant, non semper abstineant: si non fecerint, abstineant. Christus ait illos sibi iudicium manducare qui manducant indignè: ideo Pastores non cogunt hos, qui non sunt idonei vt Sacramentis utantur.

De enumeratione peccatorum in Confessione, sic docentur homines, ne laquei iniiciantur conscientijs. Etiam si prodest rudes asuefacere, vt quædam enumerent, vt doceri facilius possint. Verum disputamus nunc quid,

quid sit necessarium iure diuino. Non igitur debebant aduersarij nobis allegare constitutionem, Omnis vtriusque, quæ nobis non est ignota: sed ex iure diuino ostendere, quòd enumeratio peccatorum sit necessaria ad cõsequendam remissionem. Tota Ecclesia per vniuersam Europam scit, quales laqueos iniecerit conscientijs illa particula constitutionis quæ iubet omnia peccata confiteri. Nec tantum habet incommodi textus per se, quantum postea affinxerunt Summistæ, qui colligunt citam instantias peccatorum. Quales ibi Labyrinthi, quanta carnificina fuit optimarum mentium? Nam feros & prophanos ista terricula menta nihil mouebant. Postea quales tragedias excitauit quæstio, de proprio sacerdote inter Pastores & fratres, qui tunc minime erant fratres, cum de regno confessionum belligerabatur. Nos igitur sentimus enumerationem peccatorum non esse necessariam iure diuino: idq; placet Panormitano, & plerisque alijs eruditjs Iurisconsultis. Nec uolumus imponere necessitatem conscientijs nostrorum per constitutionem illam, Omnis vtriusque, de qua perinde iudicamus, vt de alijs traditionibus humanis, de quibus sentimus, quòd non sint cultus ad iustificationem necessarij. Et hæc constitutio rem impossibilem præcipit, vt omnia peccata confiteamur.

Constat

Constant autem plurima nos nec meminisse, nec intelligere iuxta illud: Delicta quis intelligit? Si sint boni Pastores, scient quatenus prosit examinare rudes, sed illam carnificinam Summistarum confirmare non volumus, quæ tamen minus fuisset intollerabilis, si verbum vnum addidissent de fide cõsolante, & erigente conscientias. Nunc de hac fide consequente remissionem peccatorum, nulla est syllaba in tanta mole constitutionum, glosarum, Summarum, Confessionalium. Nusquam ibi Christus legitur: tantum leguntur supputationes peccatorum: & maxima pars consumitur in peccatis contra traditiones humanas, quæ est vanissima. Hæc doctrina adegit multas piamentes ad desperationem, quæ non potuerunt acquiescere: quia sentiebant iure diuino necessariam esse enumerationem, & tamen experiebantur impossibile esse. Sed heret

alia non minora vicia indoctrina

aduersariorum de pœni

tentia, quæ iam

recensebi-

mus.

DE
P O E N I T E N T I A .

IN articulo duodecimo probant primam partem, qua exponimus, Lapsis post Baptismum contingere posse remissionem peccatorum, quocunque tempore, & quotiescunque conuertuntur. Secundam partem damnant, in qua pœnitentiæ partes dicimus esse contritionem & fidem. Negant fidem esse alteram partem pœnitentiæ. Quid hic Carole Cæsar inuictissime, faciamus? Hæc est propria vox Euangelij, quòd fide consequamur remissionem peccatorum. Hanc vocem Euangelij damnant isti scriptores Confutationis: Nos igitur nullo modo assentiri Cõfutationi possumus. nõ possumus saluberrimam vocem Euangelij, & plenam cõsolationis damnare. Quid est aliud negare, quòd fide consequamur remissionem peccatorum, quàm contumelia afficere sanguinem & mortem Christi? rogamus igitur te, Carole Cæsar Inuictissime, vt nos de hac re maxima, quæ precipiũ Euangelij locum, quæ veram Christi cognitionem, quæ verum cultum Dei continet, patienter ac diligenter audias & cognoscas. Comperient enim omnes boni viri, nos in hac re præcipuè docuisse vera, pia, salubria, & necessaria vniuersæ Ecclesiæ Christi. Comperient ex scriptis nostrorum plurimum lucis accessisse Euangelio,

gelio, & multos perniciosos errores emendatos esse, quibus antea obruta fuit doctrina de pœnitentiã, per Scholasticorum & Canonistarum opìniones.

Ac priusquam accedimus ad defensionem nostræ sententiæ, hoc præfandum est. Omnes boni viri, omnium ordinum, ac Theologici ordinis etiã, haud dubiè fatentur, ante Lutheri scripta, confusissimam fuisse doctrinam pœnitentiæ. Extât libri Sententiãriorum, ubi sunt infinitæ quæstiones, quas nulli Theologi unquam satis explicare potuerunt. Populus neque rei summam complecti potuit, nec videre quæ præcipuè requirerentur in pœnitentiã, vbi quærenda esset pax conscientiæ. Prodeat nobis aliquis ex aduersarijs, qui dicat, quando fiat remissio peccatorũ. Bone Deus, quanta tenebræ sunt? Dubitant, vtrum in attritione, vel in cõtritione fiat remissio peccatorum. Et si fit propter contritionem, quid opus est Absolutione? quid agit potestas clauium, si peccatum iam est remissum? Hic verò multo magis etiã sudant, & potestatem clauium impiè extenuant. Alij somniant potestatem clauium non remitti culpam, sed mutari pœnas æternas in temporales. Ita saluberrimã potestatem esset ministerium non vitæ & spiritus, sed teatum iræ & pœnarum. Alij videlicet cautiore, fingunt potestate clauium remitti

peccata coram Ecclesia, non coram Deo. Hic quoque perniciosus error est. Nam si potestas clauium non consolatur nos coram Deo, quæ res tandem reddet pacatam conscientiam? Iam illa sunt magis etiam perplexa. Docent nos contritione mereri gratiam: ubi si quis interroget, quare Saul, Iudas & similes non cõsequantur gratiam, qui horribiliter contriti sunt? Hic de fide & de Euangelio respondendum erat, quòd Iudas non crediderit, non exierit se Euangelio & promissione Christi. Fides enim ostèdit discrimen inter cõtritione Iudæ & Petri. Verùm aduersarij de lege respondent, quòd Iudas non dilexerit Deum, sed timuerit pœnas. Quando autem territa conscientia, præsertim in serijs, veris & illis magnis terroribus, qui describuntur in Psalmis ac Prophetis, & quos certè degustant isti, qui verè conuertuntur, iudicare poterit, Vtrum Deum propter se timeat, an fugiat æternas pœnas? Hi magni motus literis & vocabulis discerni possunt, re ipsa non ita diuelluntur, vt isti suaues Sophistæ somniet. Hic appellamus iudicia omnium bonorum & sapientum virorù. Hi haud dubiè fatebuntur has disputationes apud aduersarios perplexissimas & intricatissimas esse. Et tamen agitur de re maxima, de precipuo Euangelij loco, de remissione peccatorum. Tota hæc doctrina de his quæstionibus,

quæstionibus, quas recensuimus, apud aduersarios plena est errorum & hypocrisis, & obscurat beneficium Christi, potestatem clauium, & iustitiam fidei.

Hæc sunt in primo actu, Quid cum ventum est ad Confessionem? Quantum ibi negotij est in illa infinita enumeratione peccatorum quæ tamen magna ex parte consumitur in traditionibus humanis? Et quo magis cruciètur bonæ mentes, fingunt hanc enumerationem esse iuris diuini. Et cum ipsam enumerationem exigant, prætextu iuris diuini, interim de absolutione, quæ verè est iuris diuini, frigidè loquuntur. Fingunt ipsum Sacramentum ex opere operato conferre gratiam sine bono motu vtentis: de fide apprehendente absolutionem & consolante conscientiam, nulla fit mentio. Hoc verè est, quod dici solet *ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων*. Restat tertius actus de satisfactionibus: hic verò habet confusissimas disputationes. Fingunt æternas pœnas mutari in pœnas purgatorij: & harum partem remitti potestate clauium, partem docent redimendam esse satisfactionibus. Addunt amplius, quòd oporteat satisfactiones esse opera supererogationis, & hæc constituunt in stultissimis obseruationibus, velut in peregrinationibus, obserarijs, aut similibus obseruationibus, quæ non habent mandata Dei. Deinde sicut pur-

gatorium satisfactionibus redimunt, Ita excogitata est ars redimendi satisfactiones questuosissima. Vendunt enim indulgentias, quas interpretantur esse remissiones satisfactionum & hic questus non solum ex viuis, sed multo amplior est ex mortuis. Neque solum indulgentijs, sed etiam sacrificio Missæ redimunt satisfactiones mortuorum: denique infinita res est, de satisfactionibus. Inter hæc scandala (non enim possumus enumerare omnia, & doctrinas dæmoniorum) iacet obruta doctrina de iustitia fidei in Christum, & de beneficio Christi. Quare intelligunt omnes boni viri, vtiliter & pie reprehensam esse doctrinam Sophistarum & Canonistarum de poenitentia. Nam hæc dogmata aperte falsa sunt, & non solum aliena à scripturis sanctis, sed etiam ab Ecclesiasticis patribus.

I Quòd per bona opera extra gratiam facta mereamur ex pacto diuinam gratiam.

II Quòd per attritionem mereamur gratiam

III Quòd ad deletionem peccati, sola detestatio criminis sufficiat.

IIII Quòd propter contritionem, non fide in Christum, consequamur remissionem peccatorum.

V Quòd potestas clauium valeat ad remissionem peccatorum, non coram Deo, sed coram Ecclesia.

Ecclesia.

VI Quòd potestate clauium non remittantur peccata coram Deo, sed quòd sit instituta potestas clauium, vt mutet pœnas æternas in temporales: vt imponat certas satisfactiones conscientijs: vt instituat nouos cultus: & ad tales satisfactiones & cultus obligat conscientias.

VII Quòd enumeratio delictorum in Confessione de qua præcipiunt aduersarij sit necessaria iure diuino.

VIII Quòd canonicæ satisfactiones, necessariæ sint ad pœnam purgatorii redimendam, aut prosint tanquam compensatio ad tollendam culpam. Sic enim imperiti intelligunt.

IX Quòd susceptio Sacramenti poenitentiae ex opere operato, sine bono motu vtentis, hoc est, sine fide in Christum conferat gratiam.

X Quòd potestate clauium per indulgentias liberentur animæ ex purgatorio.

XI Quòd in reservatione casuum, non solum pœna canonica, sed etiam culpa reservari debeat, in eo qui verè conuertitur.

Nos igitur, vt explicaremus pias conscientias ex his labyrinthis Sophistarum, constitui mus duas partes poenitentiae, videlicet contritionem & fidem. Si quis volet addere tertiam, videlicet, dignos fructus poenitentiae, hoc est, bona opera sequentia conuersionem, non

refragabimur. Neque ignoramus, quòd uocabulum poenitentiae Gramaticis significet improbare, id quod antea probabamus, id magis quadrat ad contritionem, quam ad fidem. Sed nos hic docendi causa, poenitentiam, totam conuersionem intelligimus, in qua duo sunt termini mortificatio & uiuificatio. Nos uocamus uisitatis nominibus contritionem & fidem.

De contritione praecidimus illas ociosas & infinitas disputationes, quando ex dilectione Dei, quando ex timore poenae doleamus: sed dicimus contritionem esse ueros terrores conscientiae, quae Deum sentit irasci peccato & dolet se peccasse. Et haec contritio ita fit, quando uerbo Dei arguuntur peccata: quia haec est summa praedicationis Euangelij, arguere peccata, & offerre remissionem peccatorum, & iustitiam propter Christum, & Spiritum sanctum, & uitam aeternam, & ut renati beneficiamus. Sic completitur summa Euangelij Christus, cum ait Lucae ultimo, Praedicari in nomine eius poenitentiam & remissionem peccatorum inter omnes gentes. Et de his terroribus loquitur scriptura, ut Psal. xxxvii: Quoniam iniquitates meae supergressae sunt caput meum, sicut onus graue, grauatae sunt super me &c. Afflictus sum & humiliatus sum nimis, fugiebam à gemitu cordis mei. Et Psal. vi. Misere mei domine, quonia in firmus sum,
Sana

Sana me domine, quoniam cnoturbata sunt ossa mea, Et anima mea turbata est ualde, Et tu domine usque quo? Et Esa. xxxviii. Ego dixi in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi, Sperabam usque ad mane Quasi leo sic contriuit omnia ossa mea. In his terroribus sentit conscientia iram Dei aduersus peccatum, quae est ignota securis hominibus secundum carnem ambulantibus. Vider peccati turpitudinem, & serio dolet se peccasse etiam fugit interim horribilem iram Dei, quia non potest eam sustinere humana natura, nisi sustentetur uerbo Dei. Ita Paulus ait, per legem legi mortuus sum. Lex enim tantum accusat & terret, conscientias. In his terroribus aduersarij nostri nihil de fide dicunt. Ita tantum proponunt uerbis, quod arguit peccata: quod cum solum traditur, doctrina legis est, non Euangelij. His doloribus ac terroribus dicunt homines mereri gratiam, si tamen diligunt Deum. At quomodo diligunt Deum homines in ueris terroribus, cum sentiant horribilem & inexplicabilem humana uoce iram Dei? Quid aliud nisi desperationem docent, qui in his terroribus tantum ostendunt legem?

Nos igitur addimus alteram partem poenitentiae de fide in Christum, quod in his terroribus debeat conscientijs proponi Euangelium de Christo, in quo promittitur gratis remissio

peccatorum de Christo. Debent igitur credere, quòd propter Christum gratis remittuntur ipsis peccata. Hæc fides erigit, sustentat, & uiuificat contritos, iuxta illud: Iustificati ex fide pacem habemus. Hæc fides cõsequitur remissionem peccatorum. Hæc fides iustificat corã Deo, vt idem locus testatur, Iustificati ex fide. Hæc fides ostendit discrimen inter contritionem Iudæ & Petri, Saulis & Dauidis. Ideo Iudæ aut Saulis contritio non prodest, quia nõ accedit ad eam hæc fides apprehendens remissionem peccatorum, donatam propter Christum. Ideo prodest Dauidis aut Petri cõtritio, quia ad eã fides accedit, apprehendens remissionem peccatorum donatam propter Christum. Nec prius dilectio adest, quam sit facta fide reconciliatio. Lex enim non fit sine Christo, iuxta illud: Per Christum habemus accessum ad Deum. Et Hæc fides paulatim crescit, & per omnem vitam luctatur cum peccato, vt vincat peccatum & mortem. Ceterum fidem sequitur dilectio, vt supra diximus. Et sic clarè definiri potest filialis timor, talis pavor qui cū fide cõiunctus est, hoc est vbi fides consolatur, & sustentat pauidum cor. Seruilis timor, vbi fides non sustentat pauidum cor.

Porro potestas clauium administrat & exhibet Euangelium per Absolutionem, quæ est vera vox Euangelij: Ita & absolutionem complectimur,

plectimur, cum de fide dicimus, quia fides est ex auditu, vt ait Paulus. Nam audito Euangelio, audita absolutione, erigitur & concipit consolatione conscientia. Et quia Deus verè per verbum viuificat, clauis verè coram Deo remittunt peccata, iuxta illud: Qui uos audit, me audit. Quare voci absoluentis, non secus ac voci de cælo sonati credendū est. Et Absolutio propriè dici potest Sacramentum penitentia, vt etiam Scholastici theologi eruditiores loquuntur. Interim hæc fides in tentationibus multipliciter alitur per Euangelij sententias, & per usum Sacramentorum. Hæc enim sunt signa noui Testamenti, hoc est, signa remissionis peccatorum. Offerunt igitur remissionem peccatorū, sicut clarè testantur verba cenæ Domini, Hoc est corpus meum quod pro vobis traditur. Hic est calix noui Testamenti & c. Ita fides concipitur & confirmatur per absolutionem, per auditū Euangelij, per usū Sacramentorum, ne succumbat, dum luctatur eum terroribus peccati & mortis.

Hæc ratio penitentia plana & perspicua est, & auget dignitatem potestatis clauium & Sacramentorum, & illustrat beneficium Christi: docet nos vti mediatore ac propiciatore Christo. Sed quia Confutatio damnat nos quòd has duas partes penitentia posuerimus, ostendendum est, quòd scriptura in

pœnitentia, seu conuersione impij ponat hæ præcipuas partes. Christus enim inquit Matth. 1. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Hic duo membra sunt, labor & onus significant contritionem, pauores & terrores peccati & mortis. Venire ad Christum, est credere, quod propter Christum remittantur peccata: cum credimus, viuificantur corda Spiritu sancto per verbum Christi. Sunt igitur hic duæ partes præcipuæ, contritio & fides. Et Marci primo Christus ait: Agite pœnitentiam, & credite Euangelio: Vbi in priore particula arguit peccata, in posteriore consolatur nos, & ostendit remissionem peccatorum. Nam credere Euangelio, non est illa generalis fides, quam habet & diaboli, sed propriè est credere remissionem peccatorum propter Christum donatam. Hæc enim reuelatur in Euangelio. Videtis & hic duas partes coniungi, contritionem cum arguuntur peccata, Et fidem, cum dicitur, credite Euangelio. Si quis hic dicat, Christum complecti etiam fructus pœnitentiæ, seu totam nouam vitam, non dissentimus. Nam hoc nobis sufficit, quod hæ partes præcipuæ nominantur contritio, & fides. Paulus ferè vbique eum describit conuersionem seu renouationem, facit hæ duas partes. Mortificationem & Viuificationem, vt Col. 2. In quo circūcisi estis circūcisione non manu

manu facta, videlicet expoliatione corporis peccatorum carnis. Et postea, in quo simul resucitati estis per fidem efficaciam Dei. Hic duæ sunt partes: Altera est expoliatio corporis peccatorum, Altera est resuscitatio per fidem. Neque hæc verba mortificatio, viuificatio, expoliatio corporis peccatorum, resuscitatio, Platonicè intelligi debent de simulata mutatione: sed mortificatio significat veros terrores, quales sunt morientium, quod sustinere natura non posset, nisi erigeretur fide. Ita hic expoliationem corporis peccatorum uocat, quam nos dicimus vsitatè contritionem, quia in illis doloribus concupiscentia naturalis expurgatur. Et viuificatio intelligi debet, non imaginatio Platonica, sed consolatio quæ verè sustentat fugientem vitam in contritione. Sunt ergo hic duæ partes, contritio & fides. Quia enim conscientia non potest reddi pacata, nisi fide, Ideo sola fides viuificat, iuxta hoc dictum: Iustus ex fide uiuet. Et deinde in Colossensibus inquit, Christum delere Chirographum quod per legem aduersatur nobis. Hic quoque duæ sunt partes, Chirographum & deletio Chirographi. Est autem Chirographum conscientia arguens & condemnans nos. Porro lex est verbum quod arguit & cõdemnat peccata: Hæc igitur vox, quæ dicit, peccauit Domino, sicut David ait, est Chirographum. Et hanc uocem

impij & securi homines, non emittunt serio: non enim vident, non legunt scriptam in corde sententiam legis. In veris doloribus ac terroribus cernitur hæc sententia. Est igitur Chirographum ipsa contritio, condemnans nos. Delere Chirographum, est tollere hanc sententiam condemnationis ex animo, & sententiã insculpere, qua sentiamus nos liberatos esse ab illa condemnatione. Est autem fides, non illa sententia, quæ abolet priorem sententiam, & reddit pacem & vitam cordi. Quanquam quid opus est multa citare testimonia, cum ubique obuia sint in scripturis. Psal. 117. Castigans castigauit me Dominus, & morti non tradidit me. Psal. 118. Defecit anima mea præ angustia, cõfirma me verbo tuo. Vbi in priore mēbro cõtinetur contritio, in secundo modus clarè describitur, quomodo in contritione recreemur, scilicet verbo Dei quod offert gratiã. Id sustentat & viuificat corda. Et 1. Reg. 2. Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Horum altero significatur contritio, altero significatur fides. Et Esaię 28. Domini irascetur, ut faciat opus suum: Alienum est opus eius, ut operetur opus suum. Alienum opus Dei vocat, cū terret: quia Dei propriũ opus est viuificare & consolari. Verũ ideo terret, inquit, vt sit locus consolationi & viuificationi: quia secuta corda & nõ sentien-

tia

tia iram Dei, fastidiũt consolationem. Ad hũc modum solet scriptura hæc duo coniungere, terrores & consolationem, vt doceat hæc præcipua membra esse in poenitentia, contritionẽ & fidem consolantem & iustificantem. Neque videmus quo modo natura poenitentiaẽ clarius & simplicius tradi possit. Hæc enim sunt duo præcipua opera Dei in hominibus, perterrefacere & iustificare, ac viuificare perterrefactos. In hæc duo opera distributa est uniuersa scriptura. Altera pars lex est, quæ ostendit, arguit & condemnat peccata. Altera pars Euangelium, hoc est promissio gratiaẽ in Christo donata: & hæc promissio subinde repetitur in tota scriptura primũ tradita Adæ, postea Patriarchis, deinde à Prophetis illustrata postremò prædicata & exhibita à Christo inter Iudæos, & ab Apostolis sparsa in totũ mundum: nam fide huius promissionis sancti omnes iustificati sunt, non propter suas attritiones, vel contritiones. Et Exempla ostendunt similiter has duas partes. Adam obiurgatur post peccatum, & perterrefit. Hæc fuit contritio. Postea promittit Deus gratiam: dicit futurum semen, quo destruetur regnum Diaboli, mors & peccatum. Ibi offert remissionẽ peccati. Hæc sunt præcipua: nam etsi postea additur poena, tamen hæc poena non meretur remissionem peccati. Et de hoc genere poenarum paulõ

paulò post dicemus. Sic Dauid obiurgatus à Nathan & perterrefactus, inquit: Peccavi Domino. Ea est contritio. Postea ostendit absolutionem, Dominus sustulit peccatum tuum: non morieris. Hæc vox erigit Dauidem, & fide sustentat, iustificat & viuificat eum. Additur & hic pœna, sed hæc pœna nō meretur remissionem peccatorum. Nec semper adduntur peculiare pœnæ, sed hæc duo semper existere in pœnitentia oportet, contritionem & fidem. vt Luca v 11, mulier peccatrix venit ad Christum lacrymans. Per has lacrymas agnoscitur contritio. Postea audit absolutionem, Remittuntur tibi peccata, Fides tua saluam te fecit, vade in pace. Hæc est altera pars pœnitentiæ, fides quæ erigit & consolatur eam. Ex his omnibus apparet pijs lectoribus, nos eas partes pœnitentiæ ponere, quæ propriè sunt in conuersione, seu regeneratione & remissione peccati. Fructus digni & pœnæ sequuntur regenerationem & remissionem peccati. Ideo quæ has duas partes posuimus, vt magis conspicua fides possit, quam in pœnitentia requirimus. Et magis intelligi potest quid sit fides quam predicat Euangelium, cū opponitur cōtritioni, ac mortificationi.

Et vt totus orbis terrarum videat, quanta sit inscitia veræ pietatis in nostris Criticis qui confutationem scripserunt, addemus &

Bernardi

Bernardi sententiam, qui prorsus ad eundem modum coniungit hæc duo mēbra in pœnitentia, contritionem & fidem, sicut nos coniungimus. Verba sunt hæc in sermone tertio de Annunciatione: Audiat fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speravi domine. Sola nimirum spes apud te miserationis locum obtinet, nec oleum misericordiam, nisi in vase fiduciam ponis. Sed est infidelis fiducia, solius utiq; maledictionis capax, cū videlicet in spe peccamus: quam nec fiducia illa dicenda sit, sed insensibilis quedam & dissimulatio perniciosa. Quæ enim fiducia est ei qui periculum non attendit, aut quod ibi timoris remediū, vbi nec timor sentitur, nec materia ipsa timoris? Fiducia solatium est, nec eget ille solatio qui lætatur cum male fecerit, & in pessimis rebus magis exultat. Rogemus itaq; fratres responderi nobis quatas habeamus iniquitates & peccata scelera nostra & delicta nobis desideremus ostēdi: scrutemur vias nostras & studia nostra periculaq; vniuersa vigili intentione pensemus. Dicat quisq; in pauore suo, vadā ad portas inferi, vt iam non nisi in sola Dei misericordia respiremus. Hæc vera hominis fiducia est à se deficientis, & innitentis domino suo. Hæc inquam vera fiducia est cui misericordia nō denegatur, Propheta testante: Beneplacitum est domino super timentes eum, & in his qui sperant

sperant super misericordia eius. Nec parua utique suppetit nobis, in nobis quidem causa timoris, in ipso autem causa fidei. Hactenus Bernardus. cuius sententiam propterea etiam non inuiti retulimus, ut videant lectores, quo modo fide hic intelligamus de fiducia misericordiae, quae erigit & consolatur perterrefactos, quam iste recte fiduciam appellat. Et haecclare conspicitur potest, cum sit Antithesis terrorum & consolationis: sicut hic Bernardus vult in hominibus existere cognitionem peccatorum, seu contritionem, seu terrores: & vult accedere fiduciam quae erigat in contritione.

Sed quia aduersarij nominatim hoc damnant, quod dicimus homines fide consequi remissionem peccatorum, addemus paucas quasdam probationes, ex quibus intelligi poterit, remissionem peccatorum contingere, non ex opere operato propter contritionem, sed fide illa speciali, qua vnusquisque credit sibi propter Christum remitti peccata. Nam hic articulus praecipuus est, de quo digladiamur cum aduersarijs, & cuius cognitionem ducimus maxime necessariam esse Christianis omnibus. Cum autem supra de iustificatione, de eadem re satis dictum videatur, hic breuiores erimus. Sunt enim loci maxime cognati, doctrina poenitentiae, & doctrina iustificationis.

Aduersarij, cum de fide loquuntur, & dicunt

eunt eam precedere poenitentiam, intelligunt fidem, non hanc quae iustificat, sed quae in genere credit Deum esse, poenas propositas esse impijs & c. Nos praeter illam fidem, requirimus, ut credat sibi quisque propter Christum remitti peccata. De hac fide speciali litigamus & opponimus eam opinioni, quae iubet credere non in promissione Christi, sed in opere operato contritionis, confessionis & satisfactionis, & c. Haec fides ita sequitur terrores ut vincat eos & reddat pacatam conscientiam. Huic fidei tribuimus, quod iustificet, regeneret, dum ex terroribus liberat, & pacem, gaudium, & nouam vitam in corde parit. Hanc fidem defendimus verè esse necessariam ad remissionem peccatorum, ideo ponimus inter partes poenitentiae seu conversionis: nec aliud sentit Ecclesia Christi, etiamsi aduersarij nostri reclamant.

Principio autem interrogamus aduersarios, Verum absolutionem accipere, pars sit poenitentiae nec ne? Quod si à confessione separant, ut sunt subtiles in distinguendo, non videmus quid prosit confessio sine absolutione. Sin autem non separant à confessione accptionem absolutionis, necesse est eos sentire, quod fides sit pars poenitentiae, quia absolutio non accipitur nisi fide. Quod autem absolutio non accipiatur nisi fide, ex Paulo probari

potest, qui docet Rom. 1.11, quod promissio non possit accipi nisi fide. Absolutio autem est promissio remissionis peccatorum: igitur necessario requirit fidem. Nec videmus, quomodo dicatur is accipere absolutionem qui non assentitur ei. Et quid aliud est non assentiri absolutioni, quam Deum accusare mendacij, si cor dubitat, sentit incerta & inania esse quae promittit Deus. Ideo 1. Ioan. v. scriptum est: Qui non credit Deo, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de filio suo. Secundo, fateri aduersarios extimamus remissionem peccatorum poenitentiae, seu partem, seu finem, seu, ut ipsorum more loquamur, terminum esse ad quem. Ergo id quo accipitur remissio peccatorum, recte additur partibus poenitentiae. Certissimum est autem, etiamsi omnes portae inferorum reclamant, remissionem peccatorum non posse accipi, nisi sola fide quae credit peccata remitti propter Christum, iuxta illud Rom. 1.11: Quem proposuit Deus propiciatorem per fidem in sanguine ipsius. Item Rom. v. per quem accessum habemus per fidem in gratiam & c. Nam conscientia territa non potest opponere iram Dei opera nostra, aut dilectionem nostram: sed ira demum fit pacata, cum apprehendit Mediatorem Christum, & credit promissionibus propter illam donatis. Non enim intel-

ligunt quid sit remissio peccatorum, aut quomodo nobis contingat, qui somniant corda pacata fieri sine fide in Christum. Petrus citat ex Esaia: Qui crediderit in eum, non confundetur. Necessse est igitur confundi hypocritas confidentes se accipere remissionem peccatorum propter sua opera, non propter Christum. Et Petrus ait in Actis cap. x: Huic omnes Prophetarum testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. Non potuit dici magis dilucide, quam quod ait per nomen eius: Et addit, omnes qui credunt in eum. Tantum igitur ita accipimus remissionem peccatorum per nomen Christi, hoc est, propter Christum non propter vlla nostra merita atque opera. Et hoc ita fit, cum credimus nobis remitti peccata propter Christum. Aduersarij nostri vociferantur se esse Ecclesiam, se consensum Ecclesiae sequi. At Petrus hic in nostra causa etiam allegat consensum Ecclesiae: huic inquit omnes Prophetarum testimonium, remissionem peccatorum accipere per nomen eius & c. Profecto consensus Prophetarum, iudicandus est uniuersalis Ecclesiae consensus esse. Nec Pape nec Ecclesiae concedimus potestatem decernendi contra huuc consensum Prophetarum. At Bulla Leouis aperte damnat hunc articulum de remissione peccatorum: damnant & aduer-

sarij in Confutatione. Qua ex re apparet, qualis sit Ecclesia iudicanda istorum, qui nō solū decretis improbant hanc sententiam, quōd remissionem peccatorum consequamur fide, non propter opera nostra, sed propter Christū sed etiam iubent eam vi ac ferro abolere: iubent omni genere crudelitatis perdere viros bonos qui sic sentiunt. Sed habent magni nominis autores, Scotū, Gabrielem & similes, dicta Patrum, quæ in Decretis truncata citantur. Certè si numeranda sunt testimonia, uincunt. Est enim maxima turba nugacissimorū scriptorū in Sententias, qui tanquā coniurati defendunt illa figmenta de merito attritionis & operum, & cætera quæ supra recitauimus. Sed ne quis multitudine moueatur, nō magna autoritas est in testimonijs posteriorum, qui non genuerūt sua scripta sed tantum complatis superioribus, transfuderunt illas opiniones ex alijs libris in alios. Nihil iudicij adhibuerunt, sed vt pedanei senatores taciti comprobauerunt superiorum errores nō intellectos. Nos igitur hanc Petri vocem non dubitemus opponere quamlibet multis legionibus Sententiariorum, quæ allegat consensum Prophetarum. Et accedit testimonium Spiritus sancti ad hanc cōcionem Petri. Sic enim ait textus: Adhuc loquēte Petro uerba hæc, cecidit Spiritus sanctus super omnes qui audiebant uerbum.

DE POENITENTIA, 165
 bum. Sciant igitur piæ conscientia, hoc esse mandatum Dei, vt credant sibi gratis ignosci propter Christum, non propter opera nostra. Et hoc mandato Dei sustentent se aduersus desperationē, aduersus terrores peccati & mortis. Et hanc sententiā sciant à principio mundi in Ecclesia extitisse apud sanctos. Petrus enim in Ecclesia extitisse apud sanctos. Petrus enim clare allegat consensum Prophetarū, & Apostolorū scripta testatur eos idē sentire. Nec desunt Patrum testimonia: nā Bernardus idē dicit uerbis minime obscuris: Necessè est enim primo omnium credere, quōd remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiā Dei, sed adde adhuc, vt credas & hoc, quōd per ipsum peccata tibi donantur. Hoc est testimonium, quod perhibet Spiritus sanctus in corde tuo dicens, Dimissa sūt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apostolus gratis iustificari hominem per fidem. Hæc Bernardi uerba mirificè illustrent causam nostram, quia non solum requirit vt in genere credamus peccata remitti per misericordiam, sed iubet addere specialem fidem, qua credamus & nobis ipsis remitti peccata. Et docet quomodo certi redamur de remissione peccatorum, uidelicet cum fide corda eriguntur, & fiunt tranquilla per Spiritum sanctū. Quid requirunt amplius aduersarij? Num adhuc audent negare, fide nos consequi remissionem peccatorum, aut

fidem partem esse poenitentiae.

Tertio, Aduersarij dicunt peccatum irromitti, quia attritus seu contritus elicit actum dilectionis Dei: propter hunc actum meretur accipere remissionem peccatorum. Hoc nihil est nisi legem docere, deleto Euangelio, & abolita promissione de Christo. Tantum enim requirunt legem & nostra opera, quia Lex exigit dilectionem. Præterea docent confidere, quod remissionem peccatorum consequamur propter contritionem & dilectionem. Hoc quid est aliud nisi collocare fiduciam in nostra opera, non in verbum & promissionem Dei, de Christo? Quod si lex satis est ad consequendam remissionem peccatorum, quid opus est Euangelio? quid opus est Christo, si propter nostrum opus consequimur remissionem peccatorum? Nos contra à lege ad euangelium reuocamus conscientias, & à fiducia propriorum operum, ad fiduciam promissionis & Christi: quia Euangelium exhibet nobis Christum, & promittit gratis remissionem peccatorum propter Christum. Hac promissione iubet nos confidere, quod propter Christum reconciliemur patri, non propter nostram contritionem aut dilectionem. Non enim alius est mediator aut propiciator nisi Christus. Neque legem facere possumus, nisi prius per Christum reconciliati simus. Et si quid faceremus, tamen sentiendum est,

est, quod non propter illa opera, sed propter Christum mediatorem & propiciatorem consequitur remissionem peccatorum. Imo contumelia Christi, & Euangelij abrogatio est, sentire, quod remissionem peccatorum propter legem aut aliter consequamur, quam fide in Christum. Et hanc rationem supra tractauimus de iustificatione, cum diximus, quare profiteamur homines fide iustificari non dilectione. Ita que doctrina aduersariorum, cum docent homines propter contritionem & dilectionem consequi remissionem peccatorum, & confidere hac contritione & dilectione, tantum est doctrina legis, & quidem non intellectu, sicut Iudæi in uelata Moysi faciem intuebatur. Fingamus enim adesse dilectionem, fingamus adesse opera, tamen neque dilectio, neque opera possunt esse propiciatio pro peccato. Ac nec possunt quidem opponi iræ & iudicio Dei, iuxta illud: Non intrabis in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Nec debet honos Christi transferri, in nostra opera. Propter has causas contendit Paulus, quod non iustificemur ex lege, & opponit legi promissionem remissionis peccatorum, quæ propter Christum donatur: ac docet nos gratis propter Christum fide accipere remissionem peccatorum. Ad hanc promissionem reuocat nos Paulus à lege. In hanc promissionem

sionem iubet intueri, quæ certè irrita erit, si
 prius lege iustificamur, quàm per promissio-
 nem, aut si propter nostrâ iustitiam consequi-
 mur remissionem peccatorû. At cõstat, quòd
 ideo nobis data est promissio, ideo exhibitus
 est Christus, quia legem nõ possumus facere.
 Quare necesse est prius nos promissione recõ-
 ciliari, quàm legem facimus. Promissio autem
 tantùm fide accipitur. Igitur necesse est con-
 tritos apprehendere fide promissionẽ remis-
 sionis peccatorum donatæ propter Christû,
 ac statuerè quòd gratis propter Christum ha-
 beant placatû Patrem. Hæc est sententia Pauli
 ad Rom. quarto, vbi inquit: Ideo ex fide, vt se-
 cundû gratiã firma sit promissio. Et ad Gal. 111
 Conclufit scriptura omnia sub peccatum, vt
 promissio ex fide Iesu Christi detur credenti-
 bus: id est, omnes sunt sub peccato, nec possût
 aliter liberari, nisi fide apprehendant promif-
 sionem remissionis peccatorum. Prius igitur
 oportet nos fide accipere remissionem pec-
 catorum, quàm legem facimus, et si vt supra
 dictum est, fidem dilectio sequitur, quia renati
 Spiritum Sanctum accipiunt, ideo legem fa-
 cere incipiunt. Citaremus plura testimonia,
 nisi obuia essent cuilibet pio lectori in scriptu-
 ris: & nos non nimis prolixi esse cupimus vt
 facilius hæc causa perspici possit. Neque verò
 dubium est, quin hæc sit sententia Pauli, quã
 defendimus,

DE POENITENTIA. 169
 defendimus, quòd fide accipiamus remis-
 sionem peccatorum propter Christum: quòd
 fide mediatorem Christum opponere debeat
 iræ Dei, non opera nostra. Nec perturbetur
 piæ mentes, etiam si Pauli sententias calû-
 nientur aduersarij. Nihil tam simpliciter dici-
 tur, quod non queat deprauari cauilaudo.
 Nos scimus hanc, quam diximus, veram
 & germanam sententiam Pauli esse: scimus
 hanc nostram sententiam pijs conscientijs fir-
 mam consolationem asferre, sine qua nemo
 consistere in iudicio Dei queat. Itaq; repudietur
 illæ Pharisæicę opinionis aduersariorum,
 quòd non accipiamus fide remissionẽ pec-
 catorum, sed quòd oporteat mereri dilectione
 nostra & operibus: quòd dilectionẽ nostram
 & opera nostra iræ Dei opponere debeamus.
 Hæc doctrina legis est, non Euangelij, quæ
 fingit prius hominẽ lege iustificari, quàm per
 Christum recõciliatus sit Deo: Cum Christus
 dicat, Sine me nihil potestis facere. Itẽ, Ego
 sum vitis vera, uos palmites. Verum aduersa-
 rij fingunt nos esse palmites non Christi, sed
 Moisi. Prius enim volunt lege iustificari, dile-
 ctionem suam & opera offerre Deo, quàm re-
 concilientur Deo per Christû, quàm sint pal-
 mites Christi. Paulus contrà contendit, legem
 nõ posse fieri sine Christo: ideo promissio pri-
 us accipiẽda est, vt fide recõciliemur Deo, pro

pter Christum, quã legem facimus. Hęc satis perspicua esse pijs conscientijs existimamus. Et hinc intelligent, Cur supra professi simus iustificari homines fide, non dilectione, quia oportet nos opponere iræ Dei, non nostram dilectionem, aut opera, aut confidere nostra dilectione ac operibus, sed Christum mediatorem. Et prius oportet apprehendere promissionem remissionis peccatorum, quam legem facimus. Postremo, quando erit pacata conscientia, si ideo accipimus remissionem peccatorum, quia nos diligimus, aut legem facimus? Sēper enim accusabit nos Lex, quia nunquam legi Dei satisfacimus. Sicut inquit Paulus, Lex irā operatur. Chrysostomus querit de pœnitentia, vnde certi reddamur, peccata nobis remissa esse. Querunt & in Sententijs eadē de re aduersarij. Hoc nō potest explicari: nō possunt conscientia reddi tranquille, nisi sciant mandatum Dēi esse, & ipsum Evangelium, vt certo statuunt propter Christum gratis remitti peccata, nec dubitent sibi remitti. Si quis dubitat, is vt Ioannes ait, accusat promissionem diuinam mendacij. Hanc certitudinem fidei nos docemus requiri in Evangelio: Aduersarij relinquunt conscientias incertas & ambigentes. Nihil autem agunt conscientia ex fide, cum perpetuō dubitant, vtrū habeant remissionem. Quomodo possunt in

hac

hac dubitatione inuocare Deum? quomodo possunt statuere, quōd exaudiantur? Ita tota vita est sine Deo, & sine vero cultu Dei. Hoc est quod Paulus inquit, peccatum esse quidquid nō fit ex fide. Et quia in hac dubitatione perpetuō versantur, nunquam experiuntur quid sit fides. Ita fit vt ad extremum ruant in desperationem. Talis est doctrina aduersariorum, doctrina legis, abrogatio Euangelij, doctrina desperationis. Nunc libenter omnibus bonis viris permittimus iudiciū de hoc loco pœnitentiæ: nihil enim habet obscuri, vt pronūciēt vtri magis pia & salubria cōsciētij docuerint, nos an aduersarij. Profectō nō delectāt nos hęc dissensionēs in Ecclesia. quare nisi magnas & necessarias causas haberemus dissentiēdi ab aduersarijs, sūma uoluntate taceremus. Nunc cū ipsi manifestā ueritatē damnēt, non est intergrum nobis deserere causam non nostram, sed Christi & Ecclesiæ.

Diximus quas ob causas posuerimus has duas partes pœnitentiæ, contritionem & fidē: idque hoc fecimus libentius, quia circumferuntur multa dicta de pœnitentia, quæ truncata citantur ex Patribus, quæ ad obscurandā fidē detorserunt aduersarij. Talia sunt. Pœnitentia est mala præterita plangere, & plangenda iterum nō committere. Item Pœnitentia est quedam dolentis vindicta, puniens in se quod do-

let

let se commississe. In his dictis nulla fit mentio fidei. Ac ne in scholis quidem cum interpretatur, aliquid de fide additur: quare nos eam, vt magis conspici doctrina fidei posset, inter partes poenitentiae numerauimus. Nam illa dicta, quae contritionem aut bona opera requirunt, & nullam fidei iustificatis mentionem faciunt, periculosa esse res ipsa ostendit. Et merito desiderari prudentia in istis potest, qui ceteros illos sententiarum & Decretorum congesserunt: nam cum Patres aliam de alia parte poenitentiae loquantur, non tantum de vna parte, sed de vtraque, hoc est, de contritione & fide, excerpere & coniungere sententias profuisset. Nam Tertullianus egregie de fide loquitur, amplificans ius iurandum illud apud Prophetam, *Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & uiuat.* Quia enim iurat Deus, nolle se mortem peccatoris, ostendit requiri fidem, vt iuranti credamus, & certo statuamus eum nobis signoscere. Magna debet esse autoritas apud nos promissionum diuinarum per sese. At haec promissio etiam iureiurando confirmata est: quare si quis non statuit sibi ignosci, is negat Deum vera iurasse, qua blasphemia atrocior nulla excogitari potest. Sic enim ait Tertullianus: *Inuitat premio salutem, iurans etiam, Viuo dicens, cupit sibi credi.* O beatos quorum causa iurat Deus.

O miserrimos,

O miserrimos, si nec iuranti Domino credimus. Atque hic sciendum est, quod haec fides debeat sentire, quod gratis nobis ignoscat Deus propter Christum, propter suam promissionem, non propter nostra opera, contritionem, confessionem, satisfactionem aut dilectionem. Nam si fides nitatur his operibus, statim fit incerta, quia conscientia pauida videt haec opera indigna esse. Ideo praclare ait Ambrosius de poenitentia: *Ergo & agendam poenitentiam & tribuendam ueniam credere nos conuenit, vt ueniam tamen tanquam ex fide speremus, tanquam ex syngrapha fides impetrat.* Item, fides est, quae peccata nostra cooperit. Extant itaque sententiae apud Patres non solum de contritione & operibus, sed etiam de fide: verum aduersarij, cum neque naturam poenitentiae intelligant, neque sermonem Patrum, excerpunt dicta de parte poenitentiae, videlicet de operibus. Alibi dicta de fide, cum non intelligunt, praetereunt.

DE CONFessione ET SATISFACTIONE.

Boni viri facile iudicare possunt, plurimum referre, vt de superioribus partibus, videlicet contritione & fide, conseruetur vera doctrina. Itaque in his locis illustrandis semper plus uersati sumus, de confessione & satisfactionibus non admodum rixati sumus: nam & nos confessionem retinimus præcipue propter Absolutionem, quæ est verbum Dei, quod de singulis autoritate diuina pronunciat potestas clauium. quæ si impium esset ex Ecclesia priuatam Absolutionem tollerere. Neque quid sit remissio peccatorum aut potestas clauium intelligunt, si qui priuatam Absolutionem aspernantur. Cæterum de enumeratione delictorum in Confessione supra diximus, quod sentiamus eam non esse iure diuino necessariam: Nam quod obijciunt quidam, iudicium prius debere cognoscere causam, priusquam pronunciet, hoc nihil ad hanc rem pertinet, quia absolutio est executio alieni beneficii, non est iudicium. Christus enim dedit mandatum remittendi peccata: id mandatum exequuntur ministri: non habent mandatum de cognoscendis occultis. Hoc intelligi potest ex eo, quia infinita peccata remittuntur, quæ nec nos ipsi meminimus, quibus remittuntur: &

tuntur: & si penderet remissio ex cognitione, tota res esset incerta. Cæterum in his delictisque publicè nota sunt, qualè habeat iurisdictionem Ecclesia, id non pertinet ad præsentem disputationem. Nam hæc, quia nota sunt nominatim accusantur, & postea nominatim remittuntur, si auctor velit recipi ab Ecclesia. Et ridiculum est huc transferre dictum Salomonis, Diligenter cognosce uultum pecoris tui. Nihil enim dicit Salomon de Confessione, sed tradit Oeconomicum præceptum patrifamiliæ, vt utatur suo, & abstineat ab alieno: & iubet eum res suas diligenter curare, ita tamen, ne studio augendarum facultatum occupatus animus, abijciat timorem Dei, aut fidem, aut curam uerbi Dei. Sed aduersarij nostri mirifica metamorphosi transformant dicta scripturæ in quas libet sententias. Hic cognoscere, significat eis audire confessiones: Vultus non externam conuersationem, sed arcana conscientie. Pecudes significant homines. Sanè bella est interpretatio, & digna istis contemptoribus studiorum eloquentie. Quod si velit aliquis per similitudinem transferre præceptum à patre familiæ ad pastorem Ecclesiæ, certè uultum debet interpretari de externa conuersatione. Hæc similitudo magis quadrabit. Sed omittamus ista. Aliquoties fit in Psalmis mentio Confessionis, vt, Dixi, confitebor aduersum me in iustitiam

fitiam meam Domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei. Talis confessio peccati, quæ Deo fit, est ipsa cōtritio. Nā cū Deo fit confessio, corde fieri necesse est, non solum uoce, sicut fit in scenis ab histrionibus. Est igitur talis confessio, contritio in qua sentientes iram Dei, confitemur Deum iustè irasci, nec placari posse nostris operibus. Et tamen quærimus misericordiam, propter promissionem Dei. Talis est hæc confessio: Tibi soli peccaui, ut tu iustificeris, & vincas cū iudicaris: id est, fateor me peccatorem esse, & meritum æternæ iram, nec possum opponere meas iustitias, mea merita tuæ iræ: ideo pronuncio te iustum esse, cū condemnas & punis nos. Pronuncio te vincere, quando hypocritæ iudicant te, quod sis in iustus, qui ipsos punias aut condemnes bene meritis. Imo nostra merita non possunt opponi tuo iudicio, sed ita iustificabimur, situ iustifices, si tu reputes nos iustos per misericordiam tuam. Fortassis & Iacobum citabit aliquis, Confitemini uicissim delicta. Sed hic nō loquitur de confessione sacerdotibus faciendâ, sed in genere de reconciliatione fratrum inter se. Iubet enim mutuam esse confessionem.

Porro aduersarij nostri multos doctores receptissimos damnabant, si contendent enumerationem delictorum in confessione necessariam esse iure diuino. Quanquã enim confessionem

confessionem probamus, & quandam examinationem prodesse iudicamus, ut institui homines melius possint, tamen ita moderandâ res est, ne conscientijs injiciantur laquei, quæ nunquam erunt tranquillæ, si existimabunt se nō posse consequi remissionem peccatorum, nisi facta illa scrupulosa enumeratione. Hoc certè falsissimum est quod aduersarij posuerunt in Confutatione, quod confessio integra sit necessaria ad salutem: est enim impossibilis. Et quales laqueos hic injiciunt conscientiæ, cum requirunt integram confessionem? Quando enim statuet conscientia integram esse confessionem? Apud scriptores Ecclesiasticos fit mentio confessionis, sed hi non loquuntur de hac enumeratione occultorum delictorum, sed de ritu publicæ pœnitentiæ. Quia enim lapsi aut famosi non recipiebantur sine certis satisfactionibus, ideo confessionem faciebant isti apud presbyteros, ut pro modo delictorū præscriberentur eis satisfactiones. Hæc tota res nihil simile habuit huic enumerationi de qua nos disputamus. Confessio illa fiebat non quod sine ea non posset fieri remissio peccatorum coram Deo, sed quod non poterant satisfactiones præscribi, nisi prius cognito genere delicti: nam alia delicta habebant alios Canones. Et ex illo ritu publicæ pœnitentiæ reliquum habemus etiam nomen satisf-

factionis. Nolebant enim sancti Patres recipere lapsos aut famosos, nisi prius cognita & spectata pœnitentia eorum quantũ fieri poterat. Et huius rei multa uidentur fuisse causas. Nam ad exemplũ pertinebat castigare lapsos, sicut & glossa in Decretis admonet: & indecorum erat, homines famosos statim admittere ad communionẽ. Hi mores diu iam antiquati sunt, nec necesse est eos restituere, quia non sunt necessarij ad remissionem peccatorum corã Deo: neque hoc senserunt Patres, mereri homines remissionem peccatorum per tales mores aut talia opẽra: quanquam hæc spectacula imperitos solent fallere, vti putent se per hæc opẽra mereri remissionem peccatorum corã Deo. Verũm si quis sic sentit, iudaicẽ & gentiliter sentit: Nam & Ethnici habuerunt quasdam expiationes delictorum, per quas fingebant se reconciliari Deo. Nunc autem more antiquato, manet nomen satisfactionis, & vestigium moris, quod in confessione prescribuntur certæ satisfactiones, quas definiunt esse opẽra nõ debita: nos uocamus satisfactiones Canonicas. De his sic sentimus sicut de enumeratione, quod satisfactiones Canonice non sint necessariae iure diuino ad remissionem peccatorum: sicut neque illa spectacula vetera satisfactionum in pœnitentia publica iure diuino necessaria fuerunt ad remissionem peccatorum.

ccatorum. Retinenda est enim sententia de fide: quod fide consequamur remissionem peccatorũ ppter Christũ, nõ propter nostra opẽra pœcedentia aut sequentia. Et nos ob hanc causam pœcipite de satisfactionibus disputauimus, ne susciperentur ad obscurandã iustitiã fidei, neue existimarent homines se propter illa opẽra consequi remissionem peccatorũ. Et adiuant errorẽ multa dicta quæ in scholis iactantur, quale est quod in definitione satisfactionis ponunt, fieri eam ad placandã diuinam offensam. Sed tamen fatentur aduersarij, quod satisfactiones nõ profint ad remissionem culpæ. Verũm fingunt satisfactiones prodesse ad redimendas pœnas, seu purgatorij, seu alias. Sic enim docent in remissione peccati, Deum remittere culpam. Et tamen quia cõuẽit iustitię diuinę punire peccatũ, mutare pœnam æternam in pœnam temporalem, addunt amplius, partem illius temporalis pœnæ remitti potestate clauium, reliquum autem redimi per satisfactiones. Nec potest intelligi quarum pœnarum pars remittatur potestate clauium, nisi dicant partem pœnarum purgatorij remitti, quæ ex re sequeretur, satisfactiones tantũ esse pœnas redimentes purgatorium. Et has satisfactiones dicunt ualere, etiã si fiant ab his qui relapsi sunt in peccatũ mortale: quasi verò diuina offensa placari queat ab

his qui sunt in peccato mortali. Hæc tota res est commentitia, recens conficta sine autoritate scripturæ & veterum scriptorum Ecclesiasticorum. Ac nec Longobardus quidem de satisfactionibus hoc modo loquitur. Scholastici viderunt in Ecclesia esse satisfactiones: nec animaduenterunt illa spectacula instituta esse tum exempli causa, tū ad probandos hos qui petebant recipi ab Ecclesia. In summa, nō viderunt esse disciplinā, & rem prorsus politicam: ideo superstitiose sinxerunt eas, non ad disciplinā coram Ecclesia, sed ad placandum Deum ualere. Et sicut aliās sæpe incommode commiscuerunt spiritualia & πολιτικά, idem accidit & in satisfactionibus. Atqui glossa in Canonibus aliquoties testatur, has obseruationes institutas esse propter disciplinam Ecclesiæ. Videte autem, quomodo in Confutatione, quam ausi sunt obtrudere Cæs. Maiestati, probent hæc sua figmenta. Multa dicta ex scripturis citant, vt sacum imperitis faciant, quasi hæc res habeat autoritatem ex scripturis, quæ adhuc Longobardi tempore ignota erat. Allegant has sententias: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Item, Exhibete membra vestra seruire iustitiæ. Item, Christus prædicat pœnitentiam: Agite pœnitentiam. Item, Christus iubet Apostolos pœnitentiam prædicare. Et Petrus prædicat pœnitentiam Act. 2. Postea citant

citant quedam dicta Patrum & canones. Et concludunt his verbis, Satisfactiones in Ecclesia contra expressum Euangelium & Conciliorum & Patrum decreta abolendæ nō sunt quin imo absoluti à sacerdote iniunctā pœnitentiam perficere debent, illud Pauli sequentes: Dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorū operum.

Deus perdat istos impios Sophistas, tam scelestè detorquêtes verbum Dei ad sua somnia uanissima. Quis bonus vir non cōmoueat indignitate tanta? Christus inquit: Agite pœnitentiam: Apostoli prædicant pœnitentiā: Igitur pœnæ æternæ compensantur satisfactionibus nostris: Igitur clauēs habent mandatum remittēdi partem pœnarū purgatorij: Igitur satisfactiones redimunt pœnas purgatorij. Quis docuit istos asinos hanc Dialecticā? Sed hæc neque Dialectica, neque Sophistica est, sed est Sycophantica. Ideo allegant hanc vocem: Agite pœnitentiam, vt cum tale dictū contra nos citatum imperiti audiunt, concipiant opinionem nos totam pœnitentiā tollere. His artibus alienare animos, & inflammare odia conatur, vt conclament contra nos imperiti, tollendos esse è medio tam pestilētes hæreticos, qui improbant pœnitentiam.

Sed speramus apud bonos viros has calumnias parum profecturas esse. Et Deus tantam impudentiam ac malitiam non diu feret. Nec vtiliter consulit suæ dignitati Romanus Pontifex, quod tales patronos adhibet: quod rem maximam iudicio horum Sophistarum permittit. Nam cum nos in Confessione ferè summam doctrinæ Christianæ uniuersæ complexi simus, adhibendi fuerant iudices de tantis, tam multis & tam varijs negocijs pronunciaturo, quorum doctrina & fides bonis viris probaretur. Idque te Campegi pro tua sapientia providere decebat, ne quid in tantis rebus isti scriberent, quod aut hoc tempore, aut ad posteros uideatur posse minuere Romanæ sedis existimationem. Si Romana sedes cæset æquum esse, vt omnes gentes agnoscant eam pro magistra fidei, debet operam dare vt docti & integri viri de religionibus cognoscant. Quid enim iudicabit mundus, si quando proferetur in lucē scriptum aduersariorum? quid iudicabit posteritas, de his calumniosis iudicijs? Vides Campegi hæc esse postrema tempora, in quibus Christus prædixit plurimum periculi fore religioni. Vos igitur qui tanquã in specula federe, & gubernare religiones debetis, his temporibus oportuit singularē adhibere tum prudentiã, tum diligentiam. Multa sunt signa, quæ nisi prouideritis, minantur

mutationem

mutationē Romano statui: Et erras, si tantum ui & armis existimas Ecclesias retinēdas esse. Doceri de religione postulant homines. Quã multos esse existimas, non tantum in Germania, sed etiã in Anglia, in Hispania, in Gallijs, in Italia: denique in ipsa vrbe Roma, qui quoniã vident exortas esse de maximis rebus conuersiones, dubitare alicubi incipiunt, & taciti indignatur, quod has rãtas res ritè cognoscere & iudicare recusatis: quod non explicatis ambigentes conscientias: quod tantũ iubetis nos armis opprimi ac deleri? Multi autē sunt boni viri, qui facilius mortē, & omnia genera suppliciorum ferrent, quàm ferunt hanc dubitationem. Nec satis, expendis quanta res sit religio, si bonos viros leuiter existimas angere, sicut incipiunt ambigere de aliquo dogmate.

Et hæc dubitatio non potest non parere summam odij acerbitatem aduersus illos, qui cum mereri conscientijs debebant, obstitunt, quo minus explicari res possit. Non hinc dicimus Dei iudicium uobis pertimescendum: nam hoc leuiter curare Pontifices putant, qui cum ipsi teneãt clauas, scilicet patefacere sibi cælum cum volunt possunt. De hominum iudicijs, de quæ tacitis uoluntatibus omnium gentiũ loquimur: quæ profectò hoc tempore requirunt, vt hæc negocia ita cognoscantur, atque constituentur, vt sanentur bonæ mētēs,

V 4

& à dubitatione liberentur. Quid enim futurū sit, si quando eruperint odia illa aduersus vos puo tua sapientia facile iudicare potes. Verū hoc beneficio deuincire omnes gentes vobis poteritis, quòd omnes sani homines, summū & maximum iudicant, si dubitantes conscientias sanaueritis. Hæc nō eò diximus, quòd nos de nostra cōfessione dubitemus: scimus enim eam veram, piam, & pijs conscientijs utilem esse: sed credibile est passim multos esse, qui non de leuib; rebus ambigunt, nec tamen audiūt idoneos Doctores, qui mederi cōscientijs ipsorum possint.

Sed redeamus ad propositum: scripturæ eitatæ ab aduersarijs, prorsus nihil loquuntur de Canonicis satisfactionibus, & de opinionibus Scholasticorum, cum constet eas nuper natas esse. Quare mera calumnia est, quòd detorquent scripturas ad illas suas opiniones. Nos dicimus quòd pœnitentiam, hoc est, cōuersionem seu regenerationem, boni fructus, bona opera, in omni vita sequi debeant. Nec potest esse vera cōuersione, aut vera contritio, vbi non sequuntur mortificationes carnis & boni fructus. Veri terrores, veridolores animi non patiuntur corpus indulgere voluptatibus: & vera fides non est ingrata Deo, nec cōtemnit mandata Dei. Denique nulla est interior pœnitentia, nisi foris pariat etiam castigatōnes

piones carnis. Et hanc dicimus esse sententiā Ioannis, cum ait: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Item Pauli, cum ait: Exhibete membra vestra seruire iustitiæ, sicut & alibi inquit: Exhibete corpora vestra, hostiam viuam, sanctā & c. Et cum Christus inquit, Agite pœnitentiā certè loquitur de tota pœnitentiā, de tota nouitate vitæ, & fructibus: non loquitur de illis hypocritis satisfactionibus, quas fingunt Scholastici tum quoque valere ad compensationem pœnæ purgatorij, aut aliarū pœnarum, cum sunt ab his qui sunt in peccato mortali.

Ac multa colligi argumenta possunt, quòd hæc dicta scripturæ nullo modo pertineant ad Scholasticas satisfactiones. Isti fingūt satisfactiones esse opera in debita: Scriptura autem in his sententijs requirit opera debita: Nam hæc vox Christi est vox præcepti, Agite pœnitentiam. Item aduersarij scribunt, contentè si recuset suscipere satisfactiones, nō peccare, sed persoluturum esse has pœnas in purgatorio. Iam hæc sententiæ sine controuersia, præcepta sunt ad hanc vitam pertinentia: Agite pœnitentiam: facite fructus dignos pœnitentiæ: exhibete membra vestra seruire iustitiæ. Quare nō possūt detorqueri ad satisfactiones, quas recusare licet. Non enim licet recusare præcepta Dei. Tertio, indulgentiæ remittunt

illam satisfactionem, ut docet Cap. Cum ex eo, de penitentibus & remissionibus. At indulgentiam non voluit nos illis preceptis, Agite penitentiam; facite fructus dignos penitentiam. Itaque manifestum est male detorqueri illa dicta scripturae ad Canonicas satisfactiones. Videte porro quid sequatur, Si poenae purgatorij sunt satisfactiones seu satisfactions: aut satisfactiones sunt redemptio poenarum purgatorij, num etiam haec sententiae precipiunt ut animae castigentur in purgatorio? Id cum sequi necesse sit ex aduersariorum opinionibus, haec sententiae nouo modo interpretandae erunt, Facite fructus dignos poenitentiae, Agite poenitentiam, hoc est, patiamini poenas purgatorij post hanc vitam. Sed piget has ineptias aduersariorum pluribus reuellere. Constat enim scripturam loqui de operibus debitis, de tota nouitate vitae, non de his obseruationibus operum non debitorum, de quibus loquuntur aduersarij. Et tamen his figmentis defendunt ordines, venditionem Missarum & infinitas obseruationes, quod scilicet sint opera, si non pro culpa tamen pro poena satisfacienda. Cum igitur scripturae citatae non dicant quod operibus non debitis poenae aeternae compensandae sint, temere affirmant aduersarij, quod per satisfactiones Canonicas poenae illae compensentur. Praeterea, cum certissimum sit remissionem peccatorum

peccatorum gratuitam esse, seu gratis propter Christum donari, sequitur non requiri satisfactiones. Et Euangelium habet mandatum gratis remittendi peccata, non imponendi poenas, & nouas leges, aut partem poenarum imponendi parte remissa. Vbi enim leguntur haec in scripturis? Christus de remissione peccati loquitur, cum ait: Quidquid solueris &c. quo remisso, sublata est mors aeterna, & reddita vita aeterna. Neque hic loquitur de imponendis poenis, Quidquid ligaueris, sed de retinendis peccatis illorum qui non conuertuntur. Sed dictum Longobardi de parte poenarum remittenda, sumptum est a canonicis poenis. harum partem remittebant Pastores. Quanquam igitur sentimus, quod poenitentia debeat bonos fructus parere propter gloriam & mandatum Dei: & boni fructus habent mandata Dei, vera ieiunia, verae orationes, verae Eleemosynae &c. tamen hoc nusquam reperimus in scripturis sanctis, quod poenae aeternae non remittantur nisi propter poenam purgatorij aut satisfactiones canonicas, hoc est, propter certa quaedam opera non debita: aut quod potestas clauium habeat mandatum commutandi poenas, aut partem remittendi. Haec probanda erant aduersarijs.

Praeterea mors Christi non est solum satisfactio pro culpa, sed etiam pro aeterna morte,

iuxta illud: Ero mors tua, o mors. Quid est igitur monstri, dicere quod Christi satisfactio redimat culpam? nostræ pænæ redimant mortem æternam, ut iam illa vox, Ero mors tua, intelligi debeat, non de Christo, sed de nostris operibus, & quidem non de operibus à Deo præceptis, sed de frigidis quibusdam observationibus excogitatis ab hominibus: & dicuntur mortem abolere, etiam cum fiunt in peccato mortali? Incredibile est, quanto cum dolore has ineptias aduersariorum recitemus, quas qui expendit, non potest non succensere istis doctrinis dæmoniorum, quas sparsit in Ecclesia Diabolus, ut opprimeret cognitionem legis & Euangelij, pœnitentiæ & viuificationis, & beneficiorum Christi. Nam de lege sic dicunt, Deus cõdescendens nostrę infirmitati, constituit homini mensuram eorum ad quæ de necessitate tenetur, quæ est obseruatio præceptorum, ut de reliquo, id est, de operibus supererogationis possit satisfacere de commissis. Hic fingunt homines legem Dei ita facere posse, ut plus etiam quam lex exigit, facere possimus. Atqui scriptura vbique clamat, quod multum abstinus ab illa perfectione, quam lex requirit. Sed isti fingunt legem Dei contentam esse externa & ciuili iustitia, non vident eam requirere veram dilectionem Dei ex toto corde &c. damnare totam concupiscentiam in natura.

natura. Itaque nemo tantum facit, quantum lex requirit. Ridiculum igitur est, quod fingunt nos amplius facere posse. Quanquam enim externa opera facere possumus, non mandata lege Dei, tamen illa est uana & impia fiducia, quod legi Dei sit satisfactum. Et veræ orationes verę elemosynę, vera ieiunia habent præcepta Dei. Et vbi habent præceptum Dei, non possunt sine peccato omitti. Verum illa opera, quatenus nõ sunt præcepta lege Dei, sed habent certam formam ex humano prescripto, sunt opera traditionum humanarum, de quibus Christus dicit: Frustra colunt me mandatis hominum, ut certa ieiunia instituta non ad carnem coercenda, sed ut per id opus reddatur honor Deo, ut ait Sædus, & compensetur mors æterna. Item, certus numerus precum, certus modus elemosynarum, cum ita fiunt, ut ille modus sit cultus ex opere operato, reddens honorẽ Deo, & compensans mortem æternam. Tribuunt enim his ex opere operato satisfactionem, quia docent quod ualeant etiam in his qui sunt in peccato mortali. Iam illa longius recedunt à præceptis Dei, peregrinationes: & harum magna est uarietas. alius facit iter cataphractus, alius facit iter nudis pedibus. Hęc vocat Christus inuti les cultus: quare non profunt ad placandam offensam Dei, ut aduersarij loquuntur: & tamen hæc opera magnificis titulis ornantur: uocantur opera

opera supererogationis: tribuitur eis honos quod sint præcium pro morte æterna. Ita præferuntur operibus præceptorum Dei. In hunc modum lex Dei, bifariam obscuratur, & quia putatur legi Dei satisfactum esse per externa & civilia opera, & quia adduntur traditiones humane, quarum opera præferuntur operibus legis diuine. Deinde obscuratur pœnitentia & gratia. Nam mors æterna nõ redimitur illa compensatione operum quia est ociosa, nec degustat in præsentia mortem. Alia res opponenda est morti cum tentamur. Sicut enim ira Dei fide in Christum uincitur, ita uincitur mors fide in Christum: sicut Paulus ait: Deo gratia, qui dat nobis uictoriã per Dominum nostrum Iesum Christum. Nõ inquit, quidat nobis uictoriã, si aduersus mortem opponamus satisfactiones nostras. Aduersarij ociosas speculationes tractant de remissione culpæ, nec uident quomodo in remissione culpæ liberetur cor ab ira Dei & à morte æterna per fidem in Christum. Cũ igitur mors Christi sit satisfactio pro morte æterna, & cum ipsi aduersarij fateantur, illa opera satisfactionum humanarum, de quibus Christus inquit, quod sint inutiles cultus, tuto possumus affirmare, quod satisfactiones Canonice non sint necessarie iure diuino ad remissionem culpæ, aut pœnæ æternæ, aut pœnæ purgatorij.

Sed

Sed obijciunt aduersarij uindictam seu pœnam necessariam esse ad pœnitentiam, quia Augustinus ait, Pœnitentiam esse uindictam punientem & c. Sicut alibi quoties opera præcipiuntur, interpretantur ea aduersarij satisfactiones & propiciationes esse: ita hic, quia fit pœnæ mentio, detorquent eam ad satisfactionem. Augustinus non hoc sensit dolorem in pœnitentia, precium esse propter quod debeat remissio peccatorum: Sciebat enim gratis remitti peccata propter Christum: sciebat Christi mortem sacrificium esse pro peccatis nostris. Quidquid igitur de uindicta, de pœnis citatur, semper ita accipi debet, ne grauitatem remissionem peccatorum euertat, ne obscuret meritum Christi, & abducat homines à fiducia Christi, ad fiduciã operum. Ceterum uindictam concedimus esse in pœnitentia, nõ ut precium: sed uindicta formaliter est in pœnitentia, quia ipsa regeneratio sit perpetua mortificatione uetustatis nostræ. Sunt terrores, sunt & alij motus qui peccato irascuntur, sed his non debetur remissio. Imo si fides non accederet, hi dolores afferrent mortem æternam. Sit sanè belle dictum à Scoto pœnitentiam appellari quasi pœnæ tenentiam, modo ut Pœna non intelligatur esse precium, pro quo debeat remissio. Et Augustinus non loquitur de pœnis, quas remittunt clauis, quare non

192 DE CONFESSIÖNE ET
rectè detorquetur hoc dictum ad satisfactio-
nes. De ueris pœnis, hoc est, de terroribus, &
veris animi doloribus loquitur, qui existunt
in pœnitentia. Neque tamen excludimus ex-
ternam carnis uexationem: hæc enim veros
animi dolores vltro sequitur. Ac longè errant
aduersarij, si uerius pœnam esse iudicant satis-
factiones Canonicas, quàm veros terrores in
corde. Stultissimùm est nomen pœnæ detor-
quere ad has frigidas satisfactiones, non refer-
re ad illos horribiles terrores conscientie, de
quibus ait Dauid: Circumdederunt me dolo-
res mortis & c. Quis non malit loricatorum &
cataphractus querere templum Iacobi, Basilicam
Petri, quàm sustinere illam ineffabilem uim
doloris, quæ est etiam in mediocribus, si sit
vera pœnitentia? At inquit, cõuenit iusticie
Dei punire peccatum. Primùm quod disputant,
quod conueniat punire peccatũ, satis ostendit
secontemnere Christi beneficium. Constituit
Deus precium pro nostris peccatis, nõ nostras
pœnas, non nostras satisfactiones, sed mortem
filij sui. Quæ tandem insania est, præferre no-
stras satisfactiones, satisfactioni Christi? Dein-
de vt maximè puniat Deus, tamen sentiendũ est
remissionem peccatorum nõ deberi propter
illam pœnam, & ne iniuria afficiatur beneficiũ
Christi, & quia conscientia non potest reddi
pacata, si remissio nõ contingit gratis. Postre-

mò,

SATISFACTIONE. 193

mo, vt maximè Deus puniat, tamen pœnæ
illæ nihil ad clauas pertinent. Hæc nec de im-
ponendis, nec de remittendis illis pœnis, quæ
sunt opera Dei, mandatũ habent. Cõterim
concedimus Deum punire peccata, primũ
in contritione, cum in illis terroribus iram
suam ostendit, sicut significat Dauid cũ orat:
Domine ne in furore tuo arguas me. Jeremi-
as, Corripe me domine, ueruntamen in iu-
dicio, non in furore, ne ad nihilum redigas
me. Hic sanè de acerbissimis pœnis loquitur:
Et fatentur aduersarij contritionem posse
tantam esse, vt non requiratur satisfactio.
Verius igitur contritio pœna est, quàm satis-
factiones Canonice.

Secundò subiecti sunt sancti morti & alijs
communibus afflictionibus, sicut ait Petrus:
Tempus est incipere iudicium à domo Dei.
Si autem primum à nobis, qualis erit finis
istorum qui non credunt? Et vt hæc afflictio-
nes plerunque sint pœnæ peccatorũ, tamen
in pijs habent alium finem: infliguntur enim
ad mortificandum præsens peccatum, quia
in sanctis extinguunt & mortificant concu-
piscenciam. Mors enim ad hoc reliqua est in
sanctis, ut aboleat hanc naturam immundã.
Ideo Paulus ait: Corpus mortuum est pro-
pter peccatum, id est, mortificatur propter
præsens peccatum, quod adhuc in carne reli-

X

quum est. Crux igitur non pœnâ, sed exercitium est, & preparatio ad renouationem. Nam cum mortificatur præsens peccatum, cumque inter tentationes discimus quærere auxiliû Dei, & experimur præsentiam Dei, magis magisque agnoscimus diffidentiam cordiû nostrorû, & erigimus nos fide: Ita crescit nouitas spiritus. Sicut Paulus ait: Etsi exterior homo corrumpitur, tamen interior renouatur de die in diem. Item Esaias ait: Angustia in qua clamant, discipina tua est ipsis. Præterea mors tunc pœna est, quando cor perterrefactum sentit irâ Dei, iuxta illud: Aculeus mortis peccatum est. Postquâ autem in sanctis, fide terrores peccati superati sunt, mors sine illo sensu iræ Dei propriè non est pœna. Porro clauis neque imponunt neque remittunt has pœnas: quare satisfactiones non pertinent ad has pœnas. Clauis enim non remittunt aut mortem aut partem afflictionum communium. Iam si has pœnas compensant satisfactionibus, quare iubent in purgatorio satisfacere?

Obijciunt de Adam, de Dauide, qui propter adulteriû punitus est. Ex his exemplis faciunt vniuersalem regulam, quòd singulis peccatis respondeant propriè pœnæ temporales in imponenda potestate clauium. Prius dictum est sanctos sustinere pœnas, quæ sunt opera

opera Dei, sustinent contritionem seu terrores, sustinent & alias communes afflictiones: Ita sustinent aliqui proprias pœnas à Deo impositas, exempli causa. Et hæ pœnæ nihil pertinent ad clauis, quia clauis neque imponere, neque remittere eas possunt, sed Deus sine ministro clauium imponit & remittit. Nec sequitur uniuersalis regula, Dauidi propria pœna imposita est, Igitur præter communes afflictiones, alia quædam purgatorij pœna est, in qua singulis peccatis singuli gradus respódent. Vbi docet hoc scriptura, nõ posse nos à morte æterna liberari, nisi per illâ compensationem certarû pœnarû præter communes afflictiones? At contra sæpissime docet remissionem peccatorû gratis contingere propter Christû: Christû esse victorem peccati & mortis, quare non est assuendum meritum satisfactionis. Et quamuis afflictiones reliquæ sint, tamen has interpretatur præsentis peccati mortificationes esse, non compensationes æternæ mortis, seu precia pro æterna morte. Iob excusatur, quòd non sit afflictus propter præterita malefacta. Itaque afflictiones non semper sunt pœnæ aut signa iræ, Imo pauidè conscientie docedè sunt alios fines afflictionû potiores esse: ne sentiant se à Deo reijci, si in afflictionibus nihil nisi pœnâ & iram Dei uideant. Alij fines

potiores sunt considerandi, quòd Deus alienum opus faciat, vt suum opus facere possit. &c. Sicut longa cõcione docet Esaias cap. 28. Et cum discipuli interrogarent de Cœcõ, quis peccasset, Ioan. 9. respondet Christus, causam cœcitat̃ esse, non peccatum, sed vt opera Dei in eo manifestentur. Et apud Ieremiam dicitur, Quibus non erat iudicium bibentes bibent &c. Sicut Prophetæ interfecti sunt, Ioannes Baptista, & alij sancti. Quare afflictiones non semper sunt pœnæ pro certis factis præteritis, sed sunt opera Dei destinata ad nostram vtilitatem, & vt potentia Dei fiat conspectior in infirmitate nostra. Sic Paulus ait: Potentia Dei perficitur in infirmitate mea. Itaque corpora nostra debent esse hostiæ propter voluntatem Dei, ad obedientiam nostram declarandã, non ad compensandam mortem æternam, pro qua aliud precium habet Deus, scilicet mortem filij sui. Et in hanc sententiam interpretatur Gregorius ipsã etiam pœnã Dauidis, cū ait: Si Deus propter peccatũ illud fuerat cõminatus, vt sic humiliaretur à filio, cur dimisso peccato, quod erat ei comminatus, impleuit? Respondetur, Remissionẽ illam peccati factam esse ne homo ad percipiendam vitam impediretur æternam. Subsecutum verò illud comminationis exemplũ, vt pietas hominis etiã in

in illa humilitate exerceretur atque probaretur. Sic & mortem corporis propter peccatum Deus homini inflixit, & post peccatorum remissionem propter exercendam iustitiam non ademit, videlicet, vt exerceatur & probetur iustitia istorum qui sanctificantur.

Neq; verò tolluntur communes calamitates propriè per illa opera satisfactionum Canonicarum, hoc est, per illa opera traditionum humanarum, quæ ipsi sic ualere dicunt ex opere operato, vt etiam si fiant in peccato mortali, tamen redimant pœnas. Et cum obijcitur illud Pauli: Si nos iudicemus ipsi, non iudicemur à Domino, verbum iudicare intelligi debet de tota penitentia, & fructibus debit̃s, non de operibus non debit̃s. Aduersarij nostri dant pœnas contemptæ Grammatices, cum intelligunt iudicare, idẽ esse, quod cataphractũ peregre ire ad S. Iacobum, aut similia opera. Iudicare significat totam pœnitentiã, significat damnare peccata, Hęc damnatio verè fit in contritione, & mutatione vitæ. Tota pœnitentia, cõtritio, fides boni fructus impetrant, vt mitigetur pœnæ, & calamitates publicæ & priuatæ, sicut Esaias Capite primo docet: Desinite malè facere, & discite benè facere &c. Si fuerint peccata vestra, vt coccinum, quasi nix dealbabuntur. Si volueritis, & audieritis me, bona terra

198 DE CONFESSIONE ET
 comedetis. Nec est ad satisfationes & opera
 traditionum humanarum transferenda gra-
 uissima & saluberrima sententia à tota pœ-
 nitentia, & operibus debitis, seu à Deo præ-
 ceptis. Et hoc prodest docere, quòd mitigè-
 tur communia mala per nostram pœnitentiã
 & per ueros fructus pœnitentiæ, per bona
 opera facta ex fide, nò ut isti fingunt facta in
 peccato mortali. Et huc pertinet exemplum
 Niniuitarum, qui sua pœnitentia (de tora lo-
 quimur) reconciliati sunt Deo, & impetrauerunt,
 ne deleteretur ciuitas.

Quòd autem Patres mentionem faciunt
 satisfationis, quòd concilia fecerunt Cano-
 nes, diximus supra disciplinam Ecclesiasticã
 fuisse, exempli causa constitutam. Nec sentie-
 bant hanc disciplinam necessariam esse, vel
 ad culpæ, vel ad pœnæ remissionem. Nam
 siqui in his mentionem purgatorij fecerunt,
 interpretatur esse nò compensationem, æternæ
 pœnæ, non satisfationem, sed purgationem
 imperfectarum animarum, Sicut Augustinus
 ait, uenialia concremari, hoc est, mortificari
 diffidentiam erga Deum, & alios affectus
 similes. Interdum Scriptores transferunt satis-
 fationis uocabulum ab ipso ritu, seu specta-
 culo, ad significandam ueram mortificatio-
 nem, Sic Augustinus ait: Vera satisfactio est
 peccatorum causas excindere, hoc est morti-
 ficare

ficare carnem, coercere carnem, non ut com-
 pensentur æternæ pœnæ, sed ne caro pertra-
 hat ad peccandum. Ita Gregorius de restitu-
 tione loquitur, falsam esse pœnitentiam, si nò
 satisfiat illis quorum res occupatas tenemus:
 Non enim verè dolet se furatum esse, aut ra-
 puisse is qui adhuc furatur. Tantis per enim
 fur aut prædo est, dum est iniustus possessor
 alienæ rei. Ciuilis illa satisfactio necessaria
 est, quia scriptum est, qui furatus est, deinceps
 non furetur. Item Chrysostomus inquit: In
 corde contritio, in ore confessio, in opere
 tota humilitas. Hoc nihil contra nos facit:
 debent sequi bona opera pœnitentiæ: debet
 pœnitentia esse, nò simulatio, sed totius uitæ
 mutatio in melius.

Item, Patres scribunt satis esse, si semel in
 uita fiat illa publica seu solemnitas pœnitentiæ,
 de qua sunt facti Canones satisfationum. Qua
 ex re intelligi potest, quòd sentiebant illos
 Canones, non esse necessarios ad remissionem
 peccatorum. Nam præter illam solemnem pœ-
 nitentiam, sæpe aliàs uoluit pœnitentiam agi
 ubi nò requirebatur Canones satisfationum.

Architecti Confutationis scribunt non esse
 tolerandum, ut satisfationes contra expres-
 sum Euangelium aboleantur: Nos igitur ha-
 ctenus ostendimus Canonicas illas satisfa-
 ctiones, hoc est, opera non debita, facienda

200 DE CONFESIONE ET

propter compensationem pœnæ, nō habere
mandatum Euangelij. Res ipsa hoc ostendit,
si opera satisfactionum sunt opera non debi-
ta, quare allegant expressum Euangelium:
Nam si Euangelium iuberet compensari pœ-
nās per talia opera, iam essent debita opera,
Sed sic loquuntur, ut fucum faciant imperitis
& allegant testimonia, quæ de debitis operi-
bus loquuntur, cum ipsi in suis satisfactio-
nibus præscribant opera non debita. Imo
ipsi concedunt in scholis sine peccato recusari
posse satisfactiones. Falsò igitur hic scribunt,
quòd expresso Euangelio cogamur satisfa-
ctiones illas Canonicas suscipere. Cæterum
nos sepe iam testati sumus, quòd pœnitentia
debeat bonos fructus parere, & qui sint boni
fructus docent mandata, uidelicet inuocatio,
gratiarum actio, confessio Euangelij, docere Eu-
gelium, obedire parentibus & magistratibus,
seruire uocationi, non occidere, nō retinere
odia, sed esse placibilem, dare egentibus qua-
tum pro facultatibus possumus, non scorta-
ri, non mœchari, sed coercere, & refrenare,
castigare carnem, non propter compensatio-
nem pœnæ æternæ, sed ne obtemperet Dia-
bolo, ne offendat Spiritum S. Itē vera dicere.
Hi fructus habent præcepta Dei, & propter
gloriam & mandatū Dei fieri debent, habent
& præmia. Sed quod non remittantur pœnæ
æternæ, nisi propter compensationem certam

SATISFACTIONE. 201

rum traditionum aut purgatorij, hoc nō do-
cet scriptura. Indulgentiæ olim erant con-
donationes publicarum illarum obseruatio-
nem, ne nimium grauarentur homines. Quòd
si humana autoritate remitti satisfactiones
& pœnæ queunt, nō igitur iure diuino neces-
saria est illa compensatio. Nam Ius diuinum
non tollitur humana autoritate. Porro cum
nunc per se antiquatus sit mos, & quidem
dissimulantibus Episcopis, nihil opus est
remissionibus illis. Et tamen mansit nomen
indulgentiarum. Et sicut satisfactiones non
intellectæ sunt de politica disciplina, sed de
compensatione pœnæ, Ita indulgentiæ male
intellectæ sunt, quòd liberet animas ex pur-
gatorio. At clavis non habet potestatem,
nisi super terram ligandi & soluendi, iuxta
illud: Quidquid ligaueris super terram, erit
ligatum in cœlo. Quidquid solueris super
terram, erit solutum in cœlo. Quanquam ut
supra diximus, clavis potestatem habet nō
imponendi pœnas aut cultus instituendi, sed
tantum habet mandatam remittendi peccata,
his qui conuertuntur: & arguendi & excom-
municandi istos qui nolunt conuerti. Sicut
enim soluere significat remittere peccata, Ita
ligare significat non remittere peccata. Lo-
quitur enim Christus de regno spirituali. Et
mandatum Dei est, ut ministri Euangelij ab-

soluant hos qui conuertuntur, iuxta illud, Potestas nobis data est ad ædificationem. Quare referuatio casuum politica res est: est enim referuatio poenę Canonice, non est referuatio culpę coram Deo in his qui uerè conuertuntur. Proinde rectè iudicant aduersarij, cum fatentur, quòd in articulo mortis illa referuatio casuum non debeat impedire absolutionem. Exposuimus summam nostrę doctrinę de poenitentia, quam certò scimus piam, & salubrem bonis mentibus esse. Et boni viri si contulerint nostram doctrinam cum confusissimis disputationibus aduersariorum, perspicient aduersarios omisisse doctrinam de fide iustificante, & consolante pia corda. Videbunt etiam multa fingere aduersarios de merito attritionis, de illa infinita enumeratione delictorum,

de satisfactio nibus, *ὅυτε υἱε*

φασιν ὅυτε ὀυράνυ ἀπὸ μὲνα,

quę ne ipsi quidem aduersarij satis explicare possunt.

DE

DE NUMERO ET VSV SACRAMENTORVM.

IN XIII Articulo probant aduersarij, quòd dicimus Sacramenta non esse tantum notas professionis inter homines, ut quidam fingunt, sed magis esse signa & testimonia voluntatis Dei erga nos, per quę mouet Deus corda ad credendum: Sed hic iubent nos etiam septem Sacramenta numerare. Nos sentimus prestandum esse, ne negligantur res & cæremonię in scripturis institutę, quotcunq; sunt. Nec multum referre putamus, etiamsi docendi causa alij numerant aliter, si tamen rectè conseruent res in scriptura traditas: nec veteres eodem modo numerauerunt.

Si Sacramenta uocamus ritus, qui habent mandatum Dei, & quibus addita est promissio gratię, facile est iudicare quę sint proprię Sacramenta: nam ritus ab hominibus instituti nõ erunt hoc modo proprię dicta Sacramenta. Non est enim autoritatis humanę, promittere gratiam: quare signa siue mandato Dei instituta, non sunt certa signa gratię, etiam si fortasse rudes docent, aut admonēt aliquid. Verè igitur sunt Sacramenta, Baptismus, Cœna Domini, Absolutio, quę est Sacramentum poenitentię. Nam hi ritus habēt

mandatum Dei, & promissionem gratie, que est propria noui Testamenti. Certo enim debent statuere corda, cum baptizamur, cum uescimur corpore Domini, cum absoluiur quod uerè ignoscat nobis Deus propter Christum. Et corda simul per uerbum & ritum mouet Deus, ut credant, & concipiant fidem sicut ait Paulus: Fides ex auditu est. Sicut autem uerbum incurrit in aures, ut feriat corda, ita ritus ipse incurrit in oculos ut moueat corda. Idem effectus est uerbi & ritus, sicut preclare dictum est ab Augustino. Sacramentum esse uerbum uisibile, quia ritus oculis accipitur, & est quasi pictura uerbi, idem significans quod uerbum: quare idem est utriusque effectus.

Confirmatio & extrema unctio sunt ritus accepti à Patribus, quos ne Ecclesia quidem tanquam necessarios ad salutem requirit, quia non habent mandatum Dei. Propterea non est inutile hos ritus discernere à superioribus, qui habent expressum mandatum Dei, & claram promissionem gratie.

Sacerdotium intelligunt aduersarij non de ministerio uerbi & Sacramentorum alijs porrigendorum, sed intelligunt de sacrificio quasi oporteat esse in nouo Testamento, sacerdotium simile Leuitico, quod pro populo sacrificet, & mereatur alijs remissionem peccatorum.

eorum. Nos docemus sacrificium Christi morientis in Cruce, satis fuisse pro peccatis totius mundi, nec indigere preterea alijs sacrificijs, quasi illud non satis fuerit pro peccatis nostris: ideo iustificantur homines, non propter ulla reliqua sacrificia, sed propter illud unum Christi sacrificium, si credant illo sacrificio se redemptos esse. Ideo sacerdotes uocantur, non ad ulla sacrificia uelut in lege pro populo facienda, ut per ea mereantur populo remissionem peccatorum, sed uocantur ad docendum Euangelium, & Sacramenta porrigenda populo. Nec habemus nos aliud sacerdotium simile Leuitico, sicut satis docet Epistola ad Ebraeos. Si autem ordo de ministerio uerbi intelligatur, non grauatim uocauerimus ordinem Sacramentum. Nam ministerium uerbi habet mandatum Dei, & habet magnificas promissiones, Rom. i. Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. Item, Esaiæ LV. Verbum meum quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me uacuum, sed faciet quaecunque uolui & c. Si ordo hoc modo intelligatur, neque impositionem manuum uocare Sacramentum grauemur. Habet enim Ecclesia mandatum de constituendis ministris, quod gratissimum esse nobis debet, quod scimus Deum approbare ministerium illud, & adesse in ministerio

Ac prodest quantum fieri potest ornare ministerium uerbi omni genere laudis aduersus fanaticos homines, qui somniant Spiritum sanctum dari, non per uerbum, sed propter suas quasdam preparationes, si sedeant ociosi, taciti, in locis obscuris, expectantes illuminationem; quemadmodum olim *in buxias ad* docebat, & nunc docent Anabaptistæ.

Matrimonium non est primum institutum in nouo Testamento, sed statim initio creato genere humano. Habet autem mandatū Dei habet & promissiones, non quidē propriē ad nouum Testamentum pertinētes, sed magis pertinentes ad uitam corporalem: quare si quis uolet Sacramētū uocare, discernere tamen a prioribus illis debet, quæ propriē sunt signa noui Testamēti, & sūt testimonia gratiæ & remissionis peccatorū. Quod si Matrimoniiū propterea habebit appellationē Sacramēti quia habet mandatū Dei, etiam alij status seu officia quæ habent mandatū Dei, poterunt uocari Sacramenta, sicut Magistratus. Postremò si omnes res annumerari Sacramētis debent quæ habent mandatū Dei, & quibus sunt additæ promissiones, cur non addimus orationem quæ uerissimē potest dici Sacramētū? Habet enim & mandatū Dei & promissiones plurimas: & collocata inter Sacramenta, quasi in illustriore loco, inuitat homines

hominēs ad orandum. Possent hic numerari etiam Eleimosinæ: Item afflictiones, quæ & ipsæ sunt signa, quibus addidit Deus promissiones: sed omittamus ista. Nemo enim uir prudens de numero aut uocabulo magno perire rixabitur, si tamen illæ res retineantur, quæ habēt mandatū Dei & promissiones.

Illud magis est necessarium intelligere, quomodo sit utendū Sacramentis. Hic damnamus totum populum Scholasticorum doctorū, qui docent, quod Sacramenta, nō ponenti obicem, cōferant gratiam ex opere operato, sine bono motu utentis. Hæc simpliciter iudaica opinio est, scire quod per cæremoniā iustificemur sine bono motu cordis, hoc est, sine fide. Et tamen hæc impia & perniciosa opinio, magna autoritate docetur in toto regno Pontificio. Paulus reclamatione & negat Abraham iustificatū esse circumcisione, sed circumcisionem esse signum propositum ad exercendā fidem. Ita nos docemus, quod in usu Sacramentorū fides debeat accedere quæ credat illis promissionibus, & accipiat res promissas quæ ibi in Sacramento offeruntur. Et est ratio plana & firmissima, Promissio est inutilis nisi fide accipiat: At Sacramēta sunt signa promissionum: igitur in usu debet accedere fides, ut si quis utetur Cæna Domini, sic utatur, quia id est Sacramentum noui

Testamenti, vt Christus clarè dicit : idèò
statuat sibi offerri res promissas in nouo Te-
stamento, scilicet gratuitam promissionem
peccatorù: Et hanc rem fide accipiat, erigat
pauidam conscientiam, & sentiat hæc testi-
monia, non esse fallacia, sed tam certa, quàm
si Deus nouo miraculo de cœlo promitteret
se uelle ignoscere. Quid autem prodesse
illa miracula & promissiones non credentis
Et loquimur hic de fide speciali quæ præsentis
promissioni credit, non tantum quæ in ge-
nere credit Deum esse, sed quæ credit offerri
remissionem peccatorum. Hic usus Sacramenti
consolatur pijs & puidas mentes. Quantùm
autem in Ecclesia abusuum pepererit illa fa-
natica opinio de opere operato sine bono
motu utentis, nemo uerbis consequi potest.
Hinc est illa infinita prophanatio missarum:
sed de hac infra dicemus. Neque ulla litera
ex ueteribus scriptoribus proferri potest,
quæ patrocinetur hac in re Scholasticis. Imò
contrariù ait Augustinus, quòd fides Sacra-
menti, non Sacramentum, iustificet. Et est
nota Pauli sententia, Corde creditur ad
iustitiam.

Articulum XIII in quo dicimus, nemini
nisi ritè uocato concedendam esse admini-
strationem Sacramentorum & uerbi in Ec-
clesia, ita recipiūt, si tamen utamur ordinatio
ne

ne Canonica. Hac de re in hoc cõuentu sepe
testati sumus, nos summa uoluntate cupere
conseruare politiam Ecclesiasticam, & gra-
dus in Ecclesia factos etiam humana autori-
tate: scimus enim bono & utili consilio à Pa-
tribus Ecclesiasticam disciplinam hoc modo
ut ueteres Canones describunt, constitutam
esse: sed Episcopi sacerdotes nostros, aut eo-
gunt hoc doctrinæ genus, quod confessi su-
mus abijcere ac damnare, aut noua & inaudi-
ta crudelitate miseros & innocetes occidūt.
Hæ causæ impediunt quo minus agnoscant
hos Episcopos nostri sacerdotes: ita sæuitia
Episcoporum in causâ est, quare alicubi dis-
soluitur illa Canonica politia, quam nos ma-
gnopere cupiebamus conseruare. Ipsi uide-
tint quomodo rationem Deo reddituri sint,
quòd dissipant Ecclesiam. Nostræ conscien-
tiæ hac in re nihil habent periculi, quia cum
sciamus confessionem nostram veram, piam
& catholicam esse, non debemus approbare
sæuitiam istorum, qui hanc doctrinam per-
sequuntur. Et Ecclesiam esse scimus apud
hos, qui uerbum Dei rectè docent, & rectè
administrant Sacramenta, nò apud illos, qui
uerbum Dei non solum edictis delere conā-
tur, sed etiã recta & uera docentes trucidant,
erga quos, etiamsi quid contra Canones faci-
unt, tamen ipsi Canones mitiores sunt. Por-

to hic iterum volumus testatū, nos libenter conseruatuos esse Ecclesiasticam & Canoniam politiam, si modo Episcopi desinant in nostras Ecclesias seruire. Hæc nostra uolūtas & coram Deo, & apud omnes gentes, ad omnem posteritatē excusabit nos, ne nobis imputari possit, quōd Episcoporum auctoritas labefactetur, ubi legerint atque audierint homines, nos iniustam seruitiam Episcoporum deprecantes, nihil æqui impetrare potuisse.

DE TRADITIONIBVS HVMANIS IN ECCLESIA.

IN Articulo X V. recipiunt primam partem, in qua dicimus obseruandos esse ritus Ecclesiasticos, qui sine peccato obseruari possunt, & ad tranquillitatem & bonum ordinem in Ecclesia profunt. Alteram partē omnino damnant, in qua dicimus, traditiones humanas institutas ad placandū Deū, ad promerendā gratiam, & satisfaciendū pro peccatis, aduersari Euangelio. Quanquam in ipsa confessione de discrimine ciborum, satis multa diximus de traditionibus, tamen hic quædam breuiter repetenda sunt. Etiā si arbitramur aduersarios ex alijs causis defensuros esse traditiones humanas, tamen hoc
non

non putauimus futurum, ut hunc articulum damnarent, Non mereri nos remissionē peccatorū, aut gratiam obseruatione traditionū humanarū. Postquam igitur hic articulus damnatus est, facilem & planam causam habemus. Nunc aperte Iudaizant aduersarij, aperte obruunt Euangelium doctrinis dæmoniorum. Tunc enim scriptura uocat traditiones doctrinas dæmoniorum, quando docetur, quōd sint cultus utiles ad promerendā remissionem peccatorum & gratiam. Tunc enim obscurant Euangelium, beneficium Christi, & iustitiam fidei. Euangelium docet nos fide propter Christum gratis accipere remissionem peccatorum, & reconciliari Deo. Aduersarij contra, alium mediatorem constituunt, scilicet has traditiones: propter has uolunt consequi remissionem peccatorum: per has uolunt placare iram Dei. At Christus aperte dicit: Frustra uolunt me mandatis hominū. Supra copiose disputauimus, homines iustificari fide, cum credunt se habere Deum placatum, non propter nostra opera, sed gratis propter Christum. Hanc certum est Euangelij doctrinam esse, quia Paulus clarè dicit ad Ephe. 2. Gratis saluati estis per fidem, & hoc non ex uobis, Dei donum est non ex hominibus. Nunc isti dicunt promereri homines remissionem peccatorum per has obser-

uationes humanas. Quid hoc est aliud quàm præter Christum, alium iustificatorem, alium mediatorem constituere? Paulus inquit ad Galatas: Euacuati estis à Christo, qui lege iustificamini: id est, Si sentitis uos mereri obseruatione legis, ut iusti coram Deo reputemini, nihil proderit uobis Christus: quia quorsum opus est Christo istis qui sentiunt se iustos esse sua obseruatione legis? Deus proposuit Christum, quod propter hunc mediatorem, non propter nostras iustitias uelit nobis esse propicius: At isti sentiunt Deum esse placatum, & propitiū propter traditiones, non propter Christum. Adimunt igitur Christo honorem mediatoris. Nec inter est inter nostras traditiones, & Mosaicas ceremonias, quod ad hanc rem attinet. Paulus ideo damnat Mosaicas, ceremonias sicut traditiones damnat: quia existimabantur esse opera quæ mereretur iustitiā corā Deo. Ita obscurabatur officiū Christi & iustitia fidei: quare remota lege, remotis traditionib. cōtendit, quod non propter ista opera, sed propter Christum gratis promissa sit remissio peccatorum, modò ut fide accipiamus eam: nam promissio non accipitur nisi fide. Cum igitur fide accipiamus remissionem peccatorū, cum fide habeamus propiciū Deum propter Christū, error & impietas est cōstituere, quod

quod per has obseruationes mereamur remissionē peccatorum. Si quis hic dicat, non mereri nos remissionē peccatorum, sed iam iustificatos per has traditiones mereri grātiā hic iterum reclamatione Paulus, Christū peccati ministrum fore, si post iustificationem sentiendum sit, quod deinde non propter Christum iusti reputemur, sed primū mereri debeamus per alias obseruationes, ut iusti reputemur. Item, hominis testamento nihil addi debet. Ergo nec Dei Testamento, qui promittit quod propter Christum propicius nobis esse uelit addi debet, quod primū per has obseruationes debeamus mereri, ut accepti & iusti reputemur. Quamquam, quid opus est longa disputatione, Nulla traditio à sanctis Patribus hoc consilio instituta est, ut mereatur remissionem peccatorum aut iustitiam, sed sunt institutæ propter bonum ordinem in Ecclesia, & propter tranquillitatem. Et ut velit aliquis instituere certa opera ad promerendam remissionem peccatorum aut iustitiam, quomodo sciet illa opera Deo placere, cum non habeat testimonium uerbi Dei: quomodo de uoluntate Dei certos reddet homines, sine mandato & uerbo Dei? Nonne ubique in Prophetis prohibet instituere peculiare cultus sine suo mandato? Ezech. x. scriptum est: In præceptis Patrum

vestrorum nolite incedere, nec iudicia eorum custodiatis, nec in Idolis eorum polluamini. Ego Dominus Deus uester, In præceptis meis ambulate, & iudicia mea custodite, & facite ea. Si licet hominibus instituere cultus, & per hos cultus mereantur gratiam, iam omnium gentium cultus erunt approbandi: cultus instituti à Ieroboam & alijs extra legem erunt approbandi. Quid enim interest, si nobis licuit instituere cultus utiles ad promerendam gratiam aut iustitiam, cur non licuit idem gentibus & Israelitis? Ideo gentium & Israelitarum cultus improbi sunt, quod sentiebant sese per illos mereri remissionem peccatorum & iustitiam, & iustitiam fidei non norant. Postremo, unde reddimur certi, quod cultus ab hominibus instituti sine mandato Dei, iustificent? Siquidem de uoluntate Dei nihil affirmari potest sine uerbo Dei. Quid si hos cultus non approbat Deus? Quomodo igitur affirmant aduersarij quod iustificent, cum id sine uerbo ac testimonio Dei non possit affirmari? Et Paulus dicat, Omne quod non est ex fide peccatum esse. Cum autem hi cultus nullum habeant testimonium uerbi Dei, dubitare conscientiam necesse est, utrum placeant Deo. Et quid in re manifesta uerbis opus est? Si hos humanos cultus defendunt aduersarij nostri, tanquam promerentes

res iustificationem, gratiam, remissionem peccatorum, simpliciter constituunt regnum Antichristi. Nam regnum Antichristi est nouus cultus Dei, excogitatus humana auctoritate, reiiciens Christum: sicut regnum Mahometi habet cultus, habet opera, per quæ uult iustificari coram Deo: nec sentit homines coram Deo gratis iustificari fide propter Christum. Ita & Papatus erit pars regni Antichristi, si sic defendit humanos cultus, quod iustificent. Detrahatur enim honos Christo, cum docent, quod non propter Christum gratis iustificemur per fidem, sed per tales cultus: maximeque cum docent, tales cultus non solum utiles esse ad iustificationem, sed necessarios etiam, sicut supra in articulo octauo sentiunt, ubi damnant nos, quod diximus, quod non sit necessarium ad ueram unitatem Ecclesiæ ubique similes esse ritus ab hominibus institutos. Daniel Capite undecimo, significat nouos cultus humanos, ipsam formam & πολιτείαν regni antichristi fore. Sic enim inquit, Deum Maosim in loco suo colet, & Deum quem non nouerunt Patres eius, colet auro & argento, & lapidibus preciosis. Hic describit nouos cultus, quia inquit talem Deum coli, qualem patres ignorauerint. Nam S. Patres, etsi habuerunt & ipsi ritus & traditiones, tamen non sentiebant has res utiles

aut necessarias esse ad iustificationem, non obscurabant gloriam & officium Christi, sed docebant nos iustificari fide propter Christum non propter illos humanos cultus. Cæterum ritus humanos obseruabant propter utilitatem corporalem, ut sciret populus quo tempore conueniendum esset, ut ordine & grauius in templis exempli causa fierent omnia: denique ut vulgus etiam haberet quandam pædagogiam. Nam discrimina temporum & uarietas rituum ualet ad admonendum vulgus. Has causas habebant Patres rituum seruandorum, ut aperte testatur Epiphanius in disputatione contra Encraticas, quod genus simile fuit Monachorum nostrorum. Fuerunt enim sodalicia quæ sibi certas traditiones imponebant: abstinebāt à uino etiam in ipsa Cœna Domini: nullis carnibus uescebantur ne piscium quidē, qua in re fratres Dominici longè superabant. A coniugio uerò uel maxime abhorrebant, etsi à consuetudine mulierum non abhorrebant. Id enim obiicit eis Epiphanius: habebant enim muliercularum greges idem uitæ genus sequentes, sicut hoc tempore fere ubique habent Monachi uicina mulierum Monasteria. Et has obseruationes fingebant esse cultum Dei, & iustitiam propter quam Deo accepti essent, qua placarēt ram Dei. Hanc opinionem improbat Epiphanius,

phanus, & alios fines esse traditionum ostendit: dicit probandas esse traditiones, factas *δια τῆς ἐγκράτειαν, ἢ διὰ τὴν πολιτείαν*, hoc est aut ad coercendam carnem propter disciplinam rudium, aut propter politicum ordinem. Et nos propter has causas rectè seruari posse traditiones iudicamus, ut populus sobrius intersit sacris, sicut Iosaphat, & Rex Niniue ieiunia indixerunt. Item ut ordo & politia Ecclesiæ doceat imperitos, quid quo tempore gestum sit. Hinc sunt feriæ Natalis, Paschatis, Pentecostes, & similes. Hoc est quod Epiphanius ait, politicæ causa institutas esse traditiones, uidelicet ordinis causa, & ut ordo ille admoneat homines de historia, & de beneficijs Christi. Etenim multò efficacius admonent uulgus notæ rerum quasi pictæ in moribus ac ritibus, quàm literæ. Hos fines proderat ostendi populo, & illustrari. Sed his finibus assignunt aduersarij alium quadam pharisaica persuasionem, quod uidelicet tales obseruationes mereantur remissionem peccatorum: quod sint cultus necessarij ad iustificationem: quod propter eos reputentur homines iusti coram Deo. Hoc plane est Deum colere auro, argento, & rebus preciosis: sentire quod Deus fiat placatus uarietate vestitus, sacris ornamentis & similibus rebus, quales sunt in finitæ in traditionibus

tionibus humanis: aut quod eiusmodi res, sint cultus Dei, temporū, ciborum, uasorū, uestitus discrimina.

Paulus ad Colossenses scribit, traditiones habere speciem sapientiæ. Et habent profectò. Nā *ἡ τράπεζα* illa ualde decet in Ecclesia, eamq; ob causam necessaria est, sed humana ratio, quia nō intelligit iustitiam fidei, naturaliter affingit, quod talia opera iustificent homines, quod reconcilient Deum & c. Sic sentiebat vulgus inter Israelitas, & hac opinione augebāt tales cæremonias, sicut apud nos in monasterijs creuerunt. Sic iudicat humana ratio etiam de exercitijs corporis, de ieiunijs, quorum finis cum sit cohercere carnem, ratio affingit finē, quod sint cultus, qui iustificent. Sicut Thomas scribit, ieiunium ualere ad deletionem & prohibitionem culpæ. Hæc sunt uera Thomæ. Ita sapientiæ ac iustitiæ species in talibus operibus decipit homines. Et accedunt exempla Sanctorum, quos dum student imitari homines, imitantur plerunq; externa exercitia, non imitantur fidem eorum. Postquam fefellit homines hæc species sapientiæ ac iustitiæ, deinde sequuntur infinita incommoda: obscuratur Euangelium de iustitia fidei in Christum, & succedit uana fiducia talium operum: deinde obscurantur præcepta Dei. Hæc opera ar-

rogant

rogant sibi titulum perfectæ & spiritualis uitæ & longè præferuntur operibus præceptorū Dei, ut operibus suæ cuiusque uocationis, administrationi reipublicæ, administrationi Oeconomix, uitæ cōiugali, educationi liberorum. Hæc præ illis cæremonijs iudicantur esse prophana, ita ut cum quadam dubitatione conscientix à multis exercentur. Cōstat enim multos deserta administratione reipublicæ, deserto coniugio, illas obseruationes amplexos esse tanquam meliores & sanctiores. Neque hoc satis est, ubi occupauit animos persuasio, quod tales obseruationes ad iustificationem necessariæ sint, miserè vexantur conscientix, quia non possunt omnes obseruationes exactè præstare. Nam quotus quisque numerare omnes potuit? Extant in mensi libri, in o Bibliothecæ totæ, nullam syllabam de Christo, de fide in Christum, de bonis operibus suæ cuiusq; uocationis, cōtinētes sed tantū colligentes traditiones, & harū interpretationes, quibus interdum exacerbantur, interdum relaxantur. Quomodo torquetur vir optimus Gerson, dum quærit gradus & latitudines præceptorum: nec tamen potest constituere *ἡλικίαν* in gradu certo, interim grauitè deplorat pericula piarum conscientiarum, quæ parit hæc acerba interpretatio traditionum.

Nos igitur contra illā speciem sapientiaē & iustitię in humanis ritibus, quę fallit homines muniamus nos verbo Dei, & primū sciamus, eas neque remissionem peccatorū, neque iustificatiōem mereri coram Deo, neque ad iustificatiōem necessarias esse. Testimoniā quędam supra citauimus: & plenus est Paulus. Ad Coloss. 2. clarē dicit: Nemo nos iudicet in cibo, potu, aut stato festo, aut nouilunio, aut sabbatis, quę sunt umbrę futurorum, corpus autem Christi. Atque hic simul & legem Moisi, & traditiones humanas complectitur, ne aduersarij eludant hęc testimonia, vt solent, quōd Paulus tantū de lege Moisi loquatur. Ille verō hic clarē testatur se loqui de traditionib. humanis: quāquā quid dicāt aduersarij non uident. Si Euangelium negat cęremonias Moisi, quę erant diuinitus institutę, iustificare, quanto minus iustificāt traditiones humanę? Nec habent Episcopi potestatem instituendi cultus tanquam iustificantes, aut necessarios ad iustificatiōnem. Imō Apostoli Actorum xv. dicūt: Quid tentatis Deum, imponentes iugum &c. Vbi uelut magnum peccatum accusat Petrus hoc consiliū onerandę Ecclesię. Et ad Galatas. v. uetat Paulus iterum seruituti subijci. Volunt igitur Apostoli in Ecclesia manere hanc libertatem, ne iudicentur ulli cultus

tus legis aut traditionū necessarij esse, sicut in lege fuerunt necessarię cęremonię ad tēpus, ne obscuretur iustitia fidei, si iudicent homines cultus illos mereri iustificatiōem, aut ad iustificatiōem necessarios esse. Multi uarias cęremonias quęerunt in traditionibus vt cōscientijs medeantur, neque tamen certos gradus reperiunt, per quos explicent conscientias ex his uinculis. Verūm sicut Alexander soluit Gordium nodum, quem cum explicare non posset, gladio semel dissecuit, ita Apostoli semel liberant conscientias traditionibus, p̄sertim si tradantur ad promerendā iustificatiōem. Huic doctrinę cogunt nos Apostoli aduersari docendo, & exemplis cogunt nos docere, quōd traditiones nō iustificatiōem: quōd non sint necessarię ad iustificatiōem: quōd nemo debeat condere aut recipere traditiones hac opinione, quōd mereantur iustificatiōem. Tunc etiam si quis obseruet sine superstitione tanquam politicos mores, sicut sine superstitione aliter uestiuntur milites, aliter Scholastici. Apostoli uiolant traditiones, & excusantur à Christo. Erat enim exemplum ostendendum Pharisęis, quod illi cultus essēt inutiles. Et si quas traditiones parum commodas omittunt nostri, satis nunc excusati sunt, cum requiruntur, tanquam promereantur iustificatiōem.

Talis enim opinio in traditionib. est impiā
 Cæterum traditiones veteres, factas in
 Ecclesia utilitatis & tranquillitatis causa libe-
 ter seruamus, easque interpretamur *καθ' ἑαυτὰς*
ἐν ὁμοιότητι, exclusa opinione que sētīt quōd
 iustificent. Ac falsò nos accusant inimici no-
 stri, quōd bonas ordinationes, quōd discipli-
 nam Ecclesiæ aboleamus: Verè enim præ-
 dicare possumus publicam formā Ecclesia-
 rum apud nos honestiorem esse, quàm apud
 aduersarios. Et si quis rectè expendere uelit
 uerius seruamus Canones, quàm aduersarij.
 Apud aduersarios Missas faciunt sacrificuli
 inuiti, & mercede conducti, & plerunque
 tantum mercedis causa canunt Psalmos, nō
 ut discant, aut orent: sed cultus causa quasi
 illud opus sit cultus aut certè mercedis cau-
 sa. Apud nos utuntur Cœna Domini multi
 singulis dominicis, sed prius instituti, explo-
 rati & absoluti. Pueri canunt Psalmos ut dis-
 cant, canit & populus, ut vel discat, vel oret.
 Apud aduersarios nulla prorsus est *κατὰ γένος*
 puerorum, de qua quidem præcipiunt Cano-
 nes. Apud nos coguntur pastores & ministri
 Ecclesiarum publicè instituere & audire pu-
 eritiam, Et hæc cæremonia optimos fructus
 parit. Apud aduersarios in multis regioni-
 bus toto anno nullæ habentur conciones,
 præterquam in quadragesima: atqui præci-
 pius

pius cultus Dei est, docere Euangelium. Et
 cum concionatur aduersarij, dicunt de tradi-
 tionibus humanis, de cultu sanctorum, & si-
 milibus nugis, quas iure fastidit populus.
 Itaque deseruntur statim initio postquam
 recitatus est Euangelij textus. Pauci quidam
 meliores nunc de bonis operibus dicere in-
 ciipiunt: de iustitia fidei, de fide in Christum
 de consolatione conscientiarum nihil dicūt:
 imo hanc saluberrimam Euangelij partem
 lacerant conuicijs. Econtrà in nostris Eccle-
 sijs omnes conciones in his locis consumū-
 tur, de pœnitentia, de timore Dei, de fide in
 Christum, de iustitia fidei, de consolatione
 conscientiarum per fidem, de exercitijs fidei
 de oratione qualis esse debeat: & quōd certò
 statuendum sit, quōd sit efficax, quōd exau-
 diatur: de cruce: de dignitate magistratum
 & omnium ciuiliū ordinationū: de discrimi-
 ne regni Christi, seu regni spiritualis & po-
 liticarū rerum: de coniugio: de educatione
 & institutione puerorum: de castitate: de
 omnibus officijs charitatis. Ex hoc statu Ec-
 clesiarum iudicari potest, nos disciplinam
 Ecclesiasticam, & pias cæremonias, & bonos
 mores Ecclesiasticos diligenter conseruare.
 Ac de mortificatione carnis, & disciplina
 corporis ita docemus, sicut narrat Confes-
 sio, quōd uera & non simulata mortificatio

fiat per crucem & afflictiones, quibus Deus exercet nos. In his obediendum est uoluntati Dei, sicut ait Paulus: Exhibete corpora uestra hostiam &c. Et hæc sunt spiritualia exercitia timoris & fidei. Verum præter hæc mortificationem quæ fit per crucem, est & uoluntarium quoddam exercitij genus necessarium, de quo Christus ait: Cauete ne corda uestra grauentur crapula. Et Paulus, Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo &c. Et hæc exercitia suscipienda sunt, non quòd sint cultus iustificantes, sed ut coerceant carnem, ne saturitas obruat nos, & reddat securos & ociosos: qua ex re fit, ut affectibus carnis indulgeant & obtemperet homines. Hæc diligetia debet esse perpetua, quia habet perpetuū mandatū Dei. Et illa præscripta forma coercendam carnem. Est enim deliciarior & sumptuosior quam reliqua conuiuia. Et ne aduersarij quidē obseruant formam in Canonibus traditam.

Multas & difficiles disputationes habet hic locus de traditionibus, ac nos re ipsa experti sumus, traditiones verè esse laqueos conscientiarum. Cum exiguntur tanquam necessariæ, miris modis cruciant cōscientias prætermittentes aliquam obseruationem. Rursus abrogatio sua habet incommoda,

suas

suas quæstiones: sed nos facilem & planam causam habemus, quia aduersarij damnant nos, quòd docemus traditiones humanas non mereri remissionem peccatorum. Item requirunt vniuersales traditiones, quas sic uocāt, tanquam necessarias ad iustificationē. Hic habemus Patronum constantem Paulū, quī ubique contendit has obseruationes neque iustificare, neque necessarias esse supra iustitiam fidei. Et tamen usum libertatis in his rebus, ita moderandum esse docemus, ne imperiti offendantur, & propter abusum libertatis fiat iniquiores veræ doctrinæ Euāgelij: neue sine probabili causa mutetur aliquid in usitatis ritibus, sed ut propter alendā concordiam seruentur ueteres mores, qui sine peccato, aut sine magno incommodo seruari possunt. Et in hoc ipso cōuentu satis ostēdimus nos propter charitatem *ad eccl. opa* non grauati obseruatos esse cum alijs, etiamsi quid incommodi haberent, sed publicam concordiam, quæ quidem sine offensione conscientiarum fieri posset, iudicauimus omnibus alijs commodis anteferendā esse. Sed de hac tota re paulò post etiam dicemus cum de votis & de potestate Ecclesiastica disputabimus.

Articulum XVI recipiunt aduersarij sine nulla exceptione, in quo confessi sumus,

quilog

Z

quòd liceat Christiano gerere magistratus, exercere iudicia ex Imperatorijs legibus, seu alijs præsertibus legibus: supplicia iure constituere, iure bella gerere, militare, iure contrahere, tenere proprium, iniurandum postulantibus magistratibus dare, contrahere matrimonium: denique, quòd legitimæ ordinationes ciuiles sint bonæ creaturæ Dei, & ordinationes diuinæ, quibus tuto Christianus uti potest. Hic totus locus de discrimine regni Christi & regni ciuilis, literis nostrorum vtiliter illustratus est, quòd regnum Christi sit spirituale; hoc est, in corde notitiam Dei, timorem Dei, & fidem, iustitiã æternam, & vitã æternam inchoans: Interim foris finat nos vti politicois ordinationibus legitimis, quarum cùm que gentium inter quas viuimus, sicut finit nos vti in medicina, aut Architectonica, aut cibo, potu, aère. Nec fert Euageliũ nouas leges de statu ciuili, sed præcipit, vt præsentibus obtemperemus, siue ab ethnicis, siue ab alijs conditæ sint: & hac obedientia charitatem iubet exercere. De his rebus ideo copiosius scripserunt nostri, quia Monachi multas perniciosas opiniones sparserunt in Ecclesiam. Vocauerunt politiã Euangelicam, communionem rerum: dixerunt esse consilia, non tenere proprium, non ulcisci. Hæ opiniones ualde obscurant Euagelium

Geliũ & regnũ spirituale, & sunt periculosa rebus. Nã Euageliũ nõ dissipat politiã aut oeconomiam, sed inulto magis approbat: & nõ solũ ppter pœnã sed etiã ppter cõscientiã iubet illis parere tanquã diuinę ordinationi.

Iulianus Apostata, Celsus & pleriq; alij, obiecerunt Christianis, quod Euangelium dissiparet res publicas, quia prohiberet vindictam, & alia quædam traderet parum apta ciuili societati. Et hæ quæstiones mire exercuerunt Origenem, Nazianzenum & alios: cum quidem facillimè explicari possint, si sciamus Euageliũ non ferre leges de statu ciuili, sed esse remissionem peccatorum, & inchoationẽ vitę æternę in cordibus credentium: ceterum non solum externas politias approbare, sed nos etiam subijcere illis, sicut necessario subditi sumus legibus temporũ, vicibus hyemis & æstatis tanquam diuinis ordinationibus. Euangelium prohibet vindictam priuatam: idque hoc consilio Christus toties inculcat, ne Apostoli putarent se Imperia debere istis eripere, qui alioqui tenebant, sicut Iudæi de regno Messie somniabant: sed vt scirent se de regno spirituali docere oportere, non mutare ciuilem statum. Ita que priuata vindicta, non consilio, sed præcepto, prohibetur Matth. quinto, & Rom. xii. Publica quæ fit ex officio Magistratus, non dis-

suadet, sed præcipitur, & est opus Dei, iuxta Paulū Rom. xiiii. Iam publice vindictæ species sunt, iudicia, supplicia, bella, militia. De his rebus quàm male iudicauerint multi scriptores, constat, quia in hoc errore fuerūt, Euangelium externam quandam nouam & monasticam politiam esse, nec viderūt Euangelium cordibus afferre iustitiam æternam, foris autem probare statum ciuilem.

Vanissimum & hoc est, quòd sit perfectio Christiana, non tenere proprium. Nam perfectio Christiana est sita, non in contemptu ciuiliū ordinationum, sed in motibus cordis, in magno timore Dei, in magna fide, sicut Abraham, Dauid, Daniel, etiã in magnis opibus atque imperijs nõ minus perfecti erant, quàm vlli Eremitæ. Sed Monachi illam externam hypocrisin offuderunt oculis hominum, ne uideri posset in quibus rebus sit vera perfectio. Quibus laudibus vexerūt communionem rerum, quasi Euangelicam. At he laudes plurimum habent periculi, præsertim cum longè dissentiant à scripturis. Scriptura enim non præcipit, vt res sint communes, sed lex decalogi, cum inquit: Non furtum facies, dominia distinguit, & suum quemque tenere iubet. Planè furebat Vuiglesus, qui negebat licere sacerdotibus tenere proprium. Sunt infinitæ disputationes de contractibus, de quibus

de quibus nunquam satisfieri bonis conscientijs potest, nisi sciant hanc regulam, quòd Christiano liceat vti ciuilibus ordinationibus ac legibus. Hæc regula tuetur conscientias, cum docet eatenus licitos esse contractus coram Deo, quatenus eos magistratus seu leges approbant. Hic rotus locus rerum politicarum à nostris ita patefactus est, vt plurimi boni viri, qui versantur in republica & in negocijs, prædicauerint se magnopere adiutos esse, qui antea Monachorum opinionibus vexati, dubitabant, vtrum illa ciuilia officia & negocia Euangelium permetteret. Hæc ideo recitauimus, vt etiã exteri intelligant, hoc doctrinæ genere quòd nos sequimur, non labefactari, sed multo magis muniri auctoritatem magistratum, & dignitatem omnium ordinationum ciuiliū, quarum rerum magnitudo fatuis illis opinionibus monasticis mirificè antea fuit obscurata, quæ longè præferebant politiæ & Oeconomix, ridiculam & vanissimam hypocrisin paupertatis & humilitatis: cum quidem politia & Oeconomia habeant mandata Dei, illa Platonica communio non habeat mandatum Dei.

Articulum XVII recipiunt aduersarij sine exceptione, in quo confitemur Christū in consumatione mundi apparituum esse,

230 DE TRADITIONIB.

ac mortuos omnes resuscitaturum, & pijs æternam vitam & æterna gaudia daturum, impios verò condemnaturum esse, vt cum Diabolo sine fine crucientur.

Articulum XVIII recipiūt aduersarij de libero arbitrio. Etsi quædam addunt testimonia parum apta ad eam causam. Addunt & declamationem, quòd non sit nimium tribuendum libero arbitrio cum Pelagianis, neque omnem ei libertatem adimendam esse cū Manichæis. Præclarè sanè, sed quid inter rest inter Pelagianos & aduersarios nostros? cū vtriq; sentiant homines sine Spiritu sancto posse Deum diligere, & præcepta Dei facere quo ad substantiam actuum, mereri gratiam ac iustificationem operibus, quæ ratio per se efficit sine Spiritu sancto. Quam multa absurda sequuntur ex his Pelagianis opinionibus quæ in scholis magna autoritate docentur. Has Augustinus sequens Paulum, magna contentione refutat: cuius sententiam supra in articulo de iustificatione recitauimus. Neque verò adimimus humanæ voluntati libertatem. Habet huamana voluntas libertatem in operibus & rebus deligendis, quas ratio per se comprehendit. Potesť aliquo modo efficere iustitiam civilem, seu iustitiam operum: potest loqui de Deo: exhibere Deo certum cultū externo opere: obedire magistratibus

HVM. IN ECCLESIA. 231

stratib. & parentibus in opere externo eligendo: potest cōtinere manus à cæde, ab adultério, à furto. Cū reliqua sit in natura hominis ratio & iudiciū de rebus sensui subiectis, reliquus est etiā delectus earum rerum, & libertas & facultas efficiendæ iustitiæ ciuilib. Id enim uocat scriptura iustitiam carnis, quā natura carnalis, hoc est, ratio per se efficit sine Spiritu sancto. Quanquam tanta est vis concupiscentiæ, vt malis affectibus sæpius obtemperent homines, quàm recto iudicio. Et diabolus qui est efficax in Impijs, vt ait Paulus, non desinit incitare hanc imbecillā naturā ad uaria delicta. Hæ causę sunt, quare & ciuilib iustitia rara sit inter homines, sicut videmus, ne ipsos quidem Philosophos eam consecutos esse, qui videntur eam expetiuisse. Illud autem falsum est, non peccare hominem qui facit opera præceptorum extra gratiam, Et addunt amplius, talibus operibus necessariò deberi remissionem peccatorum ad iustificationem. Nam humana corda sine Spiritu sancto sunt sine timore Dei, sine fiducia erga Deum: non credunt se exaudiri, sibi ignosci, se iuari & seruari à Deo: Igitur sunt impia. Porro arbor mala non potest ferre bonos fructus: Et sine fide impossibile est Deo placere. Igitur etiā sic eedimus libero arbitrio libertatē & facultatē externa opera

legis efficiendi, tamen illa spiritualia non tribuimus libero arbitrio, scilicet verè timere Deum, verè credere Deo, verè stare ac sentire quòd Deus nos respiciat, exaudiat, ignoscat nobis & c. Hæc sunt vera opera primæ tabulæ, quæ non potest humani cor efficere sine spiritu sancto, sicut ait Paulus: Animalis homo, hoc est, homo tantum naturalibus viribus vtens, non percipit ea quæ Dei sunt. Et hoc iudicari potest, si consideret homines, quomodo corda de voluntate Dei sentiant. Vtrum verè statuunt se respici & exaudiri à Deo. Hanc fidem difficile est & sanctis retinere, tantum abest vt sit in impijs. Concipitur autem, vt supra diximus, cù corda perterrefacta Euangelium audiunt, & consolationem concipiunt.

Prodest igitur ista distributio, in qua tribuitur libero arbitrio iustitia ciuilib, & iustitia spiritualis gubernationi Spiritus sancti in renatis. Ita enim retinetur pædagogia, quia omnes homines pariter debent scire, & quòd Deus illam ciuilem iustitiam requirat, & quòd aliquo modo præstare eam possimus. Et tamen ostenditur discrimen inter iustitiam humanam & spiritualem: inter Philosophicam & doctrinam Spiritus sancti: & intelligi potest ad quid opus sit Spiritu sancto. Neq; hæc distributio à nobis inuenta est, sed scriptura clarissimè

clarissimè tradit eam. Tractat eam & Augustinus, & est recens egregie tractata à Guillemo Parisiensi, sed scelestè obruta est ab istis, qui somniauerunt homines legi Dei obedire posse sine Spiritu sancto, dari autem Spiritu sanctum, vt accedat respectus meritorij.

Articulum X I X recipiunt aduersarij, in quo confitemur, quòd, etsi unus ac solus Deus condiderit vniuersam naturam, & conferuet omnia quæ existunt, tamen causa peccati sit voluntas in diabolo & hominibus, auertens se à Deo, iuxta dictum Christi, de Diabolo: Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur.

In Articulo X X disertè ponunt hæc verba, quòd recijant & improbent hoc quod dicimus, quòd non mereantur homines remissionem peccatorum bonis operibus. Hunc articulum clarè prædicant se reiicere & improbare. Quid in re tam manifesta dicendū est? Hic apertè ostendunt architecti Confutationis, quo spiritu agantur. Quid est enim certius in Ecclesia, quàm quòd remissio peccatorum contingat gratis propter Christum, quòd Christus sit propiciatio pro peccatis, non nostra opera: sicut Petrus inquit: Huic omnes Prophetæ perhibent testimonium, in nomine ipsius accipere remissionem peccatorum omnes qui credunt in eum. Huic Ec-

clesiæ Prophetarū assentiamur potiusquā
 istis perditis scriptoribus Confutationis,
 qui tam impudēter blasphemant Christum.
 Nam etiamsi qui fuerunt scriptores, qui sen-
 serūt post remissionem peccatorum homi-
 nes iustos esse coram Deo, non fide, sed ipsi
 operibus, tamen hoc non senserunt, quōd
 ipsa remissio peccatorum contingat propter
 opera nostra, non gratis propter Christum.
 Non ferenda est igitur blasphemia, tribuere
 honorem Christi nostris operibus. Nihil pu-
 det iam istos theologos, si talem sententiam
 in Ecclesia audent ferre. Neque dubitamus
 quin optimus Imperator, ac pleriq; Principū
 hunc locum nullo modo fuerint in Confuta-
 tione relicturi, si essēt admoniti. Infinita hoc
 loco testimonia ex Scriptura, ex Patribus,
 citare possemus: verū & supra satis multa
 de hac re diximus: & nihil opus est pluribus
 testimonijs illi, qui scit quare Christus nobis
 donatus sit, qui scit Christum esse propicia-
 tionem pro peccatis nostris. Esaias inquit:
 Posuit Dominus in eo iniquitates omnium
 nostrū. Aduersarij contrā docent, Deum
 ponere iniquitates nostras, non in Christo,
 sed in nostris operibus, neque hic dicere li-
 bet qualia opera doceāt. Videmus horribile
 decretū contra nos compositum esse, quod
 magis terreret nos, si de ambiguis, aut leui-
 bus

bus rebus contenderemus: nunc cum con-
 scientiæ nostrę intelligant damnari ab aduer-
 sarijs manifestam veritatem, cuius propu-
 gnatio Ecclesiæ necessaria est, & amplificat
 gloriam Christi, facile terrores mundi con-
 temnimus, & ingenti animo, si quid erit pa-
 tiendum propter gloriam Christi, propter
 utilitatem Ecclesiæ, feremus. Quis non gau-
 deat mori in confessione horum articulorū,
 quōd remissionem peccatorum fide conse-
 quamur gratis propter Christum: quōd ope-
 ribus nostris non mereamur remissionem
 peccatorum? Nullam habebant satis firmā
 consolationem conscientiæ piorū aduer-
 sus terrores peccati & mortis, & aduersus
 diabolum sollicitatem ad desperationem, si
 non sciant se debere statuere, quōd gratis
 propter Christum habeāt remissionem pec-
 catorum. Hęc fides sustentat & viuificat cor-
 da in illo asperrimo certamine desperationis
 Digna igitur causa est, propter quam nullū
 recusemus periculum. Tu ne cede malis, sed
 contrā audentior ito, quisquis assentiris cō-
 fessionem nostrā, cum aduersarij terroribus,
 cruciatibus, supplicijs conantur excutere
 tibi tantam consolationem, quæ uniuersæ
 Ecclesię in hoc nostro articulo proposita est.
 Non deerunt quærenti testimonia Scriptu-
 rę, quę confirmabūt animū: nam Paulus tota

voce (vt dicitur) clamitat Rom . III & IIII
 gratis remitti peccata propter Christū . Ideo
 inquit ex fide iustificamur : & gratis , vt firma
 sit promissio , id est , Si ex nostris operibus
 penderet promissio , non esset firma : si pro-
 pter nostra opera daretur remissio pec-
 catorum , quando sciremus eam nos conse-
 cuturos esse : quando reperiret opus consci-
 entia territa , quod statueret ad placandam
 iram Dei sufficere ? Sed supra de tota re dixi-
 mus , inde lector sumat testimonia : nam hęc
 non disputationem , sed querelam indignitas
 rei nobis expressit , quod hoc loco disertē
 posuerunt , se improbare hunc nostrum arti-
 culum , quod remissionem peccatorum cō-
 sequamur non propter opera nostra , sed fide
 & gratis propter Christum . Aduersarij etiam
 addunt testimonia suę condemnationi : Et
 operę precium est , unum atque alterum re-
 citare . Allegant ex Petro , Studete firmam
 facere vocationem vestram & c . Iam vides
 lector , aduersarios nostros non perdidisse
 operam in discenda Dialectica , sed habere
 artificium ratiocinandi ex scripturis prorsus
 quidquid libet . Facite firmam vocationem
 vestram per bona opera : Igitur opera merē-
 tur remissionem peccatorū . Sanē concinna
 erit argumentatio : si quis sic ratiocinetur de
 reo capitalis pœnæ , cui pœna remissa est .
 Magistratus

Magistratus præcipit , vt in posterum absti-
 neas ab alieno : Igitur per hoc meritis es cō-
 donationem pœnæ , quod nunc ab alieno
 abstinēs . Sic argumentari est ex non causa ,
 causam facere . Nam Petrus loquitur de ope-
 ribus sequentibus remissionem peccatorū .
 & docet quare sint faciēda , scilicet , vt sit firma
 vocatio , hoc est , ne vocatione sua excidant si
 iterum peccent . Facite bona opera , vt perse-
 uerētis in vocatione , ne amittatis dona uoca-
 tionis , quæ prius contigerunt , non propter
 sequentia opera , sed iam retinentur fide : &
 fides non manet in his qui amittunt Spiritū
 sanctum , qui abijciunt pœnitentiam , sicut su-
 pra diximus , fidem existere in pœnitentia .
 Addunt alia testimonia non melius cohærentia .
 Postremò dicunt hanc opinionem ante
 mille annos Augustini tempore damnatam
 esse . Id quoque falsissimum est . Semper enim
 Ecclesia Christi sensit remissionem peccato-
 rum gratis contingere . Imo Pelagiani dam-
 nati sunt , qui gratiam propter opera nostra
 dari contendebant . Cæterū supra satis ostē-
 dimus , quod sentiamus bona opera necessa-
 riò sequi debere fidem . Non enim abolemus
 legem , inquit Paulus , sed stabilimus : quia cū
 fide ac cepimus Spiritū sanctū , necessariò se-
 quitur legis impletio , quę subinde crescit , di-
 lectio , patiētia , castitas , & alij fructus spiritus .

DE INVOCATIONE SANCTORVM.

Articulum XXI simpliciter demnant, quod inuocationem Sanctorum non requirimus. Nec villo in loco prolixius rhetoricantur: neq; tamen aliud quicquam efficiunt, quam sanctos honorandos esse: Item sanctos qui viuunt orare pro alijs, quasi verò propterea necessaria sit inuocatio mortuorum sanctorum. Allegant Cyprianũ, quòd viuum Cornelium rogauerit, vt discendens pro fratribus oret. Hoc exemplo probant mortuorum inuocationem. Citant & Hieronymum contra Vigilantium: In hac arena, inquit ante mille & centum annos vicit Hieronymus Vigilantium. Sic triumphant aduersarij, quasi iam sit debellatum: nec vident isti asini apud Heronymũ contra Vigilantium, nullam extare syllabam de inuocatione. Loquitur de honoribus sanctorũ non de inuocatione. Neque reliqui veteres Scriptores ante Gregorium, fecerunt mentionem inuocationis. Certè hæc inuocatio cum his opinionibus, quas nunc docent aduersarij de applicatione meritorũ, non habet testimonia veterum Scriptorum.

Confessio nostra probat honores Sanctorum. Nam hic triplex honos probandus est. Primus

primus est gratiarum actio: debemus enim Deo gratias agere, quòd ostenderit exempla misericordiæ, quòd significauerit se uelle saluare homines, quòd dederit doctores, aut alia dona Ecclesiæ. Et hæc dona, vt sũt maxima, amplificanda sunt, & laudandi ipsi sancti, qui his donis fideliter vsi sunt, sicut Christus laudat fideles negociatores. Secundus cultus est confirmatio fidei nostræ. cum videmus Petro condonari negationem, erigimur & nos, vt magis credamus, quòd verè gratia exuberet supra peccatum. Tertius honos est imitatio, primum fidei, deinde ceterarum virtutum, quas imitari profua quisque uocatione debet. Hos veros honores nõ requirũt aduersarij. Tantum de inuocatione, quæ etiã si nihil haberet periculi, tamen nõ est necessari, arixantur.

Præterea & hoc largimur, quòd Angeli orent pro nobis. Extant enim testimonia: Zachariæ ubi Angelus orat: Domine exercituum vsque quo tu nõ misereberis Ierusalèm? &c. De sanctis etsi concedimus, quòd sicut viui orant pro Ecclesia vniuersa in genere, ita in cœlis orent pro Ecclesia in genere, tamen etsi testimonium nullum de mortuis orantibus extat in Scripturis, præter illud somnium sumptum ex libro Machabæorum posteriore.

Porro ut maximè pro Ecclesia orent Sancti, tamen nõ sequitur quòd sint inuocandi. Quanquam Confessio nostra hoc tantum affirmat, quòd scriptura non doceat Sanctorum inuocationem, seu petere à sanctis auxilium. Cum autem neque præceptum, neque promissio, neque exemplum ex scripturis de inuocandis sanctis afferri possit, sequitur cõscientiã nihil posse certi de illa inuocatione habere. Et cum oratio debeat ex fide fieri, quomodo scimus, quòd Deus approbet illã inuocationem? Vnde scimus sine testimonio scripturæ, quòd sancti intelligant singulorum preces? Quidam planè tribuunt diuinitatem sanctis, videlicet quòd tacitas cogitationes mentium in nobis cernant. Disputant de matutina & uespertina cognitione, fortassis, quia dubitant, Vtrum mane an uespere audiant. Hæc comminiscuntur, non ut sanctos honore afficiant, sed ut quæstuosos cultus defendant. Nihil afferri potest ab aduersarijs contra hanc rationem, quòd cum inuocatio nõ habeat testimonium ex verbo Dei, non possit affirmari quòd sancti intelligant inuocationem nostram, aut, ut maximè intelligant, quòd Deus eam approbet. Quare aduersarij non debebant nos ad rem incertam cogere, quia oratio sine fide non est oratio. Nã quòd allegant Ecclesiæ exemplum,

plum, constat nouum hunc in Ecclesia morè esse: nam ueteres orationes etsi mentionem sanctorum faciunt, non tamen inuocant sanctos: quanquam etiã illa noua inuocatio in Ecclesia, dissimilis est inuocationi singulorũ

Deinde aduersarij non solum inuocationem in cultu sanctorum requirunt, sed etiã applicant merita sanctorum pro alijs: & faciunt ex sanctis nõ solum deprecatores, sed etiã propiciatores: id nullo modo ferendũ est: nam hic prorsus transfertur in sanctos proprius honor Christi. Faciunt enim eos mediatores & propiciatores: & quanquam distinguunt de mediatoribus intercessionis, & mediatoribus redemptionis, tamen planè faciunt ex sanctis mediatores redemptionis. Atque etiã illud dicunt sine testimonio scripturæ, quòd sint mediatores intercessionis, quod ut uerecundissimè dicatur, tamen obscurat officium Christi, & fiduciã misericordiæ debitã Christo transfert in sanctos. Fingunt enim homines Christum duriorẽ esse, & sanctos placabiliore: & magis confidunt misericordiæ sanctorum, quã misericordiæ Christi, & fugientes Christum querunt sanctos: ita faciunt ex eis reipsa mediatores redẽptionis.

Itaque ostendimus, quod verè faciant ex sanctis non tantum deprecatores sed propiciatores, hoc est, mediatores redẽptio-

nis. Nondum recitamus hic vulgi abusus: de doctorum opinionibus adhuc loquimur. Reliqua etiam imperiti iudicare possunt. In propiciatore hæc duo concurrunt: Primū oportet extare verbum Dei, ex quo certo sciamus, quòd Deus velit misereri & exaudire inuocantes per hunc propiciatorem. Talis extat de Christo promissio: Quidquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. De sanctis nulla extat talis promissio: quare conscientia non possunt certò statuere, quòd per sanctorum inuocationem exaudiamur. Itaque inuocatio illa non fit ex fide. Deinde mandatum etiam habemus, vt inuocemus Christum iuxta illud: Venite ad me qui laboratis & c. quod certè nobis quoque dictum est. Et Esaias ait. 1. x. In die illa stabit radix Iesse, in signum populorum: Ipsum gentes deprecabuntur. Et Psal. xxxiii. Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. Et Psal. Lxxi. Et adorabunt eum omnes reges terre. Et paulò post, Orabunt coram eo iugiter. Et Ioan v. iquit Christus, Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant Patrem. Et Paulus 1. Thessal. 1. orans inquit, Ipse autem Dominus noster Iesus Christus, & Deus & Pater noster, exhortetur corda uestra, & confirmet vos & c. At de sanctorum inuocatione, quod possunt aduersarij præceptum, quod

quod exemplum ex Scripturis afferre? Alterum est in propiciatore. quòd merita ipsius proposita sūt, vt quæ pro alijs satisfaciant, & quæ alijs donentur imputatione diuina, vt propter ea, tanquam proprijs meritis iusti reputentur: vt si quis amicus pro amico soluit & alienum, debitor alieno merito tanquàm proprio liberatur. Ita Christi merita nobis donantur, ut iusti reputemur fiducia meritorum Christi, cum in eum credimus, tanquam propria merita haberemus. Et ex vtroq; nēpe ex promissione, & donatione meritorū, oritur fiducia misericordie. Talis fiducia promissionis diuine: itē meritorū Christi debet afferri ad orandum. Verè enim statuere debemus, & quòd propter Christū exaudiamur, & quòd ipsius meritis habeamus placatum Patrem. Hic aduersarij primum iubent inuocare sanctos, cum neque promissionem Dei, neque mandatum, neque exemplum scripturæ habeat. Et tamen faciunt, vt maior fiducia misericordie sanctorum concipiatur, quàm Christi, cum Christus ad se uenire inlerit, non ad sanctos. Secundò applicant merita Sanctorum alijs, sicut merita Christi. Iubent confidere meritis sanctorum, quasi reputemur iusti propter merita sanctorum, sicut iusti reputamur meritis Christi. Nihil hic fingimus. In indulgentijs dicūt se appli-

care merita sanctorum. Et Gabriel interpres Canonis Missæ confidenter pronunciat, nos ordine instituto à Deo debere ad auxilia sanctorum confugere, vt saluemur eorum meritis & votis. Hæc sunt verba Gabrielis. Et tamen passim in libris & concionibus aduersariorum leguntur absurdiora. Quid est facere propiciatores, si hoc non est? Prorsus æquatur Christo si confidere debemus, quod meritis eorum saluemur. Vbi autem institutus est ille ordo à Deo, quem dicit iste quod debeamus ad auxilia sanctorum confugere? proferat exemplum ex scripturis, aut preceptum. Fortassis ex aulis Regū sumunt hunc ordinem, ubi amicis intercessoribus utendum est. At si Rex constituerit certum intercessorem, non uolet ad se causas per alios deferri. Ita cū Christus sit constitutus intercessor & Pontifex, cur quærimus alios? Passim usurpatur hæc forma absolutionis: Passio Domini nostri Iesu Christi, merita beatissimæ virginis Mariæ & omnium sanctorū sint tibi in remissionem peccatorum. Hic pronūciatur absolutio, quod non solum meritis Christi, sed meritis aliorum sanctorum recedimur & iusti reputemur. Quidam è nobis viderunt morientem doctorem Theologiæ ad quem consolandum adhibitus erat Monachus quispiam Theologus. Is morienti nihil inculcabat

inculcabat, nisi hanc precationem, Mater gratiæ nos ab hoste protege, in hora mortis suscipe. Vt largiamur quod beata Maria oret pro Ecclesia, num ipsa suscipit animas in morte? num vincit mortem? num uiuificat? Quid agit Christus, si hæc facit beata Maria? quæ et si est dignissima amplissimis honoribus, tamen non uult se æquari Christo, sed potius exempla sua nos intueri & amplecti uult. At res loquitur ipsa, quod publica persuasione beata uirgo prorsus in locum Christi successerit. Hanc inuocauerunt homines: huius misericordia confisi sunt; per hanc uoluerunt placare Christum, quasi is non esset propiciator, sed tantum horrendus Iudex & ultor. Nos autem sentimus, nos tantum fiducia meritorum Christi iustificari non meritorū Beatæ virginis aut aliorum sanctorum. De alijs sanctis dictum est: vnusquisque recipiet mercedem secundum suum laborem, id est, ipsi inter se donare sua merita alijs non possunt, sicut Monachi vendunt suorum ordinum merita. Et Hilarius ait de fatuis uirginibus: Et quia prodire obuiam fatuæ extinctis lampadibus non possunt, deprecantur eas quæ prudentes erant, vt oleum mutent: quibus responderunt, non posse se dare, quia non fit forte, quod omnibus satis sit, alienis scilicet operibus, ac meritis neminè adiuuandū:

quia unicuique lampadi suæ emere oleum necesse sit. Cum igitur aduersarij doceant fiduciam collocare in inuocatione sanctorum cum neque verbum Dei, neque exemplum scripturæ habeant: cū applicent merita sanctorum pro alijs, non secus ac merita Christi, & proprium Christi honorē in sanctos transferant: neq; opiniones eorum de cultu sanctorum, neque consuetudinem inuocationis recipere possumus. Scimus enim fiduciam in Christi intercessionem collocandam esse, quia hæc sola habet promissionem Dei. Scimus folius Christi merita propiciationē pro nobis esse: propter Christi merita reputamur iusti, cum credimus in eum, sicut textus ait: Omnes qui confidunt in eum, non confundentur. Nec iustificamur fiducia meritorū B. Virginis, aut aliorum sanctorum.

Hæret & hic error apud doctos, quod singulis sanctis certæ procuraciones commissæ sint, vt Anna diuitias largiatur, Sebastianus arceat pestilentiam, Valentinus medeatur morbo comitiali, Georgius tueatur equites. Hæ persuasiones planè sunt ortæ ex ethnicis exemplis. Sic enim apud Romanos putabatur Iuno ditare, Febris arcere febrim, Castor & Pollax defendere equites &c. Et fingamus moderatissimè tradi inuocationem sanctorum, tamen cum exemplum sit periculosissimum,

culosissimum, quorsum opus est eam defendere, cum nullum habeat mandatum aut testimonium ex verbo Dei: Imo nec veterum Scriptorum testimonium habet. Primum, quia, vt suprà dixi, cum alij mediatores præter Christum queruntur, collocatur fiducia in alios, obruitur tota notitia Christi: idque res ostendit. Viderit initio mentio sanctorum, qualis est in ueteribus orationibus tollibili consilio recepta esse: Postea secuta est inuocatio: inuocationem prodigiosi & plus quàm ethnici abusus secuti sunt: Ab inuocatione ad imagines uentum est: hæc quoque colebantur, & putabatur eis inesse quædam uis, sicut magi vim inesse fingunt imaginibus signorum cœlestium certo tempore sculptis. Vidimus in quodam monasterio simulacrū beatæ Virginis, quod quasi *ἀντόματον* aptè mouebatur, vt uideretur aut auersari petentes, uel annuere. Et tamen omnium statuarum atque picturarum portenta superant fabulose historiæ de sanctis, quæ magna autoritate publicè tradebantur. Barbara petit inter tormenta præmium, ne quis inuocans ipsam moriatur sine eucharistia. Alius totum Psalterium, stans pede in vno quotidie recitauit. Christophorum pinxit aliquis uir prudens, vt significaret per allegoriam, magnum oportere robur animi esse in his qui ferrent Chri-

stum, hoc est, qui docerent Euangelium, aut cōfiterentur: quia necesse sit subire maxima pericula. Deinde stolidi monachi apud populum docuerunt inuocare Christophorum quasi talis Polyphemus aliquando extitisset. Cumq; sancti maximas res gesserint, uel rei publicæ utiles, uel continentes priuata exempla, quarum commemoratio, tum ad fidem confirmandam, tum ad imitationē in rebus gerendis multum conduceret, has nemo ex ueris historijs conquisiuit. At uerò prodest audire, quomodo sancti uiri administrauerint respublicas, quos casus, quę pericula subierint, quomodo sancti uiri regibus auxilio fuerint in magnis periculis: docuerint Euangelium: quas habuerint cum hereticis dimicationes. Profunt & exempla misericordiæ, ut cum uidemus Petro condonatum esse negationem: cum uidemus Cypriano condonatum esse, quod magus fuisset: cum uidemus Augustinum in morbo expertum uim fidei, constanter affirmare, quod uerè Deus exaudiat preces credentiū. Huiusmodi exempla, quę uel fidem uel timorem, uel administrationem reipublicæ continent, proderat recitari. Sed histriones quidam nulla neque fide, neque rerum publicarum regendarum scientia præditi, consinxerunt fabulas imitatione Pœmatum, in quibus tantum in-

sunt

sunt superstitiosa exempla, de certis precibus, certis ieiunijs: & addita sunt quædam ad quæstum facientia: cuiusmodi sunt miracula de rosarijs, & similibus cæremonijs cōficta. Neque opus est hic recitare exempla. Extant enim legendæ ut uocant, & specula exemplorum, & Rosaria, in quibus pleraque sunt non dissimilia ueris narrationibus Luciani. His prodigiosis & impijs fabulis applaudunt Episcopi, Theologi, Monachi, quia faciūt *αὐτὸς τὰ ἀλάφιστα*: nos nō ferūt, qui ut Christi honos & officium magis conspici possit non requirimus inuocationem sanctorum, & abusus in cultu sanctorum taxamus. Cum quę omnes boni uiri ubiq; desiderent in his abusus corrigendis uel Episcoporum auctoritatem, uel diligentiam concionantium, tamen aduersarij nostri in confutatione omnino dissimulant, etiā manifesta uicia, quasi recepta Confutatione, uelint nos cogere ut etiam notissimos abusus approbemus. Ita insidiosè scripta est Confutatio non tantum in hoc loco, sed ferè ubique. Nullus est locus in quo à dogmatibus suis discernant manifestos abusus. Et tamen apud ipsos, si qui sūt saniores, fatentur, multas falsas persuasiones hæere in doctrinis Scholasticorum & Canonistarum: multos præterea abusus in tanta inscitia & negligentia pastorum irrepsisse

Aa 5

in Ecclesiâ. Neq; enim primus fuit Lutherus qui de publicis abusus quereretur. Multi docti & præstantes viri longè ante hæc tempora deplorauerunt abusus Missæ, fiduciam observationum Monasticarum, quæstuosos cultus sanctorum, confusionem doctrinæ de pœnitentia, quam vel maxime oportebat perspicuam & explicaram extare in Ecclesiâ. Ipsi audinimus excellentes Theologos desiderare modum in Scholastica doctrina, quæ multo plus habet rixarum philosophicarum quàm pietatis. Et tamen in his ueteres ferè propiores sunt scripturæ, quàm recetiores. Ita magis magisque degenerauit istorû Theologia. Nec alia causa fuit multis bonis viris, qui initio amare Lutherum cœperunt, quàm quod uidebant eum explicare animos hominum ex illis labyrinthis confusissimarum & infinitarum disputationum, quæ sunt apud Scholasticos theologos & canonistas, & res utiles ad pietatem docere. Quare non fecerunt candidè aduersarij, quod cum uellent nos assentiri confutationi, dissimulauerunt abusus: ac si uellent Ecclesiæ consultum, maxime isto in loco. In hac occasione debebant hortari optimum Imperatorem, ut de corrigendis abusus consilium caperet, quæ quidem non obscure animaduertimus cupidissimû esse benè constituendæ, & sanandæ Ecclesiæ.

Ecclesiæ. Sed aduersarij non hoc agunt ut honestissimam & sanctissimam uoluntatè Imperatoris adiuent: sed ut nos quoquo modo opprimant. De statu Ecclesiæ multa signa ostendunt eos parum sollicitos esse. Non dât operam, ut extet apud populum certa quædam summa dogmatum Ecclesiasticorum: Manifestos abusus noua & inusitata crudelitate defendunt: Nullos patiuntur in Ecclesijs idoneos doctores. Hæc quæ spectent, boni viri facile iudicare possunt. Sed hac uia neq; suo regno, neque Ecclesiæ bene consulunt. Nam interfectis bonis doctoribus, oppressa sana doctrina, postea existent fanatici spiritus, quos non poterunt reprimere aduersarij qui & Ecclesiam impijs dogmatibus perturbabunt, & totam Ecclesiasticam politiam euertent, quam nos maxime cupimus conseruare. Quare te, optime Imperator Carole, propter gloriam Christi, quam nihil dubitamus te cupere ornare atque augere, oramus, ne uolentis consilijs aduersariorum nostrorum assentiaris, sed ut quæras alias honestas uias concordiaë ita constituendæ, ne piæ conscientiaë grauentur, neue scœuitia aliqua in homines innocentes, sicut hætenus fieri uidimus, exerceatur, neue sana doctrina in Ecclesia opprimatur. Hoc officium Deo maxime omnium debes sanam doctrinam con-

seruare & propagare ad posteros, & defendere recta docentes. Id enim postulat Deus cum reges ornat nomine suo, & Deos appellat, inquit: Ego dixi, Dij estis: vt res diuinas, hoc est, Euangelium Christi in terris conseruari & propagari curent, & tanquam uicarij Dei uitam & salutem innocentū defendāt.

DE VTRAQUE
SPECIE COENÆ
DOMINI.

Non potest dubitari, quin pium sit, & consentaneum institutioni Christi, & verbis Pauli, vti utraque parte in Cœna Domini. Christus enim instituit vtranque partem, & instituit non pro parte Ecclesiæ, sed pro tota Ecclesia. Nam nõ presbyteri solū, sed tota Ecclesia autoritate Christi, non autoritate humana utitur Sacramento: idque fateri aduersarios existimamus. Iam si Christus instituit pro tota Ecclesia, cur altera species adimitur parti Ecclesiæ? Cur prohibetur usus alterius speciei? Cur mutatur ordinatio Christi? præsertim, cum ipse uocet eam testamentum suum. Quod si hominis testamentum rescindere non licet, multo minus Christi testamentum rescindere licebit. Et Paulus inquit, se à Domino accepit

se,

se, quod tradidit: Tradiderat autem usum utriusque speciei, sicut clarè ostendit textus. I. Corin. xi. Hoc facite inquit, primum de corpore, postea eadem uerba de poculo repetit. Et deinde: Probet seipsum homo, & sic de pane comedat, & ex poculo bibat. Hęc sunt uerba disponentis. Et quidem præfatur ut qui sunt usuri Cœna Domini, simul utantur. Quare constat pro tota Ecclesia Sacramentum institutū esse. Et manet mos adhuc in Ecclesijs Græcis, & fuit quondam etiam in Latinis Ecclesijs, sicut Cyprianus & Hieronymus testatur. Sic enim inquit Hieronymus in Sophoniam: Sacerdotes qui Eucharistiæ seruiunt, & sanguinem Domini populis eius diuidunt &c. Idem testatur Synodus Toletana. Nec difficile fuerit magnū acutum testimoniorū congerere. Hic nihil exageramus, tantum relinquimus prudenti lectori expendendum, quid sentiendum sit de diuina ordinatione.

Aduersarij in Confutatione non hoc agūt vt excusent Ecclesiam, cui adempta est altera pars Sacramenti. Id decuit bonos & religiosos viros. Erat quærenda firma ratio excusandæ Ecclesiæ, & docendarum conscientiarū quibus nõ potest contingere nisi pars Sacramenti. Nunc ipsi defendunt rectè prohiberi alteram partem, & uetant concedere usum utriusque

utriusque partis. Primum fingunt initio Ecclesie alicubi morem, fuisse, ut una pars tantum porrigeretur. Neque tamen exemplum huius rei uetus ullum afferre possunt: sed allegant locos in quibus fit mentio panis, ut apud Lucam, ubi scriptum est, quod discipuli agnouerint Christum in fractione panis. Citat & alios locos de fractione panis. Quamquam autem non ualde repugnamus, quominus aliqui de Sacramento accipiantur, tamen hoc non consequitur unam partem tantum datam esse, quia partis appellatione reliquum significatur communi consuetudine sermonis. Addunt de Laica communione, quæ non erat usus alterius tantum speciei, sed utriusque: & si quando Sacerdotes Laica communione uti iubentur, significatur, quod a ministerio consecrationis remoti fuerint. Neque hoc ignorant aduersarij, sed abutuntur inscitia imperitorum, qui cum audiunt Laicam communionem, statim somniant morem nostri temporis, quo datur Laicis tantum pars Sacramenti. Ac uidete impudentiam: Gabriel inter cæteras causas recitat, cur non detur utraque pars, quia fuerit discrimen inter Laicos & Presbyteros faciendum. Et credibile est hanc præcipuam causam esse cur defendatur prohibitio unius partis, ut dignitas ordinis religione quadam fiat commendatior.

mendatior. Hoc est consilium humanum, ut nihil dicamus inciuilius, quod quod spectet facile iudicari potest. Et in Confusione allegant de filijs Heli, quod amisso summo sacerdotio, petitori sint unam partem sacerdotalem. Reg. 11. Hic dicunt usum unius speciei significatum esse. Et addunt, Sic ergo & nostri Laici una parte sacerdotali, una specie contenti esse debent. Planè iudicant aduersarij, cum ad Sacramentum transferunt historiã de posteris Heli. Ibi describitur pœna Heli. Num hoc quoque dicunt, Laicos propter pœnam remoueri ab altera parte? Sacramentum institutum est, ad consolandas & erigendas territas mentes, cum credunt carnem Christi datam pro vita Mundi, cibum esse: cum credunt se coniunctos Christo uiuificari. Verum aduersarij argumentantur, Laicos remoueri ab altera parte pœnæ causa. Debent, inquit, esse contenti. Satis pro imperio. Cur autem debent? Non est quærenda ratio, sed lex esto, quidquid dicunt Theologi. Hæc est *ἡ ἀνομιὰ* Ecciana. Agnoscimus enim istas Thraonicas uoces, quas si exagitare uellemus, non defutura nobis esset oratio. Videtis enim quanta sit impudentia: Imperat tanquam aliquis Tyrannus in tragœdijs, Quod nolint, uelint, debent esse contenti. Num hæc rationes quas citat excusabunt hos in iudicio

Dei: qui prohibent partem Sacramenti, qui sc̄uiunt in homines bonos, vtentes integro Sacramento. Si hac ratione prohibent, vt sit ordinis discrimen, hæc ipsa ratio mouere debeat, ne assentiamur aduersarijs, vel si alio qui morem cum ipsis seruaturi eramus. Alia sunt discrimina ordinis sacerdotũ & populi, sed non est obscurum, quid habeant consilij, cur hoc discrimen tantopere defendant. Nos ne de vera dignitate ordinis detrahere uideamur, de hoc callido cõsilio plura nõ dicemus

Allegant & periculum effusionis, & similia quædam, quæ non habent tantam uim, vt ordinationem Christi mutant. Et fingamus sanè liberum esse, uti vna parte aut ambabus quomodo poterit prohibitio defendi? Quamquam Ecclesia non sumit sibi hanc libertatẽ vt ex ordinationibus Christi faciat res indifferentes. Nos quidem Ecclesiam excusamus quæ hanc iniuriam pertulit, cum utraq; pars ei cõtingere nõ posset: sed autores qui defendunt rectè prohiberi usum integri Sacramenti, quiq; nunc nõ solum prohibet, sed etiã utentes integro Sacramento excommunicant, & ui persequuntur, non excusamus. Ipsi uiderint, quomodo Deo rationem suorum consiliorum reddituri sint. Neque statim iudicandum est Ecclesiam constituere aut probare, quidquid Pontifices constituunt, præsertim cum

cum Scriptura de Episcopis & Pastoribus uaticinetur in hanc sententiam, vt Ezechiel ait: Peribit lex à sacerdote.

DE CONIUGIO SACERDOTVM.

IN tanta infamia inquinati cœlibatus, auident aduersarij non solum defendere legẽ Pontificiã impio & falsõ prætextu nominis diuini, sed etiam hortari Cæsarem ac Principes, ne tolerant coniugia sacerdotum ad ignominiam & infamiam Romani Imperij. Sic enim loquuntur. Quæ maior impudentia unquam ulla in historia lecta est, quàm hæc est aduersariorũ? Nam argumẽta quibus vtuntur postea recensebimus. Nunc hoc expendat prudens lector, quid frontis habeant isti nihili homines, qui dicunt coniugia parere infamiam & ignominiam imperio: quasi verò Ecclesiam ualde ornet ista publica infamia flagitiosarum ac prodigiosarum libidinum, quæ flagrant apud istos S. Patres, qui Curios simulant, & bachanalia uiuunt. Ac pleraque ne uerecundè quidem nominari queunt, quæ isti summa licentia faciunt. Et has suas libidines castissima dextra tua, Carole Cæsar, quem etiam uetera quædam uaticina appellant regem pudica

facie. De te enim dictum apparet: Pudicus facie regnabit ubiq; propugnari postulant. Postulant vt contra Ius diuinum, contra Ius gentium, contra Canones conciliorum displices matrimonia, vt in homines innocentes propter coniugium atrocia supplicia constituas, vt Sacerdotes truces, quibus religiose parcunt etiam barbari: vt in exilium agas extorres mulieres, orbos pueros. Tales leges tibi ferunt, optime & castissime imperator, quas nulla barbaria, quamlibet immanis ac fera posset audire. Sed quia nulla cadit in hostuos mores vel turpitudine, vel sæuitia, speramus te, & in hac causa clementer nobiscum acturum esse, præsertim vbi cognoueris nos grauisimas habere causas nostræ sententiæ sumptas ex uerbo Dei, cui aduersarij nugacissimas & uanissimas persuasiones opponunt: & tamēō tuentur serio cœlibatū. Neq; enim ignorant quam pauci præstent castitatem, sed prætexunt speciem religionis regno suo, cui prodesse cœlibatum putant: vt intelligamus Petrum recte monuisse, futurum vt Pseudopropheta fictis uerbis decipiant homines. Nihil enim uerè simpliciter & candidè in hac tota causa dicunt, scribunt, aut agunt aduersarij, sed re ipsa dimicant de dominatione, quam falsò putant periclitari, & hanc impio prætextu pietatis munire conantur.

Nos

Nos hanc legem de cœlibatu, quã defendunt aduersarij, ideo non possumus approbare, quia cum iure diuino & naturali pugnat, & ab ipsis Canonibus consiliorum dissentit, & constat superstitiosam & periculosam esse. Parit enim infinita scandala, peccata, & corruptelam publicorum morum. Alię controuersię nostræ aliquam disputationē doctorum desiderat: in hac ita manifesta res est in utraq; parte, vt nullã requirat disputationem. Tantum requirit iudicem virũ bonũ & timentē Dei. Et cum defendatur à nobis manifesta ueritas, tamen aduersarij calumnias quasdam architectati sunt, ad cauillãda argumenta nostra.

Primum, Genesis docet homines conditos esse, vt sint sæcundi, & sexus recta ratione sexum appetat. Loquimur enim non de concupiscencia quæ peccatum est, sed de illo appetitu qui in integra natura futurus erat, quem uocant *σοφὴν φησικὴν*. Et hæc *σοφὴ* est uerè ordinatio diuina sexus ad sexum. Cum autem hæc ordinatio Dei sine singulari opera Dei tolli non possit, sequitur ius cõtrahendi matrimonij non posse tolli statutis, aut votis. Hæc cauillantur aduersarij: dicunt initio fuisse mandatum vt repletetur terra, nunc repleta terra non esse mandatum coniugium. Videte quã prudenter iudicent.

Bb 2

Natura hominum formatur illo verbo Dei, vt sit fœcunda, non solum initio creationis, sed tantisper dum hæc corporum natura existet: sicut hoc uerbo terra fit fœcunda, Germinet terra herbam uirentem. Propter hanc ordinationem, non solum initio cœpit terra producere gramina, sed quotannis uestiêtur agri, donec existet hæc natura. Sicut igitur legibus humanis non potest natura terræ mutari, ita neque uotis, neque lege humana potest natura hominis mutari sine speciali opere Dei.

Secundò, Et quia hæc creatio, seu ordinatio diuina in homine, est ius naturale, ideo sapienter & rectè dixerunt Iurisconsulti, coniunctionem maris & fœminæ esse iuris naturalis. Cum autem ius naturale sit immutabile, necesse est semper manere ius cotrahendi coniugij. Nam ubi natura nõ mutatur, necesse est & illam ordinationem manere, quam Deus indidit naturæ, nec potest legibus humanis tolli. Ridiculum igitur est quod aduersarij nugantur initio fuisse mandatum coniugiũ, nunc non esse. Hoc perinde est, ac si diceret Olim nascentes homines secum attulerunt sexum, nunc non afferunt: olim secum attulerunt ius naturale nascentes, nunc nõ afferunt. Nullus Faber fabrilis cogitare quidquam posset, quàm hæ ineptiæ excogitatæ sunt ad eludendum

eludendum ius naturæ. Maneat igitur hoc in causa, quod & Scriptura docet, & Iurisconsultus sapienter dixit, coniunctionem maris & fœminæ esse iuris naturalis. Porro Ius naturale verè est Ius diuinũ, quia est ordinatio diuinitus impressa naturæ. Quia autem hoc ius mutari non potest sine singulari opere Dei, necesse est manere ius contrahendi cõiugij quia ille naturalis appetitus: est ordinatio Dei in natura, sexus ad sexum, & propterea ius est: alioqui quare uterque sexus conderetur? Et loquimur vt supra dictum est, nõ de concupiscentia quæ peccatum est, sed de illo appetitu quem uocant *σορλήν φυσικήν*, quæ concupiscentia non sustulit ex natura, sed accendit vt nunc remedio magis opus habeat, & coniugium non solum procreationis causa necessarium sit, sed etiam remedij causa. Hæc sunt perspicua & adeo firma, vt nullo modo labefactari queant.

Tertiò Paulus ait: Propter fornicationem vnusquisque habeat vxorem suam. Hoc iam expressum mandatũ est ad omnes pertinens qui non sunt idonei ad cœlibatum. Aduersarij iubent sibi ostendi præceptum, quod precipit sacerdotibus uxores ducere, quasi sacerdotes nõ sint homines. Nos quæ de natura hominũ in genere disputamus, pfectò etiã ad sacerdotes pertinere iudicamus. An non

præcipit hîc Paulus, vt ducant vxorem istî qui non habent donum continentia? Interpretatur enim se ipse paulò post, cum ait: Melius est nubere, quàm vri. Et Christus clarè dixit: Non omnes capiunt hoc verbû, sed quibus datum est. Quia nunc post peccatum concurrunt hæc duo, naturalis appetitus & concupiscentia quæ inflammat naturalem appetitû, vt iam magis opus sit coniugio quàm in natura integra: Ideo Paulus de coniugio tanquam de remedio loquitur, & propter illa incendia iubet nubere. Neque hanc uocem, Melius est nubere, quàm vri, ulla humana autoritas, ulla lex, vlla uota tollere possunt: quia hæc non tollunt naturam aut concupiscentiam. Retinent igitur Ius ducendi, omnes qui uruntur: Et tenentur hoc mandato Pauli, Propter fornicationem vnusquisque habeat vxorem suam, omnes qui non verè continent: de qua re iudiciû ad conscientiam cuiusque pertinet. Nam quod hîc iubent petere à Deo continentiam, iubêt corpus laboribus & inedia conficere, cur sibi quoque non canunt hæc magnifica præcepta? Sed vt suprâ diximus, Tantùm ludunt aduersarij, nihil agunt ferio. Si continentia esset omnibus possibilis, non requireret peculiare donum. At Christus ostendit eâ peculiari dono opus habere, quare non contingit omnibus:

omnibus: Reliquos vult Deus uti communi lege naturæ quam instituit. Non enim vult Deus contemni suas ordinationes, suas creaturas. Ita vult illos castos esse, vt remedio diuinitus proposito utantur, sicut ita vult uitâ nostram alere, si cibo, si potu utamur. Et Gerson testatur multos fuisse bonos uiros, qui conati domare corpus, tamen parum profecerunt. Ideo rectè ait Ambrosius: Sola uirginitas est, quæ suaderi potest, imperari non potest: res magis uoti, quàm præcepti est. Si quis hîc obiecerit, Christam laudare hos qui se castrant propter regnum cælorum, is hoc quoque consideret, quòd tales laudat qui donum continentia? habent. Ideo enim addidit, Qui potest capere capiat: non enim placet Christo immundâ continentia. Laudamus & nos ueram continentiam: sed nunc de lege disputamus, & de his qui non habent donum continentia?. Res debebat relinquere libera, non debebant iniici laquei imbecillibus per hanc legem.

Quartò, Dissentit lex Pontificia & à Canonibus conciliorum. Nam veteres Canones non prohibent coniugium, nec contraeta coniugia dissoluunt, etsi hos qui in ministerio contraxerunt, remouent ab administratione. Hæc missio istis temporibus beneficij loco erat: sed noui Canones qui nō sunt

in synodis conditi, sed priuato consilio Pontificum facti, & prohibent contrahere matrimonia, & contracta dissoluunt: idque palam est, fieri contra mandatū Christi: Quos Deus coniunxit, homo non separet. Aduersarij uociferantur in Confutatione, cœlibatum præceptum esse à Concilijs. Nos non accusamus decreta Conciliorum: nam hæc certa conditione permittunt coniugium: sed accusamus leges, quas post ueteres Synodos Romani Pontifices, contra auctoritatem Synodorum condiderunt. Adeo Pontifices contemnunt auctoritatem Synodorum, quā alijs uolunt uideri sacrosanctam. Propriā igitur est hæc lex de perpetuo cœlibatu, huius nouæ Pontificiæ dominationis. Neque id abs re, Daniel enim tribuit hanc notam regno Antichristi, uidelicet, contemptum mulierū.

Quintò, Etsi aduersarij non defendunt legem superstitionis causa, cum uideant non solere obseruari, tamen superstitionis opiniones ferunt, dum prætexunt religionem. Cœlibatum ideo prædicant se requirere, quòd sit mundiciēs, quasi coniugium sit immundiciēs, ac peccatū: aut quasi cœlibatus mereatur remissionem peccatorum & reconciliationem: coniugium uerò nō mereatur remissionem peccatorū & c. Et huc allegant ceremonias legis Mosaicæ, quòd cum in lege, tempore

tempore ministerij sacerdotes separati fuerint ab vxoribus, in nouo Testamento sacerdotes, cum semper orare debeant, semper debeant continere. Hæc inepta similitudo allegatur tanquam demonstratio, quæ cogat, sacerdotes ad perpetuum cœlibatum, cum quidem in ipsa similitudine coniugium concedatur, tantum ministerij tempore consuetudo interdicitur. Et aliud est orare, aliud ministrare. Orabant sancti tunc quoque cū non exercebant publicum ministerium, nec consuetudo cum cōiuge prohibebat, ne orarent. Sed respondebimus ordine ad hæc figmenta. Primum, hoc fateri necesse est aduersarios, quòd coniugium sit mundum in credentibus, quia est sanctificatum uerbo Dei, hoc est, est res licita & approbata uerbo Dei sicut ciptose testatur Scriptura. Christus enim uocat coniugium coniunctionem diuinam, cum ait: Quos Deus coniunxit. Et Paulus de coniugio, de cibis, & similibus rebus inquit: Sanctificatur per uerbū & orationem, hoc est, per uerbum, quo conscientia fit certa, quòd Deus approbet: & per orationē, hoc est, per fidem quæ cum gratiarum actione tanquā dono Dei utitur Itē, i. Corinth. vii Sanctificatur uir infidelis per uxorem fidelē & c. id est, usus coniugalis licitus & sanctus est, propter fidem in Christum, sicut licitum

est uti cibo & c. Item, i. Timoth. ii. Saluatur mulier per filiorum generationem & c. Si talem locum aduersarij de cœlibatu proferre possent, tum uerò miros triumphos agerent. Paulus dicit, saluari mulierem per filiorum generationem. Quid potuit dici contra hypocrisis cœlibatus honorificentius quàm mulierem saluari ipsis conugalibus operibus, usu conigali, pariendo, & reliquis œconomicis officijs? Quid autem sentit Paulus? Lector obseruet addi fidem, ne claudari officia œconomica sine fide: si manserint inquit in fide. Loquitur enim de toto genere matrum. Requirit igitur præcipuè fidè, qua mulier accipit remissionem peccatorũ & iustificationem: deinde addit certũ opus uocationis, sicut in singulis hominibus fidè sequi debet bonum opus certæ uocationis. Id opus placet Deo propter fidem. Ita mulieris officia placent Deo, ppter fidè, & saluatur mulier fidelis quæ in talibus officijs uocationis suæ piè seruit. Hæc testimonia docent coniugium rem licitam esse. Si igitur mundicies significat id quod coram Deo licitum & approbatum est, coniugia sunt munda, quia sunt approbata verbo Dei. Et Paulus ait, de rebus licitis: Omnia munda mundis, hoc est, his qui credunt Christo, & fide iusti sunt. Itaq; ut uirginitas in impijs est immunda,

da,

da, ita coniugium in pijs est mundum propter uerbum Dei & fidem. Deinde si mundicies propriè opponitur concupiscentiæ, si significat mundiciè cordis, hoc est, mortificatã concupiscentiã, quia lex nõ prohibet coniugium, sed concupiscentiã, adulteriũ, scortationẽ. Quare cœlibatus nõ est mundicies. Potest enim esse maior mundicies cordis in coniuge, uelut in Abraham, aut Iacob, quàm in plebisque etiam uerè continentibus. Postremò, Si ita intelligunt cœlibatum mundiciem esse quod mereatur iustificationem magis quàm coniugium, maximè reclamamus. Iustificamur enim neque propter uirginitatem, neque propter coniugium, sed gratis propter Christum, cum credimus nos propter eum habere Deum propicium. Hic exclamabunt fortassis, Iouiniani more, æquari coniugiũ uirginitati. Sed propter hæc conuicia non abijcimus ueritatem de iustitia fidei, quam supra exposuimus. Neque tamen æquamus coniugio uirginitatẽ. Sicut enim donũ dono præstat, prophetia præstat eloquentiæ: scientia rei militarijs præstat agriculturæ: eloquentia præstat architectonicè: ita uirginitas donum est præstantius coniugio. Et tamen sicut Orator non est magis iustus coram Deo propter eloquentiã, quàm architectus propter architectonicam, ita uirgo non magis mere-

tur iustificatione virginitate, quam coniunx
conjugalibus officijs, sed unusquisque in suo
dono fideliter seruire debet, ac sentire, quod
propter Christum fide consequatur remis-
sionem peccatorum, & fide iustus coram Deo
reputetur.

Nec Christus aut Paulus laudat virginitatem
ideo quod iustificet, sed quia sit expeditior,
& minus distrahatur domesticis occupa-
tionibus in orando, docendo, seruiendo. Ideo
Paulus ait: Virgo curat ea quae sunt Domini.
Laudatur igitur virginitas propter medita-
tionem & studium. Sic Christus non simpli-
citer laudat hos qui se castrant, sed addit, pro-
pter regnum caelorum, hoc est, ut discere aut
docere Euangelium uacet: non enim dicit
virginitatem mereri remissionem peccatorum
aut salutem. Ad exempla Sacerdotum Leuiti-
corum respondebimus, quod non efficiunt,
oportere perpetuum coelibatum imponi sa-
cerdotibus: deinde immundiciae Leuiticae non
sunt ad nos transferendae. Consuetudo con-
tra legem tunc erat immundicia: nunc non
est immundicia, quia Paulus dicit, Omnia
munda mundis. Liberat enim nos Euangelium
ab illis immundicijs Leuiticis. Ac si quis hoc
consilio legem coelibatus defendit, ut illis
observationibus Leuiticis grauet conscien-
tias, huic perinde aduersandum est, ut Apo-
stoli

stoli in Actis Cap. xv aduersantur his qui
circumcisionem requirebant, & legem Moysi
Christianis imponere conabantur. Interim
tamen boni scient moderari usum conjugalem
praesertim cum sunt occupati publicis mini-
sterijs, quae quidem saepe tantum faciunt ne-
gocij bonis uiris ut omnes domesticas cogi-
tationes animis excutiant. Sciunt boni &
hoc quod Paulus iubet uasa possidere in san-
ctificatione. Sciunt item, quod interdum fece-
dendum sit, ut vacent orationi: sed Paulus
hoc ipsum non uult esse perpetuum. Iam talis
continentia facilis est bonis & occupatis, sed
illa magna turba ocioforum sacerdotum, quae
in collegijs est, in his delicijs, ne quidem hanc
Leuiticam continentiam praestare potest, ut
res ostendit. Et nota sunt poemata: Desidiam
puer ille sequi solet, odit agentes &c.

Multi haeretici male intellecta lege Moysi,
contumeliose senserunt de coniugio, quales
fuerunt Enkratitae, de quibus supra diximus.
Et constat Monachos passim solitos esse de
coelibatu superstitiosos sermones serere,
qui multas pias conscientias propter legiti-
mum usum coniugij perturbauerunt. Nec dif-
ficile nobis esset exempla commemorare:
Nam etsi non damnabant coniugium in totum
propter procreationem, tamen vituperabant
tanquam uitae genus quod vix unquam Deo
placeret,

placere; aut certe non placeret, nisi propter procreationem: Cœlibatum verò efferebant tanquam angelicum vitę genus: hũc prædicabant gratissimũ Deo sacrificium esse, mereri remissionẽ peccatorũ, mereri aureolas, ferre centesimũ fructum, & alia infinita. Has religiones Angelorum Paulus ualde improbat ad Coloss. Opprimunt enim cognitionẽ Christi, cum sentiunt homines se iustos reputari propter tales obseruationes, non propter Christum: deinde opprimunt cognitionem præceptorum Dei, cum præter Dei præcepta, excogitantur noui cultus & præferuntur præceptis Dei. Quare sedulo aduersandum est in Ecclesia his superstitiosis persuasionibus de cœlibatu, & ut pię conscientię sciant coniugium Deo placere, & ut intelligant quales cultus approbet Deus

Sed aduersarij nostri non requirunt cœlibatum per superstitionẽ. Sciunt enim nõ solere præstari castitatem: verũ prætexunt superstitiosas opiniones, ut imperitis fucum faciant. Magis igitur odio digni sunt, quàm Encratitę, qui quadam specie religionis lapsi videntur: illi Sardanapali consulto abutuntur prætextu religionis.

Sexto Cum habeamus tot causas improbandę legis de perpetuo cœlibatu, tamen præter has accedunt etiam pericula animarum,

rum, & publica scandala: quę etiam si lex nõ esset iniusta, tamen absterrete bonos viros debet, ne approbent tale onus, quod innumerabiles animas perdidit. Diu omnes boni viri de hoc onere quæsti sunt, vel sua, vel aliorum causa, quos periclitari videbant: sed has querelas nulli pontifices audiunt. Neque obscurum est, quantum hæc lex noceat publicis moribus, quę vicia, quàm flagitiosas libidines pepererit. Extant Romanę Satyrę: in his etiam nũm agnoscit mores Roma, legitque suos. Sic vlciscitur Deus contemptum sui doni, suęque ordinationis, in istis qui coniugium prohibet. Cum autem hoc fieri in alijs legibus consueuerit, ut mutentur, si id euidentis utilitas suaferit, cur idem non fit in hac lege, in qua tot graues causę concurrunt, præsertim his postremis temporibus, cur mutari debeat? Natura senescit, & fit paulatim debilior, & crescunt vitia, quo magis remedia diuinitus tradita adhibenda erant. Videmus quod vicium accuset Deus ante diluuium, quod accuset ante conflagrationem quinq; vrbium. Similia vitia præcesserunt excidia aliarum vrbium multarũ, ut Sybaris, Romę, Et in his imago temporũ proposita est, quę proxima erunt rerũ fini. Ideo in primis oportuit hoc tempore seuerissimis legibus atque exemplis munire coniugium, & ad coniugiũ

inuitare homines. Id ad magistratus pertinet qui debent publicam disciplinam tueri. Interim doctores Euangelij vtrunque faciunt: hortentur ad coniugium incontinentes, hortentur alios vt donū continentiae non aspiciantur. Pontifices quotidie dispensant, quotidie mutant illas leges optimas: in hac vna lege cœlibatus ferrei & inexorabiles sunt: cum quidem constet eam simpliciter humani iuris esse. Et hanc ipsam legem nunc exacerbant multis modis. Canon iubet suspendere Sacerdotes, isti parum commodi interpretes, suspendunt non ab officio, sed ab arboribus. Multos bonos viros crudeliter occidunt, tantum propter coniugium. Atque hæc ipsa parricidia ostendunt hanc legem doctrinam esse dæmoniorum. Nam diabolus cum sit homicida, legem suam defendit his parricidijs. Scimus aliquid offensionis esse in schismate, quod videmur diuulsi ab his qui existimantur esse ordinarij Episcopi: sed nostræ conscientiae tutissimæ sunt postquam scimus nos summo studio concordiam constituere cupientes, non posse placare aduersarios, nisi manifestam veritatem proijciamus: deinde nisi cum ipsis conspiremus, quod velimus hanc iniustam legem defendere: contracta matrimonia dissoluere: interficere sacerdotes, si qui non obtemperent: in exiliū agere

agere miseras mulieres atque orbos pueros: Cum autem certum sit has condiciones Deo displicere, nihil doleamus nos non habere *συμπαθῆναι* tot parricidiorū cum aduersarijs.

Exposuimus causas, quare non possimus bona conscientia assentiri aduersarijs, legem Pontificiam de perpetuo cœlibatū defendētibus, quia pugnet cum iure diuino & naturali, ac dissentiat ab ipsis Canonibus & sit superstitiosa, & plena periculi: postremò quia tota res sit simulata. Non enim imperatur lex religionis causa, sed dominationis causa, & huic impiè prætextitur religio. Neque quidem à sanis hominibus, contra has firmissimas rationes afferri potest: Euangelium permittit coniugium his, quibus opus est: neque tamen hos cogit ad coniugium, qui continere uolunt, modò vt verè contineant. Hanc libertatem & sacerdotibus concedendam esse sentimus, nec volumus quenquam vi cogere ad cœlibatū, nec contracta matrimonia dissoluere.

Obiter etiam dum recensuimus argumenta nostra, indicauius quomodo aduersarij vnum atque alterum cauillētur, & calumnias illas diluimus. Nunc breuissimè commemorabimus, quàm grauibus rationibus defendant legē. Primū dicūt à Deo reuelatā esse. Videtis extremā impudentiā istorū nebulo-

num: Audent affirmare, quòd diuinitus reuelata sit lex de perpetuo cœlibatu, cum aduersetur manifestis Scripturæ testimonijs, quæ iubent, vt vnusquisque habeat vxorem suam propter fornicationem: Item quæ verant dissoluere cõtracta matrimonia. Paulus admonet, quem autorem habitura fuerit ista lex, cum vocat eam doctrinam dæmoniorum: & fructus indicant autorem, tot monstroſe libidines, tot parricidia, quæ nunc suscipiuntur prætextu illius legis.

Secundum argumentum aduersariorum est, quòd sacerdotes debeât esse mundi, iuxta illud: Mundamini qui fertis vasa Domini. Et citant in hanc sententiam multa. Hanc rationem quam ostentant velut maximè *ἐν πρόσωπον* suprâ diluimus. Diximus enim virginitatem sine fidè non esse munditiam coram Deo: & coniugium propter fidè mundum esse, iuxta illud: Omnia mûda mundis. Diximus &, hoc externas munditias & ceremonias legis non esse huc transferendas, quia Euangelium requirit mundiciè cordis, nõ requirit ceremonias legis. Et fieri potest vt cor mariti velut Abrahæ, aut Iacob, qui fuerunt *πολύγαμοι*, mundius sit, & minus ardeat cupiditatibus, quàm multarum virginum, etiam verè continentium. Quòd verò Esaias ait: Mundamini qui fertis vasa Domini, intelligi

ligi debet de mundicie cordis, de tota pœnitentia. Cæterum Sancti in externo vsu, sciēt quatenus conducatur moderari vsus coniugalem: & vt Paulus ait, Possidere vasa in sanctificatione. Postremò cum coniugium sit mundum, rectè dicitur his qui in cœlibatu non continent, vt ducant vxores, vt sint mundi. Ita eadem lex, Mundamini qui fertis vasa Domini, præcipit, vt immundi cœlibes, fiant mundi coniuges.

Tertium argumentum horribile est, quòd sit heresis Iouiniani, cõiugium sacerdotum: bona verba. Nouum hoc crimen est, coniugium esse hæresin. Iouiniani tempore nondum norat mundus legem de perpetuo cœlibatu. Impudens igitur mendacium est, coniugium sacerdotum, Iouiniani hæresin esse, aut ab Ecclesia tunc id coniugium damnatum esse. In huiusmodi locis est videre quid consilij habuerint aduersarij in scribenda Confutatione. Iudicauerunt ita facillimè moueri imperitos, si crebrò audiant conuictum hæresis: si fingant nostram causam multis antè iudicijs Ecclesiæ confossam & damnatam esse. Itaque sæpe falsò allegant Ecclesiæ iudiciũ. Id quia non ignorant, exhibere nobis exemplũ Apologix noluerunt, ne hæc vanitas, ne hæc calumnie coargui possent. Quòd vero ad Iouiniani causam attinet, de collatione virginitatis &

coniugij, supra diximus quid sentiamus. Nō enim æquamus coniugium & virginitatem, etsi neque virginitas, neque coniugiū meretur iustificationem. Talibus argumentis tam vanis, defendunt legem impiam, & perniciosam bonis moribus. Talibus rationibus mūtunt Principum animos aduersus iudiciū Dei, in quo Deus reposcet rationem, cur dissipauerint cōiugia: cur cruciauerit, cur interfecerint Sacerdotes. Nolite enim dubitare, quin vt sanguis Abel mortui clamabat, ita clamet etiam sanguis multorum bonorum virorum, in quos iniuste sequitum est. Et vicescetur hanc scœuitiam Deus: ibi comperietis, quā sint inanes hęc rationes aduersariorū, & intelligetis in iudicio Dei nullas calumnias aduersus verbū Dei consistere, vt ait Esaias: Omnis caro fœnū, & omnis gloria eius quasi flos fœni. Nostri Principes, quidquid acciderit, cōsolari se conscientia rectorū consiliorū poterunt: quia etiamsi quid Sacerdotes in contrahendis coniugijs mali fecissent, tamen illa dissipatio coniugiorū, illæ proscriptioes, illa scœuitia manifestè aduersatur, voluntati & verbo Dei. Nec delectat nostros Principes nouitas aut disidiū, sed magis fuit habenda ratio verbi Dei, præsertim in causa non dubia, quam aliarum rerum omnium.

Initio hoc iterum præfandum est, nos non abolere Missam, sed religiosè retinere ac defendere. Fiunt enim apud nos Missæ singulis Dominicis, & alijs festis, in quibus porrigitur Sacramentum, his qui uti volunt, postquam sunt explorati atque absoluti. Et seruantur vsitata cæremoniæ publicæ, ordo lectionum, orationum, vestitus, & alia similia. Aduersarij longā declamationem habent de vsu latinæ linguæ in Missa, in qua suauiter ineptiunt, quomodo prosit auditori indocto in fide Ecclesiæ, Missam non intellectam audire: videlicet fingunt ipsum opus audiendi cultum esse, & prodesse sine intellectu. Hęc nolumus odiose exagitare, sed iudicio lectorum relinquimus. Nosque ideo commemoramus, vt obiter admoneamus, & apud nos retineri latinas lectiones atque orationes. Cum autem cæremoniæ debeant obseruari, tum vt discant homines Scripturam, tum vt verbo admoniti concipiant fidem, timorem, atque ita orent etiam: nam hi sunt fines cæremoniarum: Latinam linguam retinemus propter hos qui latinè discunt atque intelligunt. Et admisceamus Germanicas cantiones vt habeat & populus qd̄ discat, & quo excitet fidem & timorē. Hic mos semper in Eccle-

sijs fuit. Nam etsi aliq̄ frequentius, aliq̄ rarius admiscuerunt Germanicas cationes, tamen ferè vbiq̄e aliquid canebat populus sua lingua. Illud verò nusquam scriptum aut pictū est, hominibus prodesse opus audiēdi lectiones non intelletas: prodesse ceremonias, non quia doceant, vel admoneāt, sed ex opere operato, quia sifiant, quia spectentur. Male valeant istæ Pharisaicæ opiniones.

Quod verò tantū sit apud nos publica Missa, seu communis, nihil sit contra catholicam Ecclesiam. Nam in Græcis parochijs ne hodie quidem sunt priuata Missæ, sed sit vna publica Missa, idq̄e tantū Dominicis diebus, & Festis. In Monasterijs sit quotidie Missa, sed tantū priuata. Nec sunt vestigia morū veterum. Nusquam enim veteres Scriptores ante Gregorium, mentionem faciunt priuatarum Missarum. Qualia fuerint initia nunc omittimus, hoc constat, quod postquam Monachi mendicantes regnare cœperunt ex falsissimis persuasionibus, & propter quæstum, ita auctæ sunt, vt omnes boni viri diu iam eius rei modum desiderauerint. Quanquam S. Franciscus rectè voluit ei rei prospicere, qui constituit vt singula collegia quotidie vnica communi Missa contenta essent. Hoc postea mutatum est siue per superstitionem, siue quæstus causa. Ita vbi commodum

commodum est, instituta maiorum mutant ipsi, postea nobis allegant autoritatem maiorum. Epiphanius scribit in Asia Sinaxin ter celebratam esse singulis septimanis, nec quotidianas fuisse Missas. Et quidē ait hunc morē ab Apostolis traditum esse. Sic enim inquit: *συνάξεις δὲ ἐπιτελεῖσθαι ταχθεῖσαι ἕως ἀπὸ τῶν ἀποστόλων, τὴν ἑσπέρην, καὶ προσεβόταν, καὶ κυριακὴν.*

Etsi autem aduersarij in hoc loco multa congerunt vt probent Missam esse sacrificiū, tamen ille ingens tumultus verborum prolata hac vnica responsione consilescet: quod hæc quamuis longa coaceruatio autoritatum, testimoniorum, nō ostendet quod Missa ex opere operato conferat gratiā, aut applicata pro alijs mereatur eis remissionem venialium & mortalium peccatorum culpæ & pœnæ. Hæc vna responsio euertit omnia quæ aduersarij obijciunt, non solum in hac Confutatione, sed in omnibus scriptis, quæ de missa ediderunt. Et hic causæ status est, de quo ita nobis admonendi sunt lectores, vt Aeschines admonebat Iudices: vt perinde ac pugiles de statu inter se certant, ita cum aduersario dimicarent ipsi de statu controuersię, nec sinerent eum extra causam egredi. Ad eundem modum hic aduersarij nostri cogendi sunt, vt de re proposita dicant. Et cognito controuersię statu, facillima erit

dijudicatio de argumentis in vtranq; partē.
 Nos enim in Cōfessione nostra ostendimus
 nos sentire, quòd cœna Domini non confē-
 rat gratiam ex opere operato, nec applicata
 pro alijs viuis aut mortuis mereatur eis ex
 opere operato remissionem peccatorum,
 culpę aut pœnę. Et huius status clara & firma
 probatio est hæc. quia impossibile est conse-
 qui remissionem peccatorum propter opus
 nostrum ex opere operato, sed fide oportet
 vinci terrores peccati & mortis, cum erigi-
 mus corda cognitione Christi, & sentimus
 nobis ignosci propter Christum, aut donari
 merita & iustitiam Christi. Rom. v. Iustificati
 ex fide, pacem habemus. Hæc tam certa, tam
 firma sunt, vt aduersus omnes portas infero-
 rum consistere queant. Si quantum opus est,
 dicendum fuit, iam causa dicta est. Nemo
 enim sanus illam pharisaicam & Ethnicam
 persuasionē de opere operato probare po-
 test. Et tamen hæc persuasio hæret in populo:
 hæc auxit in infinitum Missarum numerum.
 Conducuntur enim missæ ad iram Dei plac-
 andā, & hoc opere remissionem culpę & pœ-
 nę consequi volunt: volunt impetrare quid-
 quid in omni vita opus est: volunt etia mor-
 tuos liberare. Hanc pharisaicam opinionē
 docuerunt in Ecclesia Monachi & Sophistę.

Quamquam autem causa iam dicta est, ta-
 men

nem quia aduersarij multas scripturas ineptē
 detorquent ad defensionem suorum errorū,
 pauca ad hunc locum addemus. Multa de sa-
 crificio in Confutatione dixerunt, cum nos
 in Confessione nostra consultò id nomen
 propter ambiguitatem uitauerimus. Rem
 exposuimus, quid sacrificium isti nunc intel-
 ligant, quorum improbamus abusus. Nunc
 vt malè detortas scripturas explicemus, ne-
 cesse est initio, quid sit sacrificium exponere.
 Toto iam decennio infinita penè volumina
 ediderunt aduersarij de sacrificio, neq; quis-
 quā eorū definitionē sacrificij hætenus po-
 suit. Tantū arripiunt nomen sacrificij, vel ex
 scripturis, vel ex Patribus: postea affingunt
 sua somnia: quasi verò sacrificiū significet
 quidquid ipsis libet.

QVID SIT SACRIFI- CIUM, ET QUÆ SINT SA- CRIFICII SPECIES.

Socrates in Phædro Platonis ait se maxi-
 mē cupidum esse diuisionum, quòd sine
 his nihil neque explicari dicendo, neque
 intelligi possit: ac si quem deprehenderit
 peritum diuidendi, hunc inquit se affectari,
 eiusque, tanquam Dei vestigia sequi: & iubet

diuidentem in ipsis articulis membra secare, ne quod membrum mali coqui more quassatum frangat. Sed hæc præcepta aduersarij maligne contemnūt, ac verè sūt iuxta Platonē *κακοῦ μέρους*, sacrificij membra corrumpentes, quemadmodum intelligi poterit, cum species sacrificij recensuerimus.

Theologi rectè solent distinguere Sacramentum & sacrificium. Sit igitur genus horum, vel cæremonia, vel opus sacrum. Sacramentū est cæremonia, vel opus, in quo Deus nobis exhibet hoc quod offert annexa cæremonia promissio: vt Baptismus est opus, nō quod nos Deo offerimus, sed in quo Deus nos baptizat, videlicet, minister vice Dei: & hic offert & exhibet Deus remissionem peccatorum & c. iuxta promissionem, Qui crediderit, & baptizatus erit. Econtra, Sacrificium est cæremonia, vel opus quod nos Deo reddimus, vt eum honore afficiamus. Sunt autē sacrificij species proxime due, nec sunt plures. Quoddam est sacrificium propitiatorium, id est, opus satisfactorium pro culpa & pœna, hoc est reconcilians Deum, seu placans iram Dei, seu quod meretur alijs remissionem peccatorum. Altera species est sacrificium *ἑὐχαριστικόν*, quod non meretur remissionem peccatorum, aut reconciliationem, sed fit à reconciliatis, vt pro accepta remissione

sione peccatorum, & pro alijs beneficijs acceptis, gratias agamus, seu gratiā referamus. Has duas species sacrificij magnopere oportet & in hac controuersia, & in alijs multis disputationibus in conspectu, & ob oculos positas habere, & singulari diligentia cauendum est ne confundantur. Quòd si modus huius libri pateretur, rationes huius diuisionis adderemus. Habet enim satis multa testimonia in Epistola ad Ebræos & alibi. Et omnia sacrificia Leuitica ad hæc membra referri tanquam ad sua domicilia possunt. Dicebantur enim in lege, quædam propitiatoria sacrificia propter significationem, seu similitudinem, non quòd mererentur remissionem peccatorum coram Deo, sed quia mererentur remissionem peccatorum secundum iustitiam legis, ne illi pro quibus fiebāt, excluderentur ab ista politia. Dicebantur itaque propitiatoria pro peccato, pro delicto, holocaustum. Illa verò erant *ἑὐχαριστικὰ* oblatio, libatio, retributiones, primitiæ, decimæ.

Sed reuera vnicum tantum in mundo fuit sacrificium propitiatorium, videlicet mors Christi, vt docet Epistola ad Ebræos, quæ ait: Impossibile est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Et paulò post de voluntate Christi: In qua voluntate sanctificati su-

mus per oblationem corporis Iesu Christi
semel. Et Esaias interpretatur legem, vt scia-
mus mortem Christi verè esse satisfactionem
pro peccatis nostris, seu expiationem, non
cæremonias legis: quare ait: Postquã posue-
rit animam suam, hostiam pro delictis, vide-
bit semen longæuuum & c. Nam vocabulum
πῶν quo hic vsus est, significat hostiam pro
delicto, quæ in lege significauit quòd uentu-
ra esset hostia quædam satisfactura pro pec-
catis nostris, & reconciliatura Deum, vt sci-
rent homines, quòd non propter nostras ius-
titias, sed propter aliena merita, videlicet
Christi, velit Deus nobis reconciliari. Pau-
lus idem nomen πῶν interpretatur peccatū,
Rom viii. De peccato damnauit peccatū:
id est, peccatum puniuit de peccato, id est,
per hostiam pro peccato. Significantia ver-
bi facilius intelligi potest ex moribus gen-
tium, quos videmus ex patrum sermonibus
malè intellectis acceptos esse. Latini voca-
bant piaculum, hostiam, quæ in magnis
calamitatibus, vbi insigniter videbatur De-
us irasci, offerrebat ad placandam iram
Dei: & litauerunt aliquando humanis ho-
stijs, fortassis quia audierant quandam hu-
manam hostiam placaturam esse Deum
toti generi humano. Greci alibi καθάρματα
alibi ἀρεσκύματα appellauerunt. Intelligunt
igitur

igitur Esaias & Paulus, Christum factum esse
hostiam, hoc est, piaculum, vt ipsius meritis,
non nostris reconciliaretur Deus. Maneat
ergo hoc in causa, quòd sola mors Christi est
verè propitiatorium sacrificiū. Nam Leuitica
illa sacrificia propitiatoria, tantum sic ap-
pellabantur ad significandum futurum pia-
culum. Propterea similitudine quadam erāt
satisfactiones redimentes iustitiam legis, ne
ex politia excluderentur isti qui peccauerāt.
Debebant autem cessare post reuelatum
Euangeliū. Et quia cessare in Euangelij reue-
latione debebant, non erant verè propitiatio-
nes, cum Euangelium ideo promissum sit, vt
exhibeat propitiationem.

Nunc reliqua sunt sacrificia ἐὺχαριστία,
quæ vocantur sacrificia laudis, prædicatio
Euangelij, fides, inuocatio, gratiarum actio,
confessio, afflictiones sanctorū: Imo omnia
bona opera sanctorum. Hæc sacrificia non
sunt satisfactiones pro facientibus, vel ap-
plicabiles pro alijs, quæ mereantur eis ex
opere operato remissionem peccatorum,
seu reconciliationē. Fiunt enim à reconcilia-
tis. Et talia sunt sacrificia noui testamenti,
sicut docet Petrus, i. Pet. ii. Sacerdotium
sanctum, vt offeratis hostias spirituales.
Opponuntur autem hostiæ spirituales, non
tantum pecudibus, sed etiam humanis ope-
ribus

ribus, ex opere operato oblati, quia spirituale significat motus Spiritus sancti in nobis. Idem docet Paulus Rom. xii: Exhibete corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, cultum rationalem. Significat autem cultus rationalis, cultum in quo Deus intelligitur, mente apprehenditur, vt sit in motibus timoris, & fidei erga Deum. Opponitur igitur non solum cultui Leuitico, in quo pecudes macabantur, sed etiam cultui in quo fingitur opus ex opere operato offerri. Idem docet Epistola ad Ebræos cap. xiii. Per ipsum offeramus hostiam laudis semper Deo. Et addit interpretationem, id est, fructum labiorum confitentium nomini eius. Iubet offerre laudes, hoc est, inuocationem, gratiarum actionem, confessionem & similia. Hæc valent non ex opere operato, sed propter fidem. Id monet particula, per ipsum offeramus, hoc est, fide in Christum. In summa cultus noui testamenti est spiritualis, hoc est, est iustitia fidei in corde, & fructus fidei: ideoque abrogat Leuiticos cultus. Et Christus ait Ioã. iiii. Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales querit, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Hæc sententia clarè damnat opiniones de sacrificijs, quæ fingunt ex opere operato valere:

valere: & docet, quod oporteat spiritu, id est, motibus cordis, & fide adorare. Ideo & Prophetæ damnant in veteri testamento opinionem populi de opere operato, & docent iustitiam, & sacrificia spiritus. Ieremiæ vii. Non sum locutus cum patribus vestris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de holocaustis & victimis: sed hoc verbum præcepi eis, dicens: Audite vocem meam, & ero vobis Deus & c. Quomodo existinemus Iudæos hanc concionem accepisse, quæ videtur palam pugnare cum Moise? Constabat enim Deum præcepisse Patribus de holocaustis ac victimis, sed Ieremias opinionem de sacrificijs damnat: hanc non tradiderat Deus, videlicet quod illi cultus ex opere operato placarent eum. Addit autem de fide, quod hoc præceperit Deus: Audite me, hoc est, credite mihi, quod ego sum Deus vester, quod velim sic innotescere, cum miseror & adiuuo, nec habeam opus vestris victimis: confidite, quod ego velim esse Deus iustificatores, saluator, non propter opera, sed propter verbum & promissionem meam: a me verè & ex corde petite, expectate auxilium. Damnatur & opinio de opere operato & Psal. xlii: Qui repudiatis victimis, requirit inuocationem. Nunquid manducabo carnes taurorum? & c. Inuoca me in die

tribulationis tuæ, & eripiam te, & honorificabis me. Testatur hanc esse veram *λατρεία*, hunc esse verum honorem, si ex corde inuocemus ipsum. Item Psal. xxi. Sacrificium & oblationem noluisti, aures autē aperuisti mihi: id est, verbum mihi proposuisti, quod audirem: & requiris vt credam verbo tuo, & promissionibus tuis, quod verè velis misereri, opitulari & c. Item Psal. L. Holocaustis nō delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicias. Item Psal. lxxxiii. Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. Iubet sperare, & dicit id esse iustum sacrificium, significans cætera sacrificia non esse vera & iusta sacrificia. Et Psal. cxv. Sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini inuocabo. Vocat inuocationem hostiā laudis, sed plena est scriptura talibus testimonijs, quæ docent, quod sacrificia ex opere operato non reconcilient Deum: ideoq; in nouo testamēto abrogatis cultibus Leuiticis, docet fore, vt noua & munda sacrificia fiant, videlicet, fides, inuocatio, gratiarum actio, confessio, & prædicatio Euangelij, afflictiones propter Euangelium, & similia. Et de his sacrificijs loquitur Malachias: Ab ortu solis vsque ad occasum, magnum est nomē meum in gentibus, & in omni loco incensum offer-

feretur

feretur nomini meo, & oblatio munda. Hunc locum detorquent aduersarij ad Missam, & allegant auctoritatem Patrum. Facilis est autē responsio, quod, vt maximè loqueretur de Missa, non sequatur Missam ex opere operato iustificare, aut applicatā alijs mereri remissionem peccatorum & c. Nihil horum dicit Propheta, quæ Monachi & Sophistæ impudenter affingunt. Cæterum ipsa Prophetæ verba offerunt sententiam. Primum enim hoc proponūt, magnum fore nomen Domini. Id fit per prædicationem Euangelij. Per hanc enim innotescit nomen Christi, & misericordia patris in Christo promissa cognoscitur. Prædicatio Euangelij parit fidem in his, qui recipiunt Euangelium. Hi inuocant Deum: hi agunt Deo gratias: hi tolerant afflictiones in confessione: hi bene operantur propter gloriam Christi. Ita fit magnū nomē Domini in gentibus. Incensum igitur & oblatio munda significant, non cæremoniam ex opere operato; sed omnia illa sacrificia, per quæ fit magnum nomen Domini, scilicet fidem, inuocationem, prædicationem Euangelij, confessionem & c. Et facile patimur, si quis hic velit completi cæremoniam, modò neque intelligat solū cæremoniam, neque doceat cæremoniam ex opere operato professe. Sicut enim inter sacrificia laudis, ho-

Dd

est, inter laudes Dei complectimur prædicationem verbi: ita laus esse potest, seu gratiarum actio, ipsa sumptio cœnæ Domini, sed nõ ex opere operato iustificans aut applicanda alijs, vt mereatur eis remissionem peccatorum. Sed Paulò post exponemus, quomodo & cæremonia sacrificium sit. Verum quia Malachias de omnibus cultibus noui testamenti, non solum de cœna Domini loquitur, item quia non patrocinauit Pharisæa opinioni de opere operato, ideo nihil cõtra nos facit, sed magis audiuiuat nos: Requirit enim cultus cordis per quos verè sit magnum nomen Domini.

Citatur ex Malachia & alius locus, Et purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. Hic locus apertè requirit sacrificia iustorum, quare non patrocinauit opinioni de opere operato. Sunt autem sacrificia filiorum Leui, hoc est, docentium in nouo testamento, prædicatio Euangelij, & boni fructus prædicationis, sicut Paulus ait, Rom. xv. Sacrificio Euangelium Dei, vt oblatio gentium fiat accepta, sanctificata Spiritu sancto, id est, vt gentes fiant hostiæ acceptæ Deo per fidem &c. Nam illa mactatio in lege significabat & mortem Christi, & prædicationem Euangelij

gelij, qua hanc vetustatem carnis mortificari oportet, & inchoari nouam, & æternam uitam in nobis. Sed aduersarij vbique sacrificij nomen ad solam cæremoniam detorquunt, prædicationem Euangelij, fidem, inuocationem & similia omittunt, cum cæremonia propter hæc instituta sit: & nouum testamentum debeat habere sacrificia cordis, nõ cæremonialia pro peccatis facienda, more Leuitici sacerdotij.

Allegant & iuge sacrificium, quod sicut in lege fuit iuge sacrificium, ita Missa debeat esse iuge sacrificium noui testamenti. Bene cõ aduersarijs agitur, si patimur nos vinci allegorij. Constat autem quod allegoriæ non pariunt firmas probationes. Quinquã nos quidem facile patimur Missam intelli iuge sacrificium, modò vt tota Missa intelligatur, hoc est cæremonia cum prædicatione Euangelij, fide, inuocatione, & gratiarum actione. Nam hæc simul coniuncta sunt iuge sacrificium noui testamenti: quia cæremonia propter hæc instituta est, nec ab his diuellenda est: ideo Paulus ait: quoties comeditis panem hunc, & poculũ Domini bibitis, annunciate mortem Domini. Illud verò nullo modo sequitur ex hoc typo Leuitico, quod cæremonia sit opus ex opere operato iustificans, aut applicandum pro alijs, vt mereatur eis

remissionem peccatorum & c.

Et typus aptè pingit non cęremoniam
solam, sed etiam prædicationem Euangelij.
In Num. cap. xxyiii. tres ponuntur partes
illius quotidiani sacrificij, crematio agni,
libatio, & oblatio similę. Lex habebat pictu-
ras seu umbras rerũ futurarum: ideo in hoc
spectaculo Christus, & totus cultus noui te-
stamenti pingitur. Crematio agni significat
mortem Christi: Libatio significat vbique in
roto mundo credentes illius agni sanguine
aspergi per Euangelij prædicationem, hoc
est, sanctificari, sicut Petrus loquitur: In san-
ctificationem spiritus, in obedientiam, &
asperisionem sanguinis Iesu Christi. Oblatio
similę, significat fidem, inuocationem, & gra-
tiarum actionem in cordibus. Vt igitur in
veteri testamento umbra cernitur, ita in no-
uouo res significata quęrenda est, non aliud
typus tanquam ad sacrificium sufficiens.
Quare etiamsi cęremonia est memoriale
mortis Christi, tamen sola non est iuge sacri-
ficium, sed ipsa memoria est iuge sacrificium,
hoc est, prædicatione & fides quę verè credit
Deum morte Christi reconciliatum esse.
Requiritur libatio, hoc est, effectus prædi-
cationis, vt per Euangelium aspersi sangui-
ne Christi sanctificemur, mortificati, ac uiui-
ficati. Requiritur & oblationes, hoc est,
gratiarum

gratiarum actiones, confessions & afflictio-
nes. Sic abiecta pharisaica opinione de ope-
re operato, intelligamus significari cultum
spiritualem & iuge sacrificium cordis, quia
in nouo testamento corpus bonorum, hoc
est, Spiritus sanctus, mortificatio & uiuifica-
tio requiri debent. Ex his satis apparet typũ
de iugi sacrificio nihil contra nos facere, sed
magis pro nobis, quia nos omnes partes si-
gnificatas iugi sacrificio requirimus: Aduer-
sarij falsò somniant solam cęremoniam signi-
ficari, non etiam prædicationem Euangelij,
mortificationem & uiuificationem cordis & c.

Nunc igitur boni viri facile iudicare po-
terunt falsissimam hanc criminationem esse,
quod iuge sacrificium aboleamus. Res ostē-
dit qui sint Antiochi illi, qui regnum tenent
in Ecclesia: qui prætextu religionis trahunt
ad se regnum mundi: & abiecta cura religio-
nis & docendi Euāgelij, dominantur, bellige-
rantur uelut reges mundi, qui nouos cultus
instituerunt in Ecclesia. Nam aduersarij in
Missa solum retinent cęremoniam, eamque
conferunt publicè ad sacrilegum quæstum:
postea fingunt hoc opus applicatum pro
alijs, mereri eis gratiam, & omnia bona. In
concionibus non docent Euangelium, non
consolantur conscientias, nõ ostendunt gra-
tis remitti peccata propter Christum: sed

proponunt cultus sanctorum, satisfactiones & traditiones humanas; per has affirmant homines coram Deo iustificari. Et harum quedam cum sint manifeste impie, tamen vi defenduntur. Si qui concionatores volunt perhiberi doctiores, tradunt quaestiones Philosophicas, quas neque populus, neque ipsi qui proponunt intelligunt. Postremo qui sunt tolerabiliores legem docent, de iustitia fidei nihil dicunt. Aduersarij in Cofutatione miras tragedias agunt de desolatione templorum, quod videlicet, stent inornatae arae, sine candelis, sine statuis. Has nugas iudicant esse ornatum Ecclesiarum. Longe aliam desolationem significat Daniel, videlicet ignoracionem Evangelij. Nam populus obrutus multitudine & varietate traditionum atque opinionum, nullo modo potuit complecti summam doctrinae Christianae. Quis enim vnquam de populo intellexit doctrinam de poenitentia, quam aduersarij tradiderunt? Et hic praecipuus locus est doctrinae Christianae. Vexabantur conscientiae enumeratione delictorum & satisfactionibus: de fide qua gratis consequimur remissionem peccatorum, nulla prorsus fiebat ab aduersarijs mentio: de exercitijs fidei luctantis cum desperatione: de gratuita remissione peccatorum propter Christum omnes libri, omnes conciones aduersariorum mutae

mutae erant. Ad haec accesit horribilis profanatio Missarum, & alij multi impij cultus in templis. Haec est desolatio, quam Daniel describit.

Econtra, Dei beneficio, apud nos seruiunt ministerio verbi Sacerdotes: docent Evangelium de beneficijs Christi: ostendunt remissionem peccatorum gratis contingere propter Christum. Haec doctrina avertit firmam consolationem conscientijs. Additur & doctrina bonorum operum quae Deus praecipit. Dicitur de dignitate atque usu Sacramentorum. Quod si iuge sacrificium esset vsus Sacramenti, tamen nos magis retineremus, quam aduersarij: quia apud illos sacerdotes mercede conducti vtuntur Sacramento: apud nos crebrior & religiosior vsus est. Nam populus vtitur, sed prius institutus atque exploratus. Docetur enim homines de vero vsu Sacramenti, quod ad hoc institutum sit vt sit sigillum, & testimonium gratuite remissionis peccatorum: ideoque debeat pauidas conscientias admonere, vt vere statuunt & credant sibi gratis remitti peccata. Cum igitur & praedicationem Euangelij & legitimum vsus Sacramentorum retineamus, manet apud nos iuge sacrificium. Et si de externa specie dicendum est, frequentia in templis apud nos maior est, quam apud aduersarios:

Tenentur enim auditoria vtilibus & perspicuis concionibus. Verum aduersariorum doctrinam, nunquam neque populus, neque doctores intellexerunt. Et verus ornatus est Ecclesiarum, doctrina pia, vtilis & perspicua, vsus pius Sacramentorū, oratio ardens, & similia. Candelæ, vasa aurea, similes ornatus decent, sed non sunt proprius ornatus Ecclesiæ. Quòd si aduersarij in talibus rebus collocant cultus, non in prædicatione Euāgelij, in fide, in certaminibus fidei, sūt in istis numerendi, quos Daniel describit, colere Deum suum auro & argento.

Allegant & ex Epistola ad Ebręos: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Hinc ratiocinantur, cum in nouo testamento sint Pontifices & Sacerdotes, sequitur, quod sit & sacrificium aliquod pro peccatis. Hic locus vel maximè mouet indoctos, præsertim cum illa pompa sacerdotij & sacrificiorum veteris testamēti offunditur oculis. Hęc similitudo decipit imperitos, vt iudicent oportere ad eundem modum apud nos existere aliquod ceremoniale sacrificium applicandum pro peccatis aliorum, sicut in veteri testamento. Neque aliud est ille cultus Missarū, & reliqua politia Pape, *quάκαροζυρία*

Leuiticæ

Leuiticæ politicæ male intellectæ.

Et cum sententia nostra habeat præcipua testimonia in Epistola ad Ebręos, tamen aduersarij locos ex illa Epistola truncatos contra nos detorquent: vt in hoc ipso loco, vbi dicitur Pontificem constitui, vt offerat sacrificia pro peccatis, Scriptura ipsa statim attexit Christum pontificem. Verba præcedentia de Leuitico sacerdotio loquūtur, & significant Leuiticum pontificatum fuisse imaginem pontificatus Christi: Nam sacrificia Leuitica pro peccatis, nō merebantur remissionem peccatorum coram Deo, tantum erant imago sacrificij Christi, quod vnum futurum erat propiciatorium sacrificium, vt suprā diximus. Itaque Epistola magna ex parte consumitur in hoc loco, quòd vetus Pontificatus, & vetera sacrificia non fuerint ad hoc instituta, vt mererentur remissionem peccatorum coram Deo, seu reconciliationē sed tantum ad significandum futurū sacrificium vnus Christi. Oportuit enim sanctos in veteri testamento iustificari fide, ex promissione remissionis peccatorum, donandæ propter Christum, sicut & sancti in nouo testamento iustificantur. Omnes sanctos ab initio mundi sentire oportuit, hostiā & satisfactionē fore pro peccato Christū, qui promissus erat, sicut Esaias docet Cap. LIII Cū

Dd 5

posuerit animam suam hostiam pro peccato & c. Cum igitur in veteri testamento sacrificia nõ mererentur reconciliatione, nisi similitudine quadam (merebantur enim reconciliationem politicam) sed significarent uerum sacrificium, sequitur unicum esse sacrificium Christi, applicatum pro aliorum peccatis. Nullum igitur reliquum est in nouo testamento sacrificium applicandum pro peccatis aliorum, præter unum Christi sacrificium in cruce. Tota via errant, qui fingunt sacrificia Leuitica corã Deo meruisse remissionem peccatorum: & hoc exemplo sacrificia applicanda pro alijs in nouo testamento requirunt, præter mortem Christi. Hęc imaginatio simpliciter obruit meritum passionis Christi, & iustitiam fidei, & corrumpit ueteris & noui testamenti doctrinam, & pro Christo alios mediatores & propiciatores nobis efficit, Pontifices & sacrificulos, qui quoti die vendunt operã suam in templis

Quare si quis ita argumentatur, oportere in nouo testamento Pontificem esse qui pro peccatis offerat, tantum de Christo concedendum est. Et hanc solutionem confirmat tota Epistola ad Ebręos. Et id prorsus esset alios mediatores constituere præter Christũ si aliã satisfactione applicãdã pro peccatis aliorum & reconciliantẽ Deũ, præter mortẽ Christi

sti

si requireremus. Deinde quia sacerdotium noui testamenti est ministerium spiritus, vt docet Paulus II Corinth: III. Ideo vnicum habet sacrificiũ Christi satisfactorium & applicatum pro peccatis aliorum: Ceterum nulla habet sacrificia similia Leuiticis, quæ ex opere operato applicari pro alijs possint: sed exhibet alijs Euangelium & Sacramenta vt per hæc concipiant fidem & Spiritum sanctum, & mortificentur & viuificentur, quia ministerium spiritus pugnat cum applicatione operis operati. Est enim ministerium spiritus, per quod Spiritus sanctus efficax est in cordibus: quare habet tale ministeriũ, quod ita prodest alijs, cum in eis efficax est, cum regenerat & viuificat eos: id non fit applicatione alieni operis, pro alijs ex opere operato.

Ostendimus rationem, quare Missa non iustificet ex opere operato, nec applicata pro alijs mereatur eis remissionem, quia utrumque pugnat cum iustitia fidei. Impossibile est enim remissionem peccatorum contingere, vinci terrores peccati & mortis vllõ opere, aut ulla re, nisi fide in Christum, iuxta illud: Iustificati ex fide pacem habemus. Ad hæc, ostendimus scripturas quę contra nos citantur minimè patrocinari impię opinioni aduersariorum de opere operato: idque iudicare omnes boni viri apud omnes gentes pos-

CIVD

DE SACRIFICIO

sunt. Quare repudiandus est error Thomæ, qui scripsit corpus Domini semel oblatum in cruce pro debito originali, iugiter offerri pro quotidianis delictis in altari, vt habeat in hoc Ecclesia munus ad placandum sibi Deū. Repudiandi sunt & reliqui communes errores, quòd Missa cōferat gratiã ex opere operato facienti. Item, quòd applicata pro alijs etiam iniustis nō ponentibus obicem, mereatur eis remissionē peccatorū culpę & pœnę. Hęc omnia falsa & impia sunt, nuper ab indoctis Monachis conficta, & obruunt gloriã pafsionis Christi & iustitiã fidei.

Et ex his erroribus infiniti alij nati sunt: quantum Missę valeant applicatę simul pro multis, quantū ualeant singulę pro singulis. Sophistę habēt descriptos gradus meritorū sicut argentarij gradus ponderū in auro aut argento. Deinde vendunt Missam tanquam preciū, ad impetrandū quod quisq; expetit, Mercatoribus, vt felix sit negotiatio: uenatoribus, vt fœlix sit uenatio: & alia infinita. Postremo transferūt eã & ad mortuos, liberant animas applicatione Sacramēti à pœnis purgatorij, cū sine fide nec uiuis Missa proffit. Neque ex scripturis aduersarij afferre vel vnã syllabā possūt ad defensionē istarū fabularū, quas in Ecclesia magna autoritate docēt: neq; Ecclesię veteris, neq; Patrū testimonia habent.

QVID

QVID PATRES DE SACRIFICIO SENSERINT.

ET quoniam loca Scripturę quę cōtra nos citātur explicauimus, de Patribus etiam respondendum est. Non ignoramus Missam à Patribus appellari sacrificium, sed hi non uolunt Missam ex opere operato conferre gratiam, & applicatam pro alijs mereri eis remissionem peccatorum culpę & pœnę. Vbi leguntur hęc portenta verborum apud Patres: sed apertè testantur se de gratiarum actione loqui. Ideoq; vocant *ευχαριστια*. Diximus autem supra sacrificium *ευχαριστια* non mereri reconciliationem, sed fieri à reconciliatis: sicut afflictiones, non merentur reconciliationem, sed tunc sunt sacrificia *ευχαριστια*, quando reconciliati sustinent eas. Et hoc responsum in genere ad Patrum dicta, satis tuetur nos contra aduersarios. Certum est enim illa figmenta de merito operis operati, nusquam extare apud Patres. Sed vt tota causa magis perspici possit, dicemus & nos de usu Sacramenti, ea quę certum est consentanea esse Patribus & Scripturę.

DE

DE VSV SACRAMENTI, ET DE SACRIFICIO.

Quidam belli homines fingunt cenam Domini institutam esse propter duas causas. Primum, ut sit nota & testimonium professionis, sicut certa forma cuculli est signum certae professionis, Deinde cogitant praecipue tale nota Christo placuisse, videlicet conuiuium, ut significaret mutuum inter Christianos coniunctionem atque amicitiam: quia symposia sunt signa foederum & amicitiae. Sed haec opinio est euulsa, nec ostendit praecipuum usum rerum a Deo traditarum: tantum de charitate exercenda loquitur, quam homines prophani & cuncti utique intelligunt, De fide non loquitur, quae quid sit pauci intelligunt.

Sacramenta sunt signa voluntatis Dei erga nos, non tantum signa sunt hominum inter sese. Et recte definiunt Sacramenta in nouo testamento esse signa gratiae. Et quia in Sacramento duo sunt, Signum & verbum: verbum in nouo testamento est promissio gratiae addita signo. Promissio noui testamenti est promissio remissionis peccatorum, sicut textus hic dicit: Hoc est corpus meum quod pro vobis datur: Hic est calix noui testamenti

cum

cum sanguine meo, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Verbum igitur offert remissionem peccatorum: & caeremonia est quasi pictura uerbi, seu sigillum, ut Paulus uocat, ostendens promissionem. Ergo sicut promissio inutilis est, nisi fide accipiatur, ita inutilis est caeremonia, nisi fides accedat, quae uere statuat hic offerri remissionem peccatorum. Et haec fides erigit contritas mentes. Et sicut uerbum ad hanc fidem excitandam traditum est, ita Sacramentum institutum est, ut illa species incurrens in oculos, moueat corda ad credendum: Per haec enim, uidelicet per uerbum & Sacramentum, operatur Spiritus sanctus. Et talis usus Sacramenti, cum fides uiuificat per terrefacta corda, cultus est noui testamenti: quia nouum testamentum habet motus spirituales, mortificationem & uiuificationem: & ad hunc usum instituit Christus, cum iubet facere in sui commemorationem. Nam meminisse Christi, non est ociosa spectaculi celebratio, aut exempli causa instituta, sicut in tragædijs celebratur memoria Herculis, aut Ulyssis: sed est meminisse beneficia Christi, eaque fide accipere, ut per ea uiuificemur. Ideo Psalmus ait: memoria fecit mirabilia suorum misericors & miserator Dominus, Escam dedit timentibus se: Significat enim uoluntate

& misericordiam Dei agnoscendam esse in illa cæremonia. Illa autem fides, quæ agnoscit misericordiam, viuificat. Et hic principalis vsus est Sacramenti, in quo apparet qui sint idonei ad Sacramentum, uidelicet perterrefactæ conscientiæ, & quomodo uti debeant.

Accedit & sacrificium: sunt enim unius rei plures fines: Postquam conscientia fide erecta sensit ex qualibus terroribus liberetur, tum verò serio agit gratias pro beneficio & passione Christi, & utitur ipsa cæremonia ad laudem Dei, ut hac obedientia gratitudinem ostendat, & testatur se magnificere dona Dei. Ita fit cæremonia sacrificiū laudis. Ac patres quidem de duplici effectu loquuntur, de consolatione conscientiarum & de gratiarum actione seu laude. Horum effectuum prior ad Sacramenti rationem pertinet, posterior pertinet ad sacrificium. De consolatione ait Ambrosius: accedite ad eū & absoluimini, quia est remissio peccatorū. Qui sit iste quæritis? Audite ipsum dicentem: Ego sum panis vitæ: qui venit ad me non esuriat: & qui credit in me, non sitiet unquam. Hic testatur in Sacramento offerri remissionem peccatorum: testatur & fide accipi debere. Infinita testimonia leguntur in hanc sententiam apud Patres, quæ omnia detorquent aduersarij ad opus operatum & applicandum

applicandum pro alijs, cum Patres aperte requirant fidem, & de propria cuiusque consolatione loquantur, non de applicatione. Præter hæc leguntur & sententiæ de gratiarum actione, qualis illa est suauissimè dicta à Cypriano, de piè communicantibus. Pietas, inquit inter data & cōdonata se diuidens grãtias agit tam vberis beneficij largitori: id est, pietas intuetur data & cōdonata, hoc est, confert inter se magnitudinem beneficiorum Dei, & magnitudinem nostrorum malorum, mortis & peccati, & agit grãtias & c. Et hinc extitit appellatio *εὐχαριστίας* in Ecclesia. Neque verò cæremonia ipsa est gratiarū actio ex opere operato applicanda pro alijs, ut mereatur eis remissio peccatorum & c. ut liberet animas defunctorum. Hæc pugnat cum iustitia fidei, quasi cæremonia sine fide profit aut facienti, aut alijs.

DE VOCABVLIS MISSÆ.

ADuersarij reuocāt nos etiā ad Grammaticam: sumunt argumenta ex appellationibus Missæ, quæ non habent opus longa disputatione. Non enim sequitur Missam, etiam si uocetur sacrificium opus esse ex opere operato gratiā conferens

Ee

aut applicatū p̄ alijs, mereri eis remissionem peccatorum & *λειτεργία* inquit, significat sacrificium: & Græci Missam appellant liturgiam. Cur hic omittunt appellationem veterē Synaxis, quæ ostendit Missā olim fuisse multorum communicationē? Sed dicamus de Liturgia. Ea vox non significat propriè sacrificium, sed potius publicum ministeriū, & aptè quadrat ad nostrā sententiam: quòd uidelicet unus minister consecrans, reliquo populo exhibet corpus & sanguinem Domini: sicut vnus minister docens, exhibet Euāgelium populo, sicut ait Paulus: Sic nos existimet homo, tanquam ministros Christi & dispensatores Sacramentorum Dei, hoc est, Euangelij, & Sacramentorū. Et 11. Corint. v. Propter causam Christi legatione fungimur tanquam Deo per nos adhortante, rogamus Christi causa, reconciliamini & c. Ita aptè quadrat nomen *λειτεργία* ad ministerium. Est enim uetus uerbum vsurpatum in publicis ministerijs ciuilibus: ac significat Græcis onera publica, sicut tributum, sumptum instruendę classis, aut similia, ut testatur oratio Demosthenis *πρὸς λεπτινῶν*, quæ tota cōsumitur in disputatione de publicis muneribus & immunitatibus, *φῆσαι δὲ ἀνάξιος πῶς ἀνθρώπος ἔυρομενος ἀτέλειαν ἐκδεδυκέναι τῆς λειτεργίας*, id est, dicit indignos quosdā homines inuenta immunitate destrictare pu-

blica

blica onera. Et sic Romanis temporibus locuti sunt, ut ostendit rescriptum Pertinacis. ff. de iure immunitatis. L. Semper. *εἰ καὶ μὴ πατρῶν λειτεργῶν τοὺς πατέρας τῶν τέκνων ἀριθμῶς ἀνεῖται*. Et si non liberat parentes omnibus oneribus publicis numerus natorum. Et commentarius Demosthenis scribit *λειτεργίαν* genus esse tributorū, sumptus ludorum, sumptus instruendarum nauium, curādi gymnasij, & similiarum publicarum curarum. Et Paulus pro collatione usurpauit 11. Corint. ix. Officium huius collationis non solum supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiā efficit, ut plures Deo uertim agant gratias & c. Et Philipphenses 11 appellat Epaphroditum *λειτεργῶν*, ministrum necessitatis suæ: ubi certè nō potest intelligi sacrificulus. Sed nihil opus est pluribus testimonijs, cū exemplū ubiq; obuia sint legentibus Græcos scriptores in quibus *λειτεργία* usurpatur pro publicis oneribus ciuilibus, seu ministerijs. Et propter diphthongum Grammatici non deducunt à *λεπῆ*, quod significat preces, sed à publicis bonis, quæ uocant *λεῖτα*, ut sit *λειτεργία*, curo, tracto publica bona.

Illud est rediculum, quòd argumentantur altaris mentionem fieri in sacris literis: quare necesse sit Missam esse sacrificiū, cum parabola altaris per similitudinem à Paulo citetur.

Ee 2

Et missam fingunt dictā ab altari *מִזְבֵּחַ*. Quot
sum opus erat tam procul accersere etymolo
giam, nisi uolebant ostentare scientiā Ebrai
cæ linguæ: Quorsum opus est procul quæ
rere etymologiam, cum extet nomen Missæ
Deuterō. xvi, ubi significat collationes, seu
munera populi, non oblationem sacerdotis:
Debebant enim singuli uenientes ad cele
brationem Pasce aliquod munus, quasi sym
bolum afferre. Hunc morem initio retinue
runt & Christiani. Conuenientes afferebant
panes, vinum & alia, vt testantur Canones
Apostolorum: Inde sumebatur pars quæ cō
secraretur: reliquum distribuebatur panpe
ribus. Cum hoc more retinuerunt & nomen
collationum, Missa. Et propter tales collatio
nes apparet etiam alicubi Missam dictam
ἀγάθη, nisi quis mauult ita dictam esse, pro
pter commune conuiuium, sed omittamus
has nugas. Ridiculum est enim aduersarios
in retanta, adeo leues coniecturas afferre.
Nam etiamsi Missa dicitur oblatio, quid facit
uocabulum ad illa somnia de opere operato
& applicatione quam fingunt alijs mereri
remissionem peccatorum: Et potest oblatio
dici propterea, quia ibi offeruntur oratio
nes, gratiarum actiones, & totus ille cultus,
sicut *ἑν ἁγιασμία* dicitur. Verum neque cære
monix, neque orationes ex opere operato
sine

sine fide profunt. Quamquam nos hic non de
orationibus, sed propriè de cœna Domini
disputamus,

Græcus Canon etiā multa dicit de obla
tione, sed palam ostendit se non loqui pro
prie de corpore & sanguine Domini, sed de
toto cultu, de precibus & gratiarum actio
nibus. Sic enim ait: *καὶ ποιησομεν ἡμᾶς αξιως γενεθαι
τῆ προσφερον σοι δεήσεις καὶ ἱκεσίας καὶ θυσία
ἀναμάντες ὑπὲρ παντὸ λαῶν*. Nihil offendit
rectè intellectum. Orat enim nos dignos ef
fici, ad offerendas preces, & supplicationes
& hostias incruentas pro populo. Nam ipsas
preces vocat hostias incruentas: sicut & pau
lō post *ἔτι προσφερομεν σοὶ τιμὴ λογικὴ ταυτήν,
καὶ ἀναμάντων λατρείαν*. Offerimus inquit hūc
rationalem & incruentum cultum. Ineptè
enim exponunt qui hic rationalem hostiam
malunt interpretari, & transferunt ad ipsum
corpus Christi, cum Canon loquatur de toto
cultu, & *λόγικη λατρεία* à Paulo dicta sit, cōtra
opus operatum uidelicet, de cultu mentis,
de timore, de fide, de inuocatione, de gratia
rum actione & c.

Quod verò defendunt aduersarij nostri
applicationem cærimonix pro liberandis
animabus defunctorum, qua ex re quæstum
infinutum faciunt, nulla habent testimonia,
nullum mandatum ex scripturis. Neq; verò

tens fidem. Ac profectò necesse est omnes
pios acerbissimo dolore affici, si cogitent
Missam magna ex parte ad mortuos, & ad sa-
tisfactiones pro pœnis translata esse. Hoc
est tollere iuge sacrificium ex Ecclesia. Hoc
est Antiochi regnũ, qui saluberrimas promif-
siones de remissione culpæ, de fide, transtulit
ad vanissimas opiniones de satisfactionibus
Hoc est Euangelium contaminare, corrup-
pere usum Sacramentorum. Hi sunt quos
Paulus dixit reos esse corporis & sanguinis
Domini, qui oppreserunt doctrinam de fide
& remissionem culpæ, & corpus & sanguinẽ
Domini ad sacrilegum quæstum prætextu
satisfactionum contulerunt. Et huius sacri-
legij pœnas aliquando dabunt. Quare cauẽ-
dum est nobis & omnibus pijs conscientijs,
ne approbent aduersariorum abusus.

Sed redeamus ad causam. Cum Missa non
sit satisfactio, nec pro pœna, nec pro culpa ex
opere operato, sine fide: sequitur applicatio-
nem pro mortuis inutilem esse. Neque hic
opus est longiore disputatione. Cõstat enim
quod illæ applicationes pro mortuis nulla
habeant ex scripturis testimonia. Nec tutum
est in Ecclesia cultus instituire sine autorita-
te scripturæ. Et si quando opus erit, prolixius
de tota re dicemus. Quid enim nũc rixemur
cum aduersarijs, qui neque quid sacrificium,

Ec 4

gro DE VOCABVLIS

est leue peccatum tales cultus sine mandato
Dei, sine exemplo scripturæ in Ecclesia insti-
tuere, & cœnam domini institutam ad recor-
dationem & prædicationẽ inter viuos, trans-
ferre ad mortuos. Hoc est abuti nomine Dei
contra secundum præceptum. Primũ enim
contumelia est Euangelij, sentire quod cœre-
monia ex opere operato, sine fide sit sacrifi-
cium reconcilians Deum, & satisfaciens pro
peccatis. Horribilis oratio est, tantumdem
tribuere operi sacerdotis, quantum morti
Christi. Deinde peccatum & mors non pos-
sunt uinci nisi fide in Christum, sicut Paulus
docet: Iustificati ex fide pacẽ habemus: qua-
re non potest uinci pœna purgatorij appli-
catione alieni operis.

Omitteremus iam qualia habeant aduersarij
testimonia de purgatorio: quales existimẽt
pœnas esse purgatorij: quales habeat causas
doctrina satisfactionum, quam suprã osten-
dimus uanissimam esse. Illud tantum oppo-
nemus: Certum est cœnam Domini institu-
tam esse propter remissionem culpæ. Offert
enim remissionem peccatorum, ubi necesse
est verè culpam intelligere. Et tamen pro
culpa non satisfacit, alioqui Missa esset par
morti Christi. Nec remissio culpæ accipi po-
test aliter nisi fide. Igitur Missa non est satis-
factio, sed promissio, & Sacramentum requi-
rens

neque quid Sacramentum, neque quid remissio peccatorum, neque quid sit fides intelligunt. Nec Græcus Canon applicat oblationem tanquam satisfactionem pro mortuis, quia applicat eam pariter beatis omnibus, Patriarchis, Prophetis, Apostolis. Apparet igitur Græcos tanquam gratiarum actionem offerre, non applicare tanquam satisfactionem pro pœnis: quanquam etiam loquuntur non de sola oblatione corporis & sanguinis Domini, sed de reliquis Missæ partibus videlicet, orationibus & gratiarum actionibus. Nam post consecrationem precantur, ut fumentibus prosit; non loquuntur de alijs Deinde addunt, *ἐπι προσφέρομεν σοὶ τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῶν ἐν πίσει ἀναπαυσάμενων προπαύθρου πατέρων, πατριαρχῶν προφητῶν. ἐποσὶ λαοῦ θεοῦ. Ατλογικὴ λατρεία, nō significat ipsā hostiā, sed orationes, & omnia quæ ibi geruntur. Quod verò allegant aduersarij Patres de oblatione pro mortuis, scimus veteres loqui de oratione pro mortuis, quam nos nō prohibemus, sed applicationem cenæ domini pro mortuis ex opere operato improbamus. Nec patrocinantur aduersarij Veteres de opere operato. Et ut maximè Gregorij aut recentiorum testimonia habeant, nos opponimus clarissimas, & certissimas scripturas: & Patrum magna dissimilitudo est, Homi-*

nes erant & labi ac decipi poterant. Quanquam si nunc reuiuiscerent, ac viderent suā dicta prætexi luculentis illis mendacijs, quæ docent aduersarij de opere operato, longe aliter se ipsi interpretarentur.

Falsò etiam citant aduersarij contra nos damnationem Aerij, quem dicunt propterea damnatum esse, quòd negauerit in Missa oblationem fieri pro uiuis & mortuis. Sæpe hoc colore utuntur: allegant ueteres hæreses, & cum his falso comparant nostram causam ut illa collatione prægrauet nos. Epiphanius testatur Aerium sensisse, quòd orationes pro mortuis sint inutiles, Id reprehendit. Neque nos Aerio patrocinamur, sed uobiscum litigamus, qui hæresin manifestè pugnantem cum Prophetis, Apostolis, & sanctis Patribus scelestè defenditis, videlicet, quòd Missa ex opere operato iustificet, quòd increatur remissionē culpæ & pœnæ, etiam iniustis, pro quibus applicatur, si non ponant obicē. Hos perniciosos errores improbamus, qui lædūt gloriam passionis Christi, & penitus obtrunt doctrinam de iustitia fidei. Similis fuit persuasio impiorum in lege, quòd mererentur remissionem peccatorum non gratis per fidem, sed per sacrificia ex opere operato. Itaq; augebant illos cultus & sacrificia, & instituebant cultum Baal in Israel. In Iuda etiā

facrificabant in lucis. Quare Prophetæ damnata illa persuasione, belligerantur non solum cum cultoribus Baal, sed etiam cum alijs sacerdotibus, qui sacrificia à Deo ordinata cum illa opinione impia faciebant. Verum hæret in mundo hæc persuasio, & heredit semper, quòd cultus & sacrificia sint propiciationes. Non ferunt homines carnales soli sacrificio Christi tribui hunc honorem, quòd sit propitiatio, quia iustitiam fidei non intelligunt, sed parem honorem tribuunt reliquis cultibus & sacrificijs. Sicut igitur in Iuda hæsit apud impios Pontifices falsa persuasio de sacrificijs: sicut in Israel Baalitici cultus durauerunt, & tamen erat ibi Ecclesia Dei, quæ impios cultus improbabat: ita hæret in regno pontificio cultus Baaliticus, hoc est, abusus Missæ, quam applicant, vt per eam mereantur iniustis remissionem culpæ & pœnæ. Et videtur hic Baaliticus cultus vnâ cum regno pontificio duraturus esse, donec ueniet Christus ad iudicandum, & gloria aduentus sui perdet regnum Antichristi. Interim omnes qui verè credunt Euangelio, debent improbare illos impios cultus excogitados contra mandatum Dei, ad obscurandam gloriam Christi, & iustitiam fidei.

Hæc de Missa breuiter diximus, vt omnes boni viri vbique gentium intelligere queât, nos

nos summo studio dignitatem Missæ tueri, & uerum usum ostendere, & iustissimas habere causas, quare ab aduersarijs dissentiamus. Ac uolumus admonitos esse omnes bonos viros, ne adiuuent aduersarios defendentes prophanationem Missæ, ne grauent se societate alieni peccati. Magna causa, magna res est, nec inferior illo negotio Elię Prophetę, qui cultū Baal improbabat. Nos modestissime causam tantam proposuimus, & nunc sine contumelia respondimus. Quòd si commouerint nos aduersarij, vt omnia generabulum Missæ colligamus, non tam clementer erit agenda causa.

DE VOTIS MONASTICIS.

A Pud nos in oppido Turingiæ Isenaco Franciscanus quidam fuit ante annos triginta, Ioannes Hilten, qui à suo sodalicio coniectus est in carcerem, propterea, quòd quosdam notissimos abusus reprehenderat. Vidimus enim eius scripta, ex quibus satis intelligi potest, quale fuerit ipsius doctrinæ genus. Et qui norunt eum, testantur fuisse senem placidum, & sine morositate grauem. Is multa prædixit quæ partim euenerunt hactenus, partim iam viden-

tur impendere, quæ non volumus recitare, ne quis interpretetur ea aut odio cuiusquam aut in gratiâ alicuius narrari. Sed postremò cum vel propter etatem, vel propter squallorem carceris in morbum incidisset, accersiuit ad se Guardianum, vt suam valetudinem illi indicaret: cumq; Guardianus accensus odio pharisaico, duriter obiurgare hominem propter doctrinæ genus, quod videbatur officere culinæ, cœpisset, tum iste ommissa iam mentione valetudinis ingemiscens inquit, se has iniurias æquo animo propter Christum tolerare, cum quidē nihil scripisset aut docuisset, quod labefactare statum Monachorum posset, tantum notos quosdam abusus reprehendisset. Sed alius quidam, inquit, veniet Anno Domini M. D. X VI: qui destruet vos nec poteritis ei resistere. Hanc ipsam sententiam de inclinatione regni Monachorum, & hunc annorum numerum, postea etiam repererunt eius amici perscriptum ab ipso in commentarijs suis, inter annotationes, quas reliquerat in certos locos Danielis. Quamquam autem quantum huic voci tribuendū sit euentus docebit, tamen extant alia signa, quæ minantur mutationē regno Monachorum, non minus certa, quàm oracula. Constat enim quantum sit in monasterijs hypocrisis, ambitionis, auaritię: quanta inscitia, & indoctissimi

indoctissimi cuiusq; seuitia: quanta uanitas in concionibus, in excogitandis subinde nouis aucupijs pecuniæ. Et sunt alia uitia quæ non libet commemorare. Cumque fuerint olim Scholæ doctrinę Christianæ, nunc degenerauerunt uelut ab aureo genere in ferreum, seu vt cubus Platonius in malas harmonias degenerat, quas Plato ait exitium afferre. Locupletissima quęquæ Monasteria tantum alunt ociosam turbam, quæ ibi falsò prætextu religionis helluatur de publicis elemosynis Ecclesię: Christus autem admonet de sale insipido, quod soleat effundi, & conculcari. Quare ipsi sibi Monachi his moribus fata canunt. Et accedit nunc aliud signū quod passim autores sunt interficiendorum bonorum virorum. Has cædes Deus haud dubiè breui ulciscetur. Neque verò accusamus omnes. Arbitramur enim passim aliquos viros bonos in monasterijs esse, qui de humanis cultibus moderatè sentiunt, nec probant seuitiam quam exercent hypocritæ apud ipsos. Sed de genere doctrinę disputamus, quod nunc defendunt architecti Confutationis, non vtrum vota seruanda sint. Sentimus enim licita vota seruari debere. sed vtrum cultus illi mereantur remissionē peccatorum & iustificationem: vtrum sint satisfactiones pro peccatis: vtrum sint pares

baptismo: vtrum sint obseruatio præceptorū & cōsiliorū. Vtrū sint perfectio Euangelica: Vtrū habeāt merita supererogationis vtrum merita illa applicata alijs saluent eos: Vtrum sint licita uota his opinionib. facta: vtrū licita sint vota, quæ prætextu religionis tantū ventris & ocij causa suscepta sunt: Vtrū uerè sint uota, quæ sunt extorta aut inuitis, aut his qui per atarè nondum iudicare poterant de genere vitæ, quos parentes aut amici intruserūt in monasteria vt de publico alerentur, sine patrimonij priuati iactura: Vtrum licita sint uota, quæ palam uergunt ad malum exitum, vel quia propter imbellicitatem non seruantur, vel quia hi qui sunt in illis sodalitijs, coguntur abusus Missarum, impios cultus sanctorum, consilia seruiendi in bonos viros approbare & adiuuare. De his quæstionibus disputamus. Et cum nos in Confessione præteraque diximus de eiusmodi uotis, quæ etiā Canones pontificum improbant, tamen aduersarij iubent omnia quæ produximus rejicere. His enim verbis vsi sunt. Ac operæ præcium est audire, quo modo cauillentur nostras rationes, & quid afferant ad muniendā suam causam. Ideo breuiter percurrerimus pauca quedā argumenta nostra, & diluemus in his obiter cauillationes aduersariorum. Cum autem hæc tota causa diligenter & copiose

piose à Luthero tractata sit, in libro cui titulum fecit, De votis Monasticis, volumus hic librum illum pro repetito habere.

Primum hoc certissimum est, nō esse licitum votum, quō sentit is qui uouet, se mereri remissionem peccatorum coram Deo, aut satisfacere pro peccatis coram Deo. Nam hæc opinio est manifesta contumelia Euangelij, quod docet nobis gratis donari remissionem peccatorum propter Christum, vt supra copiose dictū est. Rectè igitur citauimus Pauli locū ad Galatas, Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Qui querūt remissionem peccatorū, nō fide in Christū, sed operibus monasticis detrahūt de honore Christi, & iterū crucigūt Christū. Audite autem audite, quomodo hic elabantur architecti Confutationis. Pauli locum tantū de lege Moisi exponunt, & addunt Monachos omnia propter Christum obseruare, & conari propius secundum Euāgelium uiuere, ut mereantur uitam æternā. addunt horribilè epilogum, his uerbis: Quare impia sunt, quæ hic contra monasticem allegantur. O Christe, quam diu feres has cōtumelias, quibus Euangelium tuum afficiūt hostes nostri. Diximus in Confessione remissionē peccatorū gratis accipi ppter Christū per fidem. Si hæc non est ipsa Euangelij vox,

si nō est sentētia Patris eterni, quā tu, qui es in sinu Patris, reuelasti mūdo, iureplectimur. Sed tua mors testis est: tua resurrectio testis est: spiritus S. testis est: tota Ecclesia tua testis est: verē hāc esse Euāgelij sentētiā, quod cōsequamur remissionem peccatorum, non propter merita, sed propter te, per fidem.

Paulus cum negat homines lege Moisi mereri remissionem peccatorum, multo magis detrahit hāc laudem traditionibus humanis. Idque apertē ad Colossenses testatur: Si lex Moisi, quę erat diuinitus reuelata, nō mereretur remissionem peccatorum, quanto minus istę fatuę obseruationes, abhorrentes à ciuili consuetudine vitę, merentur remissionem peccatorum? Aduersarij fingunt Paulum abolere legem Moisi, & Christū ita succedere, vt non gratis donet remissionē peccatorum: sed propter opera aliarum legum, si quę nunc excogitentur. Hac impia & fanatica imaginatione obruūt beneficium Christi: Deinde fingunt inter hos qui obseruant illam legem Christi, Monachos propius obseruare quā alios propter hypocrisis paupertatis, obedientię, & castitatis, cum quidem omnia sint plena simulationis. Paupertatē iactant in summa copia rerum omnium: Obedientiam iactant, cum nullum genus hominū libertatem habeat maiorem, quā Monachis

Monachi. De cęlibatu non libet dicere, qui quā purus sit in plerisque qui student cōtinere, Gerson indicat. Et quotus quisque continere studet? Scilicet hac simulatione propius secundum Euāgelium uiuunt Monachi. Christus nō ita succedit Moisi, vt propter nostra opera remittat peccata, sed vt sua merita, suam propitiationem opponat irę Dei pro nobis, vt gratis nobis ignoscatur. Qui verò præter Christi propitiationē propria merita opponit irę Dei, & propter propria merita consequi remissionem peccatorum conatur, siue afferat opera legis Moisaicę siue decalogi, siue Regulę Benedicti, siue regulę Augustini, siue aliarum Regularum, is abolet promissionem Christi, abiecit Christum, & excidit gratia. Hęc est Pauli sententia. Vide autem Carole Cęsar Imperator eminentissime: videte Principes: videte omnes quanta sit impudentia aduersariorum, cum Pauli locum in hanc sententiam citauerimus ipsi adscripserunt: Impia sunt quę hęc contra Monasticen allegantur. Quid est autem certius, quā quod remissionem peccatorum consequuntur homines fide, propter Christum? Et hanc sententiam audent isti nebulones impiam vocare. Nihil dubitamus quin si admoniti fuissetis de hoc loco, eximi ē Cōfutatione tantam blasphemiam curassetis. Cū

Ff

autem supra copiose ostentum sit, impiam opinionem esse, quod propter opera nostra consequamur remissionem peccatorum, breuiore in hoc loco erimus. Facile enim inde prudens lector ratiocinari poterit, quod non mereamur remissionem peccatorum per opera Monastica. Itaque & illa blasphemia nullo modo ferenda est, quæ apud Thomam legitur: profersionem monasticam parem esse baptismo. Furor est, humanam traditionem, quæ neque mandatum Dei, neque promissionem habet, æquare ordinationi Christi, quæ habet & mandatum & promissionem Dei, quæ continet pactum gratiæ & vitæ æternæ.

Secundo, Obedientia, paupertas, & celibatus, si tamen non sit impurus, exercitia sunt ad id opus: ideoque sancti uti eis sine impietate possunt, sicut vsi sunt Bernardus, Franciscus & alij sancti viri. Et hi vsi sunt propter utilitatem corporalem, ut expeditiores essent ad docendum, & ad alia pia officia: non quod opera ipsa per se sint cultus, qui iustificent, aut mereantur vitam æternam. Denique sunt ex illo genere, de quo Paulus ait: Corporalis exercitatio parumper utilis est. Eterdibile est alicubi, nunc quoque esse bonos viros in Monasterijs, qui seruiunt ministerio verbi, qui illis obseruationibus sine impijs opinionibus

opinionibus vtuntur. At sentire, quod illæ obseruationes sint cultus, propter quos coram Deo iusti reputentur, & per quos mereantur uitam æternam, hoc pugnat cum Evangelio de iustitia fidei, quod docet, quod propter Christum donetur nobis iustitia, & vita æterna. Pugnat & cum dicto Christi: Frustra colunt me mandatis hominum. Pugnat & cum hac sententia: Omne quod non est ex fide peccatum est. Quomodo autem possunt affirmare quod sint cultus quos Deus approbet, tanquam iustitiam coram ipso, cum nullum habeant testimonium verbi Dei?

Sed videte impudentiam aduersariorum, Non solum docent, quod obseruationes illæ sint cultus iustificantes, sed addunt perfectiores esse cultus, hoc est, magis merentes remissionem peccatorum & iustificationem, quam sint alia vitæ genera. Et hic concurrunt multæ falsæ ac perniciosæ opiniones: fingunt se seruare præcepta & consilia. Postea homines liberales, cum somnient se habere merita supererogationis, uendunt hæc alijs. Hæc omnia plena sunt pharisaicæ uanitatis. Extrema enim impietas est sentire, quod decalogo ita satisfaciant, ut supersint merita: cum hæc præcepta omnes sanctos accusent, Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Item, nõ concupiscias. Propterea ait, Omnis

homo mendax, id est non rectè de Deo sentiens, non satis timens, non satis credens Deo: quare falsò gloriatur Monachi, in obseruatione monasticæ vitæ præceptis satisfieri, ac plus quàm præcepta fieri.

Deinde falsum & hoc est, quod obseruationes monasticæ sint opera consiliorum Evangelij. Nam Evangelium non consulit discrimina uestitus, ciborum, abdicationem rerû propriarum. Hæ sunt traditiones humanæ, de quibus omnibus dictum est. Esca nõ comendat Deo: Quare neque cultus iustificantes sunt, neque perfectio: imò cum his titulis fucatæ proponuntur, sunt meræ doctrinæ dæmoniorum. Virginitas suadetur, sed his qui donû habent, vt supra dictum est. Error est autem perniciosissimus sentire: quòd perfectio Evangelica sit in traditionibus humanis. Nam ita etiam Mahometistarum Monachi gloriari possent, se habere perfectionem Evangelicam. Neque est in obseruatione aliorum quæ dicuntur *ἀδελφότης*, sed quia regnum Dei est iustitia & vita in cordibus, ideo perfectio est, crescere timorem Dei, fiduciam misericordiæ promissæ in Christo, & curam obediendi uocationi, sicut & Paulus describit perfectionem: Transformamur à claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu.

spiritu. Non ait, alium subinde cucullum accipimus aut alios calceos, aut alia cingula. Miserabile est in Ecclesia tales pharisaicas imò Mahometicas uoces legi atq; audiri, uidelicet perfectionē Evangelij, regni Christi, quod est vita æterna, in his stultis obseruationibus uestium & similibus nugarum collocari.

Nunc audite Areopagitas nostros, quàm indignam sententiam posuerint in Confutatione. Sic aiunt, SACRIS LITERIS EXPRESSVM est, Monasticam uitam, debita obseruatione custoditam, quam per gratiam Dei quilibet Monastici custodire possunt, mereri uitã eternã: & quidẽ multo auctiorem Christus eis promisit, qui reliquerint domum aut fratres & c. Hæc sunt verba aduersariorum, in quibus hoc primum impudentissimè dicitur, quòd sacris literis expressum sit, uitam monasticam mereri uitam æternam. Vbi enim loquuntur sacræ literæ de monastica? Sic agunt causam aduersarij: sic citant scripturas nihili homines, cum nemo nesciat monasticam recens excogitatam esse, tamen allegant auctoritatem scripturæ: & quidem dicunt hoc suum decretum expressum esse in scripturis. Præterea contumelia afficiunt Christum, cum dicunt homines per monasticam mereri uitam æternã. Deus ne

sue quidem legi hunc honor tribuit, quod
 mereatur vitam æternam, sicut clarè dicit
 apud Ezechielem cap. xx. Ego dedi eis præ-
 cepta non bona, & iudicia in quibus non vi-
 uent. Primum hoc certum est, quod uita mo-
 nastica non meretur remissionem peccato-
 rum, sed hanc fide gratis accipimus, ut supra
 dictum est: Deinde propter Christum, per
 misericordiam donatur vita eterna, his qui
 fide accipiunt remissionem, nec opponunt
 merita sua iudicio Dei sicut & Bernardus,
 grauissimè dicit: Necessè est primò omnium
 credere, quod remissionem peccatorum ha-
 bere non possis, nisi per indulgentiam Dei;
 Deinde, quod nihil prorsus habere queas
 operis boni, nisi & hoc dederit ipse. Postre-
 mò, quod æternam vitam nullis potes operi-
 bus promereri, nisi gratis detur & illa. Cetera
 quæ in eandem sententiam sequuntur supra
 recitauimus. Addit autem in fine Bernardus
 Nemo se seducat: quia si bene cogitare uo-
 luerit, inueniet procul dubio, quod nec
 cum decem millibus possit occurrere ei, qui
 cum uiginti millibus uenit ad se. Cum autè
 nec diuinæ legis operibus mereamur remis-
 sionem peccatorum aut vitam æternam, sed
 necessè sit querere misericordiam promissâ
 in Christo, multò minus obseruationibus
 monasticis, cum sint meræ traditiones hu-
 manæ,

manæ, tribuendus est hic honor, quod me-
 reantur remissionem peccatorum, aut vitam
 æternam. Ita simpliciter obruunt Euangeliû
 de gratuita remissione peccatorum, & de
 apprehendenda misericordia promissa in
 Christo, qui docent monasticam vitam me-
 reri remissionem peccatorum, aut vitam eter-
 nam, & fiduciam debitam Christo transfe-
 runt in illas stultas obseruationes. Pro Chri-
 sto colunt suos cucullos, suas sordes. Cum
 autem & ipsi egeant misericordia, impiè fa-
 ciunt, quod fingunt merita supererogationis
 eaque alijs vendunt. Breuius de his rebus di-
 cimus, quia ex his quæ supra de iustificatio-
 ne, de pœnitentia, de traditionibus humanis
 diximus, satis constat vota monastica non
 esse precium, propter quod detur remissio
 peccatorum & uita æterna. Et cum Christus
 uocet traditiones cultus inutiles, nullo mo-
 do sunt perfectio Evangelica.

Verùm aduersarij uideri uolunt astutè
 moderari vulgarem persuasionem de perfe-
 ctione. Negant monasticam uitam perfectio-
 nem esse, sed dicunt statum esse acquirendæ
 perfectionis. Bellè dictum est, & meminimus
 hanc correctionem extare apud Gersonem.
 Apparet enim prudentes viros offensus im-
 modicis illis encomijs vitæ monasticæ, cum
 non auderent in totum detrudere ei laudem

perfectiōnis, addidisse hanc ἐπανόθεωσις, quod sit status acquirendæ perfectiōnis. Hoc si sequimur, nihilo magis erit monastica status perfectiōnis, quàm uita agricolæ aut fabri: nam hi quoque sunt status acquirendæ perfectiōnis. Omnes enim homines in quacun- que uocatione perfectiōnem expetere debent, hoc est, crescere in timore Dei, in fide, in dilectione proximi & similibus uirtutibus spiri- tualibus. Extant in historijs Eremitarū exēpla, Antonij & aliorum, quæ exæquant genera uitæ. Scribitur, Antonio petenti ut Deus sibi ostenderet quantum in hoc uitæ genere proficeret, quendam in urbe Alexandria futorem monstratum esse per somnium, cui com- pararetur. Postridie Antonius ueniens in urbem, accedit ad futorem, exploraturus illius exercitia & dona, collocutus cum homine, nihil audit, nisi mane eum pro uniuersa ciuitate paucis uerbis orare, deinde arti suæ operam dare. Hic intellexit Antonius non esse iustificatiōnem tribuendam illi uitæ generi, quod susceperat.

Sed aduersarij, etsi nunc moderantur laudes de perfectiōne, tamen aliter re ipsa sentiunt. Vendunt enim merita, & applicant pro alijs hoc prætextu, quod obseruent præcepta & consilia: quare re ipsa sentiunt sibi superesse merita. Quid est autem arrogare sibi perfectiōnem

perfectiōnem, si hoc non est? Deinde in ipsa Confutatione positum est, quod monastici contendant propius secundum Euangelium uiuere. Tribuit igitur perfectiōnem traditionibus humanis, si ideo propius secundum Euangelium uiuunt Monachi, quia non habent proprium, quia sunt cœlibes, quia obediunt Regulæ in uestitu, cibus & similibus nugis.

Item Confutatio dicit, Monachos mereri uitam æternam auctiorem: & allegant Scripturam: Qui reliquerit domum & c. scilicet hic quoque perfectiōnem arrogat factitijs religionibus. Sed hic locus Scripturæ nihil facit ad uitam monasticam. Non enim hoc uult Christus, quod deserere parentes, coniugem, fratres, sit opus ideo faciendum, quia mereatur remissionem peccatorum & uitam æternam: Imo maledicta est illa desertio. Fit enim cum contumelia Christi, si quis ideo deserat parentes, aut coniugem, ut hoc ipso opere mereatur remissionem peccatorum & uitam æternam. Duplex autem desertio est, quæ dâ fit sine uocatione, sine mandato Dei: hanc non probat Christus. Nam opera à nobis electa, sunt inutiles cultus. Clarius autem hinc apparet, Christum non probare hanc fugam quia loquitur de deserenda uxore, & liberis. Scimus autem quod mandatum Dei prohi-

bet deserere vxorem & liberos. Alia desertio est, quæ sit mandato Dei, videlicet cum cogit nos potestas aut tyrannis credere, aut negare Euangelium: Hic habemus mandatum, vt potius sustineamus iniuriam, potius eripi nobis patiamur, non solum facultates, coniugem, liberos, sed vitam quoque. Hanc desertionem probat Christus: ideoque addit, Propter Euangelium, vt significet se de his loqui, non qui faciunt iniuriam vxori & liberis, sed qui propter confessionem Euangelij sustinent iniuriam. Corpus nostrum etiam deserere debemus propter Euangelium. Hic ridiculum fuerit sentire, quod cultus Dei sit, seipsum occidere & relinquere corpus sine mandato Dei. Ita ridiculum est sentire quod cultus Dei sit, deserere possessiones, amicos, coniugem, liberos sine mandato Dei. Constat igitur male detorqueri dictum Christi ad vitam monasticam. Nisi fortassis hoc quædrat, quod centuplum in hac vita recipiunt. Plurimi enim sunt Monachi non propter Euangelium, sed propter culinam & ocium: qui pro exiguis patrimonijs inveniunt amplissimas opes. Sed vt tota res Monastica simulationis plena est, ita falsò prætextu testimonia scripturæ citant, vt dupliciter peccent, hoc est, vt fallant homines, & fallant prætextu nominis diuini.

Citatur

Citatur & alius locus de perfectione, Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & veni, & sequere me. Hic locus exercuit multos qui sine erunt, perfectionem esse possessiones ac dominia rerum abijcere. Sinamus Philosophos Aristippum prædicare, qui magnum auripondus abiecit in mare. Talia exempla nihil pertinent ad Christianam perfectionem. Rerum diuisio dominia & possessio, sunt ordinationes civiles approbatæ verbo Dei, in præcepto: Non fur-tum facies. Desertio facultatum non habet mandatum, aut consilium in Scripturis. Nam Euangelica paupertas non est desertio rerum, sed non esse avarum, non confidere opibus, sicut Dauid pauper erat in ditissimo regno. Quare cum desertio facultatû sit merè traditio humana, est inutilis cultus. Et immodica sunt illa Encomia in extrauagante, quæ ait abdicationem proprietatis omnium rerum propter Deum, meritoriam & sanctâ, & viam perfectionis esse. Et periculosissimû est rem pugnantem cum civili consuetudine talibus immoderatis laudibus efferre. At Christus hic perfectionem vocat. Imo iniuriam faciunt textui, qui truncatum allegant. Perfectio est in hoc, quod addit Christus, Sequere me. Exemplum obedientiæ in uocatione propositum est: & quia uocationes dif-

similes sunt, ita hæc uocatio non est omnium sed proprie ad illam personam, cum qua ibi loquitur Christus, pertinet: sicut uocatio Dauid ad Regnum, Abraham ad mactandum filium, nō sunt nobis imitandæ. Vocationes sunt personales, sicut negocia ipsa uariant temporibus & personis, sed exemplum obedientiæ est generale. Perfectio erat futura illi iuueni, si huic uocationi credidisset & obediuisset: Ita perfectio nobis est, obedire unum quemque uera fide sue uocationi.

Tertio, In uotis Monasticis promittitur castitas. Supra autem diximus de coniugio sacerdotum, non posse uotis aut legibus tolli ius naturæ in hominibus. Et quia non omnes habent donum continentiæ, multi propter imbecillitatem infeliciter continent. Neque uero ulla uota, aut ullæ leges possunt abolere mandatum Spiritus sancti: Propter fornicationem unusquisque habet uxorem suam. Quare hoc uotum non est licitum in his qui non habent donum continentiæ, sed propter imbecillitatem contaminantur. De hoc toto loco satis supra dictum est, in quo profectō mirum est, cū uersentur ob oculos pericula & scandala, tamen oduersarios defendere suas traditiones, contra manifestum Dei præceptum. Nec commouet eos vox Christi, qui obiurgat Phariseos, qui tradi-

tiones

tiones contra mandatum Dei fecerant.

Quarto, Liberant hos qui uiuunt in Monasterijs impij cultus, quales sunt prophanatio Musæ ad quæstum collata pro mortuis, cultus sanctorum, in quibus duplex uitium est & quod sancti in locū Christi surrogantur, & impij coluntur, sicut sinxerunt Dominicastrī Rosariū B. Virginis, quod est mera *heresia*, non minus stulta, quam impia, uanissimam fiduciā alens. Deinde hæ ipsæ impietates, tantum conferuntur ad quæstum. Item Euangelium de gratuita remissione peccatorum propter Christum, de iustitia fidei, de uera pœnitentia, de operibus quæ habent mandatum Dei, neque audiunt, neque docēt sed uersantur aut in Philosophicis disputationibus, aut in traditionibus ceremoniarū quæ obscurant Christum. Non hīc dicemus de illo toto cultu ceremoniarum, de lectionibus, cantu, & similibus rebus quæ poterant tolerari, si haberentur pro exercitijs, sicut lectiones in Scholis, quarum finis est docere audientes, & inter docendū aliquos commouere ad timorem, aut fidem Sed nūc fingunt has ceremonias esse cultus Dei, qui mereantur remissionem peccatorum ipsis & alijs. Ideo enim augēt has ceremonias. Quod si susciperent ad docendos, & adhortandos auditores, breues & accuratæ lectiones plus

prodesse, quàm illæ infinitæ *Bartholomæi* Itã
tota vita monastica plena est hypocrisis, &
falsis opinionibus. Ad hæc omnia accedit &
hoc periculũ, quod qui sunt in illis collegijs,
coguntur assentiri persequentibus ueritatẽ.
Multæ igitur graues & magnæ rationes sũt,
quæ liberant bonos viros ab hoc vitæ genere.

Postremò, multos liberant ipsi Canones,
qui aut illecti artibus Monachorum sine iu-
dicio uouerũt, aut coacti ab amicis uouerũt.
Talia uota ne Canones quidem pronunciat
esse uota. Ex his omnibus apparet plurimas
esse causas, quæ docent uota Monastica, qua
liã hætenus facta sunt, non esse uota: quare
tutò deseri potest vitæ genus plenum hypo-
crisis & falsarum opinionũ.

Hic obijciunt ex lege Nazaræos. Sed hi
non suscipiebant uota sua cum his opinioni-
bus quas hætenus diximus nos reprehende-
re in votis Monachorum. Nazaræorum ritus
erat exercitiũ, aut p̄testatio fidei corã homi-
nibus: non merebatur remissionẽ peccato-
rum coram Deo: non iustificabat corã Deo.
Deinde sicut nunc circuncisio, aut mastatio
uictimarũ nõ esset cultus, ita nec ritus Naza-
ræorum nunc debet proponi tanquam cul-
tus, sed debet iudicari simpliciter *ad iã. p̄p̄p̄*
Non igitur rectè confertur Monacatus sine
verbo Dei excogitatus ut sit cultus, qui me-
reatus

reatur remissionem peccatorum, & iustifica-
tionem, cum ritu Nazaræorum, qui habebat
verbum Dei, nec traditus erat in hoc, ut me-
reretur remissionem peccatorũ. sed ut esset
exercitium, sicut aliæ caeremoniæ legis. Idem
de alijs uotis in lege traditis dici potest.

Allegantur & Rechabitæ, qui nec possessio-
nes habebant ulla, nec uinum bibebant, ut
scribit Ieremias cap. 35. Scilicet pulchrè qua-
drat exemplum Rechabitarum ad Monachos
nostros, quorum Monasteria superant pala-
tia regum qui lautissimè uiuunt & Recha-
bitæ in illa omnium rerum penuria, tamen
erant coniuges. Nostri Monachi cum affluat
omnibus delirijs profitentur cœlibatum. Cæ-
terũ exempla iuxta regulam, hoc est, iuxta
scripturas certas & claras, non contra regu-
lam, seu contra scripturas interpretari con-
uenit. Certissimum est autem obseruationes
nostras non mereri remissionem peccatorũ
aut iustificationem. Quare, cum laudantur
Rechabitæ, necesse est eos morem suum, non
ideo seruasse, quod sentirent se per eum me-
reri remissionem peccatorum, aut opus ipsũ
cultum esse iustificantem, aut propter quem
consequerentur vitam æternam, non per
misericordiam Dei, propter semen promif-
sum: sed quia habuerant mandatum paren-
tam, laudatur obedientia, de qua extat præ-
ceptum

ceptum Dei: Honora patrem & matrem. Deinde, mos habebat finem proprium, quia peregrini erant, non Israelitæ, apparet patrem voluisse eos certis notis discernere à suis popularibus, ne relaberentur ad impietatem popularium. Volebat his notis eos admonere doctrinæ fidei & immortalitatis. Talis finis est licitus. At fines Monasticæ longe alij traduntur. Fingunt opera Monasticæ cultus esse: fingunt ea mereri remissionem peccatorum ac iustificationem. Est igitur dissimile Monasticæ exemplum Rechabitarum, ut omitamus hic alia incommoda quæ hærent in præsentj Monastica.

Citant & ex priore ad Timotheum cap. v. de viduis, quæ seruietes Ecclesiæ, aiebantur de publico, vbi ait: Nubere uolunt, habentes damnationem: quia primam fidem irritam fecerunt. Primum hic fingamus Apostolum de uotis loqui, tamen hic locus non patrociniabitur Monasticis votis, quæ fiunt de impijs cultibus: & hac opinione, ut mereatur remissionem peccatorum, & iustificationem. Paulus enim tota uoce damnat omnes cultus, omnes leges, omnia opera, si ita obseruentur, ut mereatur remissionem peccatorum aut ut, ppter ea consequamur vitam æternam, nõ propter Christum per misericordiam. Ideo necesse est uota viduarum, si quia fuerunt

runt, dissimilia fuisse votis Monasticis. Præterea, si non desinant aduersarij detorquere locum ad uota, detorquendum erit eodem hoc quoque, quod uetat eligi uiduam minorem annis sexaginta. Ita uota ante eam ætatem facta, erunt irrita. Sed nondum norat Ecclesia hæc uota. Itaque damnat Paulus uiduas, non quia nubunt (iubet enim nubere iuniores) sed quia publico sumptu alite lasciuebant, ideoque fidem abiciebāt. Hoc uocat primam fidem, scilicet, non uoti monastici, sed Christianismi. Et hoc modo fidem accipit in eodem cap. Si quis proprios, & maxime domesticos non curat, fidem abnegauit. Aliter enim de fide loquitur quam Sophistæ. Non tribuit fidem his qui habent peccatum mortale: ideo dicit hos abijcere fidem, qui nõ curant propinquos. Et ad eundem modum dicit mulierculas petulantes fidem abijcere.

Percurrimus aliquot nostras rationes, & obiret diluimus ea quæ aduersarij obiciunt: & hæc collegimus non solum propter aduersarios, sed multo magis propter pijs mentes, ut habeant in conspectu causas, quare improbare debeant hypocrisin & fictos cultus Monasticos: quos quidem totos hæc una vox Christi abrogat, cum ait, Frustra colunt me mandatis hominum. Quare uota ipsa, & obseruationes ciborum, lectionum, cantuum, ue-

stitus, calceorum, cingulorum, inutiles cultus sunt coram Deo. Et certò sciant omnes piæ mentes, simpliciter pharisaicâ & damnatam opinionem esse, quòd illæ obseruationes mereantur remissionem peccatorum: quòd propter eas iusti repuremur: quòd propter eas consequamur uitam æternam, non per misericordiam propter Christum. Et necesse est sanctos viros qui in his uitæ generibus vixerunt, abiecta fiducia talium obseruationum didicisse quòd remissionem peccatorum propter Christum gratis haberet: quòd propter Christum per misericordiam consecuturi essent vitam æternam non propter illos cultus, quòd Deus tantum approbet cultus suo uerbo institutos, qui valeant in fide.

DE POTESTATE ECCLESIASTICA.

Vehementer hæc vociferantur aduersarij de priuilegijs & immunitatibus Ecclesiastici status. Et addunt epilogum. Irrita sunt omnia quæ in presenti articulo contra immunitatem Ecclesiarum & sacerdotum inferuntur. Hęc est mera calūnia. Nos enim de rebus alijs in hoc articulo disputauimus. Cæterum sæpe testati sumus nos

nos politicas ordinationes, & donationes Principum & priuilegia non reprehendere. Sed vtinam vicissim audirèt aduersarij querelas Ecclesiarum & piarum mentium. Dignitates & opes suas fortiter tuentur aduersarij, interim statum Ecclesiarum negligunt: non curant rectè docere Ecclesias, & Sacramenta ritè tractari. Ad sacerdotium admittunt quoslibet sine discrimine: postea imponunt onera intollerabilia, quasi delectentur exitio aliorum: suas traditiones longe accuratius seruari postulant, quàm Euangelium. Nunc in grauissimis & difficillimis controuersijs, de quibus populus miserè cupit doceri, vt habeat aliquid certi quod sequatur, non expediunt mentes, quas dubitatio acerbissimè cruciat, tantum conclamat ad arma. Præterea in rebus manifestis decreta sanguine scripta propoouunt, quæ minantur horrenda supplicia hominibus, nisi manifestè contra inandata Dei faciant. Hic vicissim oportebat vos uidere lacrimas miserorum, & audire miserabiles querelas multorum bonorum hominum, quas haud dubiò respicit, & exaudit Deus, cui aliquando rationem procurationis uestræ reddituri estis.

Cum autem nos in Confessione, in hoc articulo varios locos complexi simus, aduersarij nihil respondent, nisi Episcopos habere

potestatem regiminis & coercitiue correctio-
nis, ad dirigendum subditos in fidem beati-
tudinis æternæ: & ad potestatem regiminis
requiri potestatem iudicandi, definiendi discer-
nendi, & statuendi ea que ad præfatũ finem expe-
diunt aut conducunt. Hęc sunt uerba Con-
futationis, in quibus docent nos aduersarij,
quod Episcopi habeant auctoritatem condē-
di leges vtilis ad consequendã vitam æternã,
De hoc articulo controuersia est.

Oportet autem in Ecclesia retinere hanc
doctrinam, quod gratis propter Christum
fide accipiamus remissionem peccatorum.
Oportet & hanc doctrinam retineri, quod
humane traditiones sint inutiles cultus, qua-
re nec peccatum. nec iustitia in cibo, potu,
vestitu, & similibus rebus collocanda est, qua-
rum usum uoluit Christus liberum relinqui,
cum ait, Quod intrat in os non coinquinat
hominem. Et Paulus, Regnum Dei non est
esca, aut potus. Itaque nullum habent ius
Episcopi condendi traditiones extra Euan-
gelium, ut mereantur remissionem peccato-
rum, ut sint cultus, quos approbet Deus tan-
quam iustitiam, & qui grauent conscientias,
ita ut peccatum sit eos omittere. Hęc omnia
docet uel vnus locus in Actis, ubi Apostoli
dicunt, Fide purificari corda. Et deinde pro-
hibent imponere iugum, & ostendunt quan-
tum

tum periculi sit. exaggerant peccatum isto-
rum qui onerant Ecclesiam. Quid tentatis
Deum? inquit. Hoc fulmine nihil terren-
tur aduersarij nostri, qui ui defendunt tradi-
tiones & impias opiniones. Nam & supra
damnauerunt articulum X V. in quo posui-
mus quod traditiones non mereantur remis-
sionem peccatorum: & hic dicunt traditiones
conducere ad vitam æternam. Num meren-
tur remissionem peccatorum? num sunt
cultus quos approbat Deus, tanquam
iustitiam? num uiuificant corda? Paulus
ad Colossenses ideo negat prodesse tradi-
tiones ad iustitiam æternam & vitam æternã,
quia cibus, potus, vestitus & similia sint res v-
supereutes. At vita æterna in corde, rebus æter-
nis, hoc est, verbo Dei & Spiritu sancto ef-
ficatur. Expediant igitur aduersarij, quomo-
do conducant traditiones ad vitam æternã.

Cum autem Euangelium clarè testetur,
quod non debeant imponi Ecclesiæ traditio-
nes, ut mereantur remissionem peccatorum:
ut sint cultus quos approbet Deus tanquam
iustitiam: ut grauent conscientias, ita ut omit-
tere eas iudicetur esse peccatum, nunquam
poterunt aduersarij ostendere, quod Episco-
pi habeant potestatem tales cultus instituendi.

Cæterum quam potestatem tribuat Euan-
gelium Episcopis, diximus in Confessione.

ne. Qui nūc sunt Episcopi, nō faciunt Episcoporum officia iuxta Euangelium: sed sūt sane episcopi iuxta politiam Canonicam, quam non reprehendimus: verū nos de Episcopo loquimur iuxta Euangelium. Et placet nobis uetus partitio potestatis, in potestatem ordinis & potestatem iurisdictionis. Habet igitur Episcopus potestatem ordinis, hoc est, ministerium uerbi & Sacramentorum: habet & potestatem iurisdictionis; hoc est, auctoritatem excommunicandi obnoxios publicis criminibus, & rursus absoluedi eos, si conuersi petant absolutionem. Neque uerò habet potestatem tyrannicam, hoc est, sine certa lege: neque regiam, hoc est, supra legem, sed habent certum mandatum, certum uerbum Dei, quod docere, & iuxta quod exercere suam iurisdictionem debent. Quare non sequitur, etiam si habeant aliquam iurisdictionē, quod possint nouos cultus instituire. Nam cultus nihil partinet ad iurisdictionem. Et habent uerbum, habēt mandatum, quatenus exercere iurisdictionē debent, scilicet, Si quis commiserit aduersus illud uerbum, quod acceperūt à Christo.

Quamquam nos in Confessione addimus etiam quatenus liceat eis condere traditiones, uidelicet, non tanquam necessarios cultus, sed ut sit ordo in Ecclesia propter tranquillitatem.

quillitatem. Et hæc non debent laqueos iniicere conscientijs, tanquam præcipiant nec esse farios cultus, sicut Paulus docet, cum ait: In libertate qua Christus uos liberauit, stete, nec iterū iugo seruitutis subiiciamini. Oporteret igitur liberum usum talium ordinationū relinquere, modò ut scandala uidentur, ne iudicentur esse cultus necessarij, sicut pleraque ordinauerunt ipsi Apostoli, quæ tempore mutata sunt. Neque ita tradiderunt, ut mutare non liceret: Non enim dissentiebant à suis scriptis, in quibus magnopere laborant, ne Ecclesiam opprimat opinio, quod ritus humani sint necessarij cultus.

Hæc est simplex ratio traditionum interpretandarum, uidelicet, ut sciamus eas non esse necessarios cultus, & tamē propter uitanda scandala in loco sine superstitione obseruemus: & sic multi docti & magni uiri in Ecclesia senserunt. Nec uidemus quid opponi possit. Certum est enim sententiam illam, Qui uos audit, me audit, non loqui de traditionibus, sed inaximè contra traditiones facere. Non est enim mandatum cum libera, ut uocant, sed cautio de rato, de speciali mandato, hoc est, testimonium datum Apostolis, ut eis de alieno uerbo non de proprio credamus. Uult enim Christus nos confirmare, quemadmodum opus erat, ut sciremus uer-

bum traditum per homines efficax esse, nec querendum esse aliud verbum de celo. De traditionibus nō potest accipi, Qui vos audit, me audit. Requirit enim Christus, vt ita doceant, vt ipse audiatur, quia dicit: Me audit. Igitur suam vocem, suum verbum vult audiri, non traditiones humanas. Ita dictum quod maximē pro nobis facit, & grauissimā consolationē & doctrinam continet, detorquent isti asini ad res nugacissimas, discrimina ciborum, vestitus, & similia.

Citant & hoc: Obedite præpositis vestris. Hæc sententia requirit obedientiam erga Euangelium. Non enim constituit regnum Episcopis extra Euageliū. Nec debēt Episcopi traditiones contra Euangelium condere, aut traditiones suas contra Euangelium interpretari. Idque cum faciunt, obedientia prohibetur, iuxta illud: Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit.

Idem respondemus ad hunc locum. Quidquid dixerint, facite, quod constet, non vniuersaliter præcipi, vt omnia recipiamus: quia alibi iubet scriptura plus obedire Deo, quā hominibus. Quando igitur impia docent nō sunt audiendi. Hæc autem ipsa sunt, quod traditiones humanæ sint cultus Dei: quod sint necessarij cultus: quod mereatur remissionem peccatorum & vitam æternam.

Obijciunt & scandala publica, & motus qui

qui exorti sunt prætextu nostræ doctrinæ. Ad hæc breuiter respondemus. Primum, constat Dei beneficio Principes nostros habere obedientem populum in suis ditionibus. Et hoc ipsum doctrinæ genus quod sequimur, quia amplissimis laudibus ornat autoritatē magistratuum, auget reuerentiam erga eos. Ea res etiam plurimū conducit ad tranquillitatem retinendam. Deinde si conferantur in unum scandala omnia, tamen hi duo articuli, videlicet, quod gratis cosequamur remissionem peccatorum, propter Christum per fidem: & quod iusti propter Christum reputemur fide, non propter nostram impletionem legis. Et alter, quod magistratus, leges, & tota politia sint ordinationes diuinæ, quibus Christianus sanctē uti potest, tantum habent boni, vt incommoda omnia obruant. Nullam enim firmam consolationem pauidę conscientiæ habere possunt aduersus iram Dei, nisi cognito altero articulo. Alter articulus ualde munit tranquillitatem rerum publicarum. Porrō quā perniciosis opinionibus ante hæc tempora, vtrunque doctrinæ genus oppressum fuerit, nemo ignorat, & libri aduersariorum testantur, qui nusquam fidei mentionem faciunt, cum de remissione peccatorum loquantur. Nusquam docent de dignitate rerum ciuiliū. Nusquā docent

quomodo Euangeliū tradat iustitiam æternam: interim in uita corporali velit nos uti politicis legibus ac moribus. Hæ res patefactæ in initio fauorem conciliauerunt Luthero, non solum apud nos, sed etiam apud multos qui nunc atrocissimè nos oppugnât, *maximè in eadem hæresis diuina uoces de Gersoni*, inquit Pindarus. Iam si qui tumultus extiterunt, iurè conferri culpa potest in aduersarios, qui primum iniusta condemnatione Lutheri schisma excitarunt, & Ecclesiâ dissipauerunt. Et nunc miram sæuitiam exercent in viros bonos & pia docentes. Irritant hominū animos & alijs modis, quos hic non libet recitare. Neque verò adeo ferreï, adeo sine sensu sumus, ut offensiones publicæ nihil perturbēt nos. Sed meminimus à Christo dictum esse: Beatus qui in me non fuerit scandalizatus. Hoc enim agit Diabolus, tum ut opprimat, tum ut deformet Euangelium infinitis modis. Alibi Tyrannos contra Euangelij professores inflammat, alibi bella, alibi seditioes, alibi hæreses excitat, ut reddat inuisum hoc doctrinæ genus, quod videtur occasionem præbere talibus. Ac verò prudentibus uiris facilius est sua pericula negligere, quàm illa scandala publicorum motuum. Verum aduersus hæc quoque oportet Christianam mentem præmunitam esse, ne propter ea

verbum

verbum Dei abijciat.

Quamquam autem non delectat nos comparatio, tamen quia aduersarij hæc criminatione prægrauant nos, non sunt dissimulanda ipsorum vitia. Quantum mali est apud aduersarios in sacrilega prophanatione Misfarum: quantum turpitudinis habet cœlibatus eorum? Cultus sanctorum plenus apud eos est manifesta idololatria. Nihil ne scandali est in ambitione Pontificum, qui iam annis amplius quadringentis belligerantur cum nostris Imperatoribus? Plerumque in Italia, interdum etiam in ipsa Germania, ubi inter se filium & patrem, cognatos ac ciues commiserunt. Quod si bellorum istorum causæ requirantur ex historijs, nihil inuenietur dignum Pontificibus, dicemus enim moderatissimè. Quantum est mali, quod in ordinandis Sacerdotibus nõ deligunt idoneos: quid in mercatu Sacerdotiorum? Item, in periculosis dispensationibus nihil ne est uitij? Sed hæc vitia utcumque condonari possent, si tamen conseruassent puram doctrinam in Ecclesijs. Hæc verò quomodo contaminata sit impijs opinionibus ac traditionibus, testantur Canonistarum scripta, testantur libri Theologorum, pleni disputationum prophanarum, quæ partim sunt inutiles ad pietatem, partim etiam dissident ab Euangelio. Deinde in in-

interpretatione scripturæ ludunt & omnini-
scuntur quidquid libet.

Hæc doctrinæ confusio præcipuum est
scandalum, & maximè perniciosum, de quo
præcipue queritur Ioannes in Apocalypsi,
cum describit Pontificium regnum. Quid
cum ventum est ad Monachorum supersti-
tiones, quæ fuerunt infinitæ, quantum ibi est
perniciosarum offensionum? qualis fuit ap-
plicatio meritorum, si cadaueri circumdare-
tur cucullus? & c. Porro nihil ne scandali
est, quod hoc tempore manifestam ueritatē
Euangelij opprimere conātur? quod crude-
liter occidunt bonos viros pia docentes?
quod prohibent ne rebus cognitis sanentur
ambigentes conscientia? quod Reges hor-
tantur ad crudele latrocinium? scilicet hæc
non sunt scandala iudicanda, sed mera κατὰ
θέματα Pontificia. Neque verò libet nobis
hic quicquam pro magnitudine rerum exag-
gerare, ne quis delectari nos ista commemo-
ratione putet, quam extorserunt nobis inui-
sis scriptores Confutationis. Nam hæc causa
non ex hominum moribus, aut ex fortuna,
sed ex verbo Dei iudicari debet, quod utinā
adhiberent in consilium omnes, qui de his
controuersijs pronūciant. Iterū autē hic di-
cendū est, quod sæpe iā diximus. Nos maxi-
mè cupidi sumus publicæ cōcordiæ pacisq;
quam

quam certè Christianos maximè inter se co-
lere decet. Deinde inuiti dissentimus ab opti-
mo Imperatore, quem non solum propter
Imperij fastigium, sed etiam propter uirtutes
verè heroicas, quibus cognouimus eum præ-
ditum esse, veneramus: sed aduersarij non
patiuntur coire concordiam nisi hac lege, ut
nos assentiamur condemnantibus manife-
stam ueritatem Euangelij, & Ecclesiæ neces-
sariā. Id facere non possumus. Oportet enim
Deo magis obedire, quàm hominibus. Qua-
re aduersarij rationem schismatis reddituri
sunt Deo, qui Ecclesias noua & inusitata
sæuitia dissipant. Neque dubium est, quin
hæc sæuitia mutationem aliquam rebus pu-
blicis allatura sit. Hæc pro tempore respon-
dimus ad Confutationem, ac iudicium pijs
omnibus permittimus, utra pars rectè
sentiat. Et offerimus nos nostram sen-
tentiam de singulis locis. Si quid
alicubi desiderabitur, copio-
sius declaratuos esse.

τέλος.

BASILEÆ

PER PETRYM PERNAM

M.D.LXVII

